

Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) ve Eğitimciler Derneği

TÖS TARİHİNDEN ESİNTİLER-II

FEYZULLAH ERTUĞRUL

TÖS ve EĞİT-DER Eski Genel Başkanı

EĞİTİM SEN

(Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası)

Adına Sahibi: Feray Aytekin Aydoğan

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Keskin Bayındır

Sayfa ve Kapak Düzeltme: Gülüzar Ünver

Sayfa ve Kapak Dizgi: Gülendem Gültekin

Kitabın Basım ve Yayın Hakkı Eğitim Sen'e Aittir.

500 Adet 1. Basım Aralık 2017

ISBN: 978-975-535-031-8

Yazışma Adresi: Cinnah Cad. Willy Brandt Sk. No:13

Çankaya / ANKARA 06680

Tel: (0.312) 439 01 14 (pbx) Fax: (0.312) 439 01 18

E-posta: bilgi@egitimsen.org.tr Web: www.egitimsen.org.tr

Baskı: Özdoğan Matbaa

Matbaacılar Sanayi Sitesi 558 Sokak. D/29 / İvedik Organize Sanayi

Yenimahalle / Ankara Telefon: 0312395 85 00

İÇİNDEKİLER

Başlarken	5
------------------------	----------

I. KESİM: Birinci Bölümden Gönderme Yapılanlar	7
1. Mahkemelik Bildiriye Yol Açan Eylemci Kuruluşların Bildirisi ve TÖS'ün Bu Eylemi Destekleyen Mahkemelik Bildirinin Dava Süreci / 10 Kasım 1966.....	7
2. Halit Çelenk'in Yaşamından Ders Çıkarabilmek.....	27
3. Köy Enstitüleri'nin Kuruluş Yıldönümlerinin Şenliklerle Köylerde Kutlanmasına İlişkin Hazırlık Çalışmalarından Kuruluş Yıldönümleri'nde Köy Enstitüleri'ni Şenliklerle Köylerde Kutlamaya Doğru İlk Adım / 13 Nisan 1967.....	33
4. TÖS Den Köye 17. Nisan Mektubu.....	37
5. Milli Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in Muhtıramıza Yanıtı/ 24 Nisan 1967	42
6. Yine Milli Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in Bu Kez TÖS ve TÖDMF'ye Yönelik Zapturapt Bildirgesi/ (Tarihsiz)	46
7. Eğitim Açısından İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Eleştirisi.....	49
8. Hürrem Arman'dan / 9 Ağustos 1967.....	61
9. Doç. Dr. Çetin Özek, Olağanüstü TÖS Kurultayının Ardından / 5 Eylül 1967	65
10. Fakir Baykurt, TÖS ve Temel Görüş Sorunu / 19 Eylül 1967	69
11. TÖS Devrimci Dayanışma Bildirisi'nden Alıntılar / 25 Mart 1969.....	74
12. TÖS Genel Merkezine Sunulan Muhtıra / 8 Ağustos 1970	90
13. Disk Tarihinden Bir Belge (tarihsiz)	94

II. KESİM: Sürgünlük Olayı	99
---	-----------

1. Tös Genel Merkezi'nden Basına Haber / 21 Şubat 1967.....	99
2. Mehmet Ali Aybar'ın TBMM Konuşmasından / 31 Mayıs 1967 ..	100
3. Basından Bir Haber / 21 Mart 1967	102

4. Genel Merkezin Durumuna İlişkin Açıklama /20 Nisan 1967.....	103
5. Genel Başkan'ın Durumu Hakkında /18 Mayıs 1967	107
6. Bravo Valiye / 31 Mayıs 1967	109
7. TÖS Genel Başkan'ının Savunma Hakkı Engelleniyor/ 31 Mayıs 1967	112
8. Basından Bir Haber/ 18 Haziran 1967.....	113
9. Köyden Düşünceler/ 9 Kasım 1967.....	114
10. Öğretmen Kıyımı / 19 Aralık 1967.....	121
11. Haydar Karaveli / Bir Dilim Ekmeğe Bağlama Beni.....	125
12. Mahmut Makal / Kıyımın Yarattığı Şaşkınlık/ 1969.....	126
13. Vatan İçin Değil, Zulmetmek İçin / 1987.....	131

III. KESİM: Yitirdiğimiz Değerlerden Kimileri

1. İbrahim Osmanoğlu Toprağa Verilirken / 21 Şubat 1981	136
2. Sen Ölmedin Maksut Doğan / Şubat 1991.....	141
3. Musa Alp Toprağa Verilirken / 15 Nisan 1999	144
4. Fakir Baykurt Toprağa Verilirken / 14 Ekim 1999	146
5. O Hep Yaşayacak/ Kasım 2003	150
6. Dursun Akçam'ın Ardından / Aralık - Ocak 2004	159
7. Köy Enstitüleri'nden Armağandı O Bize / 23 Temmuz 2004.....	165
8. Özgürlük Savaşıcısı Fakir Baykurt / 28 Ekim 2004.....	168
9. Yeniden Fakir Baykurt / Kasım 2004	183
10. Savaşımçı Ruhü Köy Enstitüleri'nden Gelen Değerimizdi O / Kasım 2005	191
11. Manevi Varlığıyla Ölümsüzdür, Evrenseldir O / Aralık 2006.....	196
12. Kenan Keleş'in Ardından / Ocak 2007.....	121
13. Süleyman Üstün / Eylül 2008.....	206

IV. KESİM: Bir Olay /

1. Fakir Baykurt'un TÖS Şubelerine Genelgesi / 18 Temmuz 1968 ..	219
2. Sayın TÖS Yönetici ve Üyelerine / 9 Ağustos 1968.....	222
3. Bir Büyük Bilim Emekçisi Prof. Dr. Nusret Fişek	225

BAŞLARKEN

Sanırım girişte bir bakıma önsöz yerine de kısaca şunları söylemeliyim.

1965-1971 yıllarına rastlayan TÖS dönemi, yaklaşık olarak **Adalet Partisi** hükümetleri dönemidir, (27 Ekim 1965-12 Mart 1971) ve bu hükümetlerde **Başbakan Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel**'dir. Şu da anımsanmalıdır ki **Adalet Partisi**, yaklaşık 10 yıl süren **Menderes** hükümetlerinden sonra 27 Mayıs 1960 darbesiyle başlayan askersel yönetimlerin ardından siyasal bir tepki devinimi olarak doğmuştur. Onun içindir ki 65-71 dönemi, özgürlükçü bir sivil toplum örgütü ve günümüzde EĞİTİM SEN ile KESK'in kökeni diyebileceğimiz TÖS için zorlu bir dönemdir.

Elimde TÖS'le ilgili önceleri yayımlanmış üç kitap vardır. Onların biri **Fakir Baykurt**'un özyaşamını da kapsayan "**Bir TÖS Vardı**" adlı yapıtıdır.¹ İkincisi **Yıldırım Koç**'un "**TÖS Antiemperyalist Bir Öğretmen Örgütü**" adındaki kitabı², Üçüncüsü de "**İlk İki Yılda TÖS (1965-1967)**" adlı kitabımdır³ ama TÖS'ün hiç unutulmaz ve hep özlenen rahmetli değeri **Fakir Baykurt**'un **Genel Başkanlığı** döneminde daha çok yaşanan; Türkiye'nin toplumsal, siyasal geçmişinde izleri bulunan, günümüzde **Eğitim Sen** tarafından simgelenen savaşımı, onlardan ve burada ancak esinti boyutlarında sunabildiğim bu çalışmadan çok daha kapsamlıdır ve başlı başına incelenmeye değerdir.

¹ Papirüs Yayınları 1999.

² Kaynak Yayınları 2012.

³ F. E. Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) Yayınları 1967.

Bitirirken bu kitabın dizgisine gönülden emek veren saygıdeğer kardeşim Gülendem Gültekin'e teşekkürlerimi sunuyorum...

**I. KESİM: Öteki Kesimlerden Gönderme Yapılanlar
Mahkemelik Bildiriye Yol Açan Eylemci Kuruluşların
Bildirisi ve Tös'ün Bu Eylemi Destekleyen Mahkemelik
Bildirisinin Dava Süreci¹**

TÜRK HALKINA ON KASIM HAYKIRIŞI

10 Kasım 1966

Artık iyice anlaşılmıştır ki; *Amerikalılar* memleketimizden kovulmadıkça *Türk Halkı*'na bu topraklarda huzur yoktur...

Çünkü *Amerikalılar*; ordusuyla, uzmanlarıyla, resmî ve özel kuruluşlarıyla Vatani'mizde dünya emperyalizminin en alçakça temsilciğini yapmaktadırlar. *Amerikan Emperyalizmi*, Türkiye'mizde "yardım ve kredi" perdesi altında ekonomik ve politik bağımsızlığımızı yok etmeye yönelmiş ve ulusumuzun geri kalmış ülkelerden birisi olarak kalmasında başrolü oynamıştır.

Çok acıdır ki; ezilen dünya uluslarına ilk millî kurtuluş ve bağımsızlık bayrağını açarak örnek olan dünün *Türkiye'si* bir gün dünya emperyalizminin uluslararası gangsterliğini yapan *Amerikalılar* karşısında boyun eğmek zorunda bırakılmıştır.

1 I. Kitap I. Kesim'in 2. sırasında okuduğunuz emperyalizme karşı mahkemelik bildiri üzerinden yürütülen dava süreci sunulmaktadır burada.

Memleketimizdeki *Amerikalılar*; başta *Anayasa*’mız olmak üzere, Bütün Türk kanunlarını, *Türk* adaletini, Türk ahlâk kurallarını tanımamakta, şehitlerimizin kanlarıyla çizilmiş bayrağımızı parçalamakta, memleketimizde işledikleri suçları *Türk* mahkemelerinden kaçırmaktadırlar. Kısacası; *Türkiye*’de *Türk Devletini*, *Türk* hükümetini ve milletini tanımayarak; bu vatan kendilerinin resmen sömürgesiymiş gibi memleketimizde at oynatan *Amerikalılar* halkımıza karşı namussuzca davranmaktadırlar.

Sözde *Türkiye*’ye yardım için memleketimizin içine giren *Amerikan* AID teşkilatı; yardımdan vazgeçtik, çalıştırdığı Türk işçisinin hakkını dahi vermeyerek, onlara uşak muamelesi yapmaktadır. Bu utanç verici ve haysiyet kırıcı durumun son örneği bardağı taşıran damla olmuştur.

Türkiye-İş Sendikası’nın toplu iş sözleşmesine çağırdığı *Amerikan* işvereni AID teşkilatının *Ankara Bölge Çalışma Müdürlüğü*’ne gönderdiği yazının birinci bölümü aynen şöyledir:

“...*Türkiye Cumhuriyeti* ve *ABD* arasında akdedilmiş ikili anlaşmalar gereğince *ABD* sefareti *AID Türkiye Misyonu* da dahil olmak üzere, bütün siyasî imtiyaz ve masuniyetlere (dokunulmazlıklara) sahip bulunmakta ve *Türk iş kanunlarının* yetkisinden de muaf tutulmaktadır. Böylece 875 sayılı kanun ve bütün onunla ilgili iş kanunları *AID Misyonu*’na tatbik edilmemektedir. Ayrıca, *ABD Hükümeti*, nizamları, herhangi bir mahalli işçi sendikasını tanımayı ve onunla toplu sözleşmeler yapmayı bilhassa yasaklamaktadır.”

Türk Halkı, *Türk Kurtuluş Savaşı* önderi *Mustafa Kemal*’in 28’inci ölüm yıldönümü olan bugüne bu acı gerçekler açısından bakmak zorundadır. Bu zorunluk, her ne pahasına olursa olsun. Antiemperyalist savaşın ilk mücadelesinde Kuvayimilliyeye ruhuyla yeniden başını kaldırması isteginden doğmaktadır.

Her yurdunu seven *Türk*'e düşen görev, mutlaka verilmesi gereken bu savaşta yerini almasıdır. İşte bu yüce savaşın ilk adımı 12 Kasım 1966 cumartesi günü saat 13 de *Ankara Tandoğan Meydanı*'nda başlayacak olan ABD'ye karşı büyük yürüyüş ve mitingdir. Bu yürüyüş ve mitingden ders almasını bilmeyenler karşılarında çok daha güçlü, çok daha geniş halk hareketleri görmeye hazırlansınlar.

Kahrolsun *Amerikan Emperyalizmi*, yaşasın *Türk Milliyetçiliği*...

TÜRKİYE MİLLÎ TALEBE FEDERASYONU /TÜRKİYE-İŞ SENDİKASI /YAPIM-İŞ SENDİKASI /APANKA SENDİKASI /ODTÜ ÖĞRENCİ BİRLİĞİ /ODTÜ FEN VE EDEBİYAT FAKÜLTESİ ÖĞR/DERNEĞİ /ODTÜ İDARİ İLİMLER ÖĞRENCİ DERNEĞİ/SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ TALEBE CEMİYETİ/HUKUK FAKÜLTESİ ÖĞRENCİ DERNEĞİ /ODTÜ SOSYALİST FİKİR KULÜBÜ /ANKARA YÜKSEK ÖĞRETMEN OKULU FİKİR KULÜBÜ /ANKARA ÜNİVERSİTESİ FEN FAKÜLTESİ FİKİR KULÜBÜ /DTCF FİKİR KULÜBÜ /FİKİR KULÜPLERİ FEDERASYONU/ZİRAAT FAKÜLTESİ FİKİR KULÜBÜ.

MAHKEMELİK BİLDİRİ İÇİN SAVCILIK İDDİANAMESİ

Genel Sekreter iken 15 Kasım 1966'da eylemci kuruluşların okuduğunuz bildirisini TÖS olarak fikren desteklediğimizi açıklanmıştım. Bu açıklamanın gazete haberleriyle kamuoyuna duyurulması üzerine *Cumhuriyet Savcı Yardımcısı Vahdi Göğüş* harekete geçti ve *Ankara Toplu Basın Asliye Ceza Mahkemesi*'ne sunduğu 27 Ocak 1967 tarihli iddianame ile cezalandırılmamı istedi.

Savcı Göğüş bu bildiri ile ilgili iddianameyi, 15 Kasım 1966 günlü (16 Kasım 1966 da olabilir) *Yeni Tanin Gazetesi*'nin 1.

sayfasındaki “Antiemperyalist Hareketin Fikren İçindeyiz” başlıklı habere dayandırıyor. İddianamede, dava konusu bildirinin 12 Kasım 1966’da “Türkiye-İş Sendikası ile bu sendikaya bağlı teşekküller tarafından yapılan Amerikan aleyhtarı mitingi desteklemek” üzere yayımlandığı ve siyaset yapılarak Devlet Personeli Sendikaları Yasası’na muhalefet edildiği, Genel Sekreter’in onun için cezalandırılması gerektiği savunuluyordu.

GENEL SEKRETER OLARAK İLK SAVUNMAM

27 Ocak 1967 günlü bu iddianameyi izleyen günlerde Anka-ra Toplu Basın Asliye Ceza Mahkemesi’ne sunduğum ilk savunmamdan yapılan kimi alıntılar şunlardı:

“-Türkiye Öğretmenler Sendikası adına yayımlamış olduğum dava konusu bildiri siyasi nitelikte değildir. Bu bildiride ‘Antiemperyalist hareketin fikren içindeyiz.’ Denildikten sonra, Amerikan emperyalizminin siyasal ve ekonomik etkilerinin eğitim düzenimize yansıyan uygulamaları yerilmiş, Barış Gönüllüleri, Amerikan tipi beslenme eğitimi politikası, Amerikan tipi deneme okulları, eğitimde Amerikan uzmanlığı modası karşısında duyulan feveran dile getirilmiştir. Yani Amerikan politikası, Türk milli eğitimine olan etkisi yönünden ele alınmıştır. Amerika’nın Türkiye’ye karşı uyguladığı politika, ne salt siyasal yönden, ne de salt ekonomik yönden değil sadece eğitim açısından ele alınmıştır.

-Dava konusu bildiri, bu niteliği ile 624 sayılı ‘Devlet Personeli Sendikaları Kanunu’na uygun olduğu gibi, sendikamız tüzüğünün amacını belirten 3. maddenin II ve III. Bentlerine de uygundur.

-Dava konusu bildiri, halen okullarımızda uygulanmakta olan Lise, Ortaokul ve İlkokul programlarına da uygun bulunmaktadır. Bunlardan ilk ve ortaokul programlarının ilgili bölümleri aşağıdadır:

I. İLKOKUL PROGRAMI TASLAĞI (1962)

Çocuklar ‘*Türk milli eğitiminin Amaçları*’ uyarınca daha ilkokuldan başlayarak:

a) *Türkiye Cumhuriyeti*’nin insan haklarına dayanan, milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu, *Türkiye Devleti*’nin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün halinde bulunduğunu bilir ve *Türk* milletinin bir ferdi olmanın şerefini duyar, sorumluluğunu kavrar.

e) Milli kaynakları korur, değerlendirir ve geliştirir.

i) ‘*Yurtta Sulh, Cihanda Sulh*’ ilkesine bağlıdır.

II. İLKOKUL PROGRAMI (1968)

İlkokulun Eğitim ve Öğretim İlkeleri

“... *Türk Milleti*’ne, *Türk* yurduna ve milli meselelere ait bilgiler üzerinde durmak. Öğrencilerin bu bilgileri elde etmelerine yardım etmek, bu bilgileri artırmak için onlarda devamlı ilgi uyandırmak ve bu suretle öğrencilere yurt ve millete sevgi, bağlılık ve hizmet aşkı aşılamak, memleket meselelerine karşı kendilerinde alaka ve hassasiyet uyandırmak...”

III. ORTAOKUL PROGRAMI

Ortaokulun Eğitim ve Öğretim İlkeleri

1-...

b) ... *Türk Milleti*’ne, *Türk* yurduna ve memleket meselelerine ait bilgiler üzerinde durmak, öğrencilerin bu bilgileri elde etmelerine yardım etmek, bu bilgileri artırmak için onlarda devamlı ilgi uyandırmak ve bu suretle öğrencilere yurda karşı

sevgi, bağıllık ve hizmet aşkı aşlamak, memleket işlerine karşı kendilerinde alaka ve hassasiyet uyandırmaktır...

Tarih Bölümü/Amaçlar

6- Çocuklara bugünü daha iyi kavramaları için geçmişini inceletirken onların içinde yaşadıkları devirde cereyan eden sosyal, ekonomik ve siyasal olayların sebepleri üzerinde düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneklerinin gelişmesine yardım etmek.

Ve Barış Gönüllüleri Sorunu

“Özellikle Barış Gönüllülerinin eğitim alanında görevlendirilmesinin sakıncaları ortadadır. Barış Gönüllüleri ilgili Türk yetkililerine bağlı değildirler. Bulundukları yerlerde ve görevlerde onları hiçbir Türk yetkilisi denetleyemez. Onların İstanbul’da genel müdürleri ve teftiş kurulları vardır. Barış Gönüllülerini ancak bu Amerikan kuruluşları denetleyebilirler. Oysa mektup anlaşmasında böyle bir örgütten söz edilmemiştir. Böyle olmasına rağmen genel müdürlük ve teftiş kurulu başkanlığı, ortaokul ve lise müdürlüklerine, valilik ve kaymakamlıklara doğrudan doğruya yazılı emirler yollamaktadırlar.

Barış Gönüllülerinin bir bölümü Köy İşleri Bakanlığı Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü örgütünde köy kalkınmacısı olarak çalışırlar. Bu köy kalkınmacılarının bulundukları yerlerde hiçbir yararları olmamıştır. Bundan dolayı Barış Gönüllüleri köylerden ve okullardan mutlaka çıkarılmalıdır. Ama bunların elinde fotoğraf makineleri vardır. Sinema makineleri vardır. Ses alma makineleri, radyo verici makineleri vardır. Amerikan hükümeti bunları elbette süs ve eğlence olsun diye vermemiştir kendilerine. Bu elemanlar her ay bağlı bulundukları genel müdürlük veya teftiş kuruluna ya da bunların bölgelerdeki temsilcilerine uzun raporlar verirler. Posta ile değil, kendileri götürürler. Bu raporlarda neler yazarlar bilinmez.

Barış gönüllülerinden, üniversite, yüksekokullar, ortaokul ve liselerde İngilizce öğretmenliği yapanlar çoğunluktadır. Oysa Türk okullarında öğretmenlik yapmak kanunla verilen bir görevdir. 13 Mart 1924 gün ve 439 sayılı kanunun 1. Maddesine göre ‘Öğretmenlik Devletin umumi hizmetlerinden talim ve terbiye vazifelerini üzerine alan müstakil meslektir.’ Gene bu kanunun 3. Maddesi ‘ortaöğretim okullarıyla erkek ve kız öğretmen okulu öğretmenlerinin’, yüksek ve orta kız ve erkek öğretmen (...) okulları mezunlarından’ olmasını gerektirir. 4. madde bu öğretmenlerin ‘ okullarda bir sene yardımcı öğretmen unvanıyla staj yapmalarını’, ‘bu müddetin sonunda öğretmen unvanını’ almalarını öngörür.

Okullarımızda yabancı uyruklu kişilerin görevlendirilmesi de olanaklıdır. Ancak bu kişilerin 2 Ağustos 1944 gün ve 4635 sayılı kanuna göre Bakanlıkta belli süreli mukaveleler yapmaları gereklidir.

Görülüyor ki Barış Gönüllülerinin köy kalkınmacısı olarak köylerde çalışmaları, öğretmen olarak okullarda görevlendirilmeleri, sözü edilen kanuna aykırıdır.

Politikayı bilimsel ve hukukun kastettiği anlamda yorumlamak gerekir. Bu anlamda politika, bir toplumun yönetimini ele geçirmek için dolaysız veya dolaylı olarak gösterilen çaba ve davranışlardır. İktidar etrafındaki mücadelenin içinde yer almaktır. Bunun da nedeni, gördükleri görev esnasında, vatandaşlar karşısında, politik inanç dışında ve üstünde olması gereken görev sahiplerinin (kamu görevlilerinin / memurların) bu mücadelede yer almamaları gereğidir.

Anayasamızın 119. maddesi memurun siyasal tutum ve işlemler karşısında fikir beyanını yasaklamamıştır. Siyasi partilere üye olmalarını yasaklamıştır. Bu da politikadan maksadın, bir siyasal partiye üye olmak, böylece bir siyasal partiye bağlı faaliyette bulunmak olduğunu gösterir.

Yeni Askeri Ceza Kanunu'nun gerekçesinde politikadan maksadın, 'Siyasi partilere girmek, politik amaçlarla toplantılar tertip etmek, gösterilerde bulunmak, partiler arası politik dengeye etki yapmak' olduğu ifade edilmektedir.

Görülüyor ki Anayasa ve kanunlarımız açısından politika, özellikle iktidar etrafında gösterilen çabadır.

Dava konusu bildiriye bu açıklamalar karşısında incelediğimiz zaman bu bildiride politika olmadığı sonucu kendiliğinden meydana çıkar.

Bildiride hiçbir parti lehinde veya aleyhinde herhangi bir fikir telkin edilmemiştir. Hatta siyasi iktidarın yurt içi yönetim biçimi ve tutumu dahi eleştirilmemiştir. Bildiride sadece Amerikan emperyalizminin kötü etkilerinin Türk milli eğitimine yansıyan sakıncaları yerilmiştir ki, bu da bir öğretmen sendikasının ulusal görevidir.

Politikayı bu kadar geniş anlamda yorumlarsak, eğitim toplumsal bir konu olduğuna göre, bu konuda ortaya atılan her düşünce politika sayılırdı. Bu, hem Anayasa'ya hem de yurt yararına aykırı olurdu.

Esasen 624 sayılı kanunun 13. Maddesinin (a.c.k.) bentleri sendikalara mesleki durum ve meslek koşulları ile ilgili çalışma ve düşüncelerini açıklama hakkını da vermiştir. Dava konusu bildiri de, bu hakkın kullanılmasından öteye gitmemektedir ve asla suç teşkil edecek nitelikte değildir

Suç teşkil etmeyen bildiriden dolayı hakkımda açılan davada beraatıma karar verilmesini yüksek heyetinizden saygılarımla dilerim.¹

Feyzullah Ertuğrul

¹ Bu dava süreci boyunca TÖS'ün savunmanlığını TÖS hukukçularından Ankara'da oturan üç kişi yapmıştır. Biri, TÖS'ün Hukuk Bürosu Yönetmeni olarak kendisini her zaman saygıyla, özlemle anımsadığım can dostum Nevzat Helvacı'dır. İkincisi, meslek yaşamının yaklaşık 25 yılını TÖS'den TÖB-DER'E, EĞİT-DER'e geçen özgürlükçü öğretmenlerin savunmanlığını yapmış unutulmaz değerlerimizden rahmetli Halit Çelenk; üçüncüsü, yine bir dönem TÖS savunmanlığına emek vermiş bir başka değerimiz rahmetli Muammer Uygur'dur.

Buradaki dava sürecinin sonunda, Halit Çelenk için onun sağlığında yazdığım bir yazıyı bulacaksınız.

MAHKEMENİN ATADIĞI BİLİRKİŞİLER

Bu davanın 19 Nisan 1967 günlü oturumunda bildirinin siyasal nitelikte olup olmadığının İstanbul Üniversitesi öğretim üyelerinden seçilecek “*bilirkişiler marifetiyle incelettirilmesi için İstanbul Toplu Basın Mahkemesi’ne talimat yazılmasına*” karar verildi.³

Daha sonra bu mahkeme, bilirkişiler olarak İstanbul Üniversitesi’nden şu kişileri belirledi:

Orf. Prof. Dr. Recai G. Okandan, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, Prof. Dr. Selçuk Özçelik.

TÖS Avukatlarının Bilirkişilere İtirazı

TÖS savunmanlarından Halit Çelenk ve Nevzat Helvacı bu durumu öğrendiklerinde Ankara Toplu Basın Asliye Ceza Mahkemesi Başkanlığı’na 13 Mayıs 1967’de sundukları dilekçe ile bu bilirkişilere “*itiraz*” ederek yeniden başka bilirkişiler atanmasını istemişlerdir.

Onların söz konusu dilekçede söylediklerinden birkaç alıntı şöyledir:

“*Bu bilirkişilerden Sulhi Dönmezer ve Recai Galip Okandan (...) şu davalarda tarafsız kalmayarak sanıkların aleyhinde mütalâa vermişlerdir:*

Muzaffer Erdost, Süleyman Ege (yayınevi sahipleri); Lütfullah Sadi Akkılıç, H. Hüseyin Korkmazgil (şair); M. Sadullah Danış (yazar); Mehmet Ali Aslan ve arkadaşları (avukat); Behçet Kemal Çağlar (şair); Erdoğan Yeşilyurt (yazar).

3 Genel Sekreter iken başlayan dava süreci, 8-9 Şubat 1967’de Genel Başkanlık görevine seçilmiş olduğundan artık bu “talimat” tarihinden itibaren bu görevim üzerinden sürdürülmüştür.

-Davamızda bilirkişi olarak seçilen bu kişilerin, birbirine benzer siyasi, edebi yazılarla sanat konularında devamlı olarak aleyhte mütalâa vermeleri tesadüf eseri sayılamaz. Bu tutumun, belli bir fikrî formasyonun eseri olarak kabul edilmesi gerekir.

Sanık Vekilleri

Av. Halit Çelenk – Av. Nevzat Helvacı

Bilirkişi Raporundan

Onların bu bilirkişileri red dilekçesinden iki gün önce söz konusu bilirkişilerin hazırladığı 11 Mayıs 1967 günlü raporda “-Hükümetçe (F.E.)- izlenen harici siyaset yerinde olmayabilir, hatta zararlı da bulunabilir. Fakat sözü geçen siyasetin başarılı olmaması için faaliyette bulunmanın ve propaganda yapmanın siyasi faaliyet olduğuna şüphe edilemez.” denilmiş ve devamına şunlar eklenmiştir:

“Kaldı ki aynı zamanda böyle bir faaliyet iktidar etrafında yapılan bir faaliyet niteliğindedir. Zira dolaylı olarak mevcut iktidarın dış politikasının memleket için felaketli olduğu belirtile-rek onun iktidardan uzaklaştırılması amacı ile faaliyette bulunulmuş olmaktadır.(...)”

...Sözü geçen beyannamenin (bildirinin F.E.) siyasi faaliyet niteliğinde olduğu hakkında oybirliği ile ulaşılan kanaati belirten iş bu tutanak saygı ile sunulur.”

TÖS AVUKATLARININ BU KEZ BİLİRKİŞİ RAPORUNA İTİRAZLARI

TÖS'ün Hukuk Bürosu avukatlarından yine *Halit Çelenk* ile *Nevzat Helvacı'nın*, bu kez 30 Mayıs 1967'de aynı mahkeme

başkanlığına yeniden sundukları “*Bilirkişi Raporu’na İtiraz*” dilekçesinde söylediklerinden kimi alıntılar şunlardı:

“ Gerçekten bu rapor, konuyu tarafsız olarak ve bilimsel açıdan inceleyeceği yerde, gerek yazılış edası ve gerekse sanığı hedef tutan havası ile mahkûmiyet isteyen bir iddianame niteliği taşımaktadır. (...)

(...)

Rapor’da, ‘Anayasamız 119. maddesinde, memurların siyasi işlemler ve davranışlar karşısında fikir beyan etmelerini önlemiştir. Siyasi partilere üye olmalarını yasaklamıştır.(...)’ denilmiştir.

Bilirkişi Raporu’nu oluşturan anlayış bizi, her konuşmayı içine alan, her davranışı politika sayan bir görüşe götürmektedir ki Anayasa’nın inanç ve fikir özgürlüğünü ortadan kaldırmakta, vatandaş ve kurumları bir robot haline getirmektedir. Bu anlayış, toplumsal gelişmeyi de engelleyecek bir düşünce biçimidir.

(...)

Raporda dava (konusu F.E.) bildirinin, sendika tüzüğüünün amaç maddesi ile ilgisi olmadığı ifade edilmektedir. Herhalde bilirkişiler sendikamız tüzüğünü incelememiş olacaklardır. Çünkü tüzüğün sendikanın amacını gösteren 3. maddesinin II. bendi ‘eğitim mesleğinin çağdaş eğitim-öğretim ilkeleri, öğretmen mesleğe ilişkin hak ve ödevleri, yurt çıkarları, insan hakları ve ilgili Anayasa hükümleri yönünde gelişmesine çalışmak’ ve aynı maddenin III. bendinde de, ‘eğitim mesleğinin gelişmesine, bu meslekte hizmetli olanların çıkarlarının korunup çoğalmasına ilişkin genel yurt sorunlarının çözülmesinde ilgili demokratik kurumlara yardımcı olmak’ hükmü yer almaktadır.

(...)

Yukarıda açıklanan nedenlerle bilirkişilerin tarafsız olduklarını kabul etmek mümkün olmadığından kişi olarak kendilerini red isteğimizin ve yine yukarıda sunulan gerekçelerle raporlarına karşı itirazlarımızın kabulü ile yeniden bilirkişi kurulu seçilerek bildirinin incelettirilmesini ve rapor alınmasını saygılarımızla arz ederiz.

Sanık Vekilleri

Av. Halit Çelenk – Av. Nevzat Helvacı”

BU KEZ GENEL BAŞKANLIK SÜRECİNDEKİ SAVUNMAM⁴

Mahkeme, TÖS avukatlarının bu dileğini 21 Haziran 1967’deki duruşmada reddetmiştir.

Bunun üzerine 21 Temmuz 1967’de mahkemeye ilettiğim savunma dilekçesinde iddia makamının iddialarını özetledikten sonra, “bütünüyle görülebilmesine yardımcı olmak amacıyla BİRİNCİ BÖLÜM I. KESİM’deki 2. Sırada okuduğunuz dava konusu bildiri”yi de sundum.

İddianamedeki iddialara yanıtlarımın özeti şöyledir:

Görüldüğü gibi bildiride, Amerikan aleyhtarı kampanyanın neden içinde olduğumuz mesleki delillerle açıklanmaktadır. Bu delillerden birkaçı Amerikan Barış Gönüllüleri, Amerikan tipi beslenme eğitimi, Amerikan tipi deneme okulları, eğitimde Amerikan uzmanlığı modası, öğretmeni bölme gayretlerinin ve öğretmene uygulanan haksız ceza işlemlerinin temelinde Amerikan emperyalizminin bulunması ve özetle Amerikan emperyalizmi-

4 Genel Sekreter iken 8-9 Şubat 1967 günlerinde toplanan TÖS Genel Yönetim Kurulu Toplantısı’nda Genel Başkanlık görevine seçilmiştir.

nin Türk milli eğitimini ulusal niteliğine kavuşmaktan yıllardır alıkoymasıdır.

İşte bunun içindir ki “Amerikan aleyhtarı hareketin fikren içindeyiz.” denilmiştir bildiride.

Onun içeriğinde eğitim mesleğinin kapsamı dışında gösterilebilecek bir tek şikâyet ve iddia yoktur.

Bildiride “nereden gelirse gelsin, emperyalizmin her türlü süne nefret duyan Türk öğretmeni ve onun örgütü olan Türkiye Öğretmenler Sendikası” denildiği halde iddianamede bildirinin “tamamen Amerikan aleyhtarlığını” içerdiği nasıl iddia edilebilmiştir? Yine bildiride “antiemperyalist cephedeki yerimizden sesleniyoruz” denilerek aslında salt Amerikan emperyalizmine değil bütünüyle emperyalizme karşı olduğumuz vurgulanmıştır.

“Türk milli eğitimini ulusal niteliğine kavuşmaktan alıkoyan başlıca neden gerçekten Amerikan emperyalizmi ve bu Amerikan emperyalizmine alkış tutan, yol açan eğitim çombeleri” olduğu içindir ki bildirimizde Amerikan emperyalizminden söz edilmiştir.

Bilirkişi raporunda “antiemperyalist kampanyanın eğitim hizmetinde çalışanların hak ve çıkarlarını korumayı ve sağlamayı, eğitim-öğretim ilkelerinin Anayasa hükümleri yönünde gelişmesini tazammun etmediği (kapsamadığı)” belirtilmektedir.

Bilimsel dayanaklardan tamamen yoksun böyle bir iddianın bilim adamlarımız tarafından ileri sürülmüş olması, bir ilkokul öğretmeni olan bizi son derece üzmüştür.

Bilirkişilerimiz olan sayın bilim adamlarına göre, memleketi emperyalizmden kurtarmaya yönelik bir kampanyanın başarıya ulaşması halinde emperyalizm Türkiye’den kovulacak, yani yeraltı ve yerüstü tüm ulusal servetlerimizin yabancı sömürüden

kurtarılması ve kendimizce işletilmesi ile ulusal gelirimiz artacak, fakat bunun öğretmenlerimize, öğrencilerimize ve okullarımıza; bütünüyle eğitim teşkilatımıza hiçbir katkısı olmayacak, bildirimizde sözü geçen ve nedeni emperyalizm olan şikâyetlerimiz dinmeyecek...

Bu iddianın bilimsel düşünüşle asla bağdaşmayacağını takdir edeceğinize eminim.

Şunu da arz etmeliyim ki Bilirkişi Raporu'nda bildirideki mesleki şikâyetlerimizin hiçbirinden söz edilmemektedir. Bu dalgınlık eseri olmayıp yüce kurulumuzun dikkatlerini bildirinin tamamen mesleki olan özelliklerden uzaklaştırma boş çabasıdır.

Şunu da vurgulamalıyım ki bildiride şikâyet konusu yapılan hususlar, ilgili yasalara ve Tüzüğüümüze olduğu gibi milli eğitimimizin amaçlarına ve her dereceli okul programlarının ilkelere tastamam uygundur.

Sayın Başkan ve Yüce Kurul'un Sayın üyeleri;

Başöğretmen Atatürk'ün buyruğuna uyarak Türk öğretmenin en yetkili tek örgütü olan TÖS adına, yani meslek adına, "bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı" dava konusu bildirisi ile çıkmış olmanın ulusal heyecanı ve yüce kurulunuza olan güven duyguları içinde saygılarımı sunuyorum.

Feyzullah Ertuğrul

TÖS AVUKATLARININ YENİ BİR SAVUNMA DİLEKÇESİ

Nevzat Helvacı ile yine sendika avukatlarımızdan rahmetli Muammer Uygur'un birlikte hazırlayıp mahkemeye sundukları 21 Ağustos 1967 tarihli savunmada ise;

“... Sendika tüzüğünün hükümleri eğitim alanında yurdu-
muzun korunması, yani eğitimimizin ‘ulusal’ niteliğinin savu-
nulması, eğitim mesleğinin gelişmesi, eğitimle ilgili genel yurt
sorunlarının çözülmesi alanlarında sendikaya ve genel başkanı-
na görev ve yetki vermektedir. İşte müvekkilimiz, sendika tüzü-
ğünün kendisine vermiş olduğu bu görevi Türk ulusal eğitimini
korumak amacıyla yerine getirmeye çalışmıştır.

*Başış Gönüllülerinin Anadolu köy ve kasabalarında çocukla-
rımıza öğretmenlik yapması, Türkiye’nin gerçeklerine uymayan,
bünyesine yabancı Amerikan tipi deneme okullarının açılması,
Amerikan tipi beslenme eğitimi politikası, gerçekten Türk ulusal
eğitimi bakımından sakıncalı uygulamalardır.”*

Bu savunmada ayrıca dava konusu bildirinin politika kapsa-
mında olduğu iddiası ele alınmakta, bunun için bilimsel anla-
mıyla politika kavramı açıklanmaktadır.

Şöyle deniliyor sendikamız avukatlarının “politika” kavramı
açıklamasında:

*“Siyasal iktidar bağlamındaki politika ile yurt sorunları üze-
rinde düşünce açıklama hakkını birbirinden ayırmak gerekir:*

*Politika geniş ve vülgarize (geniş yığınların anlayabileceğı) bir
dille ele alınacak olursa, yurdun her sorunu için düşünce açıkla-
masını dahi politika saymak gerekir. Halbuki hukuk açısından ya-
saklanmak istenen politika bu değildir. Aksi takdirde yurt sorun-
ları üzerine eğilme hakkı sadece serbest meslek erbabına -kamusal
alan dışındaki yurttaşlara- (F.E.) verilmiş olacaktı. Zira (çünkü)
bu durumda memurun, askerın, sendikaların, öğrencilerin vs. po-
litika yapmaları yasaklanmış olacaktı. Politikanın bu geniş anla-
mıyla ele alınması halinde -kamu görevlilerinin- (F.E.) hiçbirı yurt
sorunları, yurttaşlık görevleri ile ilgilenmeyecek, düşüncelerini
açıklamayacaktır. Hâlbuki böyle bir yorum biçimi, herkese düşün-*

me ve düşündüğünü açıklama hakkını tanıyan Anayasa'nın 20. maddesine, herkesi her konuda eşit sayan 12. maddesine aykırıdır. Geniş anlamıyla politikayı toplum sorunlarıyla ilgilenmek, toplumsal dertleri deşmek, yorumlamak şeklinde anlamak gerekir. Bu sorunlarla ilgilenmek bir vatandaşlık hakkıdır, görevidir. Vatandaşlık ise hiçbir zümreye tanınmamış ve hiçbir zümre vatandaşlık hak ve görevlerinden yoksun bırakılmamıştır.

Öyleyse siyasal iktidar boyutuyla politikayı geniş bir anlam içinde kabullenmek, hem bilime ve hem de Anayasa'ya, çağımızdaki siyaset biliminin kurallarına aykırıdır.”

(...)

“önce şu hususu belirtmek gerekir ki, Anayasamızın 119. maddesinde memurların siyasal konu ve olaylarda fikir açıklamaları yasaklanmış değildir. Bu maddede yasaklanan husus memurların siyasi partilere üye olmaları ve vatandaşlar arasında siyasi kanaat farkı gütmeleridir. Gördükleri görev yönünden vatandaşlar karşısında onların politik inançları dışında ve üstünde olmamalarıdır.”

(...)

“Muhterem mahkemenizce, sayın iddia makamının mütalâasına ve Bilirkişi Raporu'ndaki düşüncelere itibar edildiği ve o yönde bir karar verildiği takdirde hiçbir vatandaşın, hiçbir kuruluşun ülkemizin çözüm bekleyen sorunları üzerinde, kendi mesleki sahasında da olsa düşüncelerini açıklayamayacağı, yurt sorunları ile ilgilenmeyeceği gibi bir sonuç doğacaktır ki bu sonuç Anayasamızın ve kanunlarımızın yukarıda izah edilen hükümlerine aykırı olacak ve ülkemizi gelişmesini engelleyecektir.”

Sanık Vekilleri

Av. Nevzat Helvacı – Av. Muammer Uygur

MAHKEMENİN KARARI

Şimdi de *Bildiri Davası*'na bakan Ankara Toplu Basın Asliye Ceza Mahkemesi'nin Başkanı Hurşit Saydam ile üyeleri Fahri Yücel ve Necdet Varol'un en son kararı:

“Maznunun (sanığın) siyasi faaliyette bulunduğu mezkûr (söz konusu) bildiri mahiyeti (bildirinin niteliği) ve ehlivukufların (birlikçilerin) bu yoldaki düzenledikleri rapor muhteviyatı (içeriği) ile anlaşılmış bulunmaktadır. Maznunun bildirinin siyasi mahiyette (nitelikte) olmadığı ve bildirinin tamamıyla sendikanın faaliyeti içerisinde bulunduğu yolundaki müdafaası (savunması) yukarıda belirtilen hususlar (durumlar) karşısında şayanı kabul (kabule uygun) görülmemiştir. Maznunun (sanığın) fiil ve hareketi 624 sayılı kanunun 14. ve 5680 sayılı kanunun değişen 16. maddeleri delaletiyle (kılavuzu ile) 624 sayılı kanunun 14. maddesi delaletiyle 22/1'inci maddesine uygun bulunmakta 3 ay müddetle hapsine, maznunun ahvali şahsiyesi (kişisel durumları), fiilin (eylemin) mahiyeti (niteliği) nazara alınarak (gözetilerek) 647 sayılı kanunun 4. maddesi gereğince her bir gün için 10 Lira alınmak suretiyle hürriyeti bağlayıcı cezanın paraya çevrilerek 900 Lira ağır para cezasıyla tecziyesine (cezalandırılmasına)... Maznunun(zanlının, sanığın) geçmişteki iyi halleri nazara alınarak cezasının tecili (ertelenmesi) ileride suç işlemekten çekineceği kanaatine varılmakla aynı kanunun 6. maddesi gereğince cezasının teciline... Temyizi (Yargıtayca incelenmesi) kabil (mümkün) olmak üzere 27 Eylül 1967 tarihinde maznunun gıyabında (yokluğunda, müdafilerin (avukatların/savunmanların) yüzlerine karşı oy birliğiyle karar verilerek açıkça tefhim kılındı (açıklandı). 27.9.1967.”

TÖS AVUKATLARININ TEMYİZ LAHİYASI'NDAN ALINTILAR

Şimdi de son olarak yine *Halit Çelenk* ile *Nevzat Helvacı*'nın, *Yüksek Yargıtay Ceza Dairesi Başkanlığı*'na sundukları Bildiri Davası sürecinin ve sonuçlarının incelenmesini ve aklanma istemini içeren 4 Kasım 1967 tarihli *Temyiz Lahiyası*'ndan da birkaç alıntı:

*“müvekkilimize (bizi kendine vekil olarak seçen kişiye) isna-
dedilen (yüklenen) suçun gerçek olabilmesi için (...) onun dava
konusu bildiriye ‘siyasi faaliyette bulunmak maksadıyla’ yayımla-
dığının sübuta ermesi (ortaya çıkması) lazımdır. (...)*

(...)

*Yayımladığı dava konusu bildiri, Türkiye Öğretmenler Sendi-
kası Tüzüğü'nün amaç maddesine tamamen uygundur. Tüzüğün
4. maddesi TÖS yöneticilerini böyle bir çalışma ile görevlendir-
miştir. Gerçekten sözü geçen tüzüğün 4. maddesinde bu görev
şöyle anlatılmaktadır:*

*‘Madde 4: II a) Çağdaş eğitim ve öğretim ilkelerine, öğretme-
nin meslekle ilgili hak ve ödevlerine, eğitim mesleğine ilişkin yurt
çıkarlarına, insan haklarına ve Anayasa ilkelerine aykırı davra-
nış ve uygulamalar karşısında önleyici çabalarda bulunmak.*

*b) Eğitim mesleğinin, çağdaş eğitim-öğretim ilkeleri, öğretmen
hak ve ödevleri, yurt sorunları, insan hakları ve Anayasa hü-
kümleri yönünde daima gelişebilmesi için incelemeler yapmak,
öneriler hazırlamak, bu önerileri ilgili kurumlara ve kamuoyuna
kabul ettirmeye çalışmak.*

*Madde 4: III) Eğitim mesleğinin gelişmesinde, bu meslekte
hizmet görenlerin ekonomik, sosyal, kültürel hak ve çıkarlarının
korunup çoğaltılmasında rolü bulunan genel yurt sorunlarının*

özölmesi amacı ile, ilgili demokratik kurumlara yardımcı olmak üzere basın toplantıları, konferanslar, açık oturumlar düzenlemek, yayınlar yapmak, başka Devlet Personeli Sendikaları ile yasaların tanıdığı olanaklar içerisinde ortaklaşa eylemlerde bulunmak.’

(...)

‘Öte yandan 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu’nun 13. maddesinin a, b, k bendleri de sendikalara, mesleki durum ve meslek koşulları ile ilgili çalışma ve düşüncelerini açıklama hakkını da vermiştir. Dava konusu bildiri bu hakkın icrasında öteye gitmemektedir ve bu nedenle de suç unsuru teşkil edecek niteliğı yoktur.’

Bu yasanın türevi olan sendika tüzüğünün yukarıda açıklanan 4. maddesindeki hükümlere göre sendikanın amacı: Eğitim mesleğinin yurt çıkarları, insan hakları, Anayasa hükümleri yönünde gelişmesine çalışmaktır.”

(...)

“Öğretmen olarak okullarda çalıştırılan Barış Gönüllülerinin durumu eğitim mesleğı ile ilgili değil midir? Onların basına yansıyan ulusal eğitimimize zararlı davranışları bir eğitim sorunu, bir yurt sorunu değil midir? Barış Gönüllülerinin öğretmen olarak çalıştırılmaları 438 sayılı kanunun 1-3. maddelerine ve 4635 sayılı kanunun hükümlerine de aykırıdır. Bu konu ile ilgilenmek bir eğitim sorunu değil midir? Ulusal eğitim sistemimizle bağdaşmayan Amerikan tipi Deneme Okullarını, yine onurumuzla bağdaşmayan Amerikan tipi beslenme eğitimi eleştirmek ve buna karşı olmak bir eğitim sorunu, bir yurt sorunu değil midir?

Bilirkişiler işte bu kadar açık gerçeklere ‘Hayır!’ demişlerdir.”

(...)

“*Bilirkişi Raporu*”, konuyu tarafsız olarak ve bilimsel açıdan inceleyeceği yerde bunu yapmamış, gerek yazılış edası gerekse sanığı hedef tutan havası ile adeta mahkûmiyet isteyen bir İDDİANAME niteliği taşımaktadır. Bu raporda yer alan “*Fakat amacı muayyen meslek gruplarının dayanışmalarını sağlamaktan ibaret bulunan memur sendikalarını alet ederek siyaset yapmanın Anayasa hükümleriyle ilgisi yoktur.*” cümlesi, raporu yazarların psikopatolojik (akıl ve ruh sağlığı ile ilgili bilimi ilgilendiren) tutumunu ve taraflılığını göstermektedir.

(...)

“*Bilirkişi Raporu’nda bilirkişilerin düştükleri önemli yanlışlardan biri de bildirinin sendika tüzüğü’nün amaç maddesiyle ilgili olmadığı düşüncesidir. Bu düşünce gerçeğe o kadar aykırıdır ki bilirkişilerin sendika tüzüğü’nü hiç okumamış olduklarına hükmetmek gerekmektedir.*”

(...)

Bilirkişiler ”hakkında ileri sürdüğümüz RED sebepleri ve verdikleri rapora karşı yapmış olduğumuz haklı itirazlar göz önüne alındığı takdirde yeniden bilirkişi incelemesi yapılması yolundaki isteğimizin mahkemece reddedilmesinin ne kadar isabetsiz olduğu ve masum olan müvekkilimizi ne kadar mağdur eylediği açıkça anlaşılmaktadır. Bu konu üzerine yüksek kurulunuzun dikkatle eğileceğinden şüphemiz bulunmamaktadır.

Bu konuda müvekkilimiz Feyzullah Ertuğrul tarafından verilmiş 21 Temmuz 1967 günlü savunmanın da okunmasını önemle rica ediyoruz. Saygılarımızla...

4 Kasım 1967

Sanık Vekilleri

Av. Halit Çelenk – Av. Nevzat Helvacı”

Halit Çelenk'in sağlığında yazdđđm ve yukarıdaki dava süreci açıklamalarında gönderme yaptıđđm yazım şudur: (F.E).1

2. HALİT ÇELENK'İN YAŞAMINDAN DERS ÇIKARABİLMEK...

Onunla ilk kez Ankara'da Denizciler Caddesi Börekçi İşhanındaki bürosunda tanıştık. Sanırım 1965 yazıydı ve TÖS'ün kuruluşunu izleyen aylardan biriydi. Kendisini nasıl, kimlerin salık vermesiyle arayıp bulduđđumuzu şimdi anımsayamıyorum. Ancak onun hep içimi ısıtan o insan sıcaklıđđını hemen bu tanışmamızda duyumsadıđđımı hiç unutmuyorum. Ardından TÖS'te buluşmuştuk kendisiyle. TÖS'ün hukuk danışmanlıđđı önerimizi geri çevirmemişti.

TÖS yönetiminde bulunduđđum iki yıllık sürede, kendisiyle kafa kafaya, gönöl gönüle birlikte çalıştık. Yirmi yılı aşan bir aradan sonra, zaman zaman yeniden örgütsel birlikteliđđimiz oldu onunla.

EĞİT-DER 'in kuruluşu ve sendikal hak savaşımlı sürecinde de Hasan Ürel, Nevzat Helvacı, Asım Hışıl, rahmetli İlhan Dışçı, Erşen Şansal, Şenal ve Ayhan Sarihan, Ahmet Cenana, Mehmet Demirtaş ve şu anda adlarını anımsayamadıđđım öteki değerli avukat arkadaşlarımızla birlikte bize yol gösterdi, destek oldu. Özellikle EĞİT-DER Yayınlarının ilk kitabı olarak yayımladıđđımız TÖB-DER DAVASI kitabının oluşumu sürecinde kendisiyle çokça görüşmemiz, söyleşimiz oldu. Bu birlikteliđđimizin önemlisini kuşkusuz ki, TÖB-DER davası duruşmalarında yaşadık. Biz altmış dört TÖB-DER'li sanık(!) elleri tetikte askerle

çevrili mahkeme salonunda “onurlu bir direnişle” duruşmanın başlamasını beklerdik. Derken başta Halit Çelenk olmak üzere öbür avukatlarımız: Şükrü Günel, İlhan Dişçi, *Günfer Karadeniz*, *M. Asım Hışıl*, *Hasan Ürel*, *Yücel Yeşilgöz*, *Gürkut Acar*, *Metin Bayyar*, *Hasan Elal*, *Yusuf Önoy*, *Saadettin Üçüncüoğlu*, *Fevzi Kandemir*, *Refik Ergün*, *İsmail Sabit*, *İbrahim Sinemlioğlu*, *İsmail Sami Çakmak*, *Hüseyin Kayır*, *Kamil Ateşoğulları*, *Hüseyin Duman*, *Hüseyin Doğan*, *Aydın Erdoğan*, *İsmail Çevik*, *Erşen Şansal*, *Nimet Hışıl*, tanyerinin ağarışı, güneşin ucun ucun yükselişi gibi ardı ardına geliverirlerdi.

Gerek TÖS döneminde, gerekse TÖB-DER Davası sürecinde *Halit Çelenk*’in şahsında, hem eylemsel hem de kuramsal yönleriyle hukuku iyiden iyiye özümlemiş değerli bir hukuk adamını tanıdım. Bizleri ve komünistlikle suçlanan öteki müvekkillerini savunurken, yargıçlarla savcıların, mesleğinin erbabı bir öğretmeni dikkatle, hayranlıkla dinleyen öğrenciler gibi sakın oturduklarını gözlemişizdir. Yeri geldiğinde, yine sesini öyle yükseltmeden, duruşma salonunda sosyalizm, demokrasi ve özgürlük esintisi yayan konuşmalarını unutmak mümkün müdür? Ayrıca, görüşlerinden asla ödün vermeksizin, tıpkı doğa ve toplumlar gibi, insanın da değişebilirliğine olan inancını yansıtırçasına, karşıtlarına bile nazik davranmaktan çekinmediğini de... Örneğin 12 Eylül karabasanına ve onun komünistlere, sosyalistlere, sosyal demokratlara, tüm demokratlara yönelik baskı ve zulmüne, o imrenesi belagati ve hukuk birikimiyle ödünsüz karşı çıkarken, karabasan piramidinin en tepesindeki Kenan Evren’e bile “*Sayın Kenan Evren*” diyebilmiştir, yer yer TÖB-DER Davası duruşmalarında.

1 Bu yazı şu yapıtta yayımlanmıştır. Aydın Çubukçu, Işık Kansı; Geleceğe Adanmış bir ömür: Halit Çelenk. Evrensel Basım Yayın, Mayıs 2004.

En onulmaz sanılan insanların bile değişebilirliğine, “ıslah edilebilirliğine”¹ olan inancı ve gönüller dolusu sevgisiyle, insanın salt “*biyolojik bir varlık*” değil, aynı zamanda tinsel bir varlık olduğuna dikkat çekmiştir TÖB-DER DAVASI kitabında Halit Çelenk.² Tinsel varlığındaki nice güzelliklere gebe o engin gizilgücünün güce dönüşmesi ölçüsünde insanın insanlaşabileceğini, bununsa insanın özgürleşmesinden geçtiğini anımsatır ve şöyle der: “İnsanın kendi yaratıcı gücünü ortaya koyabilmesi özgür olmasına bağlıdır. Ancak özgür bir toplumsal ortam bu gücün yeşermesine, yaratıcı niteliğini göstermesine olanak sağlayabilir. 141-142. maddeler bu ortamın oluşmasını engellemekte ve giderek bilimsel, sanatsal ve kültürel gelişmeyi kösteklemektedir.”

Halit Çelenk, hukukla ilgili yazılarını içeren başka bir kitabında³ hukuk kavramına altyapı ve üstyapı bağlamında açıklık getirir. Önce “*devlet*” kavramına eğilir. “*Devlet, toplumdaki sınıfların doğuşu (...) ile yaşıttır ve onlarla birlikte doğmuştur,*” der. Sınıflardan zayıf olanların her zaman, “*zenginlik kaynaklarını ellerinde bulunduran*” sınıfça yönetildiğini, bu anlamda bir yönetim aracı, bir “*tarihsel örgüt*” olan “*devlet*”in “*ekonomik bakımdan ve dolayısıyla siyasal bakımdan her zaman güçlü sınıfın temsilcisi*” olduğunu; hukukun, yasaların; devletin bu niteliğine uygun bir içerikte biçimlendiğini savlar. Bir üst yapı kurumu olarak hukukun, toplumsal üretim (mülkiyet) ilişkilerinden türediğini anımsatır, ama asla bu ilişkilerin (alt yapının) bir gölgesi olmadığını vurgular ve şöyle der: “*ilk bakışta bir yasa hükmü toplumsal bir ilişkiyi düzenlemektedir. Yasa koyucu, eğer toplumsal ilişkiyi, bu ilişkinin ihtiyacını doğru saptayabilmişse, kabul edilen yasa, bu ihtiyacı ‘yasama anı’ için karşılamış ve gidermiş sayılabilir. Yasama anında toplumsal ilişkiye cevap veren bu yasa zamanla eskiyecektir, toplumun yapısı ise sürekli gelişme halindedir. Toplumsal yapı geliştikçe, toplumsal ilişkiler değiştikçe sözü geçen yasa hükmü artık ihtiyacı karşılayamaya-*

cak veya hukuk dili ile 'cadugue' hale gelecektir. Giderek toplum gelişmesi ile hukuk arasında bir çelişki doğacaktır. Bu halde artık hukuk 'tutucu' bir nitelik kazanmış ve toplumun gelişmesini engeller bir yöne girmiştir. Bu haller (...) üst yapı kurumunun altyapıyı karşılıklı etkilediği hallerdir."

Halit Çelenk'in salt hukuk için değil, öteki ideolojik üst yapı kurumları için de; başka bir deyişle, bütünüyle sivil toplum için de geçerli bu saptaması bizlere Engels'in Fransız Mehring'e yazdığı 14 Temmuz 1893 günlü mektubunda yer alan şu alıntıyı anımsatır:

İdeolojilerin ekonomik altyapı üzerinde hiçbir etkisi olmadığı savı «Diyalektiğe aykırı basit bir görüşe, karşılıklı etki üstünde kesin bir bilgisizliğe dayanmaktadır. Bu baylar ekonomik olgular tarafından yaratılır yaratılmaz her tarihsel etkenin de (her ideolojinin de/üstyapı kurumunun da F. E.) bir etki yarattığı ve kendi nedenlerine etken olabileceği olgusunu çoğu zaman maksatlı olarak unutupuyorlar.»⁴

Halit Çelenk'in yaşamından, salt her insanın, her hukukçunun değil, aynı zamanda bir ideolojik/kültürel varlık olan toplumsal ve siyasal örgütlerin de öğrenecekleri çok şey vardır.⁵

Bu bağlamda şunu da eklemeliyim: Eğer Halit Çelenk gibi güzel insanların; TÖS, TÖB-DER, EĞİT-DER, EĞİTİM-SEN, KESK gibi demokratik sivil toplum örgütlerinin varlığından ol-
dum olası korkan ve ülkemizin aydınlık geleceğine dehşet saçan bir yönetim anlayışı egemen olmasaydı, Türkiye'de devlet tez zamanda gerçekten demokratik, laik ve sosyal hukuk devletine dönüşmüş olacaktı. Doğal olarak da, Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde böylesine trajikomik sahnelere tanık olmayacaktık.

Sözlerimi bağlarken, Halit Çelenk'e; eğitim emekçilerinin örgütlü savaşımlarında onunla birlikte emeği geçen ve halen ara-

mızda olan, olmayan değerli meslektaşlarına saygı ve şükranlarımı sunuyorum. Ve bir de Halit Çelenk'in simgelediği o özgün güzelliğin öteki yarısı değerli eşi Şekibe Hanım'a saygılarımı gönderiyorum.

Kaynaklar:

1. Halit Çelenk, *Hukuksuz Demokrasi, Çağdaş Yayınları*, Aralık 1985.
2. Halit Çelenk, *Hukuk Açısından TÖB-DER DAVASI*, Eğitim-Der Yayınları: 1, Mart 1990.
3. Halit Çelenk, *Hukuk Yazıları*, (sf. 6-10) TÖB-DER Yayınları: 2, Ankara 1974.
4. F. Ertuğrul, *Köy Enstitüleri Sistemi ve Düşündürdükleri*. Genleştirilmiş 2. baskı, Güldiken Yayınları, Ocak 2002. (sf. 165)
5. Sivil toplum konusunda bakınız: F. Ertuğrul: 1. "Özgürleşme Yolunda Unutulmuş Bir Uğrak: Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası, genişletilmiş 3. baskı, Kasım 2000, Güldiken Yayınları." 2. "Genel Öğretmen Boykotu'nun Işığında Bir Kesk Grevi ve Düşündürdükleri, Eğitim ve Yaşam, 1999 (Eğitim-Sen Yayını)" 3. "Köy Enstitüleri Sistemi ve Düşündürdükleri, genişletilmiş 2. baskı, Ocak 2002, Güldiken Yayınları."

3 tane fotoğrafın açıklama yazıları:

3 fotoğrafın başlığı siyah düz harfle le:

3. Ankara'nın Kalecik ilçesine bağlı Alibeyköy'ünde TÖS'ün düzenlediği Köy Enstitüleri'nin 27. Kuruluş yıldönümü şenliğinden görünüm / 17 Nisan 1967:

1. Köye yakın bir alanda büyük bir coşkuyla şenliğe katılan köylüler.

2. Köy Enstitüleri'nin kuruluş yıldönümlerinin şenliklerle köylerde kutlanması tasarımının ilk ve son uygulaması olan bu şenliği izleyen kimi TÖS yöneticileri, üyeleri, TÖS dostları ve köylüler (En ön sırada oturanların sağdan 3.sü önceki Genel Sekreter Aydın Demir, onun sağındaki gözlüklü Yüksek Köy Enstitü çıkışlı Arif Gelen, onun sağındaki F.E., Arif Gelen'in arkasındaki Prof. Dr. Cevat Geray, onun arkasındaki fötrlü kişi köy enstitüsü müdürlerinden ve daha sonraki yıllarda TÖS Genel Başkan yardımcılığı yapan İsmail Safa Güner...

3. Ayaktakilerden en soldaki Prof. Dr. Cevat Geray, onun solundakiler sıra ile F.E., onun büyük kızı Hale, Hale'nin solundaki annesi Şükriye ve de köylü kadınlarla çocukları şenliği izlerken...

3. KURULUŞ YILDÖNÜMLERİNDE KÖY ENSTİTÜLERİ'Nİ ŞENLİKLERLE KÖYLERDE KUTLANMASINA DOĞRU İLK ADIM

**Köy Enstitüleri'nin kuruluşunun
27. Yıldönümü Dolayısıyla**

**Tüm Şubeler İçin TÖS Genel Merkezi'nce
Hazırlanan 17 Nisan Şenlikleri Programı**

A- YAYIM İŞLERİ

1) 17 Nisan'dan önce sürekli bültenler göndererek 17 Nisan şenlikleri ile ilgili haberlerin basında ve radyoda olabildiğince çok ve sık yayımlanması sağlanacak.

2) Köy Enstitüleri'ni köylülere anlatan bir açık mektup hazırlanıp, köylerde dağıtılmak üzere şubelerimize yollanacak.

3) 17 Nisan günü:

a. Basında çıkacak haberler düzenli bir bülten halinde hazırlanıp basına, TRT'ye verilip göze çarpıcı bir biçimde yayımlanmasına çalışılacak.

b. Gazetelerin köşe yazarlarına doküman verip o günkü yazılarını Köy Enstitüleri üstüne yazmaları dileğinde bulunulacak.

c. Seçkin yazarlardan Köy Enstitüleri konusunda makale ya da röportajlar alıp 17 Nisan tarihli gazetelerde ve dergilerde yayımlanmak üzere dağıtılacak.

d. 17 Nisan akşamı radyoda Köy Enstitüleri ile ilgili bir program düzenlenecek.

4) Şubelerimize bir genelge gönderilerek bu yıl ve sonraki yıllarda 17 Nisan'ın köylerde nutuksuz “şenlikler” halinde kutlanması sağlanacak.

5) Ankara'da öteki kuruluşların düzenlediği törenler olduğunda ve istendiğinde konuşmacılar gönderilecek.

B-KÖYDE 17 NİSAN

1) Gidilecek köy Genel Merkez Yürütme Kurulu'nca saptanıp Düzenleme Kurulu'na bildirilecek.

2) a. Bu köyde düzenlenecek şenliğe katılanlar için okuntu (davetiye) bastırılacak.

b. Çağrılılardan kimlerin kaç kişi ile geleceği ve toplam olarak köye gideceklerin listesi kesin olarak en geç 12 Nisan Çarşamba gününe kadar saptanmış olacak (Köy Enstitüleri'ne gönül vermişler, eşleri ve çocuklarıyla katılabilecekler).

c. 16 Nisan Pazar günü en geç saat 8.00'de sendika önünde hazır olmak üzere otobüsler tutulacak.

3) Köy Enstitüleri'ni benimseyen kuruluşlara şenliğimize katılmaları için çağrı yapılacaktır.

4) Köydeki şenliklere katılacak;

a. Halk ozanları,

b. Folklor ekipleri,

c. Çalgılar (davul-zurna, bağlama vb.),

d. Gazeteciler ve fotoğrafçılar hazırlanacak.

5) Şenlik günü havanın durumuna göre köyde oturulacak yeri, köyün durumunu saptamak ve şenlik için hazırlık yapmak üzere görevliler köye önceden gidip, çıkabilecek aksaklıkları önleyecek.

6) Şenlikte şunlar yapılacaktır:

- a. Halk ozanları çalıp söyleyecek.
- b. Folklor ekipleri ve seyirciler milli oyunlar oynayacaklar.
- c. Çalgılar çalınıp türküler söylenecek.
- d. İsteyenler şiirler okuyup Köy Enstitüleri ile ilgili anılarını anlatacaklar.
- e. Topluca öğle yemeği yenilecek.
- f. Bunun dışında dağınık söyleşiler, köyde dolaşma (köy evlerine ziyaretler için şenliğe katılanlar serbest kalacaklar) etkinlikleri...

NOT: Bunlar Yapılırken:

- 1) Tören resmiliğinden kaçınılacak.
- 2) Gidiş dönüş saatleri ile şenlikte yapılacakların sırası, bas-
tırılacak okuntuda (davetiyede) gösterilecek.

C - İş Bölümü

1) TÖS Genel Merkezi:

- a. Okuntuları bastırıp dağıtacak ve 12 Nisan Çarşamba gününe kadar şenliğe katılacakların listesini kesinlikle saptayacak.
- b. Yeterince otobüs tutup köye hareketten yarım saat önce sendika önünde hazır edecek.

- c. Özel çağrılılarına yetecek kadar kumanya hazırlayacak.
- d. Şenlikleri teyze alacak.
- e. Görevliler arasında koordinasyonu sağlayacak.
- f. Ankara'daki törene konuşmacı gönderecek.
- g. Bu programı çoğaltıp görevlilere dağıtacak.
- h. Şubelere genelgeyi ve ilgili belgeleri gönderecek.

2) Dursun Akçam ile Mahmut Makal:

- a. Basın ve radyo ile ilgili işleri yapacaklar.
- b. Köye gidecek gazeteci, fotoğrafçı ve sanatçıları hazırlayacaklar.

3) Hasan Ceyhan, Aydın Aydemir, Nebi Dadaloğlu:

- a. Halk ozanları,
- b. Folklor ekipleri,
- c. Çalgıları (Davul-zurna, sazlar...),
- d. Türkü ve oyunları hazırlayıp bunların şenlikte yapacaklarını programlaştıracaklar.

4) Ali Çiçekli ile Tefik Yılmaz:

- a. Köylerde dağıtılacak broşürü hazırlayıp bastıracaklar.
- b. Köy Enstitüleri'ni benimseyen kuruluşlarla görüşüp şenliğe katılmalarını sağlayacaklar.
- c. Şenlik gününden önce köye gidip hazırlık yapacaklar.

DÜZENLEME KURULU

ŞUBELER ELİYLE TÖS'DEN TÜM KÖYLERE

4. 17 NİSAN MEKTUBU

TÜRKİYE ÖĞRETMENLER SENDİKASI
GENEL MERKEZİ

Tuna Cad. No: 18 Yenışehir - Ankara
Telefon: 17 49 27 - Telgraf- TÖSGEN

13.4.1967

Bölüm : Sekreterlik
Sayı : 20.03/3011
Konu : 17 Nisan Şenlikleri Hk.
Türkiye Öğretmenler Sendikası
Şube Başkanlığına

Ekteki mektubumuzun; şubenizin bulunduğu yere bağlı köylerin sayısınca çoğaltılarak köy muhtarlıklarına gönderilmesini; düzenleyeceğiniz 17 Nisan şenliğine katılacak yurttaşlarımıza da ayrıca okunup dağıtılmasını sevgi ve saygılarımla dilerim.

Hasan Erdoğan¹
Genel Sekreter

1 Örgütsel yaşamda; özellikle örgütün amaçları doğrultusunda hem ak, hem de kara günlerde güvenilir ve de tutarlı olmak, çok daha önemlidir. Yandaki fotoğrafta gördüğünüz Genel Sekreterimiz *Hasan Erdoğan* bu konuda tanıdığım böyle kişilerden biridir.

Onu ve o dönemin Yürütme'sinde, Yönetimi'nde birlikte çalıştığımız öteki arkadaşlarımızı da burada saygıyla, özlemle anıyorum./ Ocak 2014. F.E.

4. TÖS'DEN KÖYE 17. NİSAN MEKTUBU

17 Nisan 1967

Sevgili Köylüm,

Seçimden seçime ya da işleri düştükçe köyüne gelip sana cafcacflı nutuklar çekenler çok oldu. Köyüne hiç gelmeyen fakat “aslan köylüler, kaplan köylüler” diye seni pohpohlayan çok. Biz onlardan değiliz.

Bu nutukçular, bu pohpohçular, sonunda ille de bir şey ko-parmak isterler senden. Hep ‘VER’ derler; vergi ver, asker ver, oy ver... Hiç “AL” diyeni gördün mü?

Yüzyıllarca padişahlar, on yıllarca partiler geldi geçti. Hangisi, ne verdi sana? Elini vicdanına koy; köyüne, evine, sofrana, urbana bak da söyle. Senin için ne yaptılar?

Yıllar yılı aldatıldın, kandırıldın; en çok inandıkların, seni daha dar günlere götürdü. Kime inanacağını şaşırıp kaldın.

Biz o yalancılardan, üçkâğıtçılardan değiliz. Biz halk dostu, köylü dostu öğretmenleriz. Senin çocuğunu okutup adam etmekten başka bir maksadımız yok bizim. Tersine, senden yana olduğumuz için sürülüyoruz, eziliyoruz, ekmeğimizden oluyorumuz. Kendi çıkarımız için değil, senin çıkarların için uğraşıyor, bu yolda seve seve çile çekiyoruz. Bize inan...

Bizim de kusurumuz olmuştur sana karşı. Ana ile kızın arasını açan üçkâğıtçılar, seninle bizi de karşı karşıya getirdiler.

Onların oyununa geldiğimiz oldu. Ama biz artık açık gözümü. Sen de aç. Oyuna gelme.

Çıktığı kabuğu beğenmeyen, köylüye tepeden bakan, yadırgadığın öğretmenler varsa bile orada, üç beş kişi yüzünden, seni candan seven on binlerce öğretmene gönül koyma.

Sevgili köylüm,

Bu mektubumuzda, sana oynanan oyunlardan birinin iç yüzünü açıklamak istiyoruz:

Bak, eller aya uzay gemileri gönderiyor. Yoksulluktan, hastalıktan, cahillikten kurtulmuşlar. Ya sen ne haldesin? Otuz milyon insanımızın çoğu da senin gibi. Yarıdan fazlamızın okuma yazması yok. İki buçuk milyonumuz veremli, bir o kadarı trahomlu, cüzzamlı. Beş nüfuslu bir köylü ailesinin yıllık kazancı sözgelimi yükseklerdeki bir memurun aylığından az. Dünyanın en geri on ülkesinden biriyiz.

Öte yandan, senin ırgat olarak kalmanda direnen rahatı yerinde bir takım egemen çıkarıcılar ve bunların yordakçıları var. Bunlar, senin çektiğinin binde birini çekmiyor.

Senin de bir işin, yeterli kazancın olsaydı, seni de okutsalardı, onlar gibi yaşamayı bilmez miydin?

İşte 27 yıl önce *Köy Enstitüleri* bunun için kurulmuştu. Halk dostu, köylü dostu eğitimciler *Köy Enstitüleri*'ni yalnız köyler için, köylüyü perişanlıktan kurtarmak için kurmuşlardı. Köy Enstitüleri'ne yalnız köylü çocukları alınıyordu. Senin öz çocukların beş yıl parasız okutuluyor, öğretmen ve sağlık memuru yapılıyor, yine köye gönderiliyorlardı.

Eğer *Köy Enstitüleri* kapatılmasaydı 1960 yılında kırk bin köyün okul ve öğretmen ihtiyacı karşılanacaktı. Üstelik bir de *Köy Enstitüleri*; köy doktoru, köy tarım memuru, köy sanat öğretmeni gibi görevliler yetiştirip köylere yollayacaktı.

Böylece köylü canlanacak, gözünü açacaktı. Ben de yurttaşım, insan gibi yaşamak safa sürmek benim de hakkım diyecekti. Devletin sağladığı nimetlerden yararlanmak benim de hakkım diyecekti. Adalet isteyecekti, hak isteyecekti.

Bu ise sana dost olmayanların işine gelmedi. “Köylüyü okutacaksanız da davalarını kim güdecek, çifti kim sürecek?” diye bas bas bağırانlar oldu. Köylü uyanırsa ekmeğimizi elimizden alır diye korktular. Ve 1946’lardan başlayarak adım adım kıydılar *Köy Enstitüleri*’ne. Köyün tek umut ışığını söndürdüler. Böylece köylünün, halkın uyanmasına engel olabileceklerini sandılar. Ama boşuna çaba...

Sevgili Köylüm,

Senin uyanmaman, yoksulluktan, cahillikten, hastalıktan kurtulmaman için ellerinden geleni yapanlar var. Şimdi de sana, “bak, imam-hatip okulu açtık, çocuğunu oraya gönder.” diyorlar. Ama hiç biri kendi çocuğunu göndermiyor oraya. Onlar çocuklarını kolejlere, Avrupalara gönderiyorlar. Sana da çocuğunu imam yap” diyorlar. Kendi çocuklarını doktor yapıyorlar, mühendis yapıyorlar.

Oysa sen zaten dini bütün Türk köylüsüsün. Acaba, senden müslümanlık dersi alması gerekenler, cenneti senin kadar haklamayanlar, din-diyanet işlerinde, neden asıl kendilerini değil de, yalnız seni düşünürler? Kara kaşın, kara gözün için midir bu? Bir düşün, sevgili köylüm, bir düşün. De ki onlara:

“Siz, besmeleyi bile doğru dürüst bilmeyenler. Benim de çocuğum doktor olacak işte. Hakim, mühendis, kaymakam, vali, mebus, senatör olacak. *Köy Enstitüleri*’ni ille de açacaksınız.”

De köylüm, “*gayri gözümüzü açtık*” de. “*Sandık başında göbeğimi gayri kendim için keseceğim*” de.

17 Nisan günleri. *Köy Enstitüleri*’nin kuruluş yıldönümleridir. Her 17 Nisan günü *Köy Enstitüleri* için törenler, toplantılar

düzenlenir. Törenleri yapanlar yalnız köy enstitülüler değildir. Köy Enstitüsü ile ilgisi olmayan dernekler, kuruluşlardır. Radyolarda, gazetelerde *köy enstitüleri* için söylenenlere kulak ver. *Köy Enstitüleri* artık köylü dostu, halk dostu herkesin ortak malı, ortak davasıdır.

Ama *Köy Enstitüleri*'nin asıl sahibi sensin. Çünkü senin için kurulmuştu onlar. O halde sen sahip çık *Köy Enstitüleri*'ne.

Biz, *Türkiye Öğretmenler Sendikası* olarak, *Köy Enstitüleri*'nin kuruluşunu köylerde, seninle birlikte kutlamaya karar verdik. 17 Nisanlarda senin köyünde, seninle birlikte şenlikler yapacağız bundan sonra.

Artık şenlikleri sen düzenleyecek, şehirdeki köylü dostlarını, halk dostlarını, köyüne sen çağıracaksın.

Ve de *Köy Enstitüleri*'ni yeniden açtırmaya sen çalışacaksın. *Türkiye Öğretmenler Sendikası* var arkanda. Yani halk dostu TÖS var. Bunca toplumcu kuruluşlar, aydınlar var.

Bütün bunlar, yönetime senin sahip çıkmanla mümkün olacaktır.

Biz öğretmenler daima hizmetindeyiz. Sevgiler, saygılar sana.

Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS)

5. MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM'İN MUHTIRAMIZA YANITI

*Türkiye Öğretmenler Sendikası
Şube Başkanlığı'na*

*Genel başkan Feyzullah Ertuğrul'un 15.4.1967 tarihli muhtı-
rasına, Milli Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in verdiği cevabın tam
metni aşağıdadır.*

*Bilgilerinizi ve bütün üyelerimize duyurulmasını saygı ve sev-
gi ile dilerim.*

*Hasan Erdoğan
Genel Sekreter*

TÜRKİYE ÖĞRETMENLER SENDİKASI GENEL BAŞKANLIĞINA

ANKARA

Milli Eğitim Bakanlığı görevime başlamam dolayısıyla, diğer meslek kuruluşları gibi, bana göndermiş olduğunuz 15.4.1967 tarihli muhtıranızı dikkatle inceledim.

Kendimi, hizmetinde bulunmakla bahtiyar saydığım öğretmen ailesinin, aziz milletimizin menfaatleri ile bir olduğunda tereddüdüm olmayan menfaatlerini daima koruyacağım. İmkânlarımızın en iyi şekilde kullanılmasına çalışarak öğretmenin kutsal görevini başarmasına yardımcı olmayı en şerefli vazife sayıyorum.

Bu anlayış, bu inanç, üyesi bulunduğum Hükümet'in de değişmez, sarsılmaz prensibidir.

Kökünü aziz milletimizin tarihinden ve geleneklerinden alan bu duygu, öğretmeni toplumumuzun en saygıdeğer rüknü haline koymaktadır.

Milli vicdanda teşekkül etmiş, kökleşmiş olan bu itibar, şüphesiz öğretmenlerimizin her zaman buna layık olduklarını ispat etmiş bulunmalarının bir sonucudur.

Öğretmen, bu itibar mevkiine, mesleğindeki yeterliliği, tarafsızlığı, karakter sağlamlığı, topluma yararlılığı, nifak unsuru olmayışı, günlük olayların peşinden sürüklenmeyişi, eğitim ve öğretimle bağdaşmayan işlerle uğraşmayışi gibi üstün vasıflarıyla ulaşmıştır.

Bu meziyetler, bütün bir milletin geleceği demek olan çocuklarımızın, gençlerimizin eğitilmesi ve öğretilmesi sorumluluğunu yüklenmiş olan öğretmenlerimizde bulunması gereken vasıflardır.

Davranışları, tutumları bu ulvi meslek ile bağdaşamayan çok mahdut sayıda mensubun ikaz olunmaları, hatalı yolda devamları halinde haklarındaki kanuni işlemin yapılması, hakkaniyetin, Türk Devleti'nin büyüklüğünün ve devamlılığının tabii icabıdır.

Öğretmenlerimizi değerlendirmede tek ölçümüz, mesleğe bağlılıkları ve meslekte başarıları olacaktır.

Şükranla kaydedeyim ki, öğretmenlerimiz, üzerlerine aldıkları eğitim-öğretim görevinin sorumluluğunu, şerefini idrak etmektedirler. Ağır, yıpratıcı, çok kere ruh ve beden sağlığı pahasına başarılabilen bu görevin gereği gibi ifasında meslek geleceğinin, tecrübeli öğretmenlerimizin, yöneticilerimizin hisseleri büyüktür.

Bir meslekte başarının yükselmesi, meslek mensuplarının meseleleri ile yakından ilgilenmeleri, çözüm yollarını ve mesleki kuruluşların yardımları ile mümkündür.

Mesleki kuruluşların mesleğe hizmetleri, kendilerini günlük politika dışında tutmaları derecesinde başarılı olabilir.

Esasen 624 sayılı kanunun 14. maddesi sınırları çizmiştir.

624 Sayılı Kanun, memur sendikalarına mesleki, sosyal, iktisadi hak ve menfaatleri korumak görevini verirken, mesleki gelişmeyi sağlamaları görevleri üzerinde özellikle durmuştur.

Kültürün, faziletin temsilcisi olan öğretmenlerin sendikalarının hususiyeti olmasını, memleketsever ananeler yaratmasını beklemek hakkımızdır.

Memleketimizde, meslek teşekküllerini bu anlayış ve davranış içinde tutabilmenin ortamı vardır. Halkın sağduyusu, meslektaşların idrak ve iz'anı, sınır dışına taşmış faaliyetleri takip edip önlemeyi sağlayacak olgunluk seviyesine ulaşmıştır.

Bütün demokratik müesseseleri kurulmuş Türkiye gibi bir hukuk devletinde, Atatürk Devrimlerinin millete mal olmuş atmosferinde taşkın davranışların reaksiyonlar yaratacağı unutulmamalıdır.

Öğretmenlerimizin çalışma imkanlarının her gün biraz daha iyiye götürülmesi, okul içi ve dışı hayatlarına mutlak bir huzur ve sükunun hakim kılınması, başarılarının yükseltilmesi, geleceklerinin tatminkar şartlar içinde teminat altına alınması *Milli Eğitim Bakanlığı*'nın en büyük emelidir. Çalışmalarını tenkit etmek daima kabildir, ama iyi niyetinden şüphe etmek iyi niyetin ifadesi olamaz.

Az gelişmiş olmanın tabii sonuçlarını objektif ölçüler dışında sunmaya kalkış, meseleleri hallin çaresi değil, az gelişmişliği ve dolayısıyla mahrumiyeti yenmeye sarfi gereken emeğin israfıdır.

Biz değil camia içinde, meslekler ve vatandaşlar arasında dahi birbirini inkâr eden, kendilerini diğerlerinin karşısında sayan düşünceleri makbul saymamaktayız. Gayemiz bütün bu müreffeh Türkiye'yi yaratmaktır. Vatan- severliğin yolu budur.

Heyecanımızı, enerjimizi, gücümüzü bilgili, karakterli, ahlaklı, Türklüğüyle iftihar eden maarifçi, olarak birbiri ile barışık nesiller yetiştirmeye harcama vazifesi ile mükellefiz.

Bu inanla incelediğim muhtıranızda, Milli Eğitimimizin meselelerine ilişkin maddeler ile dilekler üzerinde dikkatle durmaktayım.

Memleket ve meslek yararına olan her talebinizin değerlendirileceğine emin olmanızı rica eder, en iyi dileklerimi sunarım. /
24 Nisan 1967

İlhami ERTEM
Milli Eğitim Bakanı
(imza)

6. YİNE MİLLÎ EĞİTİM BAKANI İLHAMİ ERTEM'İN BU KEZ TÖS VE TÖDMF'YE YÖNELİK ZAPTURAPT BİLDİRGESİ

Millî Eğitim Bakanlığı'ndan Tebliğ Olunmuştur:

TÖS ile TÖDMF'nin müştereken yayınladıkları bildirileri inceledim.

Bildirilerde ilmin ve mesleki vekarın(onurun) ağırbaşlılığı değil, polemiğin kışkırtıcılığı vardır.

Bildiriler, asıl Türk öğretmenini kutsî görevinden ayırıp, kanunların dışına çıkararak, hem öğretmeni, hem de aziz Türk Milletini huzursuz kılmak gayesini güdüyor.

Türk öğretmeni asla bir baskı altında değildir. Hiç bir teşekkür ve kuruluşun memleket sever Türk Öğretmenini emelleri uğruna tedirgin etmesine müsaade olunmayacaktır.

Geceli gündüzlü çalışmalarımız, Millî Eğitimimizin sorunlarını ilmin icaplarına ve memleketin gerçeklerine uygun tarzda çözebilmek, feragatkâr öğretmenlerimize daha mutlu ve güvenli yarımlar temin edebilmek içindir.

Her demokratik hukuk devletinde olduğu gibi, Türkiyemizde de Anayasa ile çeşitli kuruluşların görev, yetki ve sorumlulukları belirtilmiştir. Anayasanın 21. maddesinde “Eğitim ve öğretim, Devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir.” denmekte, 6. maddede “Yürütme görevinin kanunlar çerçevesinde Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirileceği” belir-

tilmekte, 117. maddede “Memurların niteliklerinin, atanmalarının, ödev ve yetkilerinin, hak ve yükümlerinin... kanunla düzenleneceği” ifade olunmaktadır.

Devlet Memurları Kanunu’nun 6. maddesi: Devlet Memurlarının, “Kanunları sadakatle uygulamak zorunluluklarını”, 7. maddesi: “tarafsız kalma mecburiyetlerini”, 10. maddesi “amirlerine karşı sorumlu olduklarını”, 27. maddesi “grev yapamayacaklarını, bu yolda teşvikte bulunamayacaklarını”, 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları kanununun 1. maddesi: “kamu hizmeti personelinin ortak meslekî, kültürel, sosyal ve iktisadî hak ve menfaatlerini korumak, özellikle meslekî gelişmeyi ve aralarındaki yardımlaşmayı sağlamak amacıyla” Sendikaların kurulabileceğini, 14. maddesi, bu sendikaların “herhangi bir surette siyasi faaliyette bulunamayacaklarını”, “Hiçbir siyasi teşekkülün leh ya aleyhinde herhangi bir davranışları olamayacağını” hükme bağlamış ve Maarif Vekâleti Merkez Teşkilâtı ve Vazifeleri Hakkındaki 2287 Sayılı Kanun’un 9. maddesi ise: “Her derecede umumî ve meslekî okulların tedrisat programlarının hazırlanması, okullarda okutulacak kitapların kabul edilmesi, halkın Cumhuriyet Esaslarına göre yetiştirilmesi ve bütün kültür kurumlarında ulusal eğitimi pekiştirecek tedbirlerin alınması” vazifesini Millî Eğitim Bakanlığına vermiş bulunmaktadır.

Her iyi niyetli teşekküle düşen görev, kanunlara hürmet etmek, kanunların sınırı içinde kalmaktır.

Oysaki TÖS ve TÖDMF adlı bu iki teşekkülün faaliyetlerinden, Devlete ait tasarrufları üzerlerine almak ve Millî Eğitimi dışardan ve kendi amaçları istikametinde yöneltmek arzu ve kararında oldukları anlaşılmaktadır. Buna, mevzuatın müsaade etmediğini ve böyle bir hali tasavvur dahi etmenin mümkün bulunmadığını izaha ihtiyaç yoktur.

Bir hukuk Devleti olan Türkiye’de, kanunların sınırı içinde kalan hiçbir teşekkül veya görevliye, herhangi bir idarî veya cezaî tedbirin uygulanması bahis konusu olamaz.

İdarenin her eylem ve işleminin yargı mercilerinin denetimine bağlı olduğu Türkiye'de, kontrolsüz yetki yoktur ve keyfi tasarrufta bulunulamaz.

Asil Türk Öğretmenini kutsî görevinden uzaklaştırmak isteyenlerle, uzaklaşanlar hakkında kanunî icaplarının yapılacağını, bütün çabalarımızın Türk öğretmenini vazifesini huzurla yapabileceği bir vasat (ortam) içinde bulundurmak ve Türk Milletinin öğretmenine olan sevgi, saygı, minnet ve şükranını devam ettirmek olduğunu ilgililerin bilgisine sunarım.

İlhami Ertem

Millî Eğitim Bakanı

7. EĞİTİM AÇISINDAN İKİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI ELEŞTİRİSİ

Giriş

Uzun zamandır devam eden eğitim planlaması hazırlık çalışmalarına, öğretmen kuruluşlarının çağrılmamış olmasını üzüntü ile karşılıyoruz. Bu vesile ile belirtelim ki öğretmenlik mesleğini ilgilendiren önemli konularda, öğretmen kuruluşlarının karar ve eğilimlerinin rol oynaması geleneği artık kurulmalıdır. İkinci 5 yıllık Kalkınma döneminin eğitim planlaması çalışmalarına, hiç değilse öğretmenlik mesleğini bütünüyle temsile yetkili tek sendika TÖS olarak çağrılmamız gerekirdi. Bu mümkün olabilseydi, *Kalkınma Planı Tasarısı*’nın eğitim bölümüne katkılarda bulunabilecektik. Ama şimdi, bu tasarıyı eğitim açısından eleştirmek görevi ile karşı karşıya kalmış bulunuyoruz.

Önce şunu belirtelim ki TÖS olarak, planlamanın, ulusal kalkınmamızın zorunlu bir gereği olduğuna inanıyoruz. Ancak, halktan yana olmayan bir planlamanın da karşısındayız. Bu anlayışla görüyoruz ki, *2’nci 5 Yıllık Kalkınma Planı Tasarısı*’nın eğitim konusunda getirdikleriyle, yurdumuzun gerçek ihtiyaçları arasında karşıtlıklar vardır.

Türk Milli Eğitiminin genel görünümü kısaca şöyledir:

1. Yabancı etkiler, Türk eğitiminin “Milli” özelliklerini her yönde zedelemiş ve gelişmekten alıkoymuştur.

2. Bürokratik yönetim mekanizması yüzünden ve hele politik etki ve baskılar nedeniyle öğretmenlerin meslek özgürlüğü her dönemde kısıtlanmakta ve eğitim mesleğindeki verimin düşmesinde bu durumun büyük ölçüde rolü olmaktadır.

3. Öğrenim çağındaki çocukların pek çoğu öğrenme hakkını ya hiç kullanamamakta ya da herhangi bir öğrenim basamağından hayata eli boş dönmek zorunda kalmaktadırlar.

4. Okullarımızdaki öğrencilerin sayısal durumu, nüfusunun sosyal sınıflarını yansıtmaktan son derece uzaktır. Bu hal, üst okullara gidildikçe korkunç denecek derecede olumsuz bir manzara göstermektedir.

5. Eğitim felsefemizde tutarlılık olmaması, yani öğretimin birliğinin bozulması nedeniyle, dünya görüşleri karşıt kuşaklar yetişmekte, bu hal ulusal bütünlüğümüzü tehdit etmektedir.

6. Müfredat programlarımız ve eğitim yöntemlerimiz, hem öğrenci psikolojisinin bilimsel verileriyle ve hem de ulusal gerçeklerimizin gerektirdiği özelliklerle tam bağdaşık değildir. Bu yüzden, okullarımız üretici değil, tüketici yurttaşlar yetiştirme yerleri halindedir.

7. Okullarımız, dağılım ve çeşitlilik yönlerinden yurt gerçeklerimize uygunluktan, sistemli bir organizasyondan yoksundur.

8. Yaygın eğitim alanındaki mevcut olanaklar tam bir dağınıklık ve tutarsızlık içindedir. Yeni olanaklar sağlanması konusunda ise, kayda değer çabalar yoktur.

9. Okul tesislerinin yapımı ve donatımında tutumluluk ve kullanışlılık ölçütleri hemen hiç dikkate alınmamaktadır.

10. Öğretmen yetiştirme konusunda nicelik ve nitelik yetersizliği gittikçe artarak sürüp gelmektedir.

11. Eğitim hizmetlerinin bölgelere, öğretim kademelerine ve kadın-erkek yurttaşlara göre dağılımı oldukça dengesizdir.

İşte bu genel görünüşten hareketle, *2'nci Beş Yıllık Kalkınma Planı Tasarısı*'nın eğitim bölümünü, önce genel olarak, sonra da öğretim kademelerine göre şöyle eleştiriyoruz:

Genel Eleştiri

1. Eğitim yatırımlarının kaynakları hakkında belirli bir hüküm yoktur. Milli Eğitimin her türlü giderlerinin mutlaka iç kaynaklardan sağlanacağı Plan'da açık seçik belirtilmelidir. Sadece tüketici özelliği dikkate alınarak askerlik giderlerinin mümkün olan en az miktara indirilmesi ve vergi kaçakçılığının önlenmesiyle sağlanacak olanaklar bile bu amaca ulaşmaya yetecektir.

2. Yabancı eğitim uzmanlığı *Türk* öğretmeni için öteden beri yakınma konusu olduğu halde, planda bununla ilgili herhangi bir önleyici hüküm yoktur. Yükseköğrenim kurumlarıyla üniversiteler dışındaki her türlü eğitim kurumlarında yabancı eğitim uzmanı kullanılmamasını, Kalkınma Planımız öngörmelidir.

3. Eğitim yatırımlarının hizmet alanlarına göre dengeli bir şekilde oranlanması zorunluluğuna değinilmemiştir. Eğitimde, hizmet alanlarına, ulusal ihtiyaçlarımız bakımından taşıdıkları önem derecesine göre yatırım yapılacağı kalkınma Planımızda mutlaka belirtilmelidir.

4. Eğitim kurumlarının; ayrı ayrı fonksiyonları hakkında ya açıklık yoktur ya da isabetli tercihler yapılamamıştır. Bunun da giderilmesi gerekmektedir.

5. Müfredat programlarının, öğretmen kuruluşlarıyla öğ-

retmenlerim inisiyatifinde ve onların seçeceği bilim adamlarının yardımlarıyla geliştirileceği belirtilmelidir.

6. Gene müfredat programlarının, özellikle endüstriyel kalkınmamız için muhtaç olduğumuz insangücünü yetiştirecek fen bilimleri içereceği öngörülmesi. Dış ülkelerdeki gelişmeler izlenirken, özellikle fen eğitimi konusunda doğu bloku ülkelerinin tecrübelerinden yararlanmakta taassup gösterilemeyeceği saptanmalıdır.

Çağdaş özelliği bulunmayan ve ulusal ihtiyaçlarımıza cevap vermeyen bugünkü öğretim kurumlarımızın, fonksiyon yönüyle medreselerden pek farklı olmadığı gerçeği göz önünde tutulursa bunun bir zorunluluk olduğu görülecektir.

İlköğretim

1. *Ulusal Kalkınma Planı*'nda ilköğretim konusuna gelince, uluslararası değeri kanıtlanmış Türk malı *Köy Enstitüleri*'ne önemle ve öncelikle yer vermek, kaçınılmaz bir zorunluluktur. Gene de saygı duyduğumuz böyle bir planda, *Köy Enstitüleri*'ne değinilmesinin bile mümkün olmadığını biliyoruz. Ne var ki, Ulusal kalkınma Planlarına *Köy Enstitüleri*'nin mutlaka alınması gerektiğini de söylemek zorundayız.

2. Tasarıdaki en büyük boşluk, tarım öğretiminden ve uygulama bahçelerinden hiç söz edilmemesidir. Bu durum üstelik tarım ülkesindeki okullarda tarım eğitiminin gereksizliğini savunan çağdışı, meslek dışı bir anlayışı yansıtmaktadır.

Tarım konusu ilköğretim planlamasında özellikle yer almamıştır.

3. İlkokullarımızda çok çeşitli, yanlış bilgilerle dolu eğitsel niteliği düşük kitaplar okutulmaktadır. Ders kitapçılığı alanı, özellikle ilk ve orta öğretimi bir ticaret alanı haline getirmiş ve

KİTAP AĞALARI tarafından tutulmuştur. Plan, sınıf öğretmenlerinden meydana gelecek kurullarca hazırlanmış tek tip ders kitaplarının geliştirilmesi konusunda tedbir getirmelidir.

4. Bir Anayasa gereği olan ilkokul öğrencilerine ders aracı sağlanması sorununa hâlâ değinilmemiş olması, son derece üzücüdür.

5. Mevcut köy okullarının, köyün eğitim ve kültür merkezleri niteliği taşıyamamasından yakınılmaktadır. Aynı konuda biz de yakınmakla birlikte, köy okullarının öncelikle üretim merkezleri olarak geliştirilmesi kanısını taşıyoruz. Köy okullarına eğitim ve kültür merkezleri olmanın yanı sıra üretim merkezleri kimliğinin de kazandırılması amacının *Plan*'a alınmasını öneriyoruz.

6. Eğitimin amacı “*kişilerin fikir, karakter ve beden güçlerinin geliştirilmesidir*” denilmiş ve asıl bireylerin üretim yeteneklerini geliştirmek amacından söz edilmesi gerekirken, buna hiç değinilmemiştir.

7. İlkokul öğretmenlerinin, objektif ölçülerden yoksun teftiş sisteminden kurtarılması gereği tasarıda yer almıyor. İllkokul öğretmenlerimizin bu konuda ıstırapları vardır. Planda buna çare bulunacağı belirtilmelidir.

8. Köy öğretmenliğinin kendine özgü sorunları üzerinde hiç durulmuyor. Köy öğretmenlerimizin hiç değilse ulaşım güçlüklerinden gelen çeşitli sorunlarının çözülmesine çalışılacağı plana alınmalıdır.

9. Tasarıda “*iş*” sözcüğü hemen hiç anılmazken, *elişi, gözlem, deneme* gibi üretim fonksiyonu olmayan okul etkinlikleri üzerinde bol bol ve ısrarla durulmaktadır. Keza ilkokulların öğretmen kaynağı olan ilköğretmen okullarının ders programının sadece “*oyun, elişi ve gözlem*” yönünde geliştirilmek istenmesi de kaygı vericidir.

Bu durum, okullarımızın tüketici üretmeye devam etmelerini istemek gibi yurt yararıyla bağdaşmayan, *Milli Eğitimimizin* amaçları, müfredat programlarımızın ilkeleri yanında son derece yetersiz kalan bir tercihi göstermektedir. Eğitim ve öğretimde “iş ve üretim ilkesi” planın ana konusu olmalıdır.

10. Tasarıda gene, ilköğretim hizmetlerinin cinsiyete ve bölgelere göre dengeli dağılımı için bir kayıt olmaması önemli bir eksikliktir.

11. Eğitim yatırımlarının *Bayındırlık Bakanlığı*’ndan tamamen alınıp, *Milli Eğitim Bakanlığı*’na devredilmesi de planlanmalıdır.

12. İlkokul yapımlarına, halkın katılmasını ve emanet usulünün konmasını, “teşvik etmek” yerine şart koşmalıdır. Öte yandan, kasaba ve şehir halklarının da eğitim yatırımlarına katılmaları planda öngörülmelidir.

13. İlköğretimde program ve seminer düzensizliğinin giderileceği plana alınmalıdır.

14. Yatılı Bölge okullarının 8 yıla çıkarılmasını, ilköğretim çağındaki çocukların yüzde yüzünün 1972 de okula kavuşturulmasını, bütün ilkokullara işlik eklenmesinin planlanmış olmasını memnunlukla karşılıyoruz.

Ortaöğretim

1. Tasarıda, “fırsat eşitliği sağlama imkânlarını genişletmek amacıyla, ekonomik durumu iyi olanların kendileri için yapılan eğitim harcamalarına katılmaları sağlanacaktır” denmekte ve böylece, “eğitim vergisi” öngörülmektedir. Oysa ailelerin ekonomik durumunu saptamanın belli bir ölçüsü yoktur. Kaynak olarak saptanacak verginin sağlanabilmesi için, orta gelirli ailelerden de eğitim vergisi alınmak zorunda kalınacak, böylece

bir hayli yurttaşımız, çocuklarını ortaöğrenim kurumlarında okutmak olanağından yoksun kalacaklardır.

Bunun içindir ki “*eğitim vergisi*”nin *Kalkınma Planımızdan* çıkarılmasını gerekli görüyoruz.

2. Plan Tasarısı’nda, “*sınırlı imkânlardan yararlanacak öğrenciler seçmeler yoluyla tespit edilecek, kabiliyet ölçü olarak alınacaktır.*” denilmektedir.

Kabiliyeti geliştiren, büyük oranda eğitim koşullarıdır. Bunun için ölçü olarak kabiliyet kullanıldığında, içinde yetiştikleri eğitim koşulları hemen daima yetersiz olan çiftçi ve işçi çocukları seçilmemekte ve ortaöğrenim kurumlarında okuma olanağından genellikle yoksun kalmaktadırlar.

O halde planda, “*sınırlı imkânlardan*” kabiliyetli çocukların değil de, ortaokulu bulunmayan yerlerdeki çiftçi çocuklarıyla işçi çocuklarının yararlanacağı ilk şart olarak öngörülmelidir.

3. Ortaöğretimde, özellikle fen grubu öğretmenlerini meslekte tutacak tedbirler alınacağı saptanmalıdır.

4. Ortaöğretimde öğretmenlerin birinci devreden ikinci devreye geçişlerini kolaylaştıracak olanaklar hazırlanmalı, bunun için de eğitim enstitülerinde branş sistemine dönüleceği belirtilmelidir.

(Halen mevcut 210 lisede, 288 matematik, 115 fizik, 114 kimya öğretmeni vardır. Normalin üstündeki sınıf mevcutlarıyla bir matematik öğretmenine haftada 43, fizik öğretmenine 60, kimya öğretmenine ise 54 saat ders düşmektedir. Bu öğretmenlerin çoğunun büyük şehirlerde olduğu düşünülünce, mevcut liselerimizin en az yüzde ellisinde 2’nci devre matematik, fizik, kimya öğretmeni olmadığı anlaşılabacaktır).

5. Ortaöğretimde sınıfta kalan öğrenciler sebebiyle uğradığımız ulusal zarar 1964 yılı için şöyle hesaplanmıştır:

Ailelerin kaybı 38 milyon lira.

Devlet bütçesinden ödenen aylık maaşlar toplamı 37,5 milyon lira.

Sınıfta kalan öğrencilerin hayata bir yıl geç kalmaları yüzünden ulusal kazançtaki kaybımız 810 milyon lira.

Yıllık ulusal zarar toplamı 900 milyon lira.

O halde sınıf geçme, yeni esaslara bağlanmalı ve bu konuda geçerli formüller saptanmasına gidileceği öngörülmelidir.

6. *Milli Eğitim Bakanlığı'nın*, ara sınıfların sınıf mevcutlarının 40, son sınıfların 35 olacağı konusunda bir genelgesi bulunduğu halde, ortaöğretim kurumlarımızda ortalama sınıf mevcudu 50'nin üzerindedir. Bunlar arasında 110 kişilik sınıflar da vardır.

Plan'da bunun üzerinde önemle durulmalı ve genel yöntemler saptanmalıdır.

Teknik Öğretim Okulları ile Diğer Meslek Okulları

1. Mesleki formasyon yönünden, Orta'ya dayalı ilköğretmen okullarının da ilkokullara dayandırılması zorunluluğu ile karşı karşıya iken, ilkokullara dayalı öğretmen okullarının da ortaya dayalı kılınacağına öngörülmesi gerçekten üzücüdür. Planda ilköğretmen okullarının bütünüyle ilkokula dayandırılacağı öngörülmelidir.

2. Tarım ve sanat eğitimi de veren ve üst okullara açık çok amaçlı ortaokullar açılması plana alınmalıdır.

3. Öğretim birliğinin bozulmasının giderilmesi sağlanınca ya değin İmam-Hatip Okulu çıkışlı gençlerimizin bütün yüksek okul ve fakültelere girmelerinin Tasarı'da öngörülmüş ol-

masını yerinde buluyoruz. Ancak bu imkânların hiçbir ayrılık gözetilmeden öğretmen okulu ve bütün öteki meslek okulları çıkışlarına da tanınacağı eklenmelidir.

4. Teknik öğretim kurumlarından özellikle sanat enstitülerindeki öğretim sistemi sanayi sektörüne eleman yetiştirmek amacını gütmektedir. Tasarıda buna da değinilmiş olması ve bu kurumlardan yetişen elemanların “*sanayi ile ilişkilerinin kopuk*” olduğunun belirtilmesi umut vericidir. Teknisyen okullarına çevrildiklerinde, bu okullar, sanayi kesimine elverişli eleman yetiştirecek şekilde organize edilmelidirler.

5. Özellikle imam-hatip okullarının ortaokullara dayandırılacağı belirtilmelidir.

6. Bazı Teknik öğretim kurumlarımızda öğretmen israfı vardır. Yeni kurumlar açılarak istihdam edilmeleri gerekmektedir.

Halk Eğitimi

Plan Tasarısı’nda halk eğitimi sorunları istenilen genişlikte ve derinlikte ortaya konmamış, bu nedenle, getirilen politikalar da yetersiz ve havada kalmıştır. Şöyle ki:

1. Tasarı, okuma-yazma öğretimini fonksiyonel bir öğretim olarak ele almıştır. 5 milyon yetiştikine okuma yazma öğretilceği yolundaki tasarı, dikkati sadece okuma yazmaya çekerek, yaygın eğitimin temel ilke ve hedefle ini ihmal etmektedir. Oysa okuma yazma kendi dışında bir amaca çevrik olduğu, sosyal ve ekonomik kalkınmayla ilişkisi kurulduğu zaman bir anlam kazanır ve başarıya ulaşabilir.

Planda halk eğitiminin beceri eğitimi ve sosyal eğitimi amaçlayacağı belirtilmelidir.

2. Ayrıca halkımızın kendi ekonomik ve psikolojik gerçekleri içinde eğitileceği de planda yer almalıdır.

3. Tasarı, yaygın eğitim çalışmaları arasında bir birlik ve eşgüdüm olmadığını belirtmiş, fakat bunun çözümünü göstermekte istenilen açıklığı getirememiştir.

Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullara özgü bir örgütlenme sistemi üzerinde belirli tedbirler getirilmelidir.

4. Kadınlığın gerektirdiği yaygın eğitim programlarına tasarıda hiç değinilmemiştir. Bu boşluk doldurulmalıdır.

5. Plan Tasarısı'na göre, yaygın eğitim, örgün eğitimin bir tamamlayıcısıdır. Ondan bağımsız düşünülemez. Örgün öğretim için düşünülen ilkeler ve öngörülen kuruluşlar, yaygın eğitim için de geçerli kabul edilmiştir. Oysaki:

a. Yaygın eğitim, amaç, yöntem ve teknik bakımından örgün eğitimden belirli ayrılıklara sahiptir. Birbirlerini tamamlamaları ve eşgüdüm içinde yürütülmeleri yaygın eğitimin kendine özgü bir örgüte sahip bulunmamasını ve kendisine özgü ilke ve tekniklerin geliştirilmemesini gerektirmez

b. Tasarıda “*örgün eğitim tesisleri*” deyiminin kullanılması, bu tesislerin yalnız örgün eğitim için yapıldığı kanısını uyandırmaktadır. Oysa bu tesisler, toplumun ve eğitim ihtiyacının bir bütün içinde ele alınabildiği merkezler olarak düşünülmelidir. Böylece, bütün örgün eğitim tesisleri aynı zamanda yaygın eğitim merkezi niteliğini taşıyabileceklerdir.

6. Halk eğitimi örgütünün Milli Eğitim Bakanlığına devredileceği açıkça belirtilmelidir.

7. Sanat kurslarının çoğu sabitleştirilmiştir. Bunların da gezececi hale getirilmesi sağlanmalıdır.

Yüksek Öğretim

Üniversitelerimizin, bilimsel özerkliği yanında plan için konu edilmeleri her ne kadar mümkün değilse de, *Millet Mec-lisi*'ndeki tartışmalarda yararlı olur umuduyla bu konudaki görüşlerimizi de yer yer, aşağıda belirtiyoruz.

1. Eğitim Enstitülerine akademik bağımsızlık kazandırılması öngörülmelidir.

2. Tasarıda, 1968-1969 ders yılında 27.000, 1972-1973 ders yılında 48.000 öğrencinin liselerden mezun olacağı hesaplanmakta fakat bunların yüzde kaçının üniversitelere kabul edileceği planlanmamaktadır.

3. *“Asistanlığın çekici duruma getirileceğinin öngörülmüş olmasını ve üniversite öğretim üyelerinin belirli akademik seviyelere erişebilmeleri için büyük merkezler dışında belirli süre çalışmaları şartının”* konulmasını memnunlukla karşılıyoruz. Ayrıca doktora yapmış üniversite asistanlarından kendi yetiştirmelerine de zarar vermeyecek biçimde lisans düzeyinde ders verdirilerek yararlanılması da gerçekleştirilmelidir. Öte yandan, doktor asistanların üniversite ve fakültelerin yetkili bütün kurullarına, kararlara katılmak üzere girmeleri, üniversitelerimizi eylemsizlikten kurtaracak çarelerden biri olacaktır.

4. Öğretim üyelerinin de tam gün çalışmaları ve madden yeterli derecede tatmin edilmeleri halinde üniversitelerde hem verim artacak ve hem de öğretim üyeliğinin mevcut olanaklarıyla sağlanan unvan ve kitap ticareti önlenmiş olacaktır.

5. Araştırmalar genellikle üniversitelerimizin ilgi alanı dışında kalmaktadır. Bu durumda, üniversitelerimizin araştırma potansiyelinden yararlanılamaması çok büyük bir iktisadi israftır. Onun için, yurt sorunlarına çözümler getirecek araştırmaların teşviki ve gerekli araştırma kurumlarının gerçekleştirilmesi dileğimizdir.

6. Gerek lisans, gerekse doktora öğretiminde müfredatın hayata, çağdaş bilimin gereklerine ve yurt gerçeklerine dönük olması gereği planda belirtilirse iyi olur.

7. Eski üniversitelerin çoğu dallarında birikmiş; yılda bir kez bile ders vermeyen ya da haftada bir saat ders verdikten sonra zamanını özel yüksekokullara, piyasadaki işlerine ayıran öğretim üyelerinin, yeni açılan *Anadolu* üniversitelerine aktarılması yerinde olur. Bu üniversitelerdeki öğretim üyesi buhranının başka bir çaresi de, öğretim üyelerinin askerliklerini buralarda öğretmenlik yaparak geçirmelerinin sağlanması olabilir.

8. *Ortadoğu Teknik Üniversitesi*'nde öğretim dilinin *Türkçe* olmaması hem ulusal onurumuzu incitmekte ve hem de Türk kültürünün gelişmesini köstekleyebilecek bir durum yaratmaktadır. Bu bilim yurdumuzda *Türkçe* öğretim yapılması içten dileğimizdir.

9. Yüksekokullar ve üniversiteler konusunun sonunda bir de özel öğretim sorununa değinelim:

Kalkınma Planı Tasarısı'nda "Özel öğretim kurumları, düşük nitelikte hizmet sağlamaları, kamu eğitim kurumlarının niteliğini düşürücü yönde gelişmeleri, özellikle yükseköğretimde insan gücü politikasını bozucu ve sonucunda istihdam sorunları doğuracak kapasiteler yaratmaları, tüm eğitim sistemini bozucu bir sorundur." denilmektedir. Bu doğru teşhise katılmamak elde değildir. Ancak Tasarıda, "devamlı bir izleme düzeni" ile bu durumun düzelebileceği de belirtilmektedir ki, biz bunu mümkün göremiyoruz. Bize göre en iyi çare özel öğretim kurumlarının kaldırılmasıdır. Çünkü eğitim, fiyat mekanizmasının eline ve insafına bırakılamaz. Ayrıca böylelikle bu duruma yatkın üniversite öğretim üyelerine öğretim ve nüfuz ticareti yolları da kapatılmış olacaktır.

10. Gece üniversitelerinde sosyal bilimlerin fen bölümünün ağırlığı olmalıdır.

27 Haziran 1967

TÜRKİYE ÖĞRETMENLER
SENDİKASI

8. HÜRREM ARMAN'DAN

Türkiye Öğretmenler Sendikası Genel Başkanlığı'na

TÖS'ün Olağanüstü Toplantı ile yeni bir çalışma dönemi-ne girmesi arifesinde alınması gerekli tedbirlerle, yeni *Yönetim Kurulu*'nun genel tutumunun nasıl olması gerektiği üzerine düşünceler, teklifle :

I. Tek liste üzerinde tam birleşme:

Bu seçimlerde birkaç liste yerine tek bir liste etrafında anlaşmaya varışması büyük önem taşımaktadır. Birkaç liste olursa, kulislerin bölücülüğü, seçimlerden sonra da sürüp gitmekte, yönetim kurulları içinde de bölünmeler, çatışmalar olmakta ve işler yapılamamakta, amaçlar gerçekleştirilememektedir. Bunun, bu dönemde kesinlikle önlenmesi *Sendikamız* için yamsal bir zorunluluktur.

Bu birleşimi sağlama ödevi, *Genel Başkan* olarak *Sayın Feyzullah Ertuğrul*'a düşmektedir.

Bunun için:

Ayrı listeler peşinde olan kişilerle bir ön toplantı yapılarak:

1. Sendikanın, kişilerin özel görüşleri dışındaki hedefle i ve eylem tercihleri kesinlikle ortaya konur, saptanır.

Böyle bir toplantıda fikir ve görüşlerin (*Köy Enstitülerinde olduğu gibi*) apaçık ve hatta çatışmalı bir biçimde ortaya konmasından çekinmemek gerekir.

2. Bu toplantı sonunda, saptanan hedefle i, fikir ayrılığına düşmeden içtenlikle uygulayabileceğine inanılan kişilerden kurulu tek bir aday listesiyle *Kongre* karşısına çıkılır. (Bu liste sadece, *Yönetim Kurulu*, *Denetleme* ve *Onur Kurulu* için olabilir. Aynı davranışla, delegeler gelince *Yönetim Kurulu'nun* tek liste olarak saptanması onlara bırakılabilir).

3. Yapılan ön toplantılar, saptamalar, geçen tartışmalar, *Genel Başkan*'ın açık konuşmasıyla *Kongre*'ye apaçık bir biçimde duyurulur. Kulislerdeki, ayrı listelerden gelen sakıncalar açıklanır. Kulis yapanların, kişiler aleyhine dedikodu yayanların bize yakışır bir tutum içinde görülmeyerek kınanması üzerinde dırtilir. Sendikanın bu dönemde böyle kişiler eline verilmesinin sakıncaları anlatılır.

II. Yeni *Yönetim Kurulu*'na *Kongre*'ce, verilmesi kesinlikle zorunlu ödevler neler olmalıdır?

Bu nitelikte ve tam anlaşmalı olarak seçilecek *Yönetim Kurulu*'nun izleyeceği tutumun ana çizgileri kesinlikle *Kongre*'ce saptanmalı ve yeni *Yönetim Kurulu*'na açık ödevler verilerek bunların tam uygulanmasından sorumlu tutulacakları belirtilmelidir.

Bu ana hedefler unlar olmalıdır:

1. Sendika *Milliyetçi-Atatürkçü-Anayasacı* ve devrimci bir anlayış içinde, meslek sorunlarıyla, yurt sorunlarıyla da uğraşır.

2. Sendikanın tüketici yönünün en azına, en zorunlu harcamalara indirilmesi ve üretici bir niteliğe kavuşturulabilmesi için kesin karar alınması ve bu yönde genel fakat açık direktifler ve ödevler verilmesi.

3. *Yürütme Kurulu*'nun, kişisel duygu ve görüş ayrılıklarını bir tarafa iterek, *Federasyon İcra Komitesi* ile ortak bir toplantı yaparak, aşağıda sıralanan konularda tam bir iş ve elbirliği

yapmasının kararlaştırılıp ödev olarak saptanması. Bu konular şunlar olmalıdır:

a. Bu iki kuruluşun (Birbirlerinin paralelinde değil) bütün eylemlerinde tam bir işbirliği içinde bulunmasının sağlanması,

b. Federasyon'un (Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu) 1968 Kurultay'ına kadar, *Federasyon'a* bağlı derneklerin olağanüstü toplantılarla bütün varlıklarının sendika şubelerine devrini saptayan tüzük değişiklikleri yapmalarının sağlanması,

(Sendika Yöneticileri Federasyon yöneticileriyle yapacakları birlik toplantısında bunu sağlamaya çalışır. Federasyon yöneticileri buna yanaşmadıkları veya yanaşmış görünüp de eylemi sürüncemede bıraktıkları takdirde, Sendika kendi gücüyle bunu gerçekleştirme eylemine girer ve Federasyon'un 1968 Kurultay'ında, sendika yöneticilerinin tüm olarak Federasyon yönetimlerini almalarını sağlar ve bu suretle a ve b maddelerindeki hedefleri, nihayet bir yıllık bir gecikme ile uygular.)

III. Artakalan kırtan fazla öğretmen derneğinin de kendilerini feshederek *Türkiye Öğretmenler Sendikası'na* katılmaları için çalışmalarına girişir. Birleşmenin zorunluluğu iyi kavratılınca, bunlardan pek çoğunun bu çağrıya katılabileceği düşünülebilir. Bunların yöneticilerini bir tarafa bırakılarak, üyelerine gerçeklerin anlatılması ve onların bilinçlendirilmesi yolu da uygulanabilir.

IV. Dörtüüzü aşkın Kamu görevlileri sendikalarının, oldukça güçlü görülenleriyle elbirliği sağlanarak, 624 Sayılı Kanunun kısıtlayıcı hükümlerinin kaldırılması için birleşik bir savaş açılır. Bu savaşın ilk hedefle i şunlardır:

a) Sendika yöneticilerine garanti sağlanması,

b) Gösteri yürüyüşlerini Anayasa'ya rağmen yasaklayan maddenin kaldırılması için beraber savaş açılması,

c) *Devlet Personel Kanunu* üzerinde *Kamu Görevlileri Sendikaları*'nın topluca söz sahibi olmasının sağlanması.

* * *

Bunların ve öncelikle yukarıdaki II. Madde ve bu maddelerin fıkralarıyla saptanan konuların *Kongre*'ce kesinlikle karara bağlanması ve yeni *Yönetim Kurulu*'na kaçınılmaz ödevler olarak verilmesi gerekmektedir.

Bütün bunların içtenlikle ve tam bir başarı ile uygulanabilmesinin şartı kulis dalaverelerine girmeden, tek liste halinde ve tam bir güç ve karar birliğiyle seçimler yapılmasıdır.

Bunu, güçlükleri de göze alarak, sağlama ödevi, *Genel Başkan Feyzullah Ertuğru*'a düşmektedir. *Genel Başkan* olarak, gerçekten olumlu ve etkili savaş verdiği için, ailesiyle birlikte, büyük sıkıntılar ve darlıklar içine düşürülmüş bulunan bu ülkücü ve değerli arkadaşımızın böylesine bir birleşimi sağlayacak güçte olduğu kanısındayım. Saygılarımla. 9 Ağustos 1967.

Hürrem ARMAN

9. OLAĞANÜSTÜ TÖS KURULTAYININ ARDINDAN

Doç. Dr. Çetin ÖZEK

Türkiye'nin en güçlü personel sendikası olan *Türkiye Öğretmenler Sendikası*'nın olağanüstü kurultayı kamuoyunu yanıltıcı çekişmeler içinde sonuçlandı.

Yakınmak gerekir ki, kurultayı izleyenler, bir öğretmen örgütünün toplantısında görülmesi gereken bilimsel tartışmalara tanık olamadılar. Kurultay'daki karşıt görüşler kesin çizgileri ile belirlenemedi. Çekişmenin sadece kişisel çekişmelerden doğduğu sanıldı ve gazeteler yoluyla kamuoyuna bu şekilde yansıdı.

Gerçekten bu sanı, bir seçim taktiği olarak belirli gruplarca bilerek ve istenerek yaratıldı. Belirli düşünceler etrafında kümeleşen gruplar, şunun veya bunun adamı olmakla suçlandı ve tanıtıldı. Kulislerde hep bu tez işlendi ve bu şekilde *düşünce gruplarının* öğretmenler gözünde yıpratılması amacı güdüldü. Özellikle *Sayın Fakir Baykurt* üç saatlik konuşmasında bu tezi işleyip görüşlerini açıkladıktan sonra, karşıt düşüncelerin açıklanmasına yeterlik önergeleriyle engel olunca sendikacılık anlayışı konusundaki görüşlerin belirlenmesi olanakları yok edilmiş oldu.

Gerçek ise hiç de öyle değildir. TÖS içinde, kesin çizgilerle birbirinden ayrılan iki ayrı görüş ve anlayışın varlığı belirmektir.

1. Görüşlerden biri, Sayın Baykurt etrafında biçimlenmektedir. Baykurt, Kurultay'ın ikinci günü yaptığı konuşma-

da ve bir siyasi dergiye verdiği beyanatta sendikacılık anlayışını ortaya koymuştur. Sendika temsil ettiği zümrenin gündelik sorunlarını çözümlemek amacıyla kurulmuştur ve görevi de budur. Sorunları meslek grubunun dışında bir bütün olarak kabul etmek ve düzensel ve sınıfsal bir sendikalaşmaya gitmek, bunu savunmak ayakları havada bir anlayıştır. Daha en ufak sorunların çözülmemediği bir ortamda, çok büyük sorunlara eğilmek boşa gidecek emek demektir. TÖS, önce öğretmen, sonra eğitim, sonra yurt ve en son dünya sorunları üzerine eğilmek zorunluluğundadır. Bu düşüncelerini Baykurt şu tümce ile açıklamaktadır. “Birleşmiş Milletler Sekreteri U’Thant’ın çözemediği Vietnam sorununu TÖS sekreteri çözümlenecek değildir”. Sendikalar yasama ve yürütme organları değildir. Bu nedenle, öğretmen ve eğitim sorunları dışındaki çabaların olumlu bir sonuç sağlamasına imkân yoktur. Yurt sorunlarının çözümü, bir bakıma, önce öğretmen ve eğitim sorunlarının çözümüne bağlıdır. Aksi görüş, bir evin inşaatına evin damından başlamak anlamını da taşımaktadır. Bu ters tutum diğer yandan bazı politik partilerle paralellik içine girme, politika yapma anlamını da taşımakta ve sendikaya zarar vermektedir. TÖS içinde bir lidere bağlı otoriteyi kurmak gerekir.

2. İkinci görüş ise, ifadesini eski genel başkan Feyzullah Ertuğrul’un açış konuşmasında bulmuştur. Kişisel olarak bizim de katıldığımız bu görüş sendikacılığı özellikle az gelişmiş ülkelerin sorunları yönünden değerlendirmekte ve sendikaların sınıfsal nitelikte demokratik bir mücadele aracı olduğu gerçeğine işaret etmektedir. Sendikalar birer öncü olmak zorundadır. Bu öncülük görevi gereğince, gerek kendi tabanındakileri, gerek tüm olarak toplumu uyarmak ve bilinçlendirmekle yükümlüdür. Konuya bu açıdan bakınca, Türkiye’de birbirinden kopuk, öğretmen, memur işçi vb. sorunları söz konusu değildir. Tek bir sorun vardır ve o da Türkiye’nin sosyal ve ekonomik yapısı sorunudur. Diğer gündelik sorunlar bu temel sorunun doğal ve zorunlu sonuçlarıdır. Öy-

leyse, gündelik sorunların çözümü gerçekte hiçbir şeyi çözümlemeyecektir. Öğretmenin kendine özgü ve temel sosyal, ekonomik yapı değişimlerine bağlı olmayan sorunları söz konusu edilemez. Öğretmenin salt maaşının arttırılması, onun dershanede ulusal bir eğitim yapabilmesini sağlayacak değildir. Yine egemen sınıfların yararına düzenlenmiş bir eğitim programının uygulayıcısı olacaktır. Yine belirli egemen sınıf çıkarlarına koşulacaktır. Mevcut sınıf düzeni içinde bahşedilecek gündelik sorunlarla ilgili lütuflar Türkiye'nin problemini çözecek değildir. Öğretmen halktan gelen ve halkla kader ortaklığı yapan kişidir. Bu nedenle, halktan yana bir uygulama ve eğitimin mücadelesini yapacaktır. Bütün eğitim sistemi, ekonomik alt yapının öylece sürmesini sağlamak amacına göre düzenlenmiştir.

İşte öğretmenler, eğitim mesleğinin dinamik ögeleri olarak, felsefesi, programları, ders kitapları ve yöntemleriyle, okullarımızı anayasamızda öngörülen ekonomik alt yapının gerektirdiği yönde değiştirmek yükümünde bulunmaktadırlar. Öğretmen bu görevini, yasaların sınırları içinde kalarak, kahvede, meydanda, yolda, tarlada yapacaktır. Öğretmenin mevcut düzen içinde salt kendi gündelik çıkarlarıyla ilgili bazı lütuflar elde etmek için çaba göstermesi, bununla yetinmesi, halkından kopması, gerçek çözüm yollarını kaybetmesi, halktan yana ağırlığını ortaya koymaması demektir.

Türkiye'nin tüm sorunu ise, azgelişmişlik ve emperyalist güçlerin ezintisi altında bulunmasıdır. Öyleyse, TÖS, 1921 Halkçılık bildirisi'ne de uygun olarak, Atatürkçü bir mücadele içinde antiemperyalist mücadelesini gerçekleştirmek, bu temel sorunun çözümü konusunda demokratik bir baskı grubu olmak zorunluluğundadır. Atatürk Milliyetçiliği, antiemperyalist bir ekonomik milliyetçiliktir. Atatürkçü TÖS, antiemperyalist mücadelede kendi payına düşeni yapıp başarıya ulaştığında, doğal ve zorunlu olarak öğretmen sorunu da çözümlenmiş olacaktır. Vietnam sorununu çözemeyecek olan TÖS, Türkiye'nin Vietnamlaşmaması için yönünü kesin olarak belirleyecektir.

Aradaki bu farklılık bizce bir *temel görüş farkıdır*. Baykurt'a göre ise *taktik farkı*. Ne olursa olsun, olağanüstü kurultaya gidişe yol açan anlaşmazlıklar kişisel olmayıp bu düşünsel ayrılıklara dayanmaktadır. Gerçektir ki, ikinci görüşü savunanlar, kurultay öncesinde de kurultayda da sivrilikle, politika yapmakla, sendikaya zarar vermekle suçlandırılmışlardır. Bu temel ayrılıklar bazı yan anlaşmazlıklara da yol açmış, Tiyatro TÖS, Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu ile olan ilişkiler, kademe sendikacılığı konusunda değişik uygulama ve tutumlar kendisini göstermiştir. Nitekim sendikacılığı gündelik sorunların çözümçüsü olarak görenler, federasyonun kapatılması ve sendikaya dönüşmesi fikrinden vazgeçerek onun desteğine ve yaptığı kulis yardımlarına kavuşmuşlardır. Bu suçlama ve tutumlar, özellikle kulislerde çok daha ötelere, belirli bir partiyle işbirliği yapmak ithamına kadar götürülmüştür. *TİP'li olmak, DİSK'le paralellik* bir suçlama olarak kullanılmıştır.

Yakınmak gerekir ki, görüşlerin açık ve seçik tartışılmaması, bunun engellenmesi, TÖS'ün temelinde çözümlenmemiş bazı sorunları olduğu gibi bırakmış ve kesin bir yön çizmek olanağı doğmamıştır. Bütün bunlara rağmen TÖS devrimci ve toplumcu bir sendikadır. TÖS'den ayrılarak, Devrimci Öğretmenler Sendikası gibi bir sendika kurmak söz konusu değildir. Böyle bir davranış ilerici güçleri parçalayacaktır. Hangi hatalar işlenirse işlensin, TÖS kimsenin kişisel malı değildir. TÖS'de birleşmek, TÖS'de güçlenmek ve TÖS'e gerçek sendikacılık çizgisi üzerinde bir yön çizmek zorunluluğu vardır.

ANT Dergisi Sayı 36,
5 Eylül 1967

10. TÖS VE TEMEL GÖRÜŞ SORUNU

Fakir BAYKURT

TÖS'ün Olağanüstü Kurultayı'ndan sonra yazılan ve söylenenler arasında gerçeğe aykırılık ve çelişkiler gördüğüm için, kurultayda anlattığım görüşleri, bir de yazıya dökmek istiyorum. Uçup giden sözün arkasından eleştirme yapmak zor oluyor. İlgilenecek arkadaşlar bu yazımı ele alırlarsa eleştirmeleri daha faydalı olur sanırım.

TÖS, öğretmenlerimizin günlük yaşamda ve mesleki çalışmalarında karşılaştığı sorun ve zorluklarla uğraşmayı yakın amaç kabul eder. Sendikanın bir “*mesleki birlik*” olması bunu gerektirir. TÖS tüzüğünde de belirtildiği gibi, eğitim hizmeti görenleri ilgilendiren meslek sorunlarının çözülmesi, mesleki gelişmenin sağlanması, üyelere yeni haklar elde edilmesi, adli ve idari işlemler yüzünden dara düşenlere yardımda bulunulması, üyeler adına toplu sigorta sözleşmeleri yapılması, sağlık ve ihtiyarlık yurtları yönetilmesi ve ölüm, kaza ve hastalık hallerinde üyelere yardımcı olunması gibi konulara gerektiğinden daha az önem vermek, “*ayakları havada bir anlayış*” sayılması bile, bilimsel sendikacılığı eksik değerlendirmek olur.

Bu sorunların çözümünü mevcut düzen içinde “*bahşedilen lütuflar*”ın değil, meslek grupları içinde sendikaya güven yaratan, onları birleştiren; yurt ve dünya sorunları için onların demokratik desteğini kazanan davranışların sağlayacağı, yaygın bir sosyal bilim gerçeğidir. İnsanlar, ancak kendi günlük sorun-

larıyla yurt ve dünya sorunları arasında bir bağ kurabilirlerse, daha büyük sorunlarını kavrayabilirler. *Türkiye'nin Hintleşmekten ya da Vietnamlaşmaktan* korunması gerektiğini anlabilmek için, günlük sorunlarla da uğraşılması gerekmektedir. TÖS'ün bir sendika olarak ilk kademe niteliği budur. TÖS bir siyasi parti değildir.

Hemen belirtiyim ki, bu, TÖS'ün yurt ve dünya sorunlarıyla ilgilenmediği ve bu sorunları arka plana attığı anlamına gelmez. Hazırlanmakta olan programında TÖS'ün bu konulara ne ölçüde yer vereceği, yapacağı eğitici çalışmaları arasında yurt ve dünya sorunlarıyla ilgili neleri alacağı yakında görülecektir. Aslında TÖS'ün bu iki yönlü çabası arasında karşılıklı ve çok sıkı bağlar vardır. Öğretmenlerin bu sorunlarda etkin olabilmeleri, önce “*örgütlü bir güç*” haline gelmeleri ile mümkündür. Kişileri bir örgüte toplamanın ve tutmanın ilk şartı, onların günlük yaşamları ve sorunlarıyla yakından ilgilenmektir. Bu noktayı iyi anlamanın çok önemli olduğu kanısını hâlâ muhafaza ediyorum. Ancak bu yakınlığı gösterdikten ve günlük sorunlarla öğretmenin yanı başında yer aldıktan sonradır ki, bu sorunlarla yurt ve dünya sorunları arasındaki bağıntı üzerinde durulabilir ve bunlar anlatılabilir.

Aslında, kişilerin günlük yaşamada karşılaştığı zorluklar, kişisel ve rastlantısal değildir. Bunlar, toplum düzeninden doğan sonuçlardır. Toplumlar dünyada tecrit edilmiş olarak mı yer alıyorlar? Toplumlar, öteki toplumlarla karşılıklı ilişki ve tepkiler sisteminde bulunurlar. TÖS, kişilerin günlük yaşamlarındaki şart ve sorunlarla, yurt ve dünya sorunları ilişkisinin bilincinde olduğu içindir ki, çalışmalarını böyle iki yönde yürütmek zorundadır.

Sanıldığı ve yayılmaya çalışıldığı gibi TÖS için, önce öğretmen, sonra eğitim, sonra yurt; ve en sonra dünya sorunlarına eğilmek gibi bir sıralama yoktur; olamaz. Büyük sorunlara eğilirken, öğretmenin ufak görülen ve küçümşenen sorunlarını

öz mllemek boşa gitmeyecek bir emektir. Vietnam sorununu T S Sekreteri elbet çözemez. Kim  zer? Vietnam halkı başta olmak üzere, emperyalizme cephe almış olan siyasi partilerin yaratacağı “*kamuoyu*” ve onun yapacağı “*mücadele*” çözer. Elbet T S de bu mücadeleye omuz verecek ve bütün demokratik yollardan yararlanacaktır. Hem olağanüstü kurultayda, hem 5 Eyl ldeki basın toplantımızda, başka yorumlara yer verilme-yecek bir açıklıkla bu görüşümüzü söyledik: T S içinde “*Vietnamdan bize ne?*” diyen tek kişi yoktur.

Sendikanın yasama ve yürütme organı olmadığını söylemek, öğretmenin eğitim sorunları dışındaki sorunlara kayıtsız kalması anlamına gelmez. Yurt sorunları bir bütün halinde kökten  z mlenmedike, eğitim ve  ğretim sorunu da çözümlenemez. Türkiye’de yurt sorunlarında birleşmemiş, birbirinden kopuk aydınlar gibi, mesleki sorunlarla yurt sorunları arasındaki bağintıyı aydınlığa çıkaramamış sendikaların etkinliği de söz konusu olamaz. Temel sorun, tabii, Türkiye’nin ekonomik ve toplumsal yapısından gelmektedir. Çoğunluğun yaşadığı hayatla 1961 Anayasası arasındaki uçurumu kimse görmezlikten gelemez. Bunun öncülüğünü, ister öğretmenlerinki, ister işilerinki olsun, sendikalar mı yapacaktır? Duralım biraz burada.

“ nc ”lüğü bir edebi deyim olarak değil de, teknik deyim olarak alacaksak, bunu bir siyasi parti yapacaktır. Bilimsel ve sosyolojik gerçek budur. Sendikaların iktidara geldiğini, reformlar yaptığını bilmiyorum. Ayrıca öncülüğü bir siyasi parti yapacaktır derken, bilime ve öncülük yapacak siyasi partiye duyulması gereken saygıyı da belirtmiş oluyorum. T S, bu sosyolojik gerçeği paravana yapıp yurt sorunlarına omuz vermekten geri kalmamıştır; kalmayacaktır. Devrimci ve gerçekçi üyeleriyle T S,  ğrencileri ve halkı, okulda, toplantı yerlerinde, yolda ve tarlada uyarma ve aydınlatma görevini eksiksiz yapacaktır. Ama neyi, nerede nasıl, ne zaman ve hangi pedagojik ve psikolojik ölçü ve yoğunlukta yapacağını da dikkatle düşünecek, bulacak ve uygulayacaktır.

TÖS yöneticileri, baştan beri özetlediğim bu görüşleri uygulamaktadırlar.

Olağanüstü kurultayda, 30 Ağustos bildirisinde ve 5 Eylül-deki basın toplantımızda eğitim, yurt ve dünya sorunlarını nasıl gördüğümüzü ayrıntılarıyla açıkladım.

Yurdumuzu sadece düşman istilasından kurtarmak amacını gütmekle kalmayıp, dış ve iç sömürücülerin ortak boyunduruğunu parçalamak esasını da kapsayan 30 Ağustos zaferi dolaısıyla yayınladığımız bildiride, Atatürk'ün 1924'de söylediği:

“Milli tarihimiz çok büyük ve çok parlak zaferlerle doludur. Fakat Türk milletinin burada kazandığı zafer kadar netice-i kat’iyeli ve bütün tarihe, yalnız bizim tarihimize değil, cihan tarihine yeni cereyan vermekte kat’i tesirli bir meydan muharebesi hatırlamıyorum.” Şeklindeki sözlerini anarak, *“Bu cereyanın bugün de öteki az gelişmiş ülkelerle birlikte içinde olduğumuz ve hâlâ devam etmekte olan endüstrileşmiş ülkelere karşı tam bağımsızlık cereyanı”* olduğunu; kurtuluş savaşımızın *“daha önce verdiğimiz savaşların hepsinden daha üstün nitelikte ve her zaman için üstün anlamda olduğuna yürekten inandığımızı”* belirttim.

Aynı bildiride, Atatürk'ün 1 Aralık 1921 deki sözleriyle, *bizi mahvetmek ve yutmak isteyen emperyalizme ve kapitalizme karşı yürütülen mücadeleyi başarıya ulaştırmış Türk ulusunun öğretmenleri olmanın şerefini ve sorumluluğunu bugün daha içten duyup anladığımızı* tekrarladım. TÖS olarak, *“bağımsızlığımızın titiz öğreticisi ve koruyucusu”* olduğumuzu belirttim. *“Dışarıda ve içeride cereyan etmekte olan kurtuluş savaşlarını destekleyen bir tutumun 30 Ağustos felsefesinin en doğal devamı olduğu temel görüşünü içtenlikle paylaştığımızı”* apaçık söyledim.

Tekrarlamanın gereği yok ama basın toplantımızda da, öğretmenlerin meslek sorunlarını saydıktan başka; *Devletin*, iç ve dış sömürüye karşı çıkan öğretmenleriyle öğrenmesi, kültür

emperyalizmi, şartlı dış yardım, yabancı uzman ve *Barış Gönüllüsü* istemeyen öğretmenlerini kutlaması gerektiğini ortaya koydum. Denizli olayına değinerek, emperyalizm ve kapitalizm hakkındaki sözleri Atatürk değil de öğretmenler söylemiş olsaydı, bu ifadenin Anayasa'nın hiçbir satırına aykırı olmadığını anlattım.

Öyleyse hangi görüş ayrılığıdır ortada varlığı iddia edilen? Bence halen bir tutum ayrılığından, disiplinsizlikten söz etmek mümkündür. TÖS içinde ilericiler, ılımlılar gibi ayrılıklar vardır gibi bir hava yaratmanın TÖS'e bir yarar getireceğini sanmıyorum.

Olağanüstü kurultayla ilgili ayrıntıları esastan saymadığım için üzerinde durmadım. Seçimlerde iki liste kullanıldı. İçinde benim bulunduğum listeden bir kişi, öteki listeden iki kişi konuştu. Sonucun benim bulunduğum liste lehine olması, TÖS içinde beraberce meslek ve yurt hizmeti görmemize engel değildir. Şahsen bu işlerle iki yıldır ilgilenmekteyim. Uzun dernekçilik tecrübelerim de yoktur. Kurultay kulislerini gereği kadar bile bilemem. Kurultayda iki saatten fazla konuşmamın nedeni, sorunları kulisten kürsüye çekmek içindi.

Bu yazıyı yazmamın nedeni de aynıdır.

ANT Dergisi Cilt 2, Sayı 38, 19 Eylül 1967

11. TÖS DEVRİMCİ DAYANIŞMA BİLDİRİSİ'NDEN ALINTILAR¹

Bu bildirinin altında imzaları bulunan ve buradaki görüşler çerçevesinde eylemlerini birleştirmeye karar veren bizler inanıyoruz ki:

Türkiye’de verilmekte ve verilecek olan genel devrimci savaş içinde TÖS, geniş olanakları ile önemli bir yer tutar. Bu olanaklar gerektiği gibi değerlendirilip tabanın devrimci gücü harekete getirildiğinde TÖS, bu genel devrimci savaşta payına düşen görevi yapabilecektir. TÖS’ü bu görevini tastamam yapabilecek niteliğine kavuşturmak, bu günün ilk ve kaçınılmaz devrimcilik ödevidir.

Bu bilinç ve sorumluluk, aşağıdaki nedenlerle bizleri TÖS içinde bir “*devrimci dayanışma*” hareketine zorlamaktadır.

1 Söz konusu bildiri BİRİNCİ BÖLÜM II. KESİM Sıra No: 29’da gönderme yapılan bildiridir. Bildiri kitapçığının arka kapağından bir alıntı:

DEVRİMCİ ARKADAŞ

Görüyorsun ki ortada kişilere ait bir savaş ya da ün sağlama niyeti yoktur. Tersine bu Bildiri ile, kişisel didişmelerin ve dağınkılığın yerine ilkeler çerçevesinde birleşip dayanışma amaçlanmaktadır. Kişileri sivriltilmek ya da tepelemekten başka bir sonuç vermeyecek ilkel, seviyesiz, kısır mücadele yollarını kapamak hepimizin ödevidir.

Ayrıca bu “**DEVRİMCİ DAYANIŞMA**” hareketi, “bugünkü TÖS yöneticileri gitsin de yerine şu klik gelsin” gibi dar ve basit bir “muhafele” hareketi de değildir. Hareket “**KOLEKTİF**” başlamıştır, “**KOLEKTİF**” kararlarla realize edilecektir. Hepimizin imzalarımızın onurunu koruyacak, hareketimizin “**kolektif**” niteliğini gölgeleyecek davranışlara ilk elden karşı çıkacağız.

Tavsatılan Devrimci Heyecan

TÖS, devrimcilerin umut ve heyecanla kurdukları, destekledikleri bir kuruluştur. Bu umut ve heyecan daha ikinci yılında yerini *Genel Merkez*'deki bilinen anlaşmazlıklara bıraktı. Bu anlaşmazlığa çözüm yolu bulup TÖS'ü görevlerini yapmaktan alıkoyan engelleri ortadan kaldırmak amacıyla toplanan “*Olağanüstü Kongre*” beklenen çözümü getiremedi.

...

Devrimci bir örgüt olan TÖS, kıyılan üyelerinin güvenliğini sağlamak zorundadır. Sağlayamazsa teker teker üyelerine karşı bu ödevini yapmamış olmakla kalmaz, aynı zamanda bindiği dalı da kesmiş ve devrimci amaçlarına ters düşmüş olur. Yazık ki bazı yöneticileri TÖS'ü bu tersliğe düşürmektedir. Öğretmen kıyımı sorunu gerektiği önemde ele alınmamakta, bu konuda kişisel ilişkiler devrimci ilkelerin önüne geçmektedir. Öte yandan birtakım işveren yöneticileri değişirse öğretmen kıyımının duracağı sanılmakta, kıyım olaylarının düzene ilişkin yönü değerlendirilememektedir.

...

Kıyım işlemelerine karşı kendi olanakları ile başbaşa bırakılan üye ve şubelerimizin ve yer yer onlara katılmaya başlayan halkımızın perakende tepkileri kanalize edilememektedir. Öğretmen kıyımına karşı asıl halkımızın desteğini kazanmak için uğraşılacağına, kıyımdan sorumlu tutulması gereken işveren temsilcilerinin “*ilgi ve insaf*”larından medet umulmaktadır.

...

Sendikal görev ve hizmetlerde devrimciliği su götürmez kişi ve çevrelerle İŞBİRLİĞİNDEN KAÇINILMAKTA, hatta bu kişi ve çevrelerin aleyhinde tutum ve davranışlar yürütülmektedir. Arada bir devrimci kişi ve kuruluşlara başvurulması ise görünüşü kurtarma çabalarının bir sonucudur. “İstisnaların

kaideyi bozmayacağı” gerçeğini, kendilerine başvuru devrimciler de kuşkusuz anlamaktadır.

...

TÖS, devrimci eylemlerin “*ekonomik savaş aracı*” niteliğine bir türlü kavuşturulamamıştır.

...

TÖS tüzüğü, programı ve yönetmeliklerinde yazılı görevler kâğıt üstünde kalmaktadır. Şubelerde dernekçilik, hatta lokal işletmeciliği alışkanlıkları arasında sendikal uygulamalar kaynayıp gitmektedir. Bunu önlemenin yolu “Kâğıt oynamayacaksınız...” soyundan örgütçülük yapmak değil, disiplinli bir eğitim programı uygulamaktır.

...

İlk, Orta, Teknik ve Yükseköğretim “*alt organlarının*” kurulumayı da her öğretim basamağındaki öğretmenlerin sorunlarının ayrı olduğu gerekçesiyle TÖS’ün “*tek sendika*” görüşüne karşı çıkan çevrelerin yararına olmaktadır.

...

TÖS, öğretmen sorunlarının halkoyuna mal edilmesi ve çözümlenmesinde önemli rolü olan “*basın*”dan, “*devrimci kuruluş ve çevreler*”den kopmuş, onların değerli desteğinden yoksun bırakılmıştır. Bu yüzden öğretmenlerle ilgili olay ve sorunlar bugün daha da çoğaldığı halde yankıları ve tepkileri azalmaktadır.

...

Yurt yüzeyinde olagelen devrimci oluşmalarla hiç ilgilenilmemektedir: *Elmalı, Atalan, Göllüce Köylülerinin; Keban, Lastik-İş, Teksif işçilerinin; İstanbul ve Ankara Teknik Üniversiteleri, Siyasal Bilgiler öğrencilerinin; Bafa balıkçılarının...*

sorunlarına karşı Türkiye öğretmenlerinde uyanan ilgi değerlendirilmemektedir. Faşist kıpırdanışlar karşısında da aynı duşursuzluk gösterilmektedir.

...

TÖS'ün Amaçları

1. Düzene İlişkin Amacı:

Öğretmenin mutluluğu, içinden çıktığı ve iç içe yaşamakta olduğu *Türkiye* halkının mutluluğuna bağlıdır. TÖS, halkın mutluluğunu sağlayacak düzen değişikliği için verilmekte ve verilecek olan devrimci savaş içindeki yerini alır ve de bu yörüngesinden saptırılamaz.

2. Ulusal Eğitime İlişkin Amacı:

TÖS, *Devrimci Eğitim Şûrası*'nda ayrıntıları saptanan "*devrim için eğitim*" ilkesinin *ilk, orta, teknik, yükseköğretim ve halk eğitimi* alanlarında uygulanmasını sağlar.

...

TÖS'ün Niteliği

Bu amaçları gerçekleştirecek bir araç olarak TÖS örgütünün niteliği ne olmalıdır?

1. Genel Olarak Sendika Kavramı:

Sendikalar işçi yararı ile işveren çıkarlarının uzlaşmazlığından doğmuştur. İşçi sınıfının sendikaları, onun sömürücü sınıflara karşı yürüttüğü *ekonomik, sosyal, demokratik, sınıfsal mücadele* araçlarıdır.

2. Memur Sendikası Kavramı:

Memur sendikacılığında işveren devlettir. Fakat sınıflı toplumlarda devlet gerçekte egemen sınıfların yönetiminde oldu-

ğundan gerçek işveren gene bu egemen sınıf ve tabakalarıdır. Bu nedenle memur sendikaları gerçekte işçi sendikalarından apayrı düşünülemez. Ne var ki 624 sayılı kanun Devlet Personeli Sendikaları Kanunu, bu bilimsel gerçeğe ters düşen, bu yüzden de demokratik olmayan hükümlerle kuşatmıştır. Öte yandan yüzyıllardır süregelen Osmanlı “*kapıkulu*” memur anlayışı sonucu gerek memurlar, gerek işveren düzeyindeki devlet makamları, bu alabildiğine kısıtlanmış sendikal hakların kullanılmasını bile yadırgamaktadırlar.

...

Yukarıda açıklanan sendika kavramları öğretmen sendikasının niteliğini de belirler. Ayrıca:

a) Öğretmenler genellikle yoksul halk çocuklarıdır, halkın çocuklarını okuturlar ve halkla iç içe yaşarlar.

b) Sayıca en kalabalık ve yurt yüzeyinde en uzak köylere kadar en çok yayılan memur kitlesi öğretmenlerdir.

c) Öğretmenlik mesleği bürokrasi ilişkilerinin en az olduğu ve okul programlarının niteliği gereği iş yerinde özgür davranmaya en elverişli meslektir.

Sınıflı toplumlarda eğitim düzeni, egemen sınıf ve tabakaların kendi çıkar ve felsefelerinin gerektirdiği nitelikte insan yetiştirme düzenidir. Bununla birlikte sınıfsal yapısı, yurt yüzeyine yayılmış olması ve öğretmenlik mesleğinin verdiği olanaklar nedeniyle öğretmen, eğitim görevini yaparken halkın yararına çalışma özgürlüğüne de bir ölçüde sahiptir.

TÖS, işte bu nitelikteki memurların ve böyle bir mesleğin örgütü olduğundan bütün eylemlerinde sendikacılığı böyle anlamak ve özden ayrılmamak zorundadır. Gene bu özün belirlediği eylemlerle halk ve öğretmen yararına egemen güçlere karşı demokratik bir savaşım ve baskı aracı olabilmelidir.

Partiler ve Devrimci Kuruluşlarla İlişkiler

Siyasal partiler ülke yönetimini ele geçirmek amacıyla kurduklarından gösterdikleri çabaların çerçevesi ülkedeki bütün kişileri ve kuruluşları içine alır. Bu nedenle bütün kişi ve kuruluşların davranış ve eylemlerine uygun ya da karşıt düşebilir. Bu kaçınılmaz nedenle TÖS'ün de bir takım eylemleri kimi partilerin paralelinde kimilerinin de karşısında olabilir. Ayrıca TÖS, teker teker üyelerinin mutluluğunu Türkiye halkının mutluluğunda gördüğünden ve de halkı mutlu kılacak düzeni ancak halkın kendi eliyle kuracağına inandığından *Türkiye*'de bu düzeni kurma çabalarını elbette ki sevgi ve saygı ile karşılar.

Bu bilimsel nedenlerle devrimci bir örgüt olan TÖS'ün öteki devrimci örgütlerin paralelinde olması doğaldır, olağandır. Asıl TÖS'ü devrimci olmayan örgütlerin paraleline itmek TÖS'ün amaç ve niteliğine aykırı bir zorlamadır.

...

Halkla İlişkiler

Öğretmenler yukarıda dediğimiz gibi hemen tümüyle köylü, işçi, esnaf, küçük memur... kısaca halk çocuklarıdır. Bu kökten yetişen öğretmenler gene halkın içine dönüp halkın çocuklarını okuturlar. Yani halkla iç içe, halkın sorunlarıyla yüz yüzedirler.

Öğretmenin gerek ailesinin gerek kendisinin çıkarları, gerekse görev koşullarının düzelmesi halkı bunaltan sorunların çözülmesine bağlıdır. Bundan dolayı öğretmen bu sorunları çözecek düzenden yana olmak zorundadır. Bu zorunluluk onu, halktan kopuk eylemlerden vazgeçerek halka kendi sorunlarını çözümleme yeteneği kazandıracak çabalara katılmaya götürür.

Bu görevin bilincine varan öğretmen, halkın bilinçlenmesinden ürken sömürücü güçlerin sınıfsal çıkarları için tehlike olmaktadır. Öğretmeni baskı altında tutmak gereği buradan

doğmaktadır. “Öğretmen Kırımı” olayının temel nedeni de budur.

Halk, sınıfsal çıkarının bilincine varıp da büyük gücünü kendi çıkarlarından yana koyduğunda öğretmene baskı yapmaya, kıymaya kimsenin gücü yetmeyecektir. Öğretmenin maaş ve ücret sorunları da kesin olarak o zaman çözülecektir. Bunun için halkın kendi çıkarlarına ters düşen yanlış ittifaklarını bozmak, halk-öğretmen ittifakını sağlamak TÖS’ün ve teker teker her öğretmenin başlıca görevidir.

Asıl görevi bu olan öğretmenin halkla çatışması büyük bir çelişmedir. Bu çelişmeyi gidermek, halkla barışık yaşamak, ancak öğretmenin devrimciliği doğru anlayıp doğru yorumlamasıyla sağlanabilir: **devrim, bir üretim biçiminden ileri bir üretim biçimine geçmektir.** Bugünlere değin sanıldığı gibi halkın sosyal ve ekonomik yaşantısıyla ilgisi olmayan biçimsel değişiklikler değildir.

Din Sorunu

Ölçü bu olunca halkımızın dinsel inançlarına karşı çıkmak devrimcilerin işi değildir. Hayır, biz camiye gidenlere karşı değiliz. Tersine bizim karşısında olduklarımız camiye gitmezler. Çünkü camiye gidenler köylü, işçi, esnaf, kısaca sömürülen halkımızdır. Onları sömüren patron, tüccar, tefeci, ağa, Avrupa-Amerika delisi memur takımı ise barlara, pavyonlara gitmeyi camiye gitmekten üstün tutanlardır. Camilerin önünde yırtık pabuçlar ile gece kulüplerinin önündeki özel otomobillerden belli değil mi bu? İşte biz bu gâvurca yaşayıp Müslümanca nutuk çekenlere karşıyız. En çok da her geri bırakılmış ülkede sahneye konulan din oyunlarının baş düzenleyicisi emperyalizmin karşısındayız.

Milliyetçilik

Gene halkımızın kendi sorunlarını kendilerinin çözmesine yönelen devrimci eylemlerden yana olmayanlar “*milliyetçi*” olamazlar. Bu anlamdaki milliyetçiliğin gereği şudur: dışarıda emperyalizme, içeride emperyalizmin işbirlikçisi sermayeye ve ağalık düzenine karşı olmak... Gerçek milliyetçilik budur.

...

Bakanlıkla İlişkiler

Öğretmen sendikacılığında *Milli Eğitim Bakanlığı* devlet adına bir işverendir. Gerek milli eğitim bakanları, gerek bazı il ve ilçe yöneticileri işveren temsilcileri olduklarını hâlâ öğrenememişlerdir. Bu nedenle sınıflarında, görevleri başında olduğu gibi sendikal eylemleri sırasında da öğretmenleri denetleyebileceğini sanmakta; geleneksel kapıkulu memur anlayışı ile sendikacı öğretmenleri susta durdurma heveslerine kapılmaktadırlar. Sendikal hakların bilincine varan öğretmenler ise haklarını, amirlerin insaf ve merhametinden değil, sendikalarının işverene karşı yürüttüğü hak koparma mücadelesinin başarısından beklemektedirler. Gerçek sendikalar, işveren dirense de sendikal hak ve özgürlüklerini yalvarmadan ve de devrimci onurlarına gölge düşürmeden koparmanın savaşını verirler. İşverenin dümen suyunda işverenle uzlaşarak yaşayan sendikalar “*sarı sendikalar*”dır.

Sendikal eylemlerde öğretmenle bakanlık ilişkilerini anayasa ile 624 sayılı kanun düzenler. Sendikacılık çalışmalarını yürütürken öğretmen, işveren temsilcilerinin siyasal yönsemeleri ve kişisel tutkuları bir yana, işyerine ilişkin mevzuata bile uymak zorunda değildir.

Sendikacı öğretmene bu hakları veren yasaları devlet koymuştur. İşveren bakanlığın görevi bu yasaları yürütmektir. *Milli Eğitim Bakanlığı* ise yürütmek zorunda olduğu bu yasaları

çığneyerek yasal haklarını kullanan TÖS'lü öğretmenleri kıymayı iş edinmiştir. Böylece temsil ettiği devleti kendi koyduğu kurallara uymayan bir patron durumuna düşürmektedir.

Bu çelişmeli durumda suçlu kimdir? Yasaları çığneyen *Milli Eğitim Bakanlığı mı?* Yasal haklarını çığnetmemek için çabalayan TÖS ve TÖS'lü öğretmen mi?

Hatta TÖS yalnızca yasal haklarını korumaya çabalayan bir “*pasif direnme örgütü*” olmayacak; yasal haklarını genişletmeye uğraşan: işveren yöneticileri, yasaları tastamam uygulamaya zorlayan bir “*demokratik baskı aracı*” olacaktır.

...

Meslek ve Özlük Sorunları Nasıl Çözülebilir?

İlk, orta, teknik, yükseköğretim ve halk eğitimi alanlarında görevli bütün öğretmen ve eğitim görevlilerinin sayısız meslek ve özlük sorunları vardır. Bu sorunların çözümü için *alt organlar* kurulması gerektiğini yukarıda belirtmiştik. Üyelerin bu türlü sorunlarına gerekli önemi ve ağırlığı vermemek TÖS'ün amaçlarına aykırıdır. Çünkü tayin, nakil, terfi, ceza sorunlarıyla bunalan ve kafası aybaşı aysonu hesaplarıyla allak bullak olan öğretmenden ne meslekte başarı ve verimlilik, ne de devrimci eylemde fedakârlık beklemeye hakkımız olamaz. O halde TÖS mevcut düzenin olanaklarını bu konuda öğretmen yararına kullanmanın yollarını arayıp bulmalı, öğretmenin günlük meslek ve özlük sorunlarını önemle kovuşturmalıdır.

Meslek ve öğretmen sorunlarının her birini kendi başına ele alıp perakende çözüm yolları bulmak gerekliyse de bu sorunlara tümünden ve kökten çözüm yolu bulunmadan öğretmenin mutluluğu sağlanamaz. Meslek ve özlük sorunlarının kökten ve tümüyle çözümü için harcaacağı çabalar, TÖS'ü ister istemez yurt ve dünya sorunlarıyla yüz yüze getirir. Çünkü öğretmenin sorunları *Türkiye'nin* sorunlarından, Türkiye sorunları da *dünya* sorunlarından kopuk değildir.

Bugün artık dünyamız uzay adamlarının ayağına takılmış bir futbol topu gibi küçülmüş bulunmaktadır. Biz Türkiye’de gözlerimizi, kulaklarımızı sıkı sıkıya kapasak da dünyanın bize en uzak bir köşesindeki olaylar göz kapaklarımızı, kulak zarlarımızı delerek beynimize, yüreğimize dolmakta, yurdumuzu bütünüyle etkisi altında bulundurmaktadır. Dünya piyasalarında toslaşan dolar, sterlin, mark ve frankların madeni sesi, Türkiye köylüsünün kesesindeki kuruşçukları şingırdatmaktadır.

Yurdumuzda hangi taşı kaldırsak altından *Amerika* çıkmaktadır... *Amerika Türkiye’de* kendi emperyalist amaçları için bulunmaktadır. Türkiye’nin yararı için değil... Amerika 20. yüzyıl emperyalizminin baş temsilcisidir. Sömürebilmek için uyguladığı ekonomik düzenin gereği olarak el attığı ülkeleri geri bırakmak zorundadır. Aya gönderdiği *Apollo* füzelerinde geri bıraktığı ülkeler halklarının emeği ve alınteri vardır. Türkiye’de de işçisi, köylüsü, esnafı, memuru için nasılsa öğretmen için de öyle bir baş belasıdır. Tahıl, tütün, pamuk, fındık, üzüm... üreticilerinin ezilmesinde olduğu gibi öğretmen kıyımında da *Amerika’nın* dolaylı ya da doğrudan parmağı var.

Bu sömürme mekanizmasını kavrayan her öğretmen dünyanın her yerindeki emperyalizme karşı yürütülen ulusal bağımsızlık hareketleri ile ilgilenecektir. Ve de dünyanın her yerinde emperyalizme karşı başkaldıran halklardan yana olacaktır. Dünya halklarının emperyalizme karşı başkaldırma hareketlerini kavramayan öğretmen öğrencilere ulusal kurtuluş savaşlarının ilki olan *Mustafa Kemal* hareketini öğretemez. Örneğin: *Vietnam’da* yürütülen insanlık dışı emperyalist savaşta *Türkiye* öğretmenleri elbette ortak düşman *Amerika’dan* değil, kahraman *Vietnam* halkı ve öğretmenlerinden yana olacaktır.

Gerçi bugün Amerikan askerleri *Vietnam’da* olduğu gibi *Türkiye* halkının napâlm bombaları ile açıkça öldürülmüyor. Fakat *Vietnam’daki* öldürme düzenini Türkiye’de de kurmuştur. Bu düzeni işbirlikçi burjuvalar, toprak ağaları ve *Amerika* delisi

bürokrat takımıyla yürütmektedir. Bu düzen *Milli Eğitimimizde* de ağını örmüştür. Okul programlarından barış gönüllülerine ve süt tozlarına kadar türlü uygulamalarla *Milli Eğitimimiz* gayri milli eğitim durumuna düşmüştür.

Bu nedenlerle ülkemizden ve milli eğitimimizden bu *Amerikan* ahtapotunun kolları sökülüp atılmadıkça ve de onun işbirlikçilerine karşı verilmekte olan demokratik ve devrimci savaş kazanılmadıkça *Türkiye* öğretmenlerinin hiçbir sorunu kökten çözilemeyecektir.

Yaşasın Türkiye halkının ve Türkiye öğretmenlerinin devrimci savaşı...

Yaşasın tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye...

25 Mart 1969

ANT Dergisi'nin 22 Nisan 1969 günlü sayısında (Cilt 5, sayı 121) bu bildiri özetlenmiştir.

Bir Not:

25 Mart 1969 günlü bu bildiriye içeren kitapçığın bendeki 23 Haziran 1969 günlü ikinci baskısında onu imzaladıkları bildirilen 740 kişinin adları aşağıdadır: (F.E.)

Ahmet Taner Kışlalı / A. Kaya Turan/Ali Bozkurt/Ali Doğan/Ali Çiçekli /Ali Gökçe / Ali Kaymak /A. Rıza Kayaalp/Arif Şahin/Asım Hışıl/Azmi Aksoy/Avni Aytan/ Aydın Aydemir/ Azmi Özdoğan/Abdullah Uyaniker/Abdil Gülen/Ahmet Tuncay/A. Gündüz Önder/Arif Kaya/Abdüsselam Önal/Ahmet Yüksel/Abdullah Sarı/Avni Şalk/Aziz Erdoğan /A. Ergün Aslanoğlu/Rıza Kuş/Ali Yazıcı / Ali Topal/Ahmet Toros/Ahmet Şekerci /Aysu Alper/Aysu Anper/Ahmet Ataselim/A. Yavuz Yılmaz /Ahmet Köklügiller/Ahmet Toptaş/A. Hilmi Seçkin/Alaattin Taşkın/Alpay Berber/Ahmet Erol/Ali Çamoğlu/Ali Oflaz/Ali Taştan/Ali Özdemir/Ali Nazlı/Ali Bostan/Azmi Çiğ-

şar/Ali Fevki Durmuş/Aslan Kök/Amil Yıldız/Alaattin Gürsoy/
Ayten Türkmen/A. Mahmut Delibaş/Akın Türkmen/Ahmet
Öztürk/A. İhsan İnanc/A. Baki Eren/Ahmet Yenigün/Ahmet
Eren/Ali Özatlı/Ayhan Atabey/Aysel Yılmaztürk/A. Haydar
Yıldız/A. Haydar Kankatan/Ali Erdoğan /Ali Türker/Ali Cey-
lan/Asım Özdemir/Ali Küçük/Abdullah Türker/A. Kemal Gö-
zükara/Ağaali Sakarya/Abdülkadir Bulut/Ali Kurt/Aydın Nuğ-
man/Ahmet Demir/A. Sabri Ekinci/A. Necati Okçuoğlu/Arife
Uyaniker/Ahmet Demir/Ahmet Aksu/Ahmet Erdoğan/Aydın
Önal/Ali İhsan Demirel /Ali Özcan/Ali Koçoğlu/Ayşe Özde-
mir/Afike Yardelen/Ali Harman/A. Cemil Kılıç/A. Rıza Din-
çel/Ahmet Dinçer/Bekir Semerci/Bekir Kulak/Bekir Ünal/Be-
kir Aşçı/Burhanettin Çivici/Binali Seferoğlu/Bahattin Sekreter/
Bekir Gülsuyu/Bayram Taş/Bahri Çetin/Bilal Yıldız/Beytullah
Karayağmurlar/Bekir Önder/Bekir Eryılmaz/Bekir Özdemir/
Cemil Çakır/Cahit Alican/Çetin Özek/Çetin Taflı/ emal Şe-
nol/Çetin Ayran/Cemil Çağlar/Cemal Mengübeti/Cevat Şan/
Cemal Kaymaz/Cemal Yılmazok/Cuma Firik/Cafer Can/Cen-
giz Çekil/Cuma Güneş/Cevat Tok/C. Ali Ortaköylüoğlu/Cahit
Oto/Cemal Coşkun/Cafer Karaslan/Cavit Sarpuntu /Celâl De-
mir/Cemâl Halaman/Cevat Yerdelen/Doğan Erdoğan/Dinçer
Kahveci/Dursun Begik/Dursun Arseven/Dursun Bölük /Dur-
sun Şahin/Durmuş Kebabcı/Erdoğan Tokgöz/Erdoğan Güçbil-
mez/Erdoğan Sert/Ergün Yordam/Erdoğan Öner/Ensar Albay-
rak/Ensar Ekşi/Eyüp Ekşi/Ekrem Feroğlu/Erdoğan Özcan/Eni-
se Sucuoğlu/Erol Avşar/Erdal Akdere/Erdal Aletan/Enver Şe-
nol/Emrullah Akkaymak/Erdoğan Uzunöz/Erdal Engin/E. Fa-
ruk Gürşen/Efendi Abat/Fatma Aytünür/Feyzullah Coşkun/
Feyzullah Ertuğrul/Ferhat Pekcan/Fevzi Çimen/Fahri Özcan/
Fatma Layık/Fevzi Koca/Fazlı Uzun /Fevzi Koçak/Faruk Öz-
türk/Feyzullah Karabacak/Ferdane Göçmez/Fevzi Öztürk/
Fahrettin Deniz/Güler Şahin/Gülsün Kırıcı/Gülser Palabıyık/
Gökçen Biber/Gülden Gökşen/Günay Ufuk/Gani Uğur/Göksel
Ergin/Gülsün Kaya/Güldal Zeren/Gül Ok/Harun Yıldırım/Ha-

san Erdoğan/Hasan Köken/Hüseyin Özel/Hasan Çubukçu/Hasan Demir/Hüsniye Akın/H. Ali Dursun/Hüseyin Akşit/Haluk Tan/Hüseyin Sezgin/Hikmet Oğuzgün/Hamza Yılmaz/Halit Ertaş/Hikmet Sayılan/Hikmet Çoraklı/H. Ali Koyuncu/Hüseyin Şahin/Hasan Özgen/Hasan Metin/Hayati Erdönmez/Hami Cevher/Hasan Yüver/Hayati Ahcı/H. Basri Aydın/Hasan Başyurt/Hikmet Güneşer/Hasan Arabacı/Hasan Çelikel/Hızır Ekşi/Hüseyin Akgün/Hüseyin Çölgeçen/Hüseyin Taban/Hüseyin Yılmaz/Hidayet Karakuş/Hasan Girit/Haşim Kanar/Hadi Şanber/Hasbi Çetin/Hidayet Doğan/Hüsnü Ertung/Habibe Bayrak/Hüseyin Toker/Hüsnü Kocaş/Hülki Hatipoğlu/Hacı Kılıçlar/Halit Demirli/Hüsam Aksoy/Hıdır Aydın/Hamit Fazlıoğlu/Halil Lale/Hasan Güllü/Hikmet Öz/Hasan Şentürk/Halil Köse/Hikmet Güven/Hasan Yılmaz/Hüseyin Odabaş /Hüseyin Oğuz /Hüseyin Çağlar/Hasan Pilancı/Hıdır Kaya/Hüseyin Bilici/Hüseyin Arbaş/Haydar Zorel/Hüseyin Şahin/Hüseyin Solgun/Halim Kırbıyık/Hıdır Yeşiltepe/Hüseyin Göker/Hıdır Yıldız/Hasan Önay/Halim Erdem/Hava Bulut/Hamdi Çolak/H. İbrahim Yapıcı/Hasim Çiçek/Hasan Kiriş/Hüseyin Duman/Hüseyin Erik/Hasan Kavuklu/Hamdi Mertel/Halit Toros/H. Kemal Kubilay/Hilmi Yurt/Hüseyin Yalçın/Haşim Eker/Hüseyin Genç/Hüseyin Karabacak/İbrahim Osmanoğlu/İbrahim Türk/İlyas Ay/İsmail Erdemir/İsmail Altan/İbrahim Solak/İbrahim Karabulut/İsmet Kaya/İsmet Taşkın/İsa Özkan/İbrahim Coşkun/İmdat Ekşi/İsmail Balkış/İmdat Tüfekçi/İrfan Şener/İsmail Yılmazoğlu/İsfendiyar Yıldız/İlhami Atalay/İlhami Yamaçlı/İsmail Günal/İlyas Baylı/İsmail Akbak/İsmet Çığır/İbrahim Ünlüyurt/İsmail Türk/İsmail Şenyuva/İsmet Şenyuva/İbrahim Pamuk/İ. Tarık Ergün/İrfan Balçık/İsmail Seçen/İzzet Sarıkaya/İbrahim Aydın/İsmet Eröz/İrfan Ayanoglu/İrfan Çoki/Kadir Küçükatalay/Kemal Çilingiroğlu/Kezban Korkut/Kazım Kılıç/Kemal Baysal/Kazım Dalma/Kadir Ulusoy/Kemal Barış/Kamil Barışçı/Kazım Dilekoğlu/Kemal Mert/Kamil Bayrak/Kemal Doğuş/Kalender Durdu/Kazım Baba/Kaya Yıldız

rım/Kamil Ünlü/Kamil Çinkılıç/K. Metin Atalay/Kamil Sarp/
Kübra Ayanoglu/Kemal Demiralp/Kemal Kabaklı/Latife Mut-
can/Lütfi Akkaya/Mahmut Makal/Mehmet Demirtaş/Mehmet
Ali Büklü/M. Ali Öztürk/Mehmet Karaman/Mehmet Soydaş/
Mehmet Sümer/Mehmet Şahin/Muammer Uygur/Musa Uysal/
Muzaffer Güner/M. Hakkı Güreşçi/M. Tekin Üstün/Mehmet
Bozkurt/Mehmet Şener/Mustafa Sarkaya/Mustafa Özdoğan/
Mustafa Öztürk/Mustafa Gençkurt/Mehmet Güzel/Mustafa
Çelebi/Mahmut Önbaş/Mehmet Aydın/Mehmet Aydemir/Mu-
rat Başok/Mithat Bayram/Muzaffer Satiroğlu/Mithat Kara/M.
Nuri Ayvalı/Mehmet İçöz/Mehmet Yoğun/Mualla Kara/M.
Emin Aytan/Mustafa Ekşi/Mehmet Atıcı/Mustafa Balcı/Meh-
met Eder/M. Ali Orhan/Mustafa Kılıç/Muhittin Yavuz/Muzaf-
fer Sarıyüce/M. Tevfik Ergin/Mehmet Çaylak/Mustafa Ayögel-
men/Mehmet Ersoy/Mustafa Atmaca/Mahfuz Seferoğlu/Meh-
met Albayrak/Muammer Pektaş/Mehmet Gökçe/Mahmut Ko-
lukısa/Mehmet Kır/Mehmet Özkule/M. Kazım Adaş/Mehmet
Pavta/Mustafa Demir/Muzaffer Tuncalı/Mümtaz Gürsoy/Mus-
tafa Erdoğan/M. Remzi Cengiz/Mehmet Öcalan/Muhammet
Örgün/Mustafa Belkaya/Mehmet Öztürk/Murat Akın/Mustafa
Sağlam/Mustafa Bayoğlu/Mesut Akkılıç/Mustafa Akbal/Mus-
tafa Tırmaş/Mehmet Kurt/Mazhar Eskitaşçoğlu/Mustafa Tunç/
Mehmet Turgut/Musa Çetin /Mehmet Sarıtaş/Mustafa Öktem/
Mustafa As/Musa Gümüş/Muharrem Çolpan/Murtaza İçen/
Mehmet Saygın/Muhsin Öztürk/Mehmet Öztürk/Mustafa
Şanlı/Mustafa Bakan/Mustafa Doygun/Müslim Şafak/Muhsin
Akkaya/M. Ali Yılmaz/Mehmet Yavaş/Nazım Bayata/Necdet
Korkmaz/Necmettin Albayrak/Nurettin Yöngediz/Nuri Yıldı-
rım/Niyazi Kandemir/Nazif Şahin/Naim Çiftçi/Niyazi Çelik/
Nurettin Yıldız/Necati Dağ/Necmettin Aydın/Necati Kansız/
Nedim Seçkin/Niyazi Tan/Necati Kesici/Nusret Arıcan/Nazım
Genç/Nurettin Taşkaya /Nazif Ünlüyurt/Necati Albayrak/Ni-
yazi Cemil Durukan/Nidai Yalman/Nevzat Yılmaz/Necle Mut-
lu/Nurten Ögünç/Necat Ünal/Nezir Sarısaltık/Nuri Uçarıcı/
Nesibe Coşkun/Nazan Uşak/Necip Boytaş/Nejat Ünal/Nevzat

Yılmaz/Necla Mutlu/Necmettin Aydın/Nadir Taşkın/Nezihe Eryılmaz/Osman Çiftçi/Osman Karaca/Özer Yıldırım/Ömer Ali Yümsel/Osman Öztürk/Osman Bakacak/Oktay Sürgit/Osman K. Kavukcu/Oktay Yıldız/Osman Turhan/Osman Taştan/Osman Murt/Oktay Aydın/Osman Bilgin/Osman Gürsoy/Osman Kılıç/Orhan Günal/Osman Kaşıkçı/Ömer Özdi/Özay Demirezer/Ömer Ak/Ömer Küçükduvan/Ömer Söğüt/Ömer Şentürk/Ömer Çaylan/Ömer Arslan/O. Baki Gök/Osman Neditim Ayık/Ömür Tunca/Ömer Bozdoğan/Rasim Şending/Rıdvan Vural/Reyhan Anar/Rahmi Balaban/Recep Yapıcı/Rıfat Seyhan/Refik Yaka/R. Kenan Tekin/Raif Sevinç/Ruşen Berber/Ramazan Velieçoğlu/Rıfat Onan/Rafet Çetin/Ramazan Karagöz/Rüştü Şimşek/Rıza Yeşiltepe/Reşat Coşkun/Ramazan Bozdemir/Ramazan Üner/Rauf Ökten/P. Tayfur İnevi/Raşit Gülhan/Remzi Güvenoğlu/Rafet Güzelırpan/Sabri Keskin/Sait Bozkurt/S. Erdoğan Kumkuoğlu/Suzan Acar/Süleyman Üstün/Sıtkı Şaplak/Süleyman Bağış/S. Bilal Gündoğdu/Saime Karagöl/Saffet Akbulut/Seyfettin Özdoğan/Sefa Yılmaz/Sabahat Ayvalı/Sabit Bayıldiran/Süleyman Özel/Salihe Sert/Salih Öztürk/Şahin Erdankaya/Selahattin Bilgiç/Süleyman Tonga /Süleyman Yıldız/Salih Günaydın/Sami Eren/Selahattin Gençalp/Süleyman Yeşilyurt/Süleyman Bozdoğan/Sadi Şanlıer/Selahattin Sevinç/Sait Mert/Saffet Arslan/Süleyman Şahin/Sevgi Dağlar/Saygın Toksoy/Seçkin Tukan/Süleyman Sevilmen/Süleyman Sarıtepe/Sabri Ulum/Süleyman Topal/Seyitali Çelik/Sümbül Köse/Servet Özkan/Şemsettin Deveci/Şerafettin Kılınç/Şükrü Kemer/Şeref Işıldar/Şinasi Aslan/Şükran Eksen/Şevki Tuğcan/Şule Koca/Şehrali Ergün/Şevket Şahin/Şahmerdan Kaya/Şükrü Kocalan/Şahin Öztürk/Şener Yazan/Şakir Yavuz/Şükrü Karapınar/Şükrü Ahlatçı/Şefika Alıç/Selahattin İnci/Şahin Ülker/Şahabettin Aytolu/Şadi Karahan/Sevgi Serbes/Semra Özyılmaz/Tahsin Tekin/Talat Bozkurt/Tevfik Yılmaz/Turan Yılmaz/Turan Yüksel/Türkan Onur/Türkkaya Ataöv/Tevfik Kartal/Turgut Güzelkara/Tevfik Uğurlu/Turan Altıntaş/Turan Yılmaz/Turan Öztoprak/Türel Atayman/Tufan Çetin/Tahsin Ertekin/

Tekin Öztürk/Tahsin Saltık/Uğur Esin/Ülker İncirlioğlu/Ünal Taşkın/Üzeyir Eser/Uğurtan Kızılelma/Ümmü Kocaoğlu/Veli Görmez/Veli Zağlı/Veli Tanrıverdi/Vedat Kolgan/Vedat Çadır-
cı/Yılmaz Altındilek/Yılmaz Özkan/Yusuf Korkut/Yusuf Şahi-
ner/Yunus Ekşi/Yusuf Ekşi/Yüksel Feyzioğlu/Yahya Gündüz/
Yener Karatay/Yaşar Bıkmaz/Yavuz Kızıloğlu/Yusuf Bayraktar/
Yaşar Çiftçi/Yaşar Aslan/Yaşar Albayrak/Yahya Doğan/Yılmaz
İçöz/Yüksel Çağlar/Zekai Erdem/Zeki Akbal/Zekeriya Gök-
sen/Ziya Darendeli/Zekeriya Tekin/Hüseyin Savaş/Mustafa
Öz/Şükrü Duru/Sait Gündüz Peker/M. Sami Yavuz/Kamil Ke-
keç/Sıtkı Gökal/M. Emin Arı/Ali Kınalı/Şenay Şenol/Günsel
Engin/Enver Ericek/Umran Bayır/Feyzullah Yılmaz/Naim Ka-
rademir/Nezahat Özgüven/Muzaffer Karataş/Abdullah Hışıl/
Ali Kuru/H. Sami Hürriyet/Mücevher Al./Ülker Demiray/M.
Cevdet Erdem/İsmail Dedeballı/Halil Çelik/İlhan Onar/M.
Emin Dereli/Ayhan Ertürk/Mahmut Şişlioğlu/Yurdakul Çavu-
şoğlu/Mustafa Metin/Canan Talay/Ahmet Sun/M. Turgut
Öcal/Mehmet Yavuz/Halil Sami Karaokutan/Mehmet Ayaz/Ali
Talay/İsmail Bozoğlu/Zeki Kuzhan/Nurettin Öztürk/İsmail
Pamuk/Kâmil Okur/Hasan Ay/Süleyman Çakır/Kâzım Nuri
Akhan/İsmet Ünal/Cemal Taner/Ömer Şimşek/İbrahim Saykı-
oğlu/Süleyman Şahin/Mustafa Polat/Osman İlker/Süleyman
Karacan/İlhan Baysal/İsrafil İlker/Mustafa Atasoy/Halil Kara-
man/Recep Cüre/İzzettin Kefi/Nihat Atar/İsmet Akıllı/Tuna
Hazar/Kadir Holdur/Şükrü Çaydı/Ahmet Canpolat/Mehmet
Özkan/Ünsal Köktan/Niyazi Yaşar/Hamdi Kandemir/Arap Ali
Öztürk/Mustafa Bulut/Faik Ünal/Necati Erol/Rüştü Apaydın/
Kemâl Albeyoğlu/Cemal Arslan/Duran Özçakır/Sabahattin
Kayı/Fevzi İlim/Mustafa Köriçekli/Ferdane Altamer/Hüseyin
Dökmetepeoğlu/Abdullah Koçak/Ethem Eker/Hüseyin Kelek/
Osman Yılmaz/Süleyman Şahin/Ali Yalçınkaya/Mehmet Ül-
ker/Hüseyin Topçu/İsmail Akyürek/Ali Gödek/M. Ali Göze-
gir/Mustafa Kaya/Mehmet Özkan/Kemâl Eke/Halil Korkmaz/
İzzet Fazla/Ziya Keskin/Rıfat Korkmaz/Zeki Tansel.

12. TÖS GENEL MERKEZİNE SUNULAN MUHTIRA'DAN ALINTILAR¹

Aşağıdaki sunum, BİRİNCİ BÖLÜM II. Kesim, sıra No : 15'deki “TÖS-İLKSEN Ortak Kurultayı Üzerine” başlıklı yazıda sözü geçen *Muhtıra*'dan alıntılardır:

TÖS Genel Başkanlığı'na,

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı

14/1 Yenışehir/Ankara

Aşağıda imzaları bulunan bizler, TÖS'e ve TÖS'ün örgüt biçimi olan tek sendikaya bağlı öğretmenleriz. Tüm öğretmenlerin tek tip sendika olan TÖS'te birleşmelerinden yanayız. TÖS-İLKSEN ortak kurultayında uğranılan başarısızlığı salt örgüt biçimlerindeki çelişkide değil, aynı zamanda devrim stratejilerimizdeki çelişkide görmekteyiz

...

MDD görüşünün resmi görüş haline getirilmesi sendikamızı bölecek ve parçalayacaktır. Bunun sorumluluğu ise *Genel Merkez*'e ait olacaktır. Sendikamızın yalnız emperyalizme kar-

1 12 Mart (1971) karanlığında yapılan aramalar sırasında nasılsa ele geçirilen bu *Muhtıra*'nın altında imzası bulunan bizler askeri mahkemeye tanık olarak çağırılmıştık. Her birimiz askeri mahkeme önündeki ifadelerimizde “*bu muhtiradan hemen sonra TÖS Genel Başkanı bizleri Genel Merkez'e çağırdı ve Muhtıra'daki eleştirilerin söylentilerden ibaret olduğunu delilleriyle birlikte açıkladı. Bizler de inanıp rahatladık, Genel Başkan'dan özür dileyip ayrıldık.*” diyerekten hapiste olan olmayan davalı TÖS'lü arkadaşlarımızın lehinde tanıklık ettik.

şıymış gibi gösterilmesi doğru değildir. Emperyalizm, kapitalizmden soyutlanamaz. Emperyalizm kapitalizmin sonucu ve en yüksek aşamasıdır.

...

Yürütme kurulu üyelerinden biri arkadaşlarımızı şöyle suçlamıştır: “TÖS içinde bir hizip, tezimizde sosyalizmden söz edilmediğini ileri sürmekle İLKSEN paraleline düşmektedir. Çünkü İLKSEN sosyalizmden çok söz etti.”

...

Değerlendirme toplantısını izleyen Genel Yönetim Kurulu toplantısında Sayın Genel Başkan’ın “Ben MDD’ci değilim” demesi; Şubat 1971 dinlenme tatilinde yapılacak İkinci Devrimci Eğitim Şûrası için toplanan TÖS Bilim Kurulu’nda “Ben ortak kurultayda Milli Demokratik Devrim (MDD) stratejisinin ana sloganımı kullanmakla hata ettim. Arkadaşlarım beni değerlendirme toplantısında haklı olarak sert bir dille eleştirdiler. MDD görüşünün resmi görüş haline getirilmesinin sendikamıza zarar vereceğini kabul ediyorum” diye belirtmesi, üzerimizde olumlu bir etki yarattı.

Sayın Genel Başkan’ın bu sözlerinin yeterli olmadığını TÖS gazetesi yayınları göstermektedir. Örneğin, 8 ay önce “Mihri Belli” imzası ile “Milli Demokratik Devrim” broşüründe birinci bölüm olarak yayımlanan yazı 8 ay sonra “Mehmet Kabagil” imzası ile 1 Kasım 1970 tarihli TÖS Gazetesi’nin ikinci sahifesinde yeniden yayımlanıyor.

...

Atatürk’ün 1 Aralık 1921 tarihinde TBMM’de söylediği “Bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı” sözlerinin yalnız “Bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı” bölümü alınarak başlık atılıyor.

...

Dev-Genç üyesi gençlerin yer yer TÖS üyesi öğretmenlerle şube lokallerinde çatıştıklarını, sendikamız üyesi öğretmenleri dövdüklerini öğrenmiş bulunuyoruz. Bu olaylardan somut bir örnek, Ankara TÖS Şubesi seçimlerinde Dev-Genç'in kendinden yana MDD kliğinin iş başına gelmesi için kimi arkadaşımızı tehdit etmesidir. Dev-Genç'in sendikamıza bu denli karışmasında kimi yöneticilerin, özellikle yürütme kurulu üyesi bir arkadaşımızın etkisinin olduğu kanısındayız. Sendikamızın bir gençlik örgütünün etki alanı haline getirilmesine karşıyız.

...

Bizler *I. Devrimci Eğitim Şûrası*'nın "İç ve dış sömürüye karşı SOSYALİST TÜRKİYE yaratma kavgası"nı öngören kararının, "*devrim için eğitim*" ilkesini benimsemiş bulunuyoruz. Şubat 1971 ara tatilinde toplanacak *II. Devrimci Eğitim Şûrası*'nda *I. Şûra*'nın sosyalizme yönelmiş kararlarını saptırıcı MDD görüşüne uygun kararlar çıkartılması yolundaki çabalardan kuşku duyuyoruz.

Sendikamızın, tüzüğü gereğince öğretmenlerin hukuksal, sosyal, ekonomik, kültürel haklarını korumak ve arttırmak yolunda vermekte olduğu savaşın "*sosyalist devrim*" görüşünden hareketle başarıya ulaşacağına inanıyoruz. Halkımızla birlikte öğretmenlerin tüm sıkıntıları ancak "*sosyalist devrim*" aşamasında sona erecektir, diyoruz. MDD görüşü ise, işçilerimizin, köylülerimizin az gelişmiş, işbirlikçi kapitalizme karşı yığıtçe vermekte oldukları sınıfsal savaşı görmezlikten, emperyalizmi ülkemize iç sömürücülerin çağırdığını bilmezlikten geliyor. Sınıf ve sosyalizm deyimlerini yasaklıyor. Oysa işçi ücretlerini, memur maaşlarını son devalüasyonla kuşa döndüren, Aralık ayı başında alacağımız maaş farklarını fazlasıyla cebimizden çekip alacak olan emperyalizme açık işbirlikçi kapitalist düzendir. Kapitalizme karşı savaşılmaya yanaşmayanlar, kapitalist sömürünün ezdiği İşçi ve öğretmenleri, tüm emekçileri yanlarında bulamayacaklar.

...

Ülkemizde, etkisi %3 oranında olan feodal kalıntıları boy hedefi göstermekle, emperyalizmi kapitalizmden soyutlamakla MDDciler, ancak burjuvaya hizmet ediyorlar. Tarihsel gelişim çizgisi daima ileriye doğru, daima devrimci karakterdedir.

Sendikamızı tüzüğünün temel görüşünden, *Devrimci Eğitim Şûrası*'nın “sosyalist Türkiye yaratma kavgasını” öngören kararlarından saptırmaya çalışan, *Türkiye*'nin genel devrimci savaşı doğrultusunda olduğu gibi, sendikamız içinde de bölücü, parçalayıcı, yıkıcı olan sapmalar hakkında tarihi sorumluluğunuzu hatırlatarak değerlendirme toplantısında yapılan uyarıyı tekrarlıyoruz. Saygılarımızla...

8 Ağustos 1970

Muhtıra'da imzası olan 31 isim şunlardır:

Haşim Kanar/Hüseyin Yılmaz/Feyzullah Ertuğrul/Naciye Makal/İbrahim İzan/Hüseyin Ünal/Mehmet Ali Bükli/Emrullah Akkaymak/Necati Okçuoğlu/Zekeriya Gökçen/Ali Doğan/Erdoğan Uzunöz/Ahmet Sungur/Feyzullah Erdoğan/Hayati Alıcı/Hasan Erdoğan/M. Sevinç Ergün/Nimet Kanar/Hızır Ekşi/Halil Aytekin/Aziz Aysel/Sevinç Alptekin/Feyzullah Coşkun/Arif Baş/Nuri Yıldırım/Abdullah Erol/Gültekin Oyar/Necip Baytaş/Rasim Ekşi/Süleyman Aydemir.

Toplu Yazışma Adresimiz: P.K.:19 Keçiören/Ankara

13. DİSK TARİHİNDEN BİR BELGE

1965 – 1971 yıllarını kapsayan TÖS döneminin siyasal ve sendikal koşullarında yaşayan yukarıda değindiğim 15-16 Haziran olaylarına ilişkin bir belge sunacağım burada. Bu, yine 15-16 Haziran olaylarıyla ilgili ama bu olaylar için olaylardan kısa bir süre sonra yazdığım ve şimdi TÖS belgeleri arasında rastladığım bir yazıdır.

Umarım aşağıdaki bu yazımın da 15-16 Haziran olaylarının yaşamsal öneminin biraz daha anlaşılmasına katkısı olur:

15 – 16 HAZİRAN OLAYLARI ÜZERİNE

274 sayılı yasa değiştirilerek *sendika kurma hakkı kısıtlanmak, sendika seçme hak ve özgürlüğü ortadan kaldırılmak, grev ve toplu sözleşme hakları işlemez duruma getirilmek* istenmişti. 275 sayılı yasada da benzer biçimde işçi sınıfımızın kimi kazanılmış haklarını geri alma yolunda adımlar atılıyordu. Kısacası sınıf ve kitle sendikamız DİSK tasfiye edilecek, işçi sınıfımızın ekonomik/demokratik savaşımı sınıf işbirlikçisi TÜRK-İŞ yöneticilerinin tekeline bırakılacaktı. Bu girişimlerle yaratılmak istenen, emeğin yerli-yabancı sermayeye peşkeş çekilmesine alabildiğine elverişli bir ortamdı. 274 sayılı yasadaki kazanılmış işçi haklarını özünden yok etmeyi amaçlayan tasarı, CHP'nin de içinde bulunduğu tüm partilerin eseri idi. Hem de *Anayasa'nın 46. Maddesi'ne meydan okurcasına* düzenlenmişti. Tabii TÜRK-İŞ yönetiminin de onlarla birlikte tezgâhladığı ve

çoşkuyla savunduğu bir tasarıydı bu. DİSK ise “DİSK’i bir kanun maddesiyle yok edeceklerini sananlar, gerçeğin sert taşına başlarını vuracaklardır. DİSK’i kapatmaya yönelmek, toplumdaki huzursuzlukları yoğunlaştırmaktan yarar ummak olur” diyordu.

Bilim adamları ve kurumlarından yükselen seslerin kimileri şunlardı:

“Şimdi bizde kanun zoruyla yapılmak istenen şey, mevcut konfederasyonlardan sadece birini fiili ve kanuni biçimde tikelci bir statüye ulaştırmaktan ibarettir. Bu durumun üyesi olduğumuz Milletlerarası Çalışma Teşkilatı, Birleşmiş Milletler Camiası hatta sendikalarımızın üyesi bulundukları Milletlerarası Federasyon ve Konfederasyonlarca hiç de hoş karşılanmayacağı meydandadır.” Prof. Dr. Orhan Tuna..

“Bu tasarı adeta, demokratik olmayan ülkelerde revaç bulan üniter, tekçi (tek bir ereği olan(Ali Püsküllüoğlu)) sendikacılığı teşvik edici niteliktedir. Bu yüzden Anayasa’ya aykırı bir kanundur ve 1947-1963 dönemi içinde Türk Sendikacılığı hareketini düzenleyen I. Sendikalar Kanunu’ndan da geri bir anlayışı yansıtmaktadır.” Prof. Dr. Cahit Talas

“Getirilmek istenen değişiklikler(...) Anayasa’nın 46., 47.maddelerinde öngörülen serbestçe sendika kurma, grev ve toplusözleşme yapma haklarına açıkça aykırıdır. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti’nin onayladığı İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Milletlerarası Çalışma Teşkilatı’nın anayasası, 98 numaralı Milletlerarası Çalışma Teşkilatı sözleşmesi ve Avrupa sosyal yasasının temel ilkeleri, bu değişikliklerle derin bir biçimde zedelenmektedir.

Yaratılmak istenenin, Anayasamızın temel felsefesi ile bağdaşmayan bir sendikal düzen olduğu açıktır.” Ankara Üniversitesi Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri Öğretim Üyeleri.

Uluslararası işçi kuruluşlarının tepki ve dayanışmasını onların şu sözleri açıklıyordu:

“Kanaatimizce Sendikalar Kanunu’ndaki değişiklik tasarısı, Türkiye’de devlet sendikacılığının ve devlet tarafından kontrol edilen sendikaların kurulmasına doğru gidildiğini gösteriyor. Bu da sendikal hürriyetlerin ve hakların kısıtlanması anlamına gelmektedir...” Uluslararası Maden-İşçileri Federasyonu-Uluslararası Kimya İşçileri Federasyonu.

Yazarlarımızın vicdanlarından yükselen basındaki seslerden kimileri de şunlardır:

- “... Son kısıtlamaların yalnız DİSK’i ortadan kaldırmakla kalmayacağı, işçilerin özgürce örgütlenişini geniş ölçüde önleyebileceği kuşkuları yaygındır. Bunun sonucu ise sendika yoluyla tekelleşme ve bazı ülkelerde görüldüğü gibi, gerçeklerden kopmuş bir sendika aristokrasisinin sendikalar üstündeki hegemonyasının kuruluşu olabilecektir.” Ali Gevgilili / Milliyet.

- “İşçiler (...) Anayasa’nın kendilerine tanıdığı sendika kurma ve seçme hakkını korumak için büyük bir mücadele veriyor.” Necati Zincirkıran / Günaydın.

- Bu tasarı ile “ DİSK Anayasa’ya aykırı olarak kanun yoluyla tasfiye edilecek, toplu sözleşme ve grev yapma TÜRK-İŞ’e bağlı sendikaların tekeline verilecekti. Toplu sözleşmeden yararlanmak üzere, öteki sendikalardaki işçiler mecburen TÜRK-İŞ sendikalarına girecekler ve bu sendikalar silinecekti. ‘Sendika enflasyonunu önliyoruz. Sarı sendikacılığa son veriyoruz. Güçlü sendikalar yaratıyoruz.’ gerekçesiyle, gelişme yolundaki devrimci sendikacılık boğulacaktı...” Uğur Mumcu / Devrim Gazetesi.

- “Tasarı DİSK’i ortadan kaldırdığı gibi, TÜRK-İŞ etrafında kümelenmiş az sayıdaki sendikaya toplu sözleşme yapma tekeli tanır niteliktedir. İşçiler isteseler de istemeseler de toplu sözleşme

tekeline sahip sendikalarda toplanacak, öteki sendikalar kapılarını kapamak zorunda kalacaklardır. TÜRK-İŞ grubu, kapitalizmden yana Amerikan tipi sendikacılığı benimsediğine göre bu yoldan devrimci sendikacılığa da paydos denilmiş olacaktır.” Doğan Avcıoğlu / Devrim Gazetesi.

TÜRK-İŞ’ten Gazete İlanı:

Bilimin, gerçeğin sesini yansıtan bu tepkilerin yanı sıra TÜRK-İŞ yönetimi de devlet şemsiyesi altında sarı sendikacılığı şahlandırma umudu ve iştahıyla yayımladığı gazete ilanında şöyle diyordu:

Bu tasarı ile “Türk işçisi düşünülmüş, onun hak ve menfaatinin garanti altına alınması amaç edinilmiştir. Hal böyle olduğu halde işçi arkadaşlarımızın Türkiye’yi maceraya sürüklemek ve demokratik düzeni ortadan kaldırmak isteyenlerin tahrik ve teşviklerine kapılmamaları gerekir.”

Bir Haber-Yorum:

15 Haziran’da başlayan işçi yürüyüşü muazzam bir protesto şekline girerek İstanbul ve dolaylarında hayatı tümüyle felce uğrattı. Hükümet askeri birlikleri harekete geçirdi ve meydana gelen çatışmalarda işçiler öldürüldü ve yaralandı. İşçileri destekleyen öğrenciler de polisle çatıştı. Hükümet İstanbul ve İzmit’te sıkıyönetim ilan etti.

Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971. BİLGİ YAYINEVİ Temmuz 1976 s.390.

DİSK’ten Basın Bildirisi

Sınıf ve kitle sendikamız DİSK’in, Kemal Türkler’in, 12 Haziran 1970 günlü basın bildirisinde yansıyan ve gerçeği haykıran sesiye şuydu:

“Memleketimizde faşist sendikacılığı getirmenin temelleri atılmaktadır. Bundan sonra TÜRK-İŞ dışında bulunan işçi sendikalarına hayat hakkı tanınmayacak, işçiler üyesi olmadıkları halde haraç şeklinde TÜRK-İŞ’e aidat ödemek zorunda bırakılacaktır. TÜRK-İŞ’e tanınan sendika diktatörlüğü çalışma hayatına baskı, terör ve ıstırap getirecektir.”

Ama DİSK’in bu uyarılarına, bu yanlış gidişten dönülmesi yolundaki girişimlerine kulak asan olmadı.

Son olarak Cumhurbaşkanı’na, Başbakan’a, Meclis Grup Başkanlarına, Güvenlik Kurulu’na, Çalışma Bakanı ve Tabii Senatörlere çekilen telgrafında DİSK şöyle diyordu:

“27 Mayıs Anayasası’nın temel esprisi olan direnme hakkımızı tasarılar Meclislerden alınıncaya kadar kullanmaya kararlıyız. Sizi uyarmayı tarihsel ve ulusal ödev sayarız.”

II. KESİM SÜRGÜNLÜK OLAYI

1. TÖS GENEL MERKEZİ'NDEN BASINA HABER¹

*Genel Başkan Feyzullah Ertuğrul'un Ankara İlköğretim Müfettişliği'nden alınarak Elâzığ'ın bir köyüne atanması dola-
yısıyla TÖS Genel Merkezi'ne TÖS Şubelerinden, öğretmen der-
neklerinden, öteki devrimci kuruluşlardan ve kişilerden telg-
raflar gelmektedir. Gerek bunlara, gerekse telefonla ve ziyaretle
olaya ilgisini esirgemeyen kuruluş ve kişilere tek tek teşekkür
imkânı olmadığından Genel Başkan Ertuğrul hepsine birden
aşağıdaki cevabı vermiştir:*

*“Güveninize, içten ilginize layık olmak, milli olmayan direk-
tiflere halayık olmaktan zor ve şerefli-
dir. Zor ve şerefli olan hak
yolunda, halk yolunda dayanağımız sizlersiniz. Siz varsınız, so-
nuna kadar biz de varız.*

*Önünde saygıyla eğildiğim ak alınlarmızdan öperim” / 21 Şu-
bat 1967.*

Hasan Erdoğan
Genel Sekreter

1 TÖS Genel Yönetim Kurulu'nun 8-9 Şubat 1967 günlerindeki toplantısında Genel Başkan seçilen F.Ertuğrul'un Ankara'daki görevine Adalet Partisi iktidarınca bu tarihten on gün sonra (18 Şubat 1967) son verilmiştir.

Türkiye İşçi Partisi (TİP) Genel Başkanı

2. MEHMET ALİ AYBAR'IN

TBMM KONUŞMASINDAN¹

Sayın milletvekilleri,

Demirel Hükümeti'nin Anayasa'nın temel ilkelerine ters doğrultuda iktisadî ve malî bir politika izlemesine paralel olarak, sosyal kültürel alanlardaki politikası da, her gün daha çok Anayasa çizgisinin gerisine düşmektedir. Faşizme ortam hazırlayan bu politikanın zehirli ürünlerinden bazı örnekler vermek istiyorum.

Önce şu noktayı belirteyim: *Adalet Partisi* emekçi halk yığınlarının oylarını almasına rağmen, büyük toprak sahiplerinin, büyük sermayedarların çıkarlarına hizmet eden bir partidir. Anayasa çizgisinin gerisine düşmesinin asıl nedeni budur.

Demirel Hükümeti millî tarihimize, 27 Mayıs Anayasa'sıyla intibaksızlık halindedir. Bu durum *Adalet Partisi*'ni, partizan bir yönetime ve giderek faşizme itelemektedir.

Partizanlık gayretleri bütün devlet dairelerinde, sendikalarda, öğrenci derneklerinde, öğretmenler topluluğunda, esnaf derneklerinde kendisini şiddetle hissettirmektedir.

¹ Bu konuşma, 7 Şubat 1967 günlü Tutanak Dergisi'nden aktarılan "*Hodri Meydan!*" başlıklı belgeden alıntıdır.

Halk çocuklarının bilinçlenmesini önlemek için *Millî Eğitim Bakanlığı* sistemli şekilde çalışmaktadır. Bakanlığın kilit noktalarına *Atatürk* düşmanlığı, devrim düşmanlığı ile tanınmış kimseler getirilmiştir. Bunlar öğretmenleri kendi tutucu ve çağ dışı zihniyetlerine göre derecelendirmektedir.

Atatürkçü devrimci, toplumcu öğretmenler, komünistlikle suçlanarak, ya Bakanlık emrine alınmakta, ya başka ödevlere nakledilmekte, ya da istifaya zorlanmaktadırlar. *Türkiye Öğretmenler Sendikası* yönetici ve üyelerine sistemli şekilde baskı yapılmaktadır. Bu kuruluşun başına yeni seçilen bir öğretmen, *Ankara*'daki ödevinden alınarak *Elâzığ*'ın uzak bir köyüne atanmıştır. *Millî Eğitim Bakanı*, bu hukuk dışı işlemin nedenlerini açıklayabilir mi?

Millî Eğitim Bakanlığı; ırkçı, mukaddesatçı ve her türlü gerici ve tutucu yayınların âdeta dağıtım merkezi haline gelmiştir. Bu gibi yayınlar okullara, öğretmenlere gönderilmekte ve bunların okunması ve okutulması için okul yönetim kurulları, öğretmenler üzerinde baskı yapmaktadır. 27 Şubat 1967

Kaynak:

Mehmet Ali Aybar, Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm.

Gerçek Yayınevi Şubat 1968, S. 538, 539

3. BASINDAN BİR HABER

21 Mart 1967 gün ve 12 sayılı haftalık *ANT Dergisi*'nin “Öğretmenler” başlıklı haberi:

*“Milli Eğitim konusundaki genel görüşme dolayısıyla senatörlere gönderdiği yazıda Senato’yu küçük düşürdüğü iddiasıyla TÖS Genel Başkanı Feyzullah Ertuğrul hakkında soruşturma açılması istendi. Bu konuda Senato’da konuşan AP’li Ömer Ucu-
zal, Ertuğrul’un bu tutumu ile devlet personeli sendikaları ile ilgili kanunu çiğnediğini ileri sürdü. Öte yandan Milliyetçi Öğretmenler Konfederasyonu Genel Başkanı Selahattin Arıkan bir bildiri yayımlayarak Terör Kanunu’nu desteklediğini açıkladı*

İktidar büyük çoğunluğu teşkil eden Ertuğrul tipi öğretmenleri harcayarak tamamen Arıkan tipi öğretmenlere oynamaktadır.”

4. GENEL MERKEZİN DURUMUNA İLİŞKİN AÇIKLAMA

Son günlerde, sendikamızın yararına olmayan söylentiler yayıldığını; yayılan söylentilerle, tek yanlı haber ve beyanlara dayanılarak yorumlar yapıldığını öğrenmiş bulunuyoruz.

Kulağıma gelen bütün söylentiler, “SEÇİM” sorunu çevresinde dolanmaktadır. En sonunda istenen şudur: “TÖS Olağanüstü Kongresi’ne gidilmelidir.”

TÖS ailesinden herhangi birinin, olağanüstü kongre gereğine inanmak hakkı vardır. Ama bu inanca, söylentilerden, tek yanlı haber ve beyanlardan hareketle varılmış olmamalıdır. Öte yandan, olağanüstü kongre gereğine bir kez inandıktan sonra da yapılacak iş Genel Merkeze, bu konuda bir öneri göndermek, yani *Genel Kurul*’u olağanüstü kongreye çağırmasını, *Genel Merkez*’den istemektir.

Genel Merkez’e bugüne dek ne şubelerimizden, ne de üyelerimizden, (yazılı ya da sözlü) bir tek *olağanüstü kongre dileği* gelmiş değildir.

Öte yandan, bilindiği gibi, tüzüğümüzün 17. maddesine göre *Yürütme Kurulu*, Genel Kurul’u olağanüstü toplantıya çağırma kararı verebilir. *Yürütme Kurulu* bugüne dek Olağanüstü Genel Kurul Toplantısı kararı almadıysa, bu, ortada henüz böyle bir gereksinim olmadığındandır. Olağanüstü toplantıya gidilmesini gerektiren ciddi nedenler olduğu halde, *Yürütme Kurulu* görevini yapmayacak olursa da normal yol, *Genel Başkan*’ın *Yönetim Kurulu* üyelerini durumdan haberdar etme-

si ve *Yönetim Kurulu* üyelerinin en az üçte ikisinin olağanüstü kongre yapılmasını istemelerini sağlamasıdır.

Ne var ki, şimdiye dek olağanüstü kongreye gitmeyi gerektiren çok ciddi durumlarla karşılaşılmamıştır; Genel Başkan da, bunun için harekete geçmemiştir.

O halde, Olağanüstü Genel Kurul toplantısı için, normal yolların hiç biri, henüz kullanılmamıştır.

Başka bir nokta da şudur: Ortada kaçınılmaz durumlar olsa bile, resmi görevlerimiz nedeniyle, *Temmuz*'dan beriye toplanılması mümkün değildir. *Temmuz* ayına ise, şöyle böyle üç ay vardır. Üç ay önceden kongre hazırlıklarına girişmek gereksizdir. Hele bu hazırlıklar nesnel ölçülerin değil de, “*SEÇİM*” hedefine yönelmiş söylentilerin üstüne bina ediliyorsa, hep birlikte varlığının üzerinde titrediğimiz *Sendikamız* bundan zarar görür.

Yeniden belirtelim ki, bir gün olağanüstü kongreye gitmek zorunluluğu doğarsa, *Genel Merkez*'e olan güveninize layık olmanın gereği gecikmeden yapılacaktır. Ama şu anda böyle bir sorunumuz yoktur.

Durum böyle iken, kulağımıza gelenlerden üzülerək anlıyoruz ki, TÖS'e üç aylık değil, üç günlük sürede bile zararlı olabilecek söylentiler ortamına doğru, görünmez ve bilinmez sanılan yollardan yürüyenler vardır. Bunların 3-5 kişiden ibaret olması, sorunu küçümsemeye götürmez. Her TÖS'lünün görevi, *Sendikamızın* varlığının üzerinde cereyan edecek her türlü söylentinin karşısına; sendikal disiplin anlayışının ve sendikal bilincin ağırbaşlılığı ile çıkmak olmalıdır.

Kulağımıza gelenlerden anlıyoruz ki, söylentiler, hemen tamamen son *Yönetim Kurulu Toplantısı*'na kadar olan döneme aittir. Bilindiği gibi son *Yönetim Kurulu Toplantısı*, 1967 *Şubatı*'nın ilk haftasında, *Ankara*'da yapılmıştır.

Her Kurul, kendisinden küçük kurullarla, bu kurulların organlarını denetlemek, eleştirmek ve problemlerden kurtarmak için toplanır. TÖS Yönetim Kurulu da son toplantısında bu görevini yapmış ve dağılmıştır. O zamandan bu yana, iki aydan çok bir zaman geçmiştir. Hemen bütün söylentilere merkez yapılan Tiyatro-TÖS, devamsızlık ve istifa olayları, bu sürenin kapsamı dışındadır ve gerisinde kalmıştır. Ortada, iki aylık sürenin uygulamalarına ait bir iddia olmadığına göre, Yönetim Kurulu'nun getirdiği çözümler geçerlidir. Ne var ki, geçmişe malolmuş problemlerin söylentiler yoluyla zorla aktüel kılınmaya çalışıldığını üzülererek görüyoruz.

Ortada gerçekten aktüel bir konu vardır. O da, Elazığ'ın bir köyüne atanan Genel Başkan'ın durumudur.

Yürütmenin durdurulması kararı verilmesi halinde tutalım ki bu karar uygulanmak istenmeyebilir. Zihinlerde böyle bir ihtimal belirse bile yapılacak şey, “uyaran” durumuna geçmeden ve böyle bir ihtimal ortamı yaratmadan tedbirler düşünmektir. Üstelik bu durumda olağanüstü kongre tedbiri, çözüm değildir. Bunun içindir ki biz, başından beri, kim olursa olsun TÖS Genel Başkanı'nın yerinden oynatılamayacağını kanıtlamanın kıyasıya savaşımını veriyor, bu yolda inançla, ısrarla yürüyoruz. Biliyoruz ki, bunu sağladığımız gün, yönetici ve üyeleriyle 40.000 TÖS'lünün iş güvenliği sağlanmış olacaktır.

“TÖS Genel Başkan'ına dokunamazsınız, Karagedik köyüne ille de bir öğretmen gerekiyorsa bizi gönderiniz” şeklindeki telere varıncaya dek gösterilen tepkiler, TÖS topluluğunun bütünüyle bu bilince ulaştığını göstermiştir.

Hemen belirtelim ki, demokratik baskı aracı olmanın yolu, önce buradan geçer.

Sendikamız 417 şubesi ve 40.000 üyesiyle başından beri yüzde yüz bu yolun üzerindedir. Nitekim kıyım işlemlerinin en yoğun yerinde bile, TÖS ailesinden bir tek kişinin paniğe kapıldı-

ğı görülmemiş; tersine sendikamız, işlemler kızıştıkça daha da hızla büyümüş, güçlenmiştir.

Bizim; böylesine ciddi ve şerefli bir davanın peşinde aile hayatımızı bile düşünemezken; gerçekte özel ve kişisel olan sorunlarla uğraşmaya, oradan oraya, dolaylı dolaysız yollardan özene bezene haberler uçurmaya vaktimiz yoktur.

Kuşkusuz ki şubelerimiz ve üyelerimiz, söylentilere aldırış etmemeye ya da yine sendikal disiplin anlayışı içinde davranmaya devam edeceklerdir.

Son olarak diyoruz ki, olağanüstü kongre koşullarının tam olması halinde Genel Merkez gerekeni, başka hiçbir teşebbüse yer kalmadan, eksiksiz yapacaktır.

Gereğine uyulmasını, bu açıklamanın şubemiz üyelerinin tümünün duyabilecekleri şekilde çoğaltılıp dağıtılmasını önemle diler; saygı ve sevgilerimizi iletiriz.

20 Nisan 1967

TÖS Genel Merkezi

TÜRKİYE ÖĞRETMENLER SENDİKASI GENEL MERKEZİ

Tuna Caddesi No: 18 Yenışehir-Ankara
Telefon: 17 49 27 Telgraf adresi TÖSGEN-Ankara

5. GENEL BAŞKAN'IN DURUMU HAKKINDA

18.5.1967

Türkiye Öğretmenler Sendikası

Şube Başkanlığına

...

Tamamen sendikal varlığımızı ve etkinliğimizi felce uğratmak amacıyla, *Ankara İlköğretim Müfettişliği*'nden *Elazığ-Baskil ilçesi Karagedik Köyü* öğretmenliğine atanan *Genel Başkanı-muz Feyzullah Ertuğrul*, geçirdiği ciddi bir ameliyat yüzünden yeni görevine vaktinde gidememişti.

Yurt hizmetini her şeyin üstünde gören TÖS'ün bu anlayışını eylemle de temsil ve ispat eden *Genel Başkan* sıhate kavuşur kavuşmaz görevine koştu.

Kasıtlı bir idare tasarrufunun, masum çocuklarımızın eğitimden yoksun bırakılmasına kadar uzanmasına razı olamamıştı.

Olanakları yettiğince *Karagedik Köyü*'ndeki eğitim görevine sarıldı. Okullar tatil olunca, her öğretmen gibi, *Feyzullah Er-*

tuğrul da tatile çıkabilirdi. Yasaların verdiği bu haktan onu kim yoksun bırakabilirdi?.. Ne yazık ki *Elâzığ* yöneticileri bunu da yaptılar. Bu da göstermiştir ki hedef TÖS'ü başsız bırakmak ve etkinliğini eritmektir.

Genel Merkezimiz durumu kamuoyuna iletmektedir. Halk katında da yeterince tepki uyandıracak olan bu tutumun şubelerimizce de değerlendirileceğinden kuşkumuz yoktur.

Genel Başkanımız *Feyzullah Ertuğrul*'un üyelerimize iletilmek üzere Elazığ'dan göndermiş olduğu mesaj ilişikte sunulmuştur.

Bilginizi diler, sevgi ve saygılarımızı sunarım.

Hasan Erdoğan

Genel Sekreter

Ek: Genel Başkan'ın 17 Mayıs 1967 günlü mesajı.

6. BRAVO VALİYE

İlhami SOYSAL

Valilerimiz eksik olmasınlar, iktidar borusu çalmaktan yana, 27 Mayıs öncesi valilerinden pek çoğunu hiç aratmıyorlar. Örneğin *Trabzon* Valisi iken, son kararname ile Balıkesir'e atanan *Fahrettin Akutlu* bunlardan biri. Anayasaymış, babayasaymış hiç aldırmadan piyes yasaklatıp devlet felsefesinden çok iktidar felsefesine yakınlığını ispatlamakta üstün başarı gösterdi. *Mersin* Valisi *Ethem Boysan* da, müstakbel senatör adaylığı için yapmadığını bırakmayarak iktidara yakınlığını ispat peşinde koşanlardan biri. Gene son kararname ile *Elâzığ*'dan *Tokat*'a aktarılan *Yusuf Yakupoğlu* da böylesine valilerden biri. Kahve dövücülerinin hınk deyciliğini yapıyor.

Bakın nasıl?

Ankara'da bir ilköğretim müfettişi vardı. Adı *Feyzullah Ertuğrul*... 22 yıllık öğretmen. Bu 22 yılın 17 yılını köy ve kasabalarda öğretmenlikle geçirmiş. Beş yıldır da İlköğretim Müfettişi. Mezun olduğu okul bir köy enstitüsü. Yani *Feyzullah Ertuğrul* bir köy çocuğu. Devlet bir ara elinden tutmuş, *Ertuğrul* da çaba göstermiş, kendini yetiştirmiş, başarılı bir insan olmuş. İşte bu *Feyzullah Ertuğrul*, *Türkiye*'nin pek çok aydını gibi, *Türkiye*'de oynanan demokrasi oyununa kanmış. Evet, düpedüz kanmış. Anayasa uygulanır sanmış. Tutmuş, *Türkiye Öğretmenler Sendikası*'na üye olmuş, arkadaşları bunu *Genel Sekreter* seçmişler. Sonra kısaca Tös diye anılan bu sendikanın

Genel Başkanı Fakir Baykurt, iktidarın hışımına uğrayıp arkadaşlarıyla da anlaşmazlığa düşüp *Genel Başkanlıktan* ayrılınca, sendika bu kere de *Feyzullah Ertuğrul*'u Genel Başkan seçmiş.

Genel Başkan ha...

Tecrübeli bir sendikacı olarak *Feyzullah Ertuğrul*, *Genel Sekreterlik*'ten *Genel Başkanlığa* seçilince, *Eğitim Bakanlığı*'nda çöreklenmiş kültür düşmanları şöyle bir kuyruklarını oynatmışlar. Oynatmışlar ve *Ankara Milli Eğitim Müdürlüğü* emrinde Müfettiş olan *Feyzullah Ertuğrul*, daha Genel Başkanlığının üzerinden iki ay geçmeden soluğu *Elâzığ İli* emrinde köy öğretmenliğinde almış. Gerekçe? Gerekçe yok... *Ertuğrul*, bağlı olduğu *Ankara Milli Eğitim Müdürlüğü*'ne bir dilekçe ile başvurmuş. Sormuş: “Beni niye *Ankara*’dan başka yere atadınız ve niye müfettişliğimi elimden aldınız?”. Cevap: “Zata mahsus olan yazının duyurulamayacağı...”. *Feyzullah Ertuğrul*, çaresiz, kalkmış *Elâzığ*’a yeni atandığı göreve gitmiş. Görev de ne? *Elâzığ*’ın *Baskil İlçesinin Karagedik Köyü*’nün olmayan okulunun öğretmenliği... Evet, olmayan bir okulun öğretmenliği.

İkamete Memur

Feyzullah Ertuğrul, okulu olmayan köye öğretmen diye gitmiş. Gitmiş bakmış ki olmayan okul tatil olmuş. *Ertuğrul*’a okul diye, bir köy evinin bir odasını göstermişler ve demişler ki, “İşte gelecek yıl burada öğretmenlik yapacaksın.” *Ertuğrul* “Peki” demiş. Köy okulları öğrenim devresini bitirmiş. Yaz tatiline girilmiş oldu olacak, apar topar başından ayrıldığı sendikaya döneyim, Haziranda olağanüstü bir sendika toplantısı yapılsın, gerekiyorsa *Genel Başkanlığı* devredeyim ve tatildeki iki aylık izin hakkımı da böylece kullanmış olayım. Ama ne mümkün? Karşısına *Elâzığ Milli Eğitim Müdürü*, onun gerisinde *Elazığ*

Valisi, Vali'nin gerisinde de *iktidar* dikilmiş. Vali “Yooo” demiş, “29 *haziran tarihine kadar Elazığ'dan ve görevli bulunduğu köyden ayrılamazsın.*” “Niye?” Cevap: “Ben öyle istiyorum.”

Demokrasiye bakın demokrasiye

Şimdi *Vali Bey* öyle istediği, *iktidar* böyle istediği için, kırk bin üyesi, 428 şubesi olan *Türkiye Öğretmenler Sendikası*, yani *Türkiye'nin* en büyük ve etkili memur sendikasının başı, *Elazığ'ın Baskil İlçesinin* kuş uçmaz kervan geçmez *Karagedik Köyü'nün* okulsuz öğretmeni olarak *Karagedik'te*, *Genel Merkezi* de *Ankara'da*. Bu durumdan, bu sonucu sağlayan *İlköğretim Genel Müdürü Bedri Alogan, Bakanlık Kültür Müsteşarı Adnan Ötüken* ve benzerleri herhalde müthiş zevk duyuyor olmalılar. *Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in* de, bir AP'li olarak zevk duymadığını söylemek mümkün değil, *Feyzullah Ertuğrul* ise haksız, kanunsuz ve gerekçesiz eğitim müfettişliği sıfatının elinden alınması, durup dururken *Ankara'dan Elâzığ'ın* bir köyüne atanması konularındaki kararların durdurulması ve sonra da iptali için *Danıştay'a* dava açmış durumda. Dava ne zaman, nasıl sonuçlanır bilinmez. Ama bilinen, TÖSe karşı ve onun *Başkanı'na* karşı takınılan tavrın tavrı olmadığıdır. Vaktiyle böyle işleri *Tevfik İleri'ler* falan yapardı. Şimdi aynı havayı *İlhami Ertem'lerin* sürdürmesi bakalım ne kadar sürer. Merak konusu olan bu.. Bakalım devran ne gösterecek? *Elâzığ'dan Tokat'a* atanan *Vali Yusuf Yakupoğlu* sonunda daha hangi marifetleri karşılığı nerelere atanacak? Bekleyen görmüş. Biz de göreceğiz.

Akşam, 31 Mayıs 1967

7. TÖS GENEL BAŞKANI'NIN SAVUNMA HAKKI ENGELLENİYOR

Yayımladığı bir bildiri üzerine *Ankara Toplu Basın Mahkemesi*'nde hakkında dava açılmış bulunan Genel Başkanımız *Feyzullah Ertuğrul* 31.5.1967 tarihinde bu mahkemede yapılan duruşmada hazır bulunup savunmasını bizzat yapmak istemesine rağmen *Baskil Kaymakamı* ve *Elâzığ Valiliği*'nce kendisine izin verilmemiştir.

Ertuğrul'un müracaatına *Baskil Kaymakam Vekili* “*ne yapayım benim reyime bırakılmıyor ki...*” *Elazığ Milli Eğitim Müdürü* ise “*sen Türkiye çapında en büyük öğretmen kuruluşunun Genel Başkanı'sın. Bu hususlarda hesaplı davranmaya mecburuz...*” cevabını vermişlerdir.

İzin almakta kolaylık olur ve istemi belgelendirir ümidi ile *Feyzullah Ertuğrul*'un müracaatı üzerine mahkemeden ceva- ben çekilen tel de ilgilileri bu kararından döndürememiştir.

Aynı zamanda İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne imza koyan bir *Hukuk Devleti* yöneticilerinin bu tutumları *Türk* öğ- retmen topluluğunu umutsuzluğa sürükledikten başka insan hak ve hürriyetlerine de tecavüzün bir belirtisidir.

Ceza mahkemesinde ve ceza tehdidi altında bulunan bir vatandaşın savunma hakkına saygı herkesin borcu iken TÖS Genel Başkanı'ndan, *Anayasa* teminatı altındaki bu kutsal hak- kın esirgenmesini, hizmetinde bulunmakla şeref duyduğumuz büyük *Türk* milletininkin takdirlerine sunarız.

31 Mayıs 1967

TÜRKİYE ÖĞRETMENLER SENDİKASI
GENEL SEKRETERİ
HASAN ERDOĞAN

8. BASINDAN BİR HABER

TÖS, Genel Başkanı'nın Atandığı Köye

Modern Bir Okul Yapılacak

TÖS Genel Başkanı Feyzullah Ertuğrul'un ayrılmasına müsaade edilmeyen *Karagedik Köyü*'ne, TÖS Elâzığ ve *Malatya Şubeleri* üyeleri bedenen çalışarak modern bir okul yapmayı kararlaştırmışlardır. Halen *Karagedik Köyü*'nde okul olarak köylülerden birinin evi kullanılmaktadır.

Ankara'da, İlköğretim Müfettişi iken Elâzığ'ın *Karagedik Köyü*ne atanan TÖS Genel başkanı Feyzullah Ertuğrul; Mayıs ayı başında köye gelebilmiş, fakat bu tarihte köy okulları kapalı olduğu için, 13 kalem eşyayı teslim alarak okulun açılmasını beklemeye başlamıştır.

Köy okulunun kapalı bulunmasına rağmen Elazığ Valisi *Yusuf Yakupoğlu*, Milli Eğitim Müdürlüğü'nün bir genelgesine dayanarak, TÖS Genel Başkanı'nın yaz tatili süresince köyden ayrılmasına izin vermemektedir.

Milliyet, 18 Haziran 1967

9. KÖYDEN DÜŞÜNCELER

Burada olanca çaresizlikleriyle *Karagedik* Köyü'nü, *Karagedik* Köyü'nün toprak damlı, daracık, alçacık okulunu, *Türkçe* bilmez öğrencilerimin çileli dünyasını anlatacak değilim. Biliyorum ki, onbinlerce *Karagedik* var *Anadolu*'mda ve bunların hepsi birbirine benzeyen acıklı öykülerini bilmeyen kalmadı. Öte yandan koca kentlerdeki "*kardeş köy*"cü öğretmenlerimizle hayırsever zenginlerimizin yufka yüreklerini gayrete getirmek amacını da gütmüş gibi olacağımdan, *Karagedik* ağıdına oturmayı bilincime yediremiyorum.

Daha niceleriyle birlikte, her türlü kültürel olanaklardan yoksunluk, köy öğretmenlerinin sanki ortak yazgısıdır. Ancak uzun aradan sonra görebiliyorum gazeteleri. 16 Eylül'de geldim köye ve *Ankara*'ya dönmeme bir hafta kala, yani 8 Ekim de, ikinci kez gazete okuyabiliyorum. Radyoyu sorarsanız, köyde radyo olsa bile, oldum olası ilgimi çekmiyor TRT'nin haber bültenleri. Yansızlık görünümü altında avutma, uyutma numaraları hep. Bu durumda günü geçmiş, ya da "*miadı dolmuş*" gazetelere sarılmaktan başka çare yok.

Bugüne dek ele geçirebildiğim gazetelerde, öğretmen ve yurt sorunlarına ilişkin önemli haberlere rastladım. Üstünde uzun uzun düşünmekten kendimi alamadığım bu haberlerin her biri üzerinde, makaleler kitaplar yazılabilir. Ancak ben, bir kaçının üzerinde kısa kısa durmadan edemeyeceğim:

TÖS sorumlusu iken yayımladığım *Amerikan* aleyhtarı bir bildiriden dolayı, *Ankara Toplu Basın Mahkemesi*'nce üç ay hapse mahkûm edilmişim. Siyasete girdiğim iddiasıyla dava konu-

su yapılan bu bildiride, *Amerikan* emperyalizminin *Türk* eğitimi üzerindeki kötü etkilerinden yakınılıyordu. Görev yerimden ayrılmak, son duruşmaya gitmek olanağı bulamamıştım.

Şimdi ne olacak?.. Antiemperyalist cephedeki devlet memurlarımız ve *Devlet Personeli Sendikalarımız*, devletimizi ahtapot gibi kucaklamak tutkularıyla gözü dönmüş emperyalizm karşısında cephe gerisine çekilecekler, orada suspus oturacaklar mıdır?

Bilinsin ki, milliyetçiliğe yasak konulamaz ve *Türkiye Cumhuriyeti* yasalarında milliyetçiliğin cezası yoktur.

* * *

Milli Eğitim Bakanı Ertem, öğretmenlere, önce “suya sabuna dokunmak yasak”, sonra da “TÖS’ü hizaya getireceğim” demiş, “öğretmen, öğretmen olarak kalacak” buyurmuş.

Orhan Dengiz’in ABC okutmanlığı buluşu da içinde olmak üzere, bütün bunlar, aynı anlayışın değişik görüntüleridir. Bu anlayış öğretmeni “*para budalası*” olarak gören ve belirli bir azınlığın yararına yapılacak tehditlere ses çıkarmaz sanan bir anlayıştır.

Ne demektir suya sabuna dokunmamak? Öğretmen çağının yalnız meslek sorunlarından değil, hatta yurt ve dünya sorunlarından da sorumludur.

Ne demek TÖS’ü hizaya getirmek? TÖS kurulduğu günden beri *Anayasa* hizasındadır ve Eğitim düzenini *Anayasa* hizasına doğru, yasalardan ödün vermeden zorlamakta, bu konuda savaşıyan üyelerini cömertçe desteklemektedir. *Bakan Ertem* TÖS’ü hizaya getireceğini söylerken *Anayasa*’yı, gerideki kendi hizasına doğru çekmeye cüret ettiğini anlamalıdır.

“Öğretmen, öğretmen olarak kalacaktır” da ne demektir?.. Öğretmenin öğretmen olarak kaldığı yerde, ulusal bağımsızlık

öğretimi de yok mudur? İç ticaret- dış ticaret, iyi yönetim-kötü yönetim sorunları da devrimcilik, halkçılık sorunları da yok mudur? Hem öğretmen neden sadece öğretmen kalacakmış?.. Öğretmenin yurttaşlık hakları yok mudur? Cumhuriyet yasaları yurttaşlık haklarını devlet memurlarına tümüyle yasaklamış mıdır?..

Oysa işin esası bellidir: İlhami Ertem, tarafsız TÖS ve tarafsız öğretmeni kendi siyasal meşrebine doğru zorlamaktadır. Siyasal kuruluşlar karşısında yasalara bağlılıkta direndikleri sürece, TÖS ve öğretmenler, politika öcüsüyle korkutulmaya çalışılmaktadır. Boşuna zahmet elbet...

İlhami Ertem her şeyden önce, bir ilgili *Bakan* olarak, *Türk* öğretmenini bütünüyle temsile yetkili tek sendika TÖS'ün önünde saygıyla eğilmesini öğrenmelidir. Ayrıca bilmelidir ki, öğretmenler "*para budalası*" olmadığı gibi TÖS de "*kibarlık budalası*" değildir. Hele TÖS'ün kendisine saygısı olmayan *Bakanlara* burjuva inceliği göstermeye elverişli felsefesi yoktur.

* * *

Gazetelerde bir de HARB-İŞ grevinin bittiği, işçilerin Amerikan işyerlerine bağlılıklarını belirttikleri bildiriliyordu. İtlerini işçilerimizin üstüne kışkıırlayan *Amerikalılara* haddini bildiren bir sesin de haberini aradım bulamadım. Sendikacılık sadece iş uyuşmazlığı açısından görülürse, işte böyle ulusal haysiyetimiz söz konusu olduğunda bile, ücrete zam sağlanınca suspus olunur, temel sorun güme götürülür...

Bu olay da gösterdi ki, sendikacılık sorunu, ulusal varlığımız için olmak ya da olmamak sorunudur. Bu konuda öncelikle yapılacak şey, bize özgü gerçek sendika yöneticiliğinin ilkelerini gün ışığına çıkarmaktır.

* * *

Bir de *Eğitim Vakfı* haberi var gazetelerde. Ulu zenginlerimiz. "*Türk Eğitim Vakfı*" diye bir şey kurmuşlar. Amaç, fuka-

ra çocuklarına yükseköğrenim bursu vermek ve böylece eğitim sorunlarını yenmeye gücü yetmeyen devletimize yardımcı olmuştuk. Gazetelerimiz bu *Amerikan* özentisi olayı öylesine ciddiye almışlar ki, sanırsınız tavan aralarında peynir ekmekle öğrenim yapan üniversiteli binlerce fukara gencimizin dertleri birden diniverecek ya da yükseköğrenim kurumlarına alınmayan onbinlerce gencimiz açıkta kalmaktan hemen kurtuluverecekler...

* * *

Şu günlerde *Doç.Dr. Çetin Özek*'in de bazı sataşmalara hedef olduğunu yazıyor gazeteler. Sağcıların *Türk* solunun ağır toplarından olan bir bilim adamıyla uğraşmaları olağan elbet. Çetin Özek "*Direnen Faşizm*" adlı kitabıyla kapitalizmin özünde yatan faşizm tehlikesine karşı bütün aydınları uyarmıştır. Kapitalizmin ipliğini pazarlayan ve her aydın kişinin mutlaka okuması gereken bu kitabının bir yerinde şöyle diyor *Çetin Özek*:

"İtalya'nın faşizm deneyi bize gösteriyor ki faşizm, hiçbir dem(zaman) belirli bir doktrin, belirli bir dünya görüşü getiriyor. Tek amacı kurulu düzeni daha güçlü şekilde korumak oluyor. Liberal bir politik düzen yerine, bu konuda yetersiz olduğu, kapitalin kendisini güvensiz hissettiği dem, daha güçlü ve totaliter bir politik biçimin yaratılmasına çalışıyor. Bunu gerçekleştirecek yollara başvuruyor. Faşizm sadece politik yönden biçimsel bir değişiklik getiriyor fakat toplumsal ve ekonomik ilişkiler yönünden tutucu oluyor. Bir takım masallar, yaratılan öcüler, özgür düşünceye yapılan saldırılar, düşüncenin belirli sınırlar içinde kalıplaştırılması için izlenen suçlamalar dün de, bugün de faşizmin en belirli aracı oluyor. Faşist biçimler değişiyor, fakat amaç değişmiyor: "Kapitalizmin yaşamını sürdürmek."

"Faşizme hayır" diyen herkes *Çetin Özek*'in yanbaşıdır.

* * *

Sosyalizm-milliyetçilik tartışmaları da yer alıyor gazetelerde. Tamamını görmeme imkân yok. Anladığım kadarıyla, *Türk* solunun milliyetçiliği üzerinde tartışılmakta ve *Türk* sosyalistlerinin, *İstiklal Savaşı'nda* ve onu izleyen yıllarda milliyetçiliğe yan çizdikleri, onun için de *Atatürk'ten* yüz bulamadıkları savunulmaktadır. Karşı tezi incelemek olanağı bulamadım. Öyle görünüyor ki “önce milliyetçilik- önce sosyalistlik” tartışması bu.

Bu konuda daha nesnel yargılara varabilmek için, *Metec Tuncay'ın “Türkiye’de Sol Akımlar”* kitabını okumak gerek. Bu kitap. *İstiklal Savaşı'nda Türk* sosyalistlerinin milliyetçiliğe yan çizdiklerini değil, istiklal mücadelesini yönetenleri aynı zamanda sosyalist olmaya bırakmayan koşullar yüzünden, Cumhuriyet döneminde de tam anlamıyla halkçı bir yönetimin gerçekleştirilemediğini gösteren belgelerle doludur.

Antiemperyalizm, gerçekte sömürü düşmanlığıdır. Düşmanı tanımadan yani sömürü mekanizmasının sınıfsal yapısını bilmeden, sadece “*Vatan! Millet! Sakarya!*” coşkusuyla, sadece GO HOME’lu öfkelerle askeri savaşı kazanmış olsak bile, durum değişecek midir? Kurtuluş savaşı sonrasında olduğu gibi, önce iç sömürü, sonra dış sömürü yeniden musallat olmayacak mıdır ülkemize?...

O halde bugün yapılacak şey, sosyalist olmayan milliyetçileri antiemperyalist cephede öylece tutmak mıdır, yoksa sektarizme sapmadan, (onları itmeden) bilimsel sınıf çatışması ana nedenini daima ve ısrarla göstermeye çalışarak, eğitmek midir?.. Ve bugün sosyalistlerimizin yaptığı da bu değil midir?..

* * *

Uzunca bir aradan sonra geçende ilçeye indim. Dostlardan aldığım içli mektupların birinde bir dost. “*istifa etmesen iyi ederdin*” diyordu. İstifa kararımı öğrenen iyi niyetli, inançlı dostlarımdan, önceleri de böyle diyenlere rastladım. Dostları-

mın bu yakınmalarını elbette ki anlamaktayım. Ne var ki, durumu onlar da biliyorlar, başka bir davranış olanağım yok elimde. *Karagedik Köyü*'ne ancak benim yapabileceğim zorunlu bir yurt görevi için gönderilmiş değilim. Amaç benim şahsımda TÖS *Genel Başkanı*'nı, yurt çapında değeri olan TÖS gibi bir savaşım aracından koparmak ve neredeyse kuş uçmaz, kervan geçmez bir köyün daracık sınırlarında tutmaktır. Bir yandan da, gelmiş gelecek TÖS yöneticilerine gözdağı vermektir. Bu durumda, kadere razı olmak mı, yoksa zorba yöneticilere bu tutumlarını pahaliya maletmenin yollarını aramak ve TÖS'ün çizgisi doğrultusunda direnmek mi gerekirdi?.. Ve bir de ailesel nedenler...

İşte bu düşüncelerle istifayı zorunlu bir tercih olarak gördüm. Kişisel gelecek kaygısı ise bu gibi durumlarda geri planda kalıyor... Ne var ki, anamın mektubu koydu bana. İstifa haberi alan yaşlı anam *"bunca emeklerim küll oldu oğul. Şimdi ne yapacaksın?"* diye dövünüyordu..

En çileli köy analarından biridir anam. 15 yıl kadar önce onun için yazdığım şu şiiri anımsıyorum:

ANAMA

*Tahta kaşığı tarhana tasına
Üç yıl boyu iki can hesabına sallamışsın
Ben oğlun Feyzullah sülük misali
Dokuz ay kanını
İki yıl sütünü emmişim
Midye kabuğunu zorlarken sana
Çarmıh misali ıztıraplar vermişim
Uykunu en tatlı yerinde kesermişim
Çişimi edemezmişim
"Kör olası dert şuramda"
Diyemezmişim*

*Ve sen
Lokman hekimi anam
Kocakarı ilacıyla fethetmişsin beni
Tekmil şefkatinle üzerimde titremiş
Bana koşmasını
Konuşmasını öğretmişsin
Gün ermiş ilkokula yollamışsın
Gün ermiş "Köy Enüsdüsü"ne
Ayağını kum
Başını gün yakaraktan
Para kazanmışsın
Postahane kıblen olmuş
602 Numaraya para yollamayı
İbadet bilmişsin
Tanrı misali birmişsin
Anam!..*

"Bunca emeklerin kül oldu oğul" diyordu anam. Bizler ki sınıfımıza ihanet etmeden, kül olan emeklerin hesabını sormaya, emek sömürücülüğünü doğuran koşulları gidermeye durmuş-tuk ve bu yolda kişisel emeğimizi düşünüyor değildik... / Ka-ragedik.

Akşam Gazetesi, 9 Kasım 1967

*Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı
Mehmet Ali Aybar'ın
Basın Açıklaması*

10. ÖĞRETMEN KIIYIMI ¹

«Öğretmen Kıyımı», gerçeği çok mütevazi ölçüler içine sokan bir deyim. Halkı cahil bırakma yollarından sadece biri «Öğretmen Kıyımı». Olay böyle görülünce üstelik yeni de değil. Bunun kökleri ta «bid'at"lara, matbaanın yurdumuza 300 yıl geç girişine kadar uzanır. A.P. iktidarının “Öğretmen Kıyımı”, C.H.P. iktidarının köy Enstitüleri'ni kapatışının gecikmiş bir yankısıdır. Rahmetli *Reşat Şemsettin Sire*'e atfedilen: “*Köylü çocuklarını okutalım da başımıza belâ mı olsunlar*” sözü, gerçeği insafsız bir ışıkla aydınlatmaktadır. *Prof. Mümtaz Turhan*'ın seçkinler yetiştirme tezi de, bu ters doğrultudaki “*nefis müdafaası*”nın bir başka belirtisidir.

Egemen sınıflarımız öteden beri halkı okutmamayı çıkarlarına uygun bulmuşlardır. Osmanlı devletinde bu pek açık olarak görülür. *Cumhuriyet*'ten beri de durumda esaslı bir değişiklik olmamıştır. Hâlâ okuryazar sayısı utanç verecek kadar azdır. Üstelik verilen eğitimin niteliği de geri kalmış yurdumuzun ihtiyaçlarına uygun değildir. *Bizim durumumuzdaki toplumlarda eğitim devrimci, gerçek anlamda milliyetçi ve anti-emperyalist olmak zorundadır.* Devrimci ve milliyetçi eğitim, boyuna kendini aşan ve özü, biçimi; toplumu değiştirmeyi, emperyalizmin boyunduruğundan kurtulmayı amaçlayan bir eğitimidir. *Bilim,*

1 19 Aralık 1967'de Aybar'ın yaptığı basın açıklaması.

varlığın kanunlarını bulgulayarak doğayı, toplumu ve insanı değiştirme çabası olduğuna göre daima devrimcidir. Bundan dolayı gerçek bilim adamı da, gerçek öğretmen de devrimcidir ve giderek insancıdır, halkçıdır, her türlü tahakküme karşıdır.

Şöyle hafızamızı yoklarsak devrimci oldukları; yurtlarını, halklarını gerçekten sevdikleri için, işlerinden uzaklaştırılmış yüzlerce öğretmen adı sıralayabiliriz. 1946 yıllarında *Ankara* ve *İstanbul* üniversitelerinden uzaklaştırılan öğretim üyelerini; *Tonguç*’un faal hizmetten uzaklaştırılışını hatırlayalım. Kurbanlar listesi gerilere doğru uzayıp gider.

Millî Eğitim Bakanlığı’ndaki gerici kadro, bilinçli ve planlı şekilde devrimci ve yurtsever öğretmenleri, 27 Mayıs’tan sonra da tasfiyeye devam etmiştir.

Fakat bütün bunlar A.P. iktidarının öğretmen kıyımındaki ağır sorumluluğunu hafifle mez elbet. *Sezar*’ın hakkı *Sezar*’a verilmelidir. Geçmişe atıflarla sorunun, son tahlilde yüzyıllardır süregelen bugünkü bozuk kapitalist düzene bağlandığını belirtmek istedim. “Öğretmen Kıyımı”, tarihî ve politik çerçevesi içine oturtulmalıdır. Kesin çözüm, millî bağımsızlık ve sosyalizm için yürütülen bilinçli mücadelenin zafere ulaşmasıyla bulunacaktır.

Önümde 100 kişilik bir liste var. Bu liste eksik, bütün kıyımları kapsamıyor. *Feyzullah Ertuğrul*’dan başlayıp *Münir Özkan*’da bitiriyor. Bunların 31’i görülen lüzum üzerine, **21’i** gerekçe gösterilmeden, 7 si bakanlığın mucibi ile işlerinden uzaklaştırılmıştır. Ötekiler de il disiplin kurullarının kararı veya valinin gösterdiği lüzum üzerine. Fakat gerçekte, öğretmenlik görevini ilerici bir anlayışla yapmaya çalıştıkları için gadre uğramışlardır.

Feyzullah Ertuğrul’la *Fakir Baykurt* TÖS’ün genel başkanlarıdır. Gadre uğratılan öteki öğretmenler de, ya TÖS yöneticisi, ya TÖS’ün üyesidir. Ve hemen hepsi de devrimcidir; meslek

alışmalarında yurt sorunlarıyla ilgilenmeyi görev bilmişlerdir. Böylece, Millî Eğitim Bakanlığının politik maksatlarla hareket ettiğinde en küçük bir şüphe ve tereddüde yer olmadığı pek açık olarak ortaya çıkıyor. Kanunlarımızdaki bazı boşluklardan yararlanılarak belki iş kitaba uydurulmaktadır. Fakat bunlar esasta *Anayasamıza* aykırı tasarruflardır. Hesabı bir gün mutlaka sorulacaktır.

Mehmet Ali Aybar; Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm.
Gerçek Yayınevi, şubat 1968, S. 634, 635.

11. BİR DİLİM EKMEĞE BAĞLAMA BENİ

Haydar KARAVELİ

.....

Sayın Bakan ilk kez *Bakan* koltuğuna oturduğunda, temelleri kendinden önce atılan bir karar uygulandı. Bu karar, *Türkiye Öğretmenler Sendikası Genel Başkanı Feyzullah Ertuğrul*’u *Elâzığ*’ın *Baskil ilçesi Karagedik köyü*’ne sürmek idi. Feyzullah sürüldü. Ama nasıl? Hasta yatağından kaldırılarak. İtme engelli çocuğu ve karısının gözyaşlarına gömülerek. Ve de *Baskil Kaymakamı*’ndan *Elâzığ Valisi*’ne, *Milli Eğitim Müdürü*’nden doktoruna kadar her kademedeki yetkiliye “*Sakin haa! Buna ne izin, ne rapor...*” diye kısıkvrak bağlanarak.

İlhami Ertem bu yaptıklarını *Malatya*’da 6-700 öğretmenin önünde inkâr etti. “*Benden önce alınan bir karardı*” dedi. *Feyzullah Ertuğrul* diye bir isim bilmediğini, *TÖS Başkanı*’yla bir ilişkisinin olmadığını belirtti. Sözlerinin ardından, şaşırdı mı, heyecanlandı mı ne olduysa, tanımadığı kişinin dosyası hakkında yarım saat bilgi verdi. Ve zannederiz kırdığı potun utançığı içinde *Malatya*’dan ayrıldı.

Türk Öğretmeni, öğretmenliğin verdiği hoşgörü içinde, *F. Ertuğrul* olayının üstüne pek varmadı. *Ertem* bunu bir başarı kabullenmiş olacak ki, ardından birçok güçlü *TÖS* dalını kırmaya koyuldu. Ve *FAKİR BAYKURT*’u ve *Fakir*’in yanında elibin aydın öğretmeni karşısına aldı.

.....

Fakir Baykurt, önderliğini yaptığı öğretmen kitlesinin bu ulusta yürütmek istediği devrim savaşında güçsüzlük ve zaaf istemediğini bilen bir yetişkin olarak; *Bakanlığın* “*Sonradan ayağına düşürmek için yerden kaldırdığı bir taş*” durumundadır. Kendisine, kendi şahsında TÖS’lü üyelere, oynanmak istenen bu basit burjuva oyunu ile susmayacak, bir yandan sınıf kavgasını sürdürecektir, bir yandan da bu kavgada yenik düşeceğini anlayanların çıkarlarının neler olduğunu, bu çıkarların hangi noktalarda bozulacağını kendi öz varlığı olan tabana anlatma olanaklarını bulacaktır.

.....

Son olarak deriz ki:

Bir kişinin üzerine aldığı görevi başarıyla yürütmesi, temsil ettiği topluma gerektiği kadar yararlı olmayı istemesi, gerçek anlamıyla aydın, ulusçu olması suçlandırılmayı gerektiriyorsa, TÜRKİYE ÖĞRETMENLER SENDİKASI’nın elli bin üyesi böyle bir suçlandırmaya hedef olabilmenin şerefi için sıraya girmiştir.

Haberi ola...

Türk Solu Dergisi, 22
Aralık 1967

12. KIYIMIN YARATTIĞI ŞAŞKINLIK

Mahmut Makal

Avrupa ülkelerinden *Asya* ülkelerine, *Karaip Adaları*'nda yaşayan öğretmenlerden *Kıbrıs Adası*'nda yaşayan öğretmenlere kadar herkes, *Türkiye*'deki öğretmen kıyımına şaşmış ve dikkat kesilmiştir. Bu yurttan eğitim işlerini yönetenlerin ve büyük koltuklarda yönetici olarak bulunanların ne yapmak istediklerini bir türlü anlayamamışlardır. *Avrupa* basınında *Türkiye*'deki öğretmen kıyımıyla ilgili yazı ve haberler çıkmıştır. Bu haberler üzerine bazı ülkelerin öğretmen kuruluşları *Türkiye*'yi yönetenlerin dikkatini çekmişlerdir. Bu arada *Fransa*'nın bütün eğitim sendikalarının bağlı bulunduğu *Federasyon*, *Cumhurbaşkanı Sunay* başta olmak üzere *Başbakan Demirel*'e, *Paris*'teki *Türkiye Büyük Elçiliği*'ne bir telgraf yollayarak, "*Türkiye'deki Öğretmen Kıyımını*" protesto etmiştir.

Telgraf şöyledir:

"Fransız Öğretim Sendikaları Laik Türk öğretmenlerine yapılan baskıdan duyduğu endişeyi belirtir. Kültürel gerilemenin önemine dikkati çeker. Bu gidişin sonu ilköğretimin yıkımı olacaktır. Öğretim üyelerine demokratik saygının gösterilmesini temenni ediyoruz..."

Fransız öğretmenlerinin anlaşılan ortaöğretimde kıyım olabileceğini akılları almıyor. Oysa bizde bu kıyım en çok ortaöğretimde olmuştur. Elllerinden gelse özerklik falan tanımadan üniversitede de yapacaklar. Vaktiyle yaptılar da. Nerede en seçkin üniversite eğitim üyeleri? Kürsüleri kaldırılıp *Amerika*'ya, *Fransa*'ya... kaçmalarına sebep olunmadı mı?..

Bizim TÖS de bu telgraf üzerine *Fransız öğretmenlerine* şu telgrafı çekmiştir:

“Fransız Öğretmenleri Millî Sendikasına / PARİS

Lâik Türk öğretmenlerinin, Cumhuriyet tarihi boyunca sürdürdüğü çağdaş uygarlık savaşının hâkim özelliği, sosyal adaletçilik ve milliyetçiliktir. Türkiye’de öğretmen, bunun için huzursuz edilmek istenmektedir. Ama gerek Türk öğretmeni, gerekse öğretmen sorunlarının sahibi Türk kamuoyu, öğretmene demokratik saygıda kusur işleyenleri mutlaka doğru yola koyacaklardır.

Türk öğretmenin sorunlarına gösterdiğiniz yakın ilgi, bizleri son derece memnun etmiştir. Candan teşekkür eder, saygılarımızla birlikte mutluluk dileklerimizin Fransız öğretmenlerine iletilmesini dilerim. / Türkiye Öğretmenler Sendikası Genel Merkezi”

Mahmut Makal, Zulüm Makinası –
Öğretmen Kıyımı, May Yayınları, 1969, s.406

KIYIM LİSTESİ

Bazılarının kıyım hikâyesini kitabımızda bulacağınız ve yalnız 1967-68 öğretim yılında kıyıma uğrayan öğretmenlerden bir kısmının isim listesidir:

1. Feyzullah Ertuğrul (TÖS Genel Başkanı)
2. Fevzi Çimen (TÖS Niğde Şb. Başkanı)
3. Mehmet Öztekinyiğit (TÖS Kayseri Şb. Bşk.)
4. Nafiz Şentürk (TÖS Balıkesir Şb. Bşk.)
5. A. Kaya Turan (TÖS Enez Şb. Bşk.)
6. M. Kâmil Karadeniz (Çorum TÖS Şb. Bşk.)
7. Halil Akyavaş (TÖS İzmir Şb. Bşk.)
8. Hayrettin Karademir
9. Kâzım Sayman (Torbalı’da TÖS şubesi kurmaya teşebbüs etmiştir.)
10. Bahri Özdemir

11. Sezai Şirin
12. Sabri Deniz
13. Remzi Akcan
14. Dursun Süren
15. Ahmet Başaran
16. Suat Çağa (TÖS Bursa Şb. Bşk.)
17. Lütfi Özer
18. Muzaffer Aktuğ
19. Abidin Ötügen
20. Abdullah Ertürk
21. Orhan Şemi
22. Ruhi Kaynak
23. Basri Soyalp
24. Şevket Soyalp
25. Süleyman Beyhan (TÖS Kocaeli Şb. Bşk.)
26. Cahit Batmaz (TÖS Genel Yönetim Kurulu üyesidir)
27. Erdal Özmen
28. Celâl Alakuş
29. Hasan Kalafatoğlu
30. Halil Karaman
31. Mustafa Ertaş (TÖS Kütahya Şb. Bşk.)
32. Kemal Yüce
33. Nermin Tunca
34. Hamza Kaya
35. O. Edip Balkır
36. Suphi Kırdan
37. A. Nuri Macit (Öğretmen Kıyımı adlı kitabın yazarı)
38. Salih Orhan
39. Necati Altınsoy (TÖS Şube yöneticisi)
40. Behzat Ay (Tanınmış bir yazardır)
41. Faik Acar
42. Refik Bilge
43. Eşref Aydın
44. Hasan Yılmaz
45. Mustafa Barış

46. Tasvir Burkay
47. Fedai Can
48. Mehmet akır (TÖS Tavşanlı Şb. Bşk.)
49. Saffet alışır (TÖS Antalya Şb. Sekreteri)
50. Ahmet Güney (TÖS Antalya Şb. Saymanı)
51. Adnan Kadioğlu (TÖS Antalya Şb. Yön. Kur. Üyesi)
52. Ömer Serin (TÖS Elmalı Şb. Bşk.)
53. Tevfik Şahin (Antalya Öğr. Der. Bşk.)
54. Bekir Ünal (TÖS Manavgat Şb. Yön. Kur. Üyesi)
55. Rahmi Vural (TÖS Antalya Şb. Bşk.)
56. Hayrullah Erçetin
57. Hüseyin Girgin (TÖS Sarayönü Şb. Bşk.)
58. Şemsettin Kılıçaslan (TÖS Keçiborlu Şb. Sekreteri)
59. Yusuf Ziya Özgür
60. Azmi Karadeniz
61. M. Abdülkadir Karadeniz
62. İlyas Kıvrakdal
63. Kemal Noyan
64. Hasan Sönmez (TÖS Doğanşehir Şb. Bşk.)
65. Mehmet Şahin
66. Bekir Yıldırım (27 Mayıs'ı savunduğu için)
67. İsmail Yılmaz (TÖS Uzunköprü Şb. Bşk.)
68. Ahmet Toptaş
69. İhsan Taşkiran
70. Şahbaz Nebioğlu
71. Selma Gülen
72. İsmail Yılmaz (TÖS Nallıhan Şubesini açmıştır)
73. Raif Atlas
74. Haşim Özonur
75. İshak Çetin
76. Zeki Korkmaz
77. Muharrem Mucuk
78. Necla Altınsoy
79. Recep Doruk
80. Hüseyin Bozdoğan

81. Hüseyin Ekinci
82. Ziya Eyice
83. Sami Avcı
84. Mustafa Aslan
85. Mustafa Ekinci
86. İhsat Kılavuz
87. Sadiye Ertan
88. Mehmet
89. Mehmet Testeli
90. Kerim İşbilir
91. Cemal Esen
92. Ahmet Gürsoy
93. İlhan Katmer
94. Mehmet Erdal
95. Necati Akın
96. Necati Erol
97. Yusuf Kurkut
98. Nazım Atabeyoğlu
99. Hasan Cirit
100. Münir Özkan

13. VATAN İÇİN DEĞİL, ZULMETMEK İÇİN

Zulüm Makinesi'nin dişlileri arasına atılarak sürüm sürüm süründürülen, en sonunda da işsiz güçsüz ortada kalmasına sebep olunan öğretmen de, eski TÖS Genel Başkanı *Feyzullah Ertuğrul*'dur. *Feyzullah*'ın kıyıma uğratılması ve çıkmaz yokuşlara sürülmesi, TÖS'ün başında bulunduğundan dolayı olmuştur. O kadar düşüncesizdirler ki, aslan yatağının boş kalmayacağını bile bilmiyorlar. Bir öğretmen kuruluşunun başındaki eğitimcinin önce müfettişliğini alıp sonra da *Elâzığ*'ın *Karagedik Köyü*'ne sürülmesini gerçekleştirdince rahat edeceklerini sanıyorlar. Ya da eğitime hizmet ettiklerini sanıyorlar.

Karagedik Elâzığ'ın tam anlamıyla kuş uçmaz kervan geçmez bir köyü. Okulu da yok. Küçücük bir köy. Ama *Feyzullah*'ın oraya gönderilmesi gerekir. Yüksektekiler öyle istiyorlar. Başka türlü tatmin olamıyorlar. *Bakanlığın* öğretmenleri il emrine vermesi ve ondan sonra il içindeki atamaları *Milli Eğitim Müdürlüğü*'nce yapılması gerektiği halde, *Feyzullah*'ın görev yeri *Ankara*'dan verilen emirle belli ediliyor, daha atanma emri çıkmadan.

Geçenlerde *Feyzullah*'la görüştim. Durumu kendi ağzından saptamak istedim bir kere de:

“Siz *Elazığ*'ın *Karagedik* köyüne atanmıştınız?”

“Evet. *Baskil İlçesi*'nin *Karagedik Köyü*'ne.”

“Atanma tarihini öğrenebilir miyim?”

“Tam da TÖS Genel Başkanı olunca çıktı.”

“Başkanlığa geldiğiniz sırada demek?”

“Bir hafta araladı.”

“Aranın kısalığını neye yorumlarsınız?”

“Tamamen başkanlığa geçişimle ilgili. Ayrıca bu atamanın özgün bir yanı var: Elâzığ Valiliği görev yerimi belli ettikten sonra bana tebliğ ediyorlar atandığımı... Normali il emrine vermek. Tebliğ yazısında gerekçe de yok. Yalnızca Müdürler Komisyonu kararının tarihi ve numarası var.”

“Sormadınız mı gerekçeyi?”

“Dilekçeyle sordum hem de. Ama cevap yok. Şimdi Danıştay Bakanlıktan isteyecek ve öğrenecek gerekçeyi. ‘Size verilmesi gereksiz Danıştay’a yollarız.’ dediler.”

“Şimdi?”

“Şimdi Danıştay’dayız. Ama ben gene de Milli Eğitim Müdürlüğü’nde gördüm gerekçeyi. 222 sayılı kanunun 23 maddesi uyarınca atandı diyor. Oysa o günlerde terfi ettim. Başarım saptandığından terfiye hak kazanmıştım. Görevinde başarısı da tespit edildiğinden, deniyor terfi kararında...”

“Herhalde orada size ihtiyaç vardı da onun için atadılar?”

“Yok canım. Bir ihtiyaca dayalı değil. Bu öğretim yılının başında ihtiyaç olmadığı gerekçesiyle öğretmen atanmayan dört il-den biri Elâzığ.”

“İfadenizi falan aldılar mı?”

“Ne gezer canım, keyfi. Sana öyle yapmadılar mı?”

“Evet bana da bir şey sormadılardı o zaman. Benimkiler de hep keyfi oldu.”

“Meslekte kaç yıllıksınız?”

“Tam yirmi iki.”

Önümüzde dosyalar. TÖS avukatı Nevzat Helvacı araya girdi. “Kıyma makinasının adamlarını tanımalı.” dedi.

“Bu kararlarda imzası olanların çoğu, her devirde dört ayaküstüne düşmüş olanlardır. İçlerinde, taşraya atanıp gitmeyenler, el ayak öpenler, 27 Mayıs sabahına dek DP’li olup o gün dönenler var. Bir komünist ihtilali olsa kırk yıllık komünist gibi oraya da hizmet ederler bunlar...”

“Demek böyle?”

“Evet, böyle. Biz, TÖS bir demokratik baskı aracıdır, dedik. Ne var ki, demokratik baskı fonksiyonu, TÖS’e gelinceye dek havada kalmıştı. İşçi sendikaları bile gerçek anlamda baskı aracı olamadılar. Ama TÖS bu konuda gittikçe hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu özelliği ile TÖS, Parlamento üzerinde ve parlamentonun dayanağı olan kamuoyu üzerinde eğitim-öğretim sorunlarına doğru ilgi çekici etkiler sağlamıştır. Başbakan son demeçlerinden birinde bu baskı araçlarını redde kalkıştı. Bu, TÖS’ün varlığından çekinildiğini gösterir. Bundan böyle yönetim üzerinde egemen çevrelerin güdümlemesi değil, demokratik kuruluşların baskısı söz konusu olacak, TÖS de bu konudaki öncü eylemlerinde ısrar edecektir.”

“Sizce Bakanlık, kıyımdan ne sonuç almayı umuyor?”

“Halkın oylarının niteliğinin değişmesini istemiyor. Çünkü öğretmen, halkoyunu etkileyen bir mesleğin ve bir çalışmanın insanıdır.”

“Sendika kıyım işinde zarar etti mi?”

“Elbette masrafları oluyor. Fakat öğretmenlerin dayanışmasını sağladı. Halkoyunun eğitim ve öğretmen konularına sahip çıkmasını sağladı...”

“Karagedik öyküsü ne oldu?”

“On beş yıl köylerde çalıştım. Köy öğretmenliğinin çilesine bağışıkliyım. Çekincem yoktu. Fakat TÖS Genel Başkanı olarak bir araçtan koparılmak istendim. Bu araç, kırk bin Karagedik’i,

altı yüz Baskil'i, yetmiş Elazığı etkileyecek yapıda bir araç. Karagedik'in çocukları için yapmadılar bunu. Onun için istifa ettim. Şimdi işsizim..."

*Mahmut Makal / Zulüm Makinesi
Troya Yayıncılık. 2. Baskı. 1987 (1. Baskı 1969).*

İKİNCİ BÖLÜM

III. KESİM: Yitirdiğimiz Değerlerden Kimileri

Bu KESİM’de, ölümlerinden sonra onlar için yazdığım kişilerle ilgili duygu ve düşüncelerimi bulacaksınız. Aslında onlardan önce ya da sonra yitirdiğimiz birçok değerimiz için yazmaya yetişememenin ezikliği vardır içimde öteden beri...

Göreceğiniz gibi buradaki rahmetli dostlarımızın hepsi de köy enstitüsü çıkışlıdır ama aynı zamanda özgürlükçü öğretmen örgütlerinde şu ya da bu ölçüde emeği olan arkadaşlarımızdır. Özgürlükçü öğretmen örgütleriyle *Köy Enstitüleri*’nin organik bir bütün olduğunu savunurum çoktan beri. Onlarla ilgili aşağıdaki yazıların tıpkısını, işte bunun içindir ki *Köy Enstitüleri Sistemi ve Düşündürdükleri* adlı iki kitabıma da, o savımın simgesel bir kanıtı olarak koymuşumdur.

Bu kısa açıklamadan sonra haklarında yazabildiklerime geçiyorum:

1. İBRAHİM OSMANOĞLU TOPRAĞA VERİLİRKEN

Kars / Cılavuz Köy Enstitüsü Çıkışlı /
TÖS İstanbul Şubesi Üyesi

Sanırım 11 Temmuz 1978 sabahıydı. *Muğla*'da tatildegim. *Cumhuriyet Gazetesi*'ni elime aldığımda, manşetinde boydan boya *Osmanoğlu*'nun resmiyle karşılaştım. Çenesi delik deşik, yüzü kanlar içindeydi. İstanbul'da belediye otobüsünde giderken, beyinleri insan düşmanlığı ve *Orta Asya* ülkeleriyle yıkanmış olanlardan bir kaçının otobüs penceresine sıkıldığı kurşunlar, onun pırıl pırıl beynine değmemişti ama boynundan girip çenesini parçalayarak geçip gitmişti. Olay güpegündüz ve İstanbul'un en işlek, en kalabalık bir yerinde ve orada bulunan herkesin tanıklığında olmuştu. Ne var ki bu kurşunu sıkanları bir bilen, bir bulan olmamıştı... Anarşiyi kurutmak, anarşiden hesap sormak üzere geldiğini söyleyen 12 Eylül rejiminin de onları arayıp bulma niyetinde olduğuna ilişkin bir habere rastlamadık. Tıpkı *Talip Öztürk*'lerin, *Doğan Erdoğan*'ların, *Kemal Türkler*'in ve daha nicelerinin öldürölmelerine, *1 Mayıs*, *Kahramanmaraş*, *Çorum* katliamlarına yol açan olayların failleri konusunda olduğu gibi...

12 Temmuz günü, kaldırıldığı *Cerrahpaşa Hastanesi*'ne vardığımda, çenesi sağaltıcı madeni araçlarla kenetlenmiş ve kilitlenmiş olarak odasında yatıyordu *Osmanoğlu*. Konuşamıyordu. Ama insanın göz göze gelmekle de duygu ve düşüncelerini bir dostuna böylesine derinliğine, böylesine genişliğine iletebildiğine ilk kez orada tanık olduğumu hâlâ anımsıyorum.

Osmanoğlu'nun çenesini aylarca kenetleyip kilitleyenler, onun kafasını, kalemini kilitlemeyi başaramadılar... Şöyle haykırdı *Osmanoğlu* olaydan hemen sonra bir şiirinde: “*Burnumun dibindeydi ölüm/ Kanımı avuçladığımda/ Aldırmadım/ El ettim uzaktaki yaşama/ Güzel yarınlar el ettim.*” İnsanlık ve emek düşmanlığının zifirî karanlığındakilere yaralı bir arslan gibi şöyle seslendi: “*Heyy nerde karanlık varsa oradakiler/ Boşuna gizlenmeyin / Kaldırır bir gün bilincimiz / kaldırır/Güneşi gölgeleyen perdeyi*”.

Tinsel varlığı gibi tensel varlığı da dev gibiydi *Osmanoğlu*'nun. Eğer ölümün eşiğinden döndüğü bu olay olmasaydı, şimdi tensel varlığıyla da aramızda olacaktı... Ölünceye dek acılar içinde, ölümün eşiğinde yaşadı ama “*Dayıyor süngüsünü ölüm/ Yaşamın alnına her gün/ Ha’ desen tutup yiğitçe/ Bükülecek bilekleri*” demekten geri durmadı. Öylesine inanmış, kafası insanlarımızın, insanlığın mutluluğu yolunda öylesine bilenmiş bir insandı...

Kendi şiir kitabından¹ aktardığım, her biri “*savaşın kurşunu, barışın simgesi*” olan bu dizeler, *Osmanoğlu*'nun övgüye değer sanatçı kişiliğini sanırım az da olsa açıklıyor.

O, aynı zamanda yetkin bir öğretmendi de. Şöyle yakınır eğitim düzenimizden bir yazısında: “*Alın 20 yıldır okulu olan bir köyle hiç okulu olmayan bir köyü, ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan inceleyin, göreceksiniz aralarında ufak bir farklılığın bulunmadığını, insanların yaşantısında bir değişiklik olmadığını. Bu mudur eğitim diye dört elle sarıldığımız?*” Çözüm olarak da eğitimin amacının yeniden belirlenmesini önerir ve şöyle der: “*Eğitimin amacı, yepyeni bir insan yetiştirmek, yepyeni bir ahlak yaratmaktır. Bu yeni insan, tüm insanları mutlu kılacak yepyeni bir düzenin kurulmasını isteyecek olan insandır. Toplum çıkarlarını kişisel çıkarlardan üstün tutan insandır. Madenlerinin, petrolünün elin gâvuruna peşkeş çekilmesine göz yummayacak olan insandır. Emeğe saygı duyan, saat ücretine üç-beş kuruş*

1 Bu Soluk Bu Yokuşu Aşar

zam isterken üstüne kurşun sıkılan işçinin yanında olacak olan insandır. Tüketici değil, üretici olan, kravat takıp efendilik taslamayan insandır bu yeni insan.” ANT dergisi, Sayı 143

Öğretmen örgütçülüğünde ise özel bir yeri vardır *Osmanoğlu*’nun. O’nu TÖS döneminde, TÖS yönetimlerinde tanıdım. Sessiz, şamatasız görünümüyle, olup bitenleri irdeleme, olumlu ya da olumsuz yönde tercihlerde bulunma yetkinliğine henüz erişememiş “*hevesli, bir örgüt üyesi*” izlenimi uyandırmıştı bende ilk zamanlar. Ama çok geçmeden onun, çağılıtlı derelerden oluşan, durgun ve fakat uçsuz bucaksız denizlere doğru uzanan yatağında bütün derinliği ve zenginlikleriyle akış halinde bulunan nehirler misali bir öğretmen, bir insan olduğunu anlamıştım. Şöyle diyordu bir şiirinde: “*Sıyrıl karanlıklardan gayri/ Uzun uykuların sonudur/ Güç birlikten doğar bilirsin/ Bir yürek bir bilek ol ki/ Dürülsün defteri afyonlu gecelerin*”. Öğretmenlerin de birey birey, bir yere varamayacakları ancak bu kadar güzel anlatılabilirdi...

Gerçekten *Osmanoğlu*, öğretmenin de, öğretmenlik mesleğinin ve insanlığın da kurtuluşu hedefine, ülkemizin esenliğine yönelik bir öğretmen örgütçülüğünün yaman bir neferiydi. Düşündüklerini bu alanda da eveleyip gevelemeden, bilgiçlik taslamadan ve de hatır-gönül kaygısına kapılmadan, dobra dobra dile getirirdi. Yol ayrımlarında bir kez olsun sendelememişti. Olayların yüzeyinde gezinmez, çoğumuzun çoğu kez ayırımına varamadığımız özüne parmak basardı.

TÖS Kurultayı’nın Kayseri’de yakılmak istenişini ele alan bir yazısında şöyle diyordu: “*Suçluyu öncelikle, bu tertiplenen olayları eylem alanına koyan sakallılarda, çarşı esnafında, Kur’an kursu öğrencilerinde aramak yanlıştır. Suçlu başta iktidardır. Sık sık demokrasiden, özgürlükten, hukuktan söz eden Başbakan’dır...*” ANT Dergisi, Sayı 133.

15 Şubat 1969’daki Büyük Eğitim Yürüyüşü’nü değerlendiren yazısında da şunları söylüyordu: “*Kıyım şampiyonu bakan, ‘Bu yürüyüş ideolojik bir yürüyüşdür’ diyordu. Doğru söylüyordu*

bakan bey, kırk yılda bir de olsa. Evet bu yürüyüş İDEOLOJİK bir yürüyüştü. Çünkü kaynağını sınıf egemenliğini yasaklayan Anayasa'dan alıyordu. Onun için bu yürüyüşe 'Büyük Eğitim Yürüyüşü' yerine 'Devrim için eğitim yürüyüşü' adını vermek daha yerinde olacaktır." ANT Dergisi, Sayı 113.

Öğretmen boykotuna ilişkin değerlendirmesinde ise, "Öğretmenlerin eylemi, küçük bürokrasinin, sırtını sermayeye dayamış büyük bürokrasi ile işbirliği yapamayacağı tarihi gerçeğini ortaya koymuştur" demiş, "sermaye ile tamamlanmış büyük bürokrasi ve mevcut politik iktidar arasında öğretmenlerin yerinin, işçi sınıfının devrimci ittifakları içinde olduğunu, ancak bu gerçeği iyice belletmek ve öğretmeni devrimci kavganın içine sokmak gerektiğini" belirtmiştir. ANT Dergisi, Sayı 156,166.

"Benim sınırsız can dostum" diyordu bir mektubunda. Dostluklarda, dostluğumuzda ah keşke O'nun kadar olabilseydim...

21 Şubat 1984 günü, onu İstanbul'da oldukça kalabalık bir dost topluluğu ile birlikte toprağa verirken şöyle demiştim:

İbrahim Osmanoğlu,

Seni daracak bir zamana sığdırmak, hem de yüreğime taş basarak konuşmak gibi zor bir işi başaramazsam başıyla beni.

Can dost;

Savaşsız sömürsüz bir dünya ve ezeni, ezileni bulunmayan bir Türkiye en temel amacındı senin. Yalnız bir insan, bir ozan, bir yurttaş olarak değil, bir öğretmen ve öğretmen örgütçüsü olarak da, hatta bir eş ve bir baba olarak da bu sonul amaç uğrunda yaşadın sen.

Bunun öğretmenlik mesleğindeki örneklerini bilimin ışığında, maddeci felsefenin aydınlığında yoğurduğun öğrencilerine bırakıyorum. Sanat yaşamındaki örneklerini sanatçı dostlarına. Özel yaşamındaki örneklerini ise kavgaların boyunca nice acılarla bildiğini bildiğim eşine...

Ama örgütçü kişiliğin üstüne, seni toprağa verirken kekeleyerek şunları diyebiliyorum:

Can dost;

Öğretmen örgütçülüğünün gerçek yörüngesine oturması yolundaki katkılarına karşın her zaman bir “sıra neferi” olarak kalmayı yeğledin sen.

Gerçekte öyle olmadıkları halde ilerici taslayanlardan, hatıta olduğundan çok ilerici görünmek isteyenlerden hoşlanmazdın.

Çalımdan, bireycilikten, ciddiyetsizlik ve duygusallıktan, kaypaklık ve korkaklıktan tiksiniirdin.

Ekmek ve meslek savaşımıyla yetinilmesine olduğu gibi, yalnız yurt ve dünya sorunları ile ilgilenilmesine de karşıydın öğretmen örgütçülüğünde. Ekmek ve meslek savaşımının yurt ve dünya sorunlarının çözümünü yolundaki genel savaşım ile uyumlu biçimde yürütülmesinden yanaydın.

Şaşmaz kılavuzluğunla, örgütçülükte, karar mercilerinin önünü aydınlatırdın.

Öğretmen örgütçülüğünde de, yerel ve ulusal sorunlara yaklaşımında da insanlığın evrensel değerleriyle çelişmemeye son derece özen gösterirdin.

Ülkemizin aydınlık geleceğine kurşun sıkanlar, bu geleceğin yolunu açanlardan biri olduğun için Osmanoglu, bir gün sana da kurşun sıktılar. Ama yolundan döndüremediler...

Osmanoglu, benim Can dostum;

Buraya gelebilen ve gelemeyen dostların olarak 1984 yılı Şubat ayının 21. gününde seni şu kara toprağa değil, dürüstlük, ciddiyet, akılcılık, yiğitlik, sadelik ve bir özveri anıtı olarak gönlümüze gömüyoruz.

Toprağın bol olsun...

İstanbul / 21 Şubat 1984

2. SEN ÖLMEDİN MAKSUT DOĞAN¹

*Aydın / Ortaklar Köy Enstitüsü çıkışlı - Türkiye Öğretmen
Dernekleri Milli Federasyonu (TÖDMF) ve Türkiye
Öğretmenler Sendikası (TÖS) Yönetim Kurulları Üyesi Köy
Öğretmenleri Derneği (KÖD) TÖB-DER Üyesi,
Eğitimciler Derneği (EĞİT-DER) Aydın Şubesi Başkanı*

Hem de şiir gibi bir yaşamı vardı. Ah keşke çok geçmeden yitireceğimizi anladığımda, henüz yaşarken okusun diye hakkında yazabilseydim...

En yakın dostlarından biri olarak böyle bir görevim olduğunu duyumsamıştım. Ama bu zor işi başaramazdım. Ölüm-süz bir yaşamı geride bırakarak bizlerden ebediyen ayrılmakta olduğunu betimlemeyi, hastalığında ona sezdirmeden beceremezdim.

Mesleğine düşkün, yetkin bir eğitimciydi *Maksut Doğan*. Ciddi bir örgütçüydü. O'nun örgütçülük yaşamı 1950'li yıllarda yerel öğretmen derneklerindeki savaşlarıyla başladı. Bu dönemin merkezî öğretmen örgütü TÖDMF, resmî ideolojinin dümen suyundaydı. Ona bağlı yerel öğretmen dernekleri en çok balo, çay partileri, geziler ve benzeri etkinlikler dön-güsünde dolanıp duran, yönetimle uyum içinde kuruluşlardı. Köy enstitüsü düşmanlıklarına karşı köy öğretmen dernekle-

1 O'nu 26 Aralık 1990'da yitirmiştik...

riyle yürüttükleri çetin savaşlarda enstitü çıkışlı öğretmenler, yönetimlerini ele geçirerek TÖDMF'ye bağlı bu dernekleri, öğretmenlere yönelik haksızlıklara karşı birer savaşım aracına dönüştürdüler. Bu savaşılarda *Maksut Doğan, Muğla ve Aydın* yörelerinde bayraklaşan birkaç öğretmenden biriydi. Maksut Doğan, genel kurullarına katılarak, TÖDMF'nin de sözde milliyetçi yönetimlerden kurtarılması yolundaki savaşılara katkılarda bulundu. O'nun, TÖDMF ve TÖS yönetimlerindeki yaşamı da onurlu geçmişinin bir parçasıdır.

Doğan'ın, **Üretim** adındaki o küçücük yayınevi, 12 Eylül'ün kapkaranlık günlerinde, tüm aydınlara, demokratlara, apaydınlık bir sığınaktı *Aydın*'da. Buradan EĞİT-DER'e ulaştı *Maksut Doğan*, arkadaşlarıyla birlikte EĞİT-DER'in *Aydın Şubesi*'ni açarak, 12 Eylül darbesiyle kesintiye uğratılan demokratik öğretmen hareketini başlatan nice yiğit, özveri anıtı öğretmen önderlerinin arasında yer aldı.

EĞİT-DER *Aydın Şubesi*'nin son kongresinde desteksiz bırakıldığını, bu nedenle yönetimden ayrılacağını söylemişti. O gün salonu dolduran *Aydınlı* öğretmenlerin, O'nu yeniden şube başkanlığına razı edebilmek için saygı ve güven duygularından oluşan bir blok halinde direnişleri hâlâ gözlerimin önünde.

Örgütçü *Maksut Doğan*, eğitim emekçilerinin çıkarları uğruna, öğretmenlik mesleğinin aydınlık geleceği için savaşımında, kendisiyle gerektiğinde ölüme gidilebilecek denli yiğit, ciddi, güvenilir bir öğretmen önderiydi.

Ama o, ülke çapında daha çok sanatçı kimliğiyle tanınırdı. 1957-58 yıllarında *Doğan*'la (ve de yıllar önce yitirdiğimiz bir değerimiz olan *Nabi Çalık*'la) birlikte, yerel gazetelerde sanat yapıtları düzenlemiş, ÖZLEM adında bir meslek ve sanat dergisi çıkarmıştık.

Maksut Doğan; yağmur, bulutlar, ekinler ve tüm doğa güzellikleri, yoksul köylüler, "incecik elleriyle" çocuklar, işçiler üstüne

yazdı şiirlerini. Kendi deyişiyile, “sömürünün her çeşidine oldu-
ğu gibi sanatın da sömürüsüne karşıydı.”

“Türkiyem” şiirinde şöyle diyordu:
Anadolum benim, çakırdikenim
Kanımı uğruna döktüğüm memleketim
Derdini tasasını bölüşüp
Varlığını bölüşemediğim...

Bir başka şiirinde ise,
Söz ettim bu derdi savarsam
Sabahları erkenden kalkacağım
Önümden geçen insanlara
Denize gökyüzüne dağlara
En güzel şiiri yazacağım

diyordu.

Benim can dostum, sevgili arkadaşım *Maksut Doğan*; yaşa-
nası bir dünya için yaptıklarınla, o doyumsuz güzelliğinle zaten
bir şiirdin sen. Ölmedin, ölemezsin. Çünkü;

Gün güne iyiye güzele
Yağmurlu günlere uzanıyor
Bir ucun ışıyan buğdaylara...

Hep böylesine güzel bir şiir olarak kalacaksın ve de Türkiye
öğretmen hareketinin burçlarında dalgalanacaksın. Tıpkı iki yıl
önce yine *Aydın*’da yitirdiğimiz **Şerafettin Kılıç** dostumuz ve
anlarıyla yaşayan daha nice savaşımlar arkadaşımız gibi...

abece Dergisi, Şubat 1991, Sayı 56

3. MUSA ALP TOPRAĞA VERİLİRKEN

*Diyarbakır/ Dicle – Malatya/ Akçadağ Köy Enstitüleri
Çıkışlı – İlkokul Öğretmenleri Sendikası (İLK-SEN), Devrimci
Öğretmenler Derneği (DÖD) Genel Yönetim Kurulları Üyesi
TÖB-DER, EĞİT-DER üyesi*

Onu ilk kez 1965-1966 yıllarında kamu emekçilerinin sendikal hareketinin başlarında tanıdım. Bizler TÖDMF geleneğinin sürdürümcüleri olarak TÖS'ü kurmuştuk ve ilkokuldan üniversiteye değin tüm eğitim emekçilerinin tek bir sendikada toplanmasını savunuyorduk...

Buna karşılık, eğitim emekçilerinin öğretim kademelerine göre sendikalaşmaları savıyla, salt ilkokul öğretmenlerini örgütlemeye çalışan bir sendika ortaya çıktı: İLK-SEN. *Kenan Keleş* ve arkadaşlarınca kurulan bu sendika ile TÖS arasında, örgütlenme biçimindeki bu farklılıktan ötürü daha baştan gerilim doğdu, Örgütlenme süreci boyunca TÖS'lüler ve İLK-SEN'liler olarak birbirimize atıp tutuyorduk. Biz TÖS'lüler İLK-SEN'in demokratik öğretmen hareketini bölüp parçalamak amacıyla devlet ya da bakanlık eliyle kurdurulduğunu savlıyorduk...

İşte bu tartışmalı süreçte *Musa Alp*, hep ön sıralarda boy gösteriyor, coşkulu konuşmalarıyla dikkatleri üzerinde topluyor, bizleri İLK-SEN ve onun kurucuları aleyhine konuşmaya kışkırtıyordu...

Örgütlenme yarışması temelindeki bu sağanak dindikten ve dışa dönük savaşım sürecine girildikten sonra, öteki İLK-SEN kurucuları arasında *Musa Alp*'i yine ayakta, yine isyankâr ama

bu kez düzen muhalifi kimliğıyle tanıdık. Giderek, İLK-SEN'e, devlet güdümlü bir sendika denilemeyeceğini, kurucularının devletle, Bakanlıkla pazarlıklı olmadıklarını anladık. TÖS'lüler olarak içimizde yeşeren dostluk ve kardeşlik duyguları, bizleri ileride, tek çatı altında buluşma, sendikalarımızı birleştirme girişimine değin götürdü...

İşte bu süreçte ben, ayrı yollardan yürüseler de aynı amacı güdenlerin birbirlerine hasım olmamaları gereğini belki de en çok *Musa Alp*'den öğrendim.

Musa Alp, öğretmenlik mesleğinin anlamını ve önemini en iyi bilenlerimizdendi. O'na göre niteliğı düşünölmeksizin eğitime övgüler yağdırmak yanlıştı ve ancak ülkenin, toplumun, insanlığın aydınlık geleceğine dönük insan tipini amaçlayan bir eğitimdi övgülere değer olan.

O, meslek yaşamı boyunca kendini işte böyle bir eğitim anlayışına adadı.

Sevgili Musa, Benim Can Dostum;

Şimdi senin maddi varlığın toprağı verilirken bilesin ki manevi varlığınla; burada bulunan bulunamayan dostlarının ve de seni ileride öğrenecek olan gelecek kuşakların gönlünde, son-suza dek yaşayacaksın.

Ankara Karşıyaka Mezarlığı, 15 Nisan 1999

4. FAKİR BAYKURT TOPRAĞA VERİLİRKEN¹

*Isparta / Gönen Köy Enstitüsü Çıkışlı –
TÖS ve TÖDMF Genel Başkanı*

Yüreğinde kükreyen, “*Yelesi savrulan aslanlar*” varmışçasına, coşku dolu bir yolculuğun sonunda *Burdur*’un Akçaköy’ünden *Gönen*’e, *Köy Enstitüsü*’ne gelir *Fakir Baykurt*. Kendi kendisiyle şöyleşir şöyle:

*“Ananı, kardeşlerini unutma Tahir!
Unutmayacağım...
Köyünü kökenini unutma!
Söz veriyorum.”*

Yazınsal kimliğiyle, eğitimci ve örgütçü kimliğiyle *Fakir Baykurt*, yaşamı boyunca bu sözüne bağlı kaldı.

Tüm romanlarını ve öykülerini besleyen sütü o, kendi deyişiyle, köylünün, işçinin, emekçi “*halkın bereketli göğsünden emdi ve gerekli özümsemeyi yaptıktan sonra onlara sundu.*”

Yoksul köylü çocuklarının, tüm emekçi aile çocuklarının eğitim hakkını engelleyen koşulların ortadan kaldırılmasına çalıştı. “*Bir teokratik eğitime girip çıkmadan yükseköğrenime kavuşmanın yollarını yoksul çoğunluğun çocuklarına kapayan sisteme*” karşı çıktı. Sömürüye ve her türden haksızlığa boyun

1 Bu konuşmanın bir özeti EĞİTİM SEN Bülteni’nin Kasım 1999 tarihli sayısında yayımlanmıştır.

eğdirmeyi, yazgıcılığa koşullandırmayı amaçlayan eğitim sisteme karşı çıktı...

Ve bir gün, ortak çıkarlarını sendikal savaşım yoluyla koruyup geliştirmeye kararlı eğitim emekçileriyle birlikte, kısa adı TÖS olan *Türkiye Öğretmenler Sendikası*'nın kurucuları arasında yer aldı. Sanatçı kimliğinden ileri gelen yurt ve dünya çapındaki saygınlığından *Türkiye* öğretmenlerini yararlandırması, bunun için TÖS'ün başına geçmesi istendi kendisinden. Bir sanat emekçisinin örgüt emekçiliğine, hem de on binleri kapsayan bir sendikanın başkanlığı görevine geçiş kararı vermesi öyle kolay bir iş değildi. Ama *Fakir Baykurt*, büyük bir özveriyle bu kararı onlardan esirgemedi.

Eğitim emekçilerinin TÖS döneminde eğitim düzenine ve onun da içinde yer aldığı kurulu düzene karşı sivil toplumdan yükselen görkemli direnişlerini kısa bir aranın dışında, en başta o yönetti. Tüm Türkiye öğretmenlerinin yüzde 80'ini oluşturan on binlerce eğitim emekçisi, başlarında *Fakir Baykurt* olmak üzere bu süreç boyunca, demokratik, laik, bilime, toplumsal adalete dayalı bir eğitim düzeni uğrunda ve *salt egemen sınıf için değil, herkes için yaşanması bir Türkiye ve dünya* uğrunda, bir özgürlük bayrağını andırırçasına, eğitim ve siyasa tarihimize yazılan nice etkinliklerden, nice savaşimlardan geçtiler...

Millî Eğitim Bakanlığı'nca 6 yıl savsaklanan *resmî Eğitim Şûrası*'na karşılık, eğitimi bilimsel bir temelde ve devrimci açıdan tüm sorunları ve çözümleriyle irdeleyen *Devrimci Eğitim Şûrası* (1968), 30.000 öğretmenin katılımıyla gerçekleştirilen *Büyük Eğitim Yürüyüşü* (1969), sayıları yaklaşık 120.000'e varan ve tüm eğitim emekçilerinin yüzde 80'ini kapsayan, hizmet üretimini 4 gün süreyle kesintiye uğratan *Genel Öğretmen Boykotu* (1969) bunlardan birkaçıydı...

Onlar, bu ve benzeri eylemleri ve savaşimlarından dolayı, tarihe "*öğretmen kıyımı*" olarak geçen; *maaş kesimi, kıdem ve*

derece indirimlerinden, sürgünlerden, işten çıkarmalardan oluşan ve ardı arkası kesilmeyen cezalara çarptırıldılar. Doğaldır ki Genel Başkan konumunda olmak, bu kıyım furyasına karşı onbinlere göğsünü siper etmek, ateş hattından da önde bulunmak demektir ve *Fakir Baykurt*, TÖS'ü yönetemesin diye *Ankara*'dan uzaklara sürgüne gönderildi...

Devletin bu yaptırımları yetmedi; onlar, başlarında yine *Fakir Baykurt* olduğu halde, yurdun dört bir yanında; şeriat, şovenizm, antikomünizm kışkırtılarıyla güdülenmiş kalabalıkların saldırılarını da göğüsleyip yürüdüler... *Birinci Sivas Katliamı* olayına az kala, tekbir sesleriyle, “komünistlere ölüm!” naralarıyla çınlayan *Kayseri*'nin *Alemdar Sineması*'ndan geçip geldiler.

12 Mart Balyoz Harekâtı'nda “gizli örgüt”, “komünizm propagandası” ve “anarşi tahrikçiliği” savlarıyla onlardan 3.600 eğitim emekçisi, başta yine *Fakir Baykurt*, hapsedildiler.

Fakir Baykurt, Askerî Mahkeme'nin önünde eğilip bükülmeden ve bir an bile duraksamadan, TÖS adına, onun simgelediği on binler adına, askerî savcıya şöyle seslendi:

“Biz ne nüfuz ticareti yapanlardanız, ne de elimize verilmiş yetkilerle hazinenin şurasına burasına anahtar uydurup devleti ve halkı soyanlardanız. Dinamitle, tüfekle düşüncelerini gerçekleştirmeye çalışanlardan da değiliz.

Bizim savaşımımız, eskiyle yeninin, yeni gelenle gitmek istemeyenin, ama mutlaka gidecek olanın savaşımıdır.”

“Bizden, içeriksiz, muhtevassız, sarı bir eğitim istiyorlar. Vakıtle halkın sorunlarına sırt dönmüş Divan Edebiyatı gibi, içi boş bir divan eğitimi tutturmamızı istiyorlar. Biz, içerdeki egemen sınıfların ve onların dışardaki eklentilerinin yüce çıkarları için halkın gözünü külleyici, uyutucu bir eğitimin uygulayıcıları olmayız.” diyen; köyünü, kökenini hiç ama hiç unutmayan *Fakir*

Baykurt, manevî varlığıyla, eğitim alanında olduğu gibi, yazın-sal ve örgütsel yaşam alanlarında da Köy Enstitüleri'nin savaşımcılık ilkesinin görkemli bir dışavurumu olarak sonsuza dek yaşayacaktır...

Toprağa verilirken, ama hayır, ölümsüzlüğe verilirken onu en içten saygılarımla anıyorum...²

İstanbul Zincirlikuyu Mezarlığı, 14 Ekim 1999

2 Ölümü üzerine basın yoluyla da bir mesaj:

Fakir Baykurt; *sanat, eğitim, sendikal* ve hatta *siyasal* yaşam alanlarında hep gündemde kalacaktır. O, “*Varlıklı ve dört başı bayındır sınıf ve tabakaların... yararına işleyen*” eğitim sistemine karşıydı. Mülkiyet ya da üretim ilişkilerine dokunmadan, yoksul halk çocuklarıyla birlikte eğitim emekçilerini de ezen bu sistemi değiştirmenin olanaksızlığına inanırdı...

Kurulu düzene ve onu arkalayan emperyalizme karşı TÖS'teki savaşımının temelinde onun bu inancı vardır.

Bu inancı ve savaşımlarıyla şimdikiler ve gelecek kuşaklardan eğitim emekçileri, onu sendikal savaşımları boyunca saygıyla anacaklardır (F.E.).

5. O HEP YAŞAYACAK

Kars / Cılavuz Köy Enstitüsü çıkışlı -
TÖS Genel Başkan Yardımcısı

TÖDMF Merkez Yönetim Kurulu üyesi,/
KÖD, DÖD, TÖB-DER, EĞİT-DER üyelikleri

“Köyün En Üstünü” Adında Bir Okula Doğru

Minnacık Dursun Akçam

Dursun Akçam, 1930’da Ardahan’ın Ölçek Köyü’nde dünyaya geldi. Anası onu, sırtında “*odun yüküyle ormandan dönerken*” doğurdu. Okul yoktu köylerinde. Onun içindi ki daha küçücükken ezbere Kuran, mevlit okumayı; din, ibadet üstüne her bir şeyi öğrendi. Ama bir gün “*yeni yazı kursu*” açıldı Ölçek Köyü’nde de. Kurs “*meellim*”i (öğretmeni) asker ocağından çavuş olarak çıkıp gelen, *Kurban*’ın oğlu Kaypak *Resül*’dü. Bunun için “*Resül Efendi*” denildi sonradan ona ve yeni yazı kursu’na katılan *Dursun Akçam*; “*bülbül gibi*” kitap okumayı, “*inci gibi yazı döktür (mey)*”, “*en zor hesapların*” üstesinden gelmeyi, *Kurtuluş Savaşı*’nı, Atatürk’ü, *Cumhuriyet*’i, *Resül Efendi*’den öğrendi. Daha bir dolu şey öğrendi. O güne değin Kuran’ı, mevlidi “*istemeyerek*” ezberlemiş, “*acımasız ve sevimsiz bir dünya*”ya gömülmüştü. Oysa şimdi “*sevdalar dolusu bir dünya*”daydı. Gizlice biriktirdiği yumurtalarla kasabaya gidiyor, Bakkal Ali *İskender*’den tanesi bir çift yumurtaya kitaplar kir alıyor; okuyor, okuyordu...

Günlerden bir gün, Ölçek Köyü muştulu bir haberle şavkıdı. Habere göre “Köyün Enüstünü adında bir mektep” açılmıştı Cılavuz’da. “Köylü çocukları bedava okuy(orldı) bu mektepte. Çarığı çorabı devletin boynuna(ydı). Enüstünde (enstitüde) tahsil görenler, en birinci “mamır” (memur), en birinci meellem” (Muallim/öğretmen), en birinci sıhhiyeci (sağlıkçı) olacak (tı)”. Ne var ki Cılavuz’da okuyacak çocuğun kesinlikle bir köy okulu diploması olmalıydı.

Kendi Göbeğini Kendi Kesmek Üzere Yollara Düştü O

İşte bu haberle bir aşk kıvılcımı düştü içine Dursun Akçam’ın. Cılavuz Köy Enstitüsü aşkı... Ne ki değil diploma, herhangi bir ilkokulda bir günlüğüne bile okumamıştı o. Peki ne yapmalıydı şimdi? Bir diploma için nerede, hangi köyde okumalıydı? Kısacası, aşkıyla yanıp tutuştuğu Cılavuz Köy Enstitüsü’ne nasıl ulaşmalıydı?... Üstelik bir de babası engeldi onun bu sevdasına. Devletin, köylü çocuklarını parasız pulsuz okutacağına inanmıyordu o. “Bu devlet bize ne yaptıysa, bizim çocuklarımız da onu yapar” diye diretiyordu.

Öyleyse iş başa düşmüştü. “Kendi göbeğimi kendim kesmeliyim” dedi Dursun Akçam ve şöyle bir yekindi hırsıyla. Yörede ilkokulu olan köyler de vardı ama Akçam’ın köyüne yaya 3,5-4 saat çekse de Ardahan onlardan çok daha yakındı. Ne var ki kasabadır ya da şehirdir diye diploması geçmezdi Cılavuz’da... Ama olsundu. “Her kapıyı zorlamadan”, özgürleşme savaşımını göze almadan, kısacası zahmete katlanmadan, bedel ödmeden “nasıl çıkar(dı) karanlıklar aydınlığa?..”

Bir Yasal Engeli Aşarak Karanlık Bir Dünyadan Kafdağı’nın Doruğundaki Cılavuz Köy Enstitüsü’ne Nasıl Ulaştı?

Elinde bir azık çıkını, tanyeri ağarmadan düştü yola Dursun

Akçam. Tek başına... Nice engeli nice serüvenle aşarak Ardahan İlkokulu'na ulaştı. Sınavla ilk üç sınıfı atlayarak 4.sınıftan başladı öğrenimine. 5.sınıfı yarılادığında Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'e bir mektup postaladı. Dedi ki mektubunda, "Ardahan'ın 23 Şubat ilkokulu 5.sınıfındayım. Aslında bir köylü çocuğu olduğum halde keyfimden değil mecburen, hem de Cılavuz aşkıyla buradayım. Dediler ki ille de köyden gideceksin. Ardahan diplomasıyla gidemezsin Cılavuz Köy Enstitüsü'ne. Bir bataklıkta çırpınan fukara bir köylü çocuğunu kurtarmak sizin elinizdedir."

"Ne olur olmaz" diye düşündü Dursun Akçam yine de İlkokulu bitirme sınavlarına az kala Sarzep Köyü İlkokulu'na taşındı ve diplomayı bu köyün ilkokulundan almayı başardı.

Çok geçmeden bir de ne görsün, Ankara'dan, İsmail Hakkı Tonguç'tan bir mektup geldi adına. Şöyle diyordu Tonguç mektubunda:

"Sevgili Oğlum Dursun,

Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'e yazdığın mektubu okudum. Direnişini yürekten kutlarım. Devam etmekte olduğun 23 Şubat İlkokulu'ndan alacağın diploma ile Cılavuz Köy Enstitüsü Direktörü Halit Ağanoğlu'na başvurursan dileğin yerine getirilecektir. Gözlerinden öper, başarılarının devamını dilerim."

İsmail Hakkı Tonguç,

İlköğretim Genel Müdürü

Mektubu okurken gözyaşlarını tutamadı Dursun Akçam. "kimdi bu bir köylü parçasının gözlerinden öperek Ankara'dan mektup yazan babacan adam?.." diye düşündü. Yücel'i de, Tonguç'u da çok sevdi. Gerçi cebinde Sarzep Köyü İlkokulu'nun diploması da vardı ama artık bu mektupla, hiç bir engele takıl-

madan *Kafdağı*'nın ardındaki cinlerle, perilerle dolu karanlık bir dünyadan, yani Ölçek Köyü'nden; bir zümrütten dağ olan *Kafdağı*'nın, *Cılavuz*'un doruğuna, yani *Köy Enstitüsü*'ne ulaşabilecekti. Ulaştı da. Tıpkı Şirin'in aşkıyla *Ferhat*'ın dağı delmesi gibi dişiyle, tırnağıyla tek başına savaşımalar vererek...

Bütün bunları, *Dursun Akçam*'ın aynı zamanda bir sanat harikası olan *Kafdağı'nın Ardında* adlı son kitabından öğreniyoruz. Onun, bu serüven dolu yolculuğunda toplumsal yaşamın nice engellerini aşabilmek için yaratıcı zekâsıyla bir başına hangi labirentlerden geçerek *Cılavuz Köy Enstitüsü*'ne nasıl ulaşabildiği gerçekten öğrenilmeğe değer. *Dursun Akçam* işte böyle, belki pek çoğumuza nasip olmayan bir savaşımca ruhla girer *Köy Enstitüsü*'ne ve daha da bilenmiş bir savaşımca ruhla çıkar *Köy Enstitüsü*'nden.

Hem Yazın Ustasıydı O Hem de Özgürlükçü Öğretmen Örgütçülüğünün Ödünsüz Ustalarındandı

Bir yazımda, *Köy Enstitüleri* denildiğinde ilk akla gelen; bu kurumlardan yetişip de sanat, eğitim, bilim, siyasa vb. alanlarında ün yapmış değerlerimizdir demiş; *Köy Enstitüleri*'nin yurt ve dünya çapında tanınmasında rol oynadıkları için onların bunu hak ettiklerini de vurgulamıştım. Ama yanı sıra yakınmada da bulunmuştum onların da içinde bulundukları özgürlükçü örgütsel savaşım alanlarında başardıkları hep gölgede kalmıştır diye.¹

Bu duruma tıpkı rahmetli *Fakir Baykurt*'un ölümünde olduğu gibi *Dursun Akçam*'ı, *Ankara*'nın *Karşıyaka Mezarlığı*'nda toprağa verirken de tanık olmuşuzdur. Oysa toplumları dö-

1 Feyzullah Ertuğrul, *Köy Enstitüleri ve Özgürlükçü Öğretmen Örgütçülüğü*, *Damar Dergisi* Nisan 2002 (Bu savım, henüz yayımlanmamış; *Köy Enstitüleri Sistemi ve Düşündürdükleri* adındaki iki kitabımda da yer yer görülebilir).

nüştürmede örgütlü savaşımaların, örgütlü bireyler olmanın başka her şeyden çok, özel, yaşamsal bir önemi vardır ve köy enstitüsü çıkışlılar; *Akçam* gibi ünlüleri de içinde olmak üzere; *Köy Öğretmen Dernekleri*, *Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (TÖDMF)*, *TÖS*, *İLKSEN*, *TÖB-DER*, *EĞİT-DER*, *EĞİTİM-İŞ*, *EĞİT-SEN*, *EĞİTİM SEN* olarak bilinen örgütlerle de Türkiye'nin toplumsal, siyasal tarihinde önemli bir yere sahiptir. Diyebiliriz ki bu durumun kamuoyunca da bilinmesi, tanınması sorununa hemen hemen hiç eğilen olmamıştır şimdiye değin.

Dursun Akçam; 1962, 1963 yıllarında TÖDMF'nin merkez yönetimlerinde bulunmuş, 1965'te kurucuları arasında yer aldığı TÖS'ün 1965'te *Genel Saymanlığı*'nı, 1969-1971 döneminde de *Genel Başkan Yardımcılığı*'nı yapmıştır.

TÖS dönemindeki bu görevlerinde *Dursun Akçam* TÖS'ü var eden ilkelerden hiçbir koşulda ödün vermemiştir. O, TÖS'ün dışa dönük savaşımalarında basın açıklamalarıyla, TÖS Gazetesi'ndeki yazılarıyla, yığinsal toplantılardaki konuşmalarıyla benzerine az rastlanır akılcılık ve yüreklilik örnekleri vermiştir. O dönemde eğitim emekçilerine yönelik saldırılar düşünüldüğünde bu duruşuyla *Dursun Akçam*'ın ne denli önemli bir kişilik olduğu anlaşılabilecektir.

TÖS ve TÖS'lülere Yönelik Öğretmen Kırımı Furyasından ve Başka Nice Saldırıdan Örnekler

Salt 1971'in Ocak-Şubat aylarında (12 Mart 1971 darbesine az kala) TÖS'e ve TÖS üyesi eğitim emekçilerine yapılan saldırılardan işte birkaçı:

“Sivas'ta Numan Kartal'ın evine dinamit atıldı. Eskişehir, Konya, Aybastı, Sivas, Maraş, Dinar ve Keskin'deki TÖS lokallerine dinamitler ve bombalar atıldı. Kula'nın Börklüce Köyü'nde

öğretmen Hüseyin Ergün'ün üstüne katran döküldü, başına yular takılarak geceleyin sokaklarda dolaştırıldı, yerlerde sürüklenildi, öldü sanılarak bir hendeğe bırakıldı. Konya'da Haydar Erol, cadde ortasında Ülkü Ocaklı komandolar tarafından dövüldü. Adana'da TÖS'ün açık yer toplantısı Milli Nizam Partililerin saldırısına uğradı. TÖS avukatı Cemal Başbay başından yaralandı. Alaca TÖS Şubesi ülkücülerin saldırısına uğradı. İncirliova'nın Gerenliova Köyü öğretmeni Şükrü Kahraman AP'li Ali Sivri'nin saldırısına uğradı. Köylüler tarafından kurtarıldı. Suçu (!) kitaplık açmaktı. İzmir'in Şirinsulhiye Köyü öğretmeni, köyde Atatürk büstü diktiği, kız-erkek öğrencileri yan yana oturttuğu için AP'lilerin saldırısına uğradı. AP öğretmeni başka bir yere sürdürdü. Köylüler öğretmen dönünceye değin boykota girdi, okula çocuk yollamadı. Geyve'de bir bayan öğretmene sarkıntılık yapıldı. Sarıgöl'ün Dalaklı Köyü'nde Mustafa Akkuş ve Halil Aydın bir bayan öğretmenin evine girdi. Öğretmenin feryadına toplanan köylüler tarafından öğretmen kurtarıldı.”¹⁶

TÖS dönemindeki ünlü “öğretmen kıyımı” yöntemlerinden kimileri de şunlardı: “Yönetim görevinden uzaklaştırılmak, sürekli kovuşturmalarla tedirgin edilmek, maaşından kesmek, çevresindeki fanatikleri kışkırtarak dövdürmek, TÖS'ü ve toplantılarını bastırmak, yağmalatmak, “din düşmanı” ya da “komünist” ilan ederek halkla arasını açmak, aylık ve ücretini az tutarak aç bırakmak, öldürtmek, bir organını kestirmek, sürgün etmek”¹⁷

Bu örneklerin ışığında, bir de 12 Mart Askeri darbesi öngününde (arifesinde) bulunduğu düşünüldüğünde, o dönemin badirelerle dolu günleri daha bir kolaylıkla anlaşılacaktır. *Dursun Akçam* salt bir yazın ustası değil, zor günlerde daha da ge-

2 Dr. Niyazi Altunya, Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesi (1908-1998), Ürün Yayınları 1. Baskı 1998 s.101-103. (Bu kaynağın bu sayfalarındaki kıyma uğratılan öğretmenler çok daha fazladır. Aynı isimler Altunya’nın yine aynı kitabının 2008’de yapılan 2. Baskısı’nın 134-135. Sayfalarında da vardır.

3 Age S.99-100

rekli olan “gerçekleri yanılmadan görebilme yeteneği”ni kanıtlamış örgüt ustalarımızdandır aynı zamanda. Onun; 7 Temmuz 1969’da TÖS’ün 2.Olağan Genel Kurulu’na gelen bin dolayındaki delegenin toplandığı Kayseri’nin Alemdar Sineması’nın “taşlı, sopalı gözü dönmüş yobazlar, kandırılmış, aldatılmış gencecik çıraklar tarafından” kuşatılarak yakılmak istenmesi üzerine TÖS Gazetesi’nde yükselen sesi, tarihin altın sayfalarına alınmaya değer niteliktedir. “Kışkırtılan bu bir avuç gözü dönmüşün adı ‘halk’ı. ‘Komünizme karşı galeyana gelmişlerdi!’ diyordu Dursun Akçam o yazısında ve ekliyordu: ‘Yakaladığımız iki çocuğun birisi simitçiydi. On beş lira vererek simitlerini toptan almışlar, ‘biz komünist öldürmeye gidiyoruz haydi sen de gel!’ demişlerdi. Öbür çocuğu da on liraya tutmuşlardı, o da ‘komünist öldürmeye’ gelmişti. ‘Ben size taş atmaya gelmedim ağabey, komünist taşlamaya geldim, fakat onu göremedim’ diyordu” dedikten sonra yazısını şöyle tamamlıyordu Akçam: “Bağımsız Cumhuriyet’in, onun Anayasa’sının zaferi her türlü gerici çabaları boğacak, faşizm özlemcilerinin hevesleri kursaklarında kalacaktır.”

Dursun Akçam, romanları, öyküleri ve anılarında hep horlanmışlardan, ezilmişlerden yana olmuş, onların (ve insanlığın da), işçi sınıfının ve bağlaşıklarının siyasal düzeydeki devinimleri sonucunda kurtulacağına olan inancını hiçbir zaman yitirmemiştir. Ölümüne değin bu inancın gerekleri uyarınca yaşamıştır. Salt kendisi değil en başta saygıdeğer eşi Perihan Hanım kardeşimiz ve onların biricik çocukları Alper, Taner, Yasemin ve Cahit de, böyle bir yolun yolcusu olmaktan ileri gelen en katmerlisinden nice maddi manevi zorlukları tam bir metanetle göğüslemişlerdir.

“İmtiyazlı-Sınıflı Toplum” Karşıtı Bir Savaşımçıydı O

Dursun Akçam, siyasal partilere örgütler hiyerarşisinin en üstünde yer veren bir anlayışa sahipti. Ona göre sendikalar,

dernekler, meslek odaları vb. (onlar da önemli olmakla birlikte) partilerden sonra gelirdi.

Yaşayanlar anımsayacaklardır: O dönemde güçlü bir toplumsal örgüt olmasının yanında daha başka nedenlerle de TÖS'ü siyasal partiyle eşdeğer, hatta partilerin de üstünde sayanlar olmuş, bir “TÖS Partisi” imgesi (imajı) yaratılmıştır. *Dursun Akçam* sendikaya, boyunu aşan bir biçimde siyasal parti işlevi yükleyen böyle anlayışların yanında hiçbir zaman olmamıştır ve sendikal savaşımalarında da demokratik, sosyalist siyasal devinimlerin ve partilerin saygınlıklarına gölge düşürebilecek davranışlardan her zaman sakınmıştır. *Dursun Akçam*'ın günümüz Türkiye'sinde de yaşamsal önemini koruyan şu sözleri buraya değin söylediklerimi doğrulamaya sanırım yeterlidir: “... Ekonomimiz uluslararası kapitalizmin vesayeti altına girmiştir. 72 milyarlık dış borçlar bizi düyunu umumi-yeden beter bir çıkmazın içine sokmuştur. Haşhaş tohumlarını bile gâvurdan icazet olmadan tarlalarımıza ekemiyoruz. Cumhuriyet, temel yapısını, çatısını kuran insanların yönetiminden yoksun olduğundan bir avuç mutlu azınlığın, mutsuz çoğunluğu sömürme cumhuriyeti olmuştur. Bu yüzden imtiyazlı sınıflı bir toplum olma niteliğimiz yıl geçtikçe artmaktadır. Sefahat saraylarının yanında sefalet yuvaları, işsizlik, açlık, salgın hastalıklar mutsuz çoğunluğun değişmez yaşantısı olmuştur. İmparatorluğun mirası 40 bin köyümüzün içinde bulunduğu durum, cumhuriyet yönetiminin altında kara bir leke gibi durmaktadır. Yüzde 75'i hâlâ alfabetizdir. Köyün insanı, kadını kızı, satılık bir meta (mal) olmaktan kurtulamamıştır. Atatürk'ün yıktığı medreseler daha modern binalarda başka adlarla kurulmuştur. Halka bilimin yerine hurafe, ekmeğin yerine bol nutuklar sunulmaktadır. Halkımızı yıllarca bu karanlığın, bu yoksulluğun, bu ilkelliğin içinde tutanlar partilere bölünerek uyduruk demokrasi oyunları ile sömürülerini sürdürmektedirler. Bilmiyorlar ki bu hurda, yalan dolan gemisi bir yerde gerçeğin kayalarına çarparak parçalanacaktır. Köprülerin altından çok sular geçmiştir, halkımız

adım adım uyanmaktadır. Emekçiler kendi yönetimlerini kurdukları gün Cumhuriyet gerçek niteliğine kavuşacak ve o zaman Cumhuriyet bir tören cumhuriyeti olmaktan kurtularak halkın kızı kızanı ile içten kutladığı bir bayram olacaktır.”

Geçen kış Kuşadası’ndaki evine konuk olduğumda, son kitabını imzalarken şunları yazmıştı. “Sevgili kavga arkadaşım Feyzullah Ertuğru’la geçmişte kalan ortak anıların güzelliği içinde candan sevgi ile...”

Benim doyumsuz arkadaşım, can dostum Dursun Akçam!... Seninle ortak anıları olan herkesin gönlünde hep yaşayacaksın sen. TÖS sürecindeki savaşlarından, kitaplarından, basındaki yaşamından yansıyan düşünsel ve moral varlığıyla da kuşaktan kuşağa sonsuza dek yaşayacaksın...

*EVRENSEL / Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi, Sayı 143,
Kasım 2003*

6. DURSUN AKÇAM’IN ARDINDAN

19 Eylül 2003’te yitirdiğimiz *Dursun Akçam*’ın ardından, onun sanatçı kimliğinin yanı sıra örgütçü ve eğitimci kimliği de anımsanmalıdır.

“Eli kalem tutanın, dili kelam edenin doğruyu yazması, söylemesi önce bir insanlık borcudur. Yoksa gözüne, dizine durur yediği ekmek, haram olur anasının sütü” diyerekten *“Doğunun Çilesi”* adındaki kitabıyla 1965’te başladı yazın yaşamına *Dursun Akçam*. Yediği ekmek gözüne, dizine durmasın, anasının sütü haram olmasın diye *Anadolu köylüsünün* dramını anlatan öykülere, romanlara imza attı onu izleyen yıllarda. Ölümüne az kala *Cılavuz Köy Enstitüsü*’ne uzanan yollardaki engelleri çocuk yaşında o şaşılasi savaşımçı ruhuyla nasıl aştığını anlattı *Kaf Dağı’nın Ardı* adlı romanında. Ne acıdır ki *Cılavuz Köy Enstitüsü* yıllarını ve öğretmenlik yaşamını da o özgün, o doyumsuz biçemiyle (üslubuyla) dile getirecekken yitirdik onu.

Evet, köy enstitülü belli başlı sanatçılarımızdan biri olarak *Dursun Akçam* yazın dünyamızın unutulmazlardandır. Ama eğitim mesleğinin, örgütçü eğitim emekçilerinin önde gelenlerindendir de aynı zamanda.

1962, 1963 yıllarında *Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu* (TÖDMF) yönetimlerinde bulunmuştur o. 1965 yılında kurucuları arasında yer aldığı *Türkiye Öğretmenler Sendikası* (TÖS)’nin aynı yılda *Genel Saymanlık* görevini yürütmüş, 1969-1971 döneminde de *Genel Başkan Yardımcılığı*’nı yapmıştır.

Yurt ve dünya sorunlarının eğitim ve öğretim sorunlarıyla da organik bir bütün olduğuna inanırdı o. Bir bu inancından ve bir de sınıfsal bakış açısından asla ödün vermedi örgütsel yaşamında. Öğretim birliği, laik ve çağcıl eğitim savaşımalarında da hiçbir zaman gözünü daldan budaktan sakınmadı.

Sendikamız *EGİTİM SEN*'in dinamizmini oluşturan ve 15 yıla yakın süredir sendikal özgürlükler uğruna nice badireleri aşmış gelen eğitim emekçisi arkadaşlarımızca tanınabilsin diye, onun eğitimci ve örgütçü kimliğini bu yönleriyle örneklendirmek istiyorum. Bunun için, *Genel Başkan Yardımcısı* sıfatıyla *TÖS Gazetesi*'nde yayımlanan yazılarından, basın açıklamalarından birkaç alıntı sunuyorum:

"(...) Öğretmenler ellerine geçen parayla en doğal ihtiyaçlarını dahi sağlayamamaktadırlar. Yemek yerine kepek yeseler bile yine zor geçinirler. Köydeki öğretmenler daha bir terkedilmişlik içindedirler. Güvenlikleri yoktur. Yoksul halkımız gibi uygarca yaşamamanın her türlüşünden yoksundurlar. (...)

...

Yurtdışı gezilerinde bir günlük yolluğu üç ilkokul öğretim görevlisinin bir aylık maaşları toplamına denk olan Sayın Cumhurbaşkan, 18 ilkokul öğretmenin aylığını bir ayda cebe indiren bakan, 11 öğretmenin toplam aylıklarını bir ayda alan milletvekili, çoluk çocuklarıyla çile dolduran öğretmenlerin şikâyetlerini duymaz görünebilirler. Ama bıçak kemiğe dayanmıştır. Yarın 100 bin öğretmen verilmeyen haklarını almak için fiili bir durumun içine girerlerse boşuna suçlu aramasınlar. (...)

...

Öğretmenleri böylesine sefil olan bir ülkenin sanatı da, bilimi de demokrasisi de sefil olmaktan kurtulamaz. (...)

...

Kıyımların tümünün gerekçesi 'görülen lüzum üzerine'dir. Aslında görülmeyen bir lüzum var, o da öğretmenlerin Atatürkçü ve devrimci olmalarıdır. 10 Kasımlarda konuşurlar, Mustafa Kemal Atatürk'ün 50 yıl önce söylediği sözleri bugün söylerler, suçlu olurlar. Bağımsızlık derler, ulusal kaynaklar korunsun isterler, karalanırlar. Halktan yana laik eğitim derler, eğitimde reform derler yuhalanırlar. Anayasa, sosyal adalet sözü ederler fişlenirler. Sonra başlar tutanaklar, kovuşturmalar..."¹

"Dışa bağımlılık politikası değişmeden, Anayasamızın öngördüğü temel reformlar yapılmadan, tutucu bir iktidarın Eğitim Bakanını ancak kendi anlayışına uygun düşen reform nutukları çeker.

Hem tutucu, kökü dışarda irtica kuvvetlerini örgütleyip laik okullara devrimci öğretmenlere saldıracaksın, hem de ulusal çıkarlar doğrultusunda reform yapma yeltenişlerinde bulunacaksın.

Hem elindeki mevcut teknik kuruluşları en ilkel donatımdan yoksun bırakacaksın, hem de eğitimi teknik alanlara aktarmaktan söz edeceksin.

Hem mevcut meslek erbabına, teknik elemanlara istihdam alanı bulamayıp işçi olarak dış ülkelere ihraç edeceksin, hem de teknik elemanların çoğaltılacağına sözünü edeceksin.

Türkiye kökü dışarda avutmacaların değil, köklü devrimlerin sancısı içindedir. Bu gerçeği bilmeyenlerin, görmemezlikten gelenlerin çabaları akan suyun üstünde yüzen köpükler gibidir."²

"(Köy Enstitüleri'yle F. E.) klasik okulun dar kalıpları tümünden kaldırılmış, hayatın kendisi okul olmuştu. Kalemle kazma birleşmişti bozkırda. Eğitimle üretim, teori ile pratik iç içe uygulama alanına konmuştu. Dersler, çağı geçmiş bilgilerin bir karatahta

1 **TÖS Gazetesi**, 15 Aralık 1969. Genel Öğretmen Boykotu öncesinde düzenlediği basın toplantısında söylediklerinden.

2 **TÖS Gazetesi**, 15 Eylül 1970-1971 Öğretim yılı başlarken yaptığı basın toplantısında söylediklerinden.

gevezeliği olmaktan çıkarılmış, yapılan yapılarda, açılan kanallarda, atölyelerde, laboratuvarlarda uygulama alanına konmuştu. Eğitim, insanın insanı sömürmesi hesabı üstüne değil, insanın tabiatı sömürmesi üstüne kurulmuştu.

Laik devlet okullarına konan din dersleri ile de ayrıca bir komedi oynanmaktadır. Örneğin din derslerinde ‘kalubeladan beri müslüman olduğumuz, soyumuzun sopumuzun müslüman gelip müslüman gittiği söylenirken, Tarih dersinde Türklerin 9. Ve 10. Yüzyıllarda müslümanlığı kabul ettiği yazılır. Din dersinde rüzgârı melekler estirir, yağmuru melekler yağdırır. Fen derslerinde ise yağmurun, rüzgârın birer fiziksel olay olduğu anlatılır. Daha acısı, yağmurun fiziksel olay olduğunu söyleyen fen dersleri öğretmeni suçlanarak Cumhuriyet valisi tarafından işten atılır. Örnekler uzar gider, birinde dünya döner, öbüründe dönmez, birinde yuvarlaktır, öbüründe düzdür.

Bu kavram kargaşası içinde şaşkına dönen öğrenci önce kendi hayatına, doğaya yabancılaşır. Toplum ve ülkemizin tüm sorunlarına yabancılaşır. Elinden hiçbir hüner gelmeyen zavallı bir insan olarak yetişir ve belleğindeki bilgi kırıklarıyla devlet kapısından ekmek bekler. Gençliğin, eğitim kurumlarıyla çatışması boşuna değildir.

İşte eğitimin bugünkü görüntüsü bu...

Köy Enstitüleri’ni bugün yeniden açmak, 1938’deki Atatürk devrimlerine dönmek ve devrim kanunlarını uygulamaktan öte bir şey değildir. Ancak bu bozuk düzen içinde Köy Enstitüleri açılrsa bile yine kuşa çevrileceğini çok iyi bilmekteyiz. Köy Enstitüleri gibi devrimci kurumların işleyebilmesi, bu kurumlarla çatışmayacak sosyal ve ekonomik yapının da bir devrimle düzenlenmesine bağlıdır.”³

3 TÖS Gazetesi, 15 Nisan 1971. “Köy Enstitüleri” başlıklı yazısından.

“Laik eğitimden yoksun bırakılan halk çocukları teokratik eğitim kurumlarında morfinlenmektedirler. 50 yıldan bu yana açılabilen 34 bin laik ilkokula karşılık 20 yıl içinde 60 bin Kuran Kursu, hafız mektebi faaliyete geçirilmiştir. Birinci ve ikinci devreleri ile birlikte sayıları 95’e varan İmam Hatip okulları da bu süre içinde açılmıştır. Dinsel kurumlar böylesine hızla yayılırken 122 yıldan bu yana öğretmen okullarının toplamı 84’ün üstüne çıkmamıştır. Bunların da 58’i ortaokuldan sonra öğrenci alan dar kadrolu üç sınıflı okullardır. (...)

Bu örnekler gösteriyor ki Milli Eğitim Bakanlığı laik eğitimin yerine, giderek dinsel eğitimi yerleştirmek çabasıdadır. İktidar kendi ideolojisine uygun bu elemanlara üniversite kapılarını açarak devlet kadrolarına yerleştirmek niyetindedir. Laik Cumhuriyet’in geleceği böyle bir oyunun eşiğindedir.”⁴

Görüldüğü gibi TÖS adına *Dursun Akçam*, bugün ülkemizin başına gelenleri 35 yıl öncesinden kestirebilmiş, yurt ve insan sevgisiyle çarpan yüreğinden kopup gelen sesini sanki bir uyarı çığılığı gibi ardı ardına yükseltmiştir. Ama 1965-1971 döneminden sorumlu *Adalet Partisi* (AP) ve *Demirel Hükümetleri* her zaman hışımla yürümüştür TÖS’ün üstüne. Örneğin 4 günlük uyarı boykotuna katılan 110-120 bin dolayındaki eğitim emekçisi TÖS’lü öğretmenden 118’ine işten el çektirilmiştir. 51 bin 520 öğretmen maaş kesimi, kıdem indirimi cezalarına çarptırılmıştır. 500 öğretmenin yönetim görevine son verilmiştir. 11 öğretmen işten atılmış, ya da “memuriyetten ihraç” cezasına çarptırılmıştır. Binlerce öğretmen yurdun bir ucundan öteki ucuna sürgün edilmiştir.

Yine *Dursun Akçam*’ın diliyle, “öğretmen kıyımı bir facia halini almıştır. Öğretmenin hiçbir güvenliği kalmamıştır. Mesleğini ve bulunduğu yeri terk ederek meçhul yerlere göçen öğretmenle-

4 TÖS Gazetesi, 15 Eylül 1970- 1971 Öğretim yılı başlarken yaptığı basın toplantısında söylediklerinden.

rin sayıları artmıştır.” “Yalnız Almanya’da 60 binden fazla öğretmen çalışmaktadır. Binlerce öğretmen de yurt dışına işçi olarak gitmek için sıra beklemektedir.” “Devlet otoritesi sıfıra inmiştir. Dinamitli, sopalı, bıçaklı ücretli caniler çeteler halinde öğretmen avına çıkmışlardır.”²²

Emek tarafından işveren tarafına doğru yükselen sesiyle sözlerini şöyle sürdürür *Dursun Akçam*: “Bu utanç tablosu karışısında kılı kıpırdamayan bir Bakan, ‘reform’ teraneleriyle doluşmakta, toplayabildiği müdürlerine, memurlarına nutuklarını dinletmektedir. Öğretmen düşmanlığına ve dışa bağımlılığa dayalı gayri millî heveslerin adı ‘reform’ da olsa başarı şansı yoktur. Eğitim politikası siyasi iktidarın genel politikası ve devlet felsefesi dışında ayrı bir konu değildir.”²⁵

Geçmişteki demokratik öğretmen örgütlerimizin amaçları uğruna nice özveride bulunarak, nice riski göze alarak ve canını dişine takarak savaşım yürütenleri, doğruları yanlışlarıyla tanımak ve unutmamak, günümüzün sendikal savaşımalarında amaçları yanılmazlıkla belirlemenin ve belirlenen amaçlara doğru ilerlemenin önkoşullarından biridir. Kuşkusuz yoktur ki bu bilinçte olan ya da demokratik öğretmen örgütçülüğünün tarihinde saklı deneyim ve birikimlerin yaşamsal önemini kavrayan EĞİTİM SEN’li arkadaşlarım, örgütçü ve eğitimci kimliğine burada ancak bu kadarıyla değinebildiğim *Dursun Akçam*’ı daha bir tanıma çabasında olacak ve hiç unutmayacaklardır.

EĞİTİM SEN Bülteni, Aralık-Ocak 2004

5 **TÖS Gazetesi**, 15 Eylül 1970- 1971 Öğretim yılı başlarken yaptığı basın toplantısında söylediklerinden.

7. KÖY ENSTİTÜLERİ'NDEN ARMAĞANDI O BİZE

İzmir / Kızılçullu Köy Enstitüsü Çıkışlı –
Muğla / Yatağan TÖS Üyesi

Ataol Behramoğlu der ki bir şiirinde;

*“Ömür dediğiniz şey, hayata sunulmuş bir armağandır
Ve hayat, sunulmuş bir armağandır insana”*

18 Temmuz 2004'te bizlere “*armağan*” değerinde bir ömür bırakarak uçtu gitti Mahmut YANAR.

Aynı köydendik, *Nebiköy*'ün sokaklarında çelik-çomak oynadık onunla. Ovasında tütün diktik, yaylasında keçi koyun güttük birlikte. İlkokulun üçüncü sınıfından ötesi yoktu köyümüzde. Ama köyümüzden yaya bir saat öteye uzanan yolun ucunda o zamanlar bucak olan ve *Ahiköy* denilen Yatağan vardı. *Mahmut Yanar* da aramızda olmak üzere dört çocuktuk. *H. İbrahim Berberoğlu* ve *Emin Yalçın*'dı ötekiler. Yağmur, kar, don, kırağı demeden el ele kafa kafaya yaya gidip geldik *Yatağan*'a iki yıl boyunca. Şimdiki *Atatürk İlköğretim Okulu*'nu bitirdik böylece. Okuyup bir baltaya sap olabilmek, hem de ana babalarımıza kol kanat gerebilmek için yanıp tutuşuyorduk. Ama şimdi de *Yatağan*'dan öteye geçiş yoktu. Ufkumuz kararmışken bir haber salındı köyümüzün ortalık yerine. *Köy Enstitüleri*'nin şavkıyla ışıldadı dört bir yanımız...

1940 yılında kurulan ama fincancı katırlarını ürküttüklerinden 1946'da kapanma sürecine sokulan, 6 yıl süren kısacak

yaşamlarıyla bile yaklaşık 60 yıldan beri hep özlenen *Köy Enstitüleri*. *Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel* ile İlköğretim Genel Müdürü *İsmail Hakkı Tonguç*'la birlikte anımsanan, anılan *Köy Enstitüleri*...

Eğitimsi, sağlıkçısı, eğitmeniyle yaklaşık 17 bin köy çocuğu yetiştirdi bu kurumlardan. Köylük yerlerde toplumun ve insanlığın yararına maddi ve manevi değerler üretir oldular onlar. Bu özellikleriyle ya bulundukları yörelerde ya da yurt veya dünya çapında ünlendiler.

Yatağan ve yöresi bağlamında *Mahmut Yanar* da onlardan biriydi. Mesleği gereği zaten insana odaklıydı yaşamı. Düşünsel ve ruhsal varlıklarıyla yüzlerce köy çocuğunu; bilimden, laik ve demokratik kültür değerlerinden sapmadan yoğurup biçimlendirdi. Ama bir de insanın bedensel sağlığına adanmış bir ömürdü onunki. Çünkü kendi adıyla anılan, içinde yıllardır yöre halkına sağlık hizmetleri sunulan 10 milyarlar değerindeki *Sağlık Ocağı*'nı armağan etti *Yatağanlılara*. Önce gerçekten insan, sonra gerçekten doktor güzelliğinde bir oğlunu, Şevket Yanar'ı armağan bırakarak aramızdan ayrıldı. O ki 25 Mart 2003'te *Yatağan Demeç Gazetesi*'nde ölümünün ardından ağabeyim için "o bir eğitmendi, harika bir öğretmendi." Babamın "manevi ağabeyim dediği bilgi ve kültür yüklü, mizah yüklü bir aydıındı" diyordu.

Köy Enstitüleri'nin; *Yatağan'a*, tüm öteki ilçeleriyle de *Muğla*'mıza armağanı olan halen yaşayan, yaşamayan nice değerleri vardır. Belediye Başkanlığı görevlerindeki hizmetleri ve unutulmazlıklarıyla *Ahmet Özdemir* ve *Şadi Uysal* onlardandır. *Bahattin Uyar*, *Mehmet Kara*, *Muammer Özler* ve daha niceleri de onlardan kimileridir.

Köy Enstitüleri yıllardır, kuruluş yıldönümü 17 Nisanlarda yurdun dört bir yanında anılır çeşitli etkinliklerle. Çoğunlukla

Eğitim Sen'le el ele, belediyelerin desteği ve katılımlarıyla düzenlenir bu etkinlikler.

Sanırım *Muğla*'mız bağlı ilçeleri ve beldeleriyle bu konuda başka kentlerden geri kalmamaktadır. Hele geçtiğimiz dönemlerde *Köy Enstitülü Başkanlarla* da yönetilen *Yatağan* Belediyemiz için önümüzdeki 17 Nisanları görkemli bir biçimde kutlamak, bir hayli vefa borcu olsa gerektir.

Bitirirken yineliyorum: Köy enstitülü *Mahmut Yanar* bizlere “*armağan*” değerinde bir ömür bırakarak ayrıldı aramızdan. Ölümüyle birlikte yok olan onun ruhu, büyük İslam filozoflarından *Farabi*'nin deyişiyile söyleyeyim; yöremizin “*gelecek kuşaklarında*” yaşayacaktır...

YATAĞAN DEMEÇ Gazetesi, 23 Temmuz 2004

Ölümünün 5. Yıldönümünde

8. ÖZGÜRLÜK SAVAŞIMCISI FAKİR BAYKURT

Demek ki onu yitirdiğimizden bu yana beş yıl daha yaşlanmamışız. Hele ömrünün geriye kalan şuncacık diliminden beş yıl daha yitirmiş olan bizim yaştakiler için zaman ne denli acımasızmış meğer.

Ama özgürlük ve demokrasi savaşımılarımızın önde gelenlerinden biri olarak, beş yıldan bu yana olduğu gibi bundan sonra da ve sonsuza değin, zamana inat yaşayacaktır Fakir Baykurt.

Sanatsal, eğitimsel, örgütsel alanlarda tanık olduğumuz onun bu savaşımıcı kimliğinin kökeninde kuşkusuz *Köy Enstitüleri*'nin temelindeki eğitim felsefesi vardır. Bu felsefeden türeyen ve *Köy Enstitüleri*'nde insanı bedensel, zihinsel, ruhsal ve toplumsal varlığıyla bir bütün olarak kavrayan eğitim ortamıdır ki *Fakir Baykurt*'a; nüfusun gövdesini oluşturan köylüyü sürdüren toplum düzenini; bir avuç azınlığın değil, herkesin insanca yaşaması yönünde değiştirme bilinci, inancı ve becerisi kazandırmış, onu yurt ve dünya çapında ünlenen enstitü kökenli arkadaşlarımızdan biri düzeyine yükseltmiştir.

Fakir Baykurt'un *Köy Enstitüsü*'ndeki eğitim-öğrenim yaşamı 1944-48 yılları arasındadır. 1955'te ilk yapıtı *Çilli*'yi yayımlamıştır o. 1959'da da 1958 *Yunus Nadi Aramağanı Roman Yarışması*'nda birincilik alan ve kurulu düzen bekçilerinin hiç bitmeyen tepkilerine yol açan *Yılanların Öcü*'nü.

Öyleyse onun sanatsal, eğitimsel, örgütsel alanlardaki *yarım yüzyıllık düşünsel, eylemsel savaşmaları* (1949-1999), içinde doğup büyüdüğü köy yaşamına bu dönemde kurulu düzenden dayatılan koşullarla, *Gönen Köy Enstitüsü*'nde kazandığı dünya görüşü arasındaki çelişkilerden doğmuştur.

Bu dünya görüşü kısaca “eskimiş”e karşı “yeni”den, “karanlık”a karşı “aydınlık”tan, “ezen”e karşı “ezilen”den, “haksız”a karşı “haklı”dan yanadır kesinlikle. Ve o, yana olduklarını koruma, geliştirme savaşımıdır.

Sanatta Devrimci Tavır Hayatı Daha da İnsanlaşma Yönünde Dönüştürme Tavrıdır

Köy romancılığına yönelik eleştirilere yanıtını o, bu akımın doruğundaki yerinden şöyle seslendirmiştir:

-“Gerçekçi edebiyat hayatla ilgisini koparmayan edebiyattır. Köy yazarlarına saldırmak yanlıştır. Asıl uğraşılacak olan, gerçekleri değiştirmektir. Türk köyü, bugün, hâlâ her türlü lafın dışında, perişandır. Birçok köyümüzde insanların yemesi yeme, yatması yatma değildir. İnsan onuru ile bağdaşmayacak bir yaşayışları vardır. Gören göz, duyan kulak ve öteki insanlardan biraz daha hassas olan sanatçı, bunlara acaba sırtını nasıl dönebilir? İş gücü bırakıp aylak insanlar üstüne birtakım edebiyat numaraları yapmak isteyenler yollarına devam etsinler. Biz de Türk köylüsünün acısını, çilesini sesimizin yettiği kadar duyurmağa çalışalım.” (Mustafa Baydar, *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar?*, 1960).

“Çabam, bugüne dek gerektiği ölçüde ve nitelikte yazılmadığına inandığım köylü yaşayışını, halkçı ve devrimci açıdan yazmayı sürdürmektir. Türkiye toplumunun en ağır hizmetlerini ve üretim işini yapan bu insanların bilincindeki ve bilinçaltındaki istekleri, tepkileri ve belli başlı çelişkileri, sanatın gereklerini de göz önünde tutarak yazmanın bir görev olduğunu her geçen gün

biraz daha iyi anlıyorum. Edebiyat, tıpkı eğitim gibi, insanlarımızı hayata karşı devrimci tavır ve davranışlı yapmada önemli bilinçlendirme aracıdır. Benim eğitim ve edebiyat çalışmalarımın amacı bu noktada birleşmektedir. (...) Sanatta devrimci tavır, hayatı değiştirme tavrıdır. Kitaplarımız, bize ün sağlamaktan ya da kalıcı olmaktan önce, toplumu devrim yönünde etkilemelidir.” Tırpan, 1970. (Türkiye (1923- 1973) Ansiklopedisi, C.1, s.355, Kaynak Kitaplar, 1974.)

Köylünün Siyasal Yaşamındaki İşlevi

Özgürlük savaşımında ağırlığın, eğitildiği ve uyandırıldığı köylüde olacağını savlamıştır o. “... *düzen değişikliğinin (...) bizde köylü sınıfına bağlı olduğunu*” anlamayan aydınlar için şöyle demiştir: “(Bunlar), ‘küçük mülkiyet, küçük ve dağınık yerleşme, yeni kültür ilişkilerinden yoksunluk, köylüyü dar görüşlü ve zor değişir yapmıştır. Bu yüzden köylüden hayır gelmez derler.’ (...) köylülerin daha yetkin kişilerin yönetiminde bazı üretim başarıları gösterebileceğini öne sürerler. ‘Köylü, kendisinden daha üst bir sınıftan olan yüzbaşının emrinde iyi bir er olabilir, iyi bir uşak, ırgat olabilir, fakat baş olamaz, başa geçemez: derler. Hatta bu teze dayanarak romanlar yazarlar.”

8 Eylül 1969 günlü Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “Köylü Uyanmaz mı?” başlıklı yazısından aktarılan bu düşüncesini yine orada şu sözleriyle perçinler: “Köylüsüz kurtuluş, köylüsüz devrim, köylüsüz kalkınma, Türkiye’de sadece zor değil, olanaksızdır.”

Aşağıdaki alıntılar, onun eğitim alanındaki savaşımlarından örneklerdir:

- “Devletin eğitim harcamalarında, Urfa’da bir nüfusa 22 lira, Ankara da bir nüfusa 106 lira... Fen lisesinde bir öğrenciye 6500 lira... Ankara Üniversitesi’nde okuyan öğrencinin %85’i memur,

subay, büyük esnaf ve zengin köylü çocuğu, % 5.7'si işçi çocuğu... İstanbul Üniversitesi'nde de durum buna yakın... Bunlar hiç değilse 1923'ten beri aynı devletin ve aynı yasaların çocuklarıdır. Köyde doğanlarla kentte doğanların yaratılışları ayrı mıdır? Doğulu ile Batılıların ana karnında kaldığı süreler başka başka mıdır? Kız doğmakla oğlan doğmak çocuğun geleceğine bu kadar büyük etkiler yapmalı mıdır?

Yoksul köylü çocuklarının orta kolaylıkta girebileceği okullar İmam Hatip okullarıdır. Yoksul köylü çocukları buralarda orta derecede mesleki eğitim görüyorlar. Yükseköğrenime atlamaları ancak bu okullardan geçmekle mümkün oluyor. Sistem, bir teokratik eğitime girip çıkmadan yükseköğrenime kavuşmanın yollarını yoksul çoğunluğun çocuklarına kapamıştır. Devletin ve eğitimin resmî yöneticileri ne derlerse desinler, hâlâ beyin oğlu bey, ırgatın kızı ırgattır. Ve bu kötüdür. Kötülük, Devlet Başkanımızın ya da Bakanın acımasız oluşundan değil, sistemin bozukluğundandır.

Herkesin okumasını savsaklamak gibi bir tutumun yanı sıra, okutulanların nasıl okutulduğuna da dikkatle bakmak zorundayız. Özellikle, geri bırakılmış ülkelerde, sermayeci azınlık, uygun tedbirleri alarak, insanın daha kolay sömürülebileceği bir eğitim öngörüyor ve uyguluyor. Sadece bunlar değil, emperyalistler de bu konuya ilgi göstererek çocuklarımızın beslenmesine, 12.000 den 90-100 tanesinin seçilip el bebe, gül bebe okullarda okutulmasına kadar karışıyorlar ki, bu seçkin beyinleri burada daha ucuz yatırımlarla yetiştirip kendi yurtlarına transfer edebilsinler.” (TÖS Devrimci Eğitim Şûrası (4- 8 Eylül 1968), s.19. TÖS Yayınları, 1969).

Eğitim ve Öğretmen

Yurt ve Dünya Sorunlarının Dışında Değildir

Köy Enstitüleri'nin mimarı İ. Hakkı Tonguç'un dediği gibi,

“insan öyle eğitilmeli, yani uyandırılmalı ki, onu kimse sömüremesin!”.

(...)

Bütün devletlerin nüfusları ve başkentleri, dünyanın en yüksek ve en çukur yerleri, en geniş ve en uzun akarsuları, ölmüş Divan Edebiyatı’nın nazım türleri, bu edebiyatın vezinleri, failâtün failâtün failün’leri bugünkü insana ne kazandırır, topluma ne katar?

Eğitimi, toplum ve ülkenin geçiminden, gelir ve giderlerinden, savunmasından, sağlığından, yönetiminden ve yönetimin denetiminden, ulusun üremesinden, yenileşme ve gelişmesinden ayrı düşünmek, ayrı uygulamak, tıpkı yaşamdan kopuk Divan Edebiyatı gibi bir “Divan Eğitimi” yürütmek olur. Geçtiğimiz dönemde Bakanlık, öğretmenlerin yalnızca ve ısrarla, resmi müfredat programları içinde kalmasını, ABC öğretmesini, yurt sorunlarına ve yönetimine dokunmaktan kaçınmalarını, yeraltı ve yerüstü servetlerimizden, petrol ve madenlerimizden söz etmeyip eğer program gereğince söz ederlerse, hangi yıl, kim tarafından keşfedildiğini, yer altından nasıl çıkarıldığını, nasıl rafine edildiğini, ayrıştırıldığı zaman hangi maddelerin elde edildiğini anlatmalarını; alınıp satılmasına, işletilmesine, ticaretine karıştırlarsa bunun “siyaset” sayılayacağını, eğer siyaset yapmak istiyorlarsa, öğretmenliği bırakıp seçimlere katılmalarını söylemiştir.

Ne demektir, nasıl bir anlayıştır bu? Öğretmen plâk mıdır? Öğretmen bir tür “teaching machine” midir?

Öğretmenler, toplum ve ülkemizin ihtiyaçlarına uymadığı gibi, Anayasaya, çağdaş demokrasinin gereklerine de uymayan kayıtlar içinde hapsolup kalamazlar” (Fakir Baykurt, İfade (TÖS Savunması s. 62, 63. Eğitim-İş Yayınları, Mayıs 1994).

Görüldüğü gibi o, eğitim hakkının kullanımındaki ayrıcalıklara, eğitimi ve öğretmeni yurt ve dünya sorunlarının dı-

şında düşündürme zorlamalarına karşı olan isyanını *sımsıkı yönetimi korumakla görevli askeri mahkeme önünde bile dile getirmekten çekinmemiştir.*

Sanat ve eğitim alanındaki özgürleştirme savaşlarıyla ilgili örneklerden sonra şimdi de onun, yine kısaca, örgütsel alandaki savaşlarına bakalım:

Baykurt'un örgütçülüğü denildiğinde kuşkusuz Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) akla gelir. Ancak altı yıl yaşayabilen (1965-1971) TÖS'ün kısa bir aranın (1967) dışında Genel Başkanlığı'nı hep o yapmıştır. Kuruluştaki bu görevi, sanat alanındaki çalışmalarını aksatır korkusuyla kabul etmemiştir. Bir de öğretmen hareketine yarar yerine zarar verebileceği yolundaki direnişinde, ısrarcı arkadaşlarına söylediklerini TÖS anılarını içeren özyaşam kitabında şöyle anlatır:

- *“Bana kaçma diyorsunuz. İçinizde şairler, yazarlar var, yazmak kaçmak mıdır? Yazmak kavganın en içine atılmak değil midir? Yazmak eylem değil midir? Bizim yazarlığımız korkarak eve çekilmek değildir. Yazarlık sendikacılıktan çok daha risklidir. Günümüzde yazarlar sık sık tutuklanıyor, öldürülüyor. Yazarın işi zor, sizin bunu bilmeniz gerekir. Onun vakti yoktur sizin eylem dediğiniz işlere. Mitinglere, yürüyüşlere! Yazmayı küçümsemek yanlışdır. Lütfen doğru konuşun”* (Fakir Baykurt, Bir TÖS Vardı, Papirüs Yayınları, 1999, s. 17).

Yasakları Aşmayı Beceren İlk Memur Sendikası TÖS

Genel Başkanlık önerisini, gerçekten kabullenmemiştir ilkin. Ankara'da yaklaşık üç yılını aynı bölgede (Nallıhan'a gidiş-gelişlerde) birlikte geçirdiğimiz ilköğretim müfettişliği yıllarında oluşan dostluğumuza dayanarak benim de ısrarcı olduğum bu öneriyi kabul ederek *Türkiye'nin toplumsal ve siyasal tarihinde unutulmaz izler bırakan TÖS'ün başına geçti en sonunda o.*

TÖS'ün de kuruluş yasası olan 624 sayılı *Devlet Personeli Sendikaları Kanunu*, kamu emekçilerinin dörtte birini kapsam dışı tutan, toplu sözleşme ve grev hakkı içermediği için dernek-ten pek farkı olmayan, “herhangi bir surette siyasî faaliyette” bulunulmasını (md.14/a), “(herhangi) bir siyasî teşekkülün leh ve aleyhinde herhangi bir davranışta” bulunulmasını (md.14/d), “Devlet personeli hukukuna ve kamu hizmeti görevlerine ilişkin mevzuatın uygulanmasına dair isteklerini açıklamak veya desteklemek amacıyla açık yer toplantıları ve gösteri yürüyüşleri” yapılmasını (md.14/i), *Bakanlar Kurulu kararı olmadıkça uluslararası kuruluşlara katılmayı* (md.14/k) yasaklayan ve daha nice yasaklarla dayatılan bir yasadır.

Hiç unutulmamalıdır ki TÖS Genel Başkanı *Fakir Bayburt*’la İLK-SEN Genel Başkanı *Kenan Keleş*’in birlikte yönetiminde uygulanan ve eğitimde üretimi dört gün boyunca durduran ve aslında “grev” den başka bir şey olmayan *Genel Öğretmen Boykotu*, yasaklara karşı yapılmıştır (15-18 Aralık 1969). Ve yine buna karşı TÖS’ün *Devrimci Eğitim Şûrası* (4-8 Eylül 1968), *Büyük Eğitim Yürüyüşü* (15 Şubat 1969) gibi eylemleri ve 624’ün daha nice yasaklarını delip geçen özgürlük uğrunda öteki etkinliklerinden birçoğu *Fakir Baykurt*’un *Genel Başkanlığı*’nda gerçekleştirilmiştir.

Öyleyse *Fakir Baykurt* 624’ün yasaklarıyla kuşatılmış bir alanda doğan TÖS’ü; eğitim ve öğretmen sorunlarının çözümü için ve hatta bu sorunları doğuran yurt ve dünya sorunlarının çözümüne destek için kimi zaman bu alanın dışına da çıkarak bir araç olarak kullanabilmiş örgütçü ustalarımızın önde gelenlerindendir.

TÖS’ün özgürleştirme yolunda bir araç olarak kullanılmasını o, halkın sanat yoluyla da eğitimi ve uyandırılmasında şu ya da bu ölçüde rol oynayan TİYATRO-TÖS’le de örneklemiştir.

TÖS, kapitalist (ulus) devletin olduğu her ülkede bulunan “sivil toplum” kuruluşlarından biriydi. Sivil toplum, toplumun biyolojik/fiziksel değil, düşünsel ve ruhsal varlığıdır aslında. Siyasal partilerin, sendikaların, meslek odalarının, derneklerin ve benzeri resmi olmayan (gönüllü) kuruluşların, bu bağlamda etkinlik alanıdır. Aslında bir kamusal/resmi alan olmayan, olmaması gereken bu ideolojik/kültürel alanda yurttaşlar, belirli bir sınıfın örgütlü bireyleri olarak işçi ve sermaye sınıfları (temel sınıflar) arasındaki çelişkiler ekseninde ekonomik, toplumsal, siyasal etkinliklerde bulunurlar. Bu etkinlikler, kaba güce, silaha, anarşiye, zora, zorbalığa; şiddetin, baskının başka hiçbir türüsüne başvurmaksızın yürütülen, iyisiyle kötüsüyle, doğrusuyla yanlışıyla bütün düşüncelerin ve duysal/ruhsal bütün değerlerin üstünlük yarışması niteliğinde özgürce yapılabilen sınıflar savaşıdır özünde.

Bir ülkede eğer en başta bu anlamda özgürlük varsa (ya da sınıflar savaşımına ket vuran herhangi bir sınırlama yoksa) orada demokratik bir sivil toplum, demokratik bir devlet, kısaca burjuva demokrasi vardır. Değilse yoktur.¹

Ne acıdır ki *Cumhuriyet Türkiye’si*’nde çoklarınca “*demokrasinin altın yılları*” sayılan ve ikinci yarısında TÖS bulunan 60’lı yıllarda bile böyle bir sivil toplum, dolayısıyla demokratik bir devlet; demek ki burjuva demokrasi hiç olmadı.

Yukarda değinerek geçtiğim 624’ün yasaklarından bile bellidir bu. Kaldı ki TÖS yıllarında siyasal tarihimizde kara bir leke gibi duran ve “*öğretmen kıyımı*” deyimiyle ünlenen dramatik olaylar yaşanmıştır.

¹ Sivil toplum konusunda bknz:

- Norberto Bobbio-Jacques Texier, Gramsci ve Sivil Toplum. (Çevirenler: Arda İpek, Kenan Somer).
- Feyzullah Ertuğrul, Özgürleşme Yolunda Unutulmuş Bir Uğrak: Hasan Âli Yücel-Kenan Öner Davası, Güldikeni Yayınları, Genişletilmiş 3. Basım, 2000, s. 195-199.

Siyasal Tarihimizde Kara Bir Leke: “Öğretmen Kırımı”

Fakir Baykurt TÖS Davası’ndaki İFADE’sinde TÖS’e ve TÖS’lü öğretmenlere yönelik nice baskı ve saldırıdan oluşan bu olaylardan örnekler verir. Örneğin 1971’in Ocak, Şubat aylarında AP’li, *Ülkü Ocaklı, Milli Nizam Partili* saldırganlar tarafından çeşitli biçimlerde saldırıya uğrayan, evleri bombalanan TÖS üyelerini isim isim dile getirir; aynı faillerce lokalleri basılan, eşyaları parçalanan, bombalanan TÖS şubelerini açıklar. Üstüne katran dökülerek, başına yular takılarak “*geceleyin sokaklarda dolaştırılan, öldü sanılarak bir hendeğe atılan Kula’nın Börklüce Köyü öğretmeni Hüseyin Ergün’ü, sarı meslek kuruluşlarıyla Meclis’teki iktidar sözcüleri tarafından yaratılan*” TÖS ve öğretmen düşmanlığı koşullarında iftira edilerek organı kesilen ve üstelik işten atılan *Malatya Lisesi öğretmeni Kemal Altınkaş’ı, Tuzluca’da kulağı kesilen Hüseyin Özaydın’ı* anlatır. TÖS e ve TÖS’lü öğretmenlere yönelik çeşitli baskı biçimlerinin listesini çıkarır. TÖS’ün 7-9 Temmuz 1969 günlerinde Kayseri’de başlayan 2. *Olağan Genel Kurulu*’nun bulunduğu *Alemdar Sineması*’nın, kışkırtılmış komünizm ve laiklik düşmanlarınca ateşe verilerek salonu dolduran TÖS delegelerinin yakılmak istenmesini anımsatır.

Özgürlükçü ve demokratik olmaktan böylesine uzak bir sivil toplumda TÖS adına eğitim hakkı ve sendikal haklar için yürüttüğü savaşımlarla *Fakir Baykurt*, aynı zamanda bizdeki bu sivil toplumun, özgürlükler alanına dönüşmesi ya da demokratikleşmesinin de, oradan demokratik parlamentoya, demokrat hükümetlere; kısacası demokratik devlete, demokrasiye ulaşılmasının da savaşımını vermiş sayılmalıdır kanımca.

Emekten Yana Bir Siyasal Erk İçin

Köy enstitüsünü bitirdiğinde “*politikaya girmeme kararı*” aldığını, 70 yaşına değin bu kararına bağlı kaldığını söylüyor-

du o. 1999 seçiminde ÖDP'ye girdiğinde ve İzmir'den Milletvekili adayı olduğunda bu kararını bozduğunu açıkladı. Seçim gezilerinde “50 yıldan beri sürüp gelen”, “ağırlıkla sağ ve sermaye” iktidarı olan yönetimlere son verilmesi ve emekten yana bir siyasal erke ulaşılması için oy istedi seçmenlerinden (Cumhuriyet, 2 Nisan 1999). Ömrü yetseydi kuşkusuz eğitim emekçileri de içinde olmak üzere işçisi köylüsüyle, esnafı sanatkârıyla tüm ezilenlerin kurtuluşu yolundaki demokratik bir devlet, demokratik bir Türkiye uğrunda savaşımlarını sivil toplum örgütleri hiyerarşisinin ilk sırasındaki siyasal partilerden birinde, bu kez doğrudan ve çok daha etkin bir biçimde sürdürecekti.

12 Mart Yönetimine Muhtırası

Fakir Baykurt başkanlığındaki TÖS Yürütme Kurulu, 12 Mart Yönetimi'nin Milli Eğitim Bakanı Şinasi Ore'le verdiği 31 Mart 1971 günlü “muhtıra” da “Anayasamızda öngörülen reformları ‘Atatürkçü bir görüşle’ ele alacak, ‘Devrim Kanunları’nı uygulayacak’ yeni hükümetin (...) yapacağı reformlardan birisi(nin), kalkınmaya destek olması bakımından belki de en önemlisinin, (...) Eğitim reformu olduğu(nu)” vurgulamış, “reforma inanmış Atatürkçü ve devrimci kişilerin işbaşına getirilmesi”, “624 sayılı Kamu Personeli Sendikaları Yasası’ndaki örgütlenme hakkını sınırlayan maddelerin değiştirilmesi ve öğretmene grev hakkının tanınması” isteminde bulunmuştu. Oysa bu tarihten yaklaşık bir buçuk ay sonra (17 Mayıs 1971’de) Fakir Baykurt gözüaltına alınacak, Genel Başkanlık görevini yapamaz duruma getirilecekti. Yaklaşık altı ay sonra da (20 Eylül 1971’de) 1961 Anayasası’nın 46. maddesindeki “çalışanlar” sözcüğünün yerine “işçiler” sözcüğü konularak TÖS’le birlikte tüm kamu emekçileri sendikaları kapatılacaktı.

Atatürk'ü Fakir Baykurt Gibi Anlamak

Öyleyse “*partiler üstü*” 12 Mart Yönetimi’nin Atatürkçülük anlayışı ile Fakir Baykurt arasında dağlar kadar fark olmalıydı.

Nitekim İFADE’sinde Atatürk için şunları söylüyordu o: “(Atatürk) hiçbir zaman (...) benden ilerisi olamaz, ben ne söylemişsem Türk ulusu orada kalsın dememiş, bunu aklının köşesinden geçirmemiştir (...).” “Askeri Savcı; duran, oturan bir Atatürk ortaya koymaktadır. ‘O, görüşlerin en ilerisini söylemiştir, O’ndan daha ileri görüşlü olmak mümkün değildir(...)’ demek, Atatürk’ü yaşadığı süre içinde dondurmaktır demektir.” (s.71)

Fakir Baykurt, 12 Mart’ın “*partiler üstü*” yönetiminin savcısına (savunucusuna) yönelik bu eleştirisiyle kuşkusuz “Böyle bir Atatürkçülüğün gereklerini yerine getirmek suç mudur ki TÖS’ü kapattınız, şimdi de üstelik tutuklu olarak bizi yargılıyorsunuz” demeye getiriyordu.

Oysa 12 Mart askersel yönetimi, daha da öteye giderek 80’li yılların başında Nadir Nadi’ye “Ben Atatürkçü Değilim” dedirten 70’li yılların ekonomik, ideolojik, siyasal koşullarını tezgâhlayacak ve ülkemizin 24 Ocak Kararları’nın ipoteği altına alınmasını, 12 Eylül’ün zifiri karanlığına sokulmasını kolaylaştıracaktı...

Evet, Atatürk’ü Fakir Baykurt gibi anlamakla Memduh Tağmaç gibi, Kenan Evren gibi ve onların bugün hâlâ sürüp gelen Anayasal düzeniyle eklemlenmiş asık suratlı-güler yüzlü asker ya da sivil, niceleri gibi anlamak arasında gerçekten dağlar kadar fark vardı...

Fakir Baykurt’un örgütçülüğü denildiğinde onun “sendikal örgüt”, “demokrasi” kavramlarıyla, sendika-parti ilişkileriyle ilgili görüşlerine de değinilmesinde yarar vardır. O, TÖS’ün kuruluşunun beşinci günü olan 13 Temmuz 1965’te Adapazarı’nda yapılan TÖDMF Kurultayı’nda dağıtıldığını sandığım TÖS adı-

na yaptığı açıklamada: *sendikal örgüt anlayışını şöyle dile getirmişti:*

**İşveren İster Patron, İster Devlet Olsun,
Sesi Çıkmayan İşçi ve Memurun Her Zaman
Yüreği Korku Dolu ve Boynu Buruktur**

“Sendikalar, -gerçek sendikalar demek istiyorum- tıpkı siyasi partiler gibi, demokratik hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Sendika kurma hakkının olmadığı veya bu hakkın çok kısıtlandığı ülkelerde demokrasi yok demektir. Çünkü; demokrasilerde ‘çalışanlar’ haklarını ancak örgütlenerek kurtarabilirler. Demokrasilerde birbirine bağlanmış ellerin sesi olmaz. Sesi çıkmayan işçi ve memur, işverenin - ister patron, ister devlet olsun- tek yanlı kararlarına, takdir ve tayinlerine uymak, halini onun lütuf ve merhametiyle iyileştirmek gibi bir çemberin içindedir. Bu kaderdeki insanların her zaman boynu buruktur, her zaman yüreği korku doludur. Bunların en masum, en haklı kırıntıları suç sayılır, kolayca bastırılır. Böylece toplum, uysal, elpençe divan kapıkullarıyla dolar; küskünlük ve eziklik sebebiyle çalışma hayatı verimsizleşir, işler çok kere ‘angarya’ kabul edilir, tarafsız yönetim kurulamaz, umulan gelişme ve ilerleme gerçekleşemez” (s. 2,3)

Sendika – Siyasa İlişkileri Üzerine

O dönemin sendika-parti ilişkilerine ışık tutan düşünceleri de şöyledir:

*“Hukukla ilgili herkesin bildiği gibi **siyaset** sözüne, biri **geniş**, öbürü **dar** olmak üzere iki anlam veriliyor.*

***Geniş** anlamda siyaset, devlet ve memleket işlerinin görülme ve yürütülmesi, ya da sorunlarının çözülmesiyle ilgilenme anlamında kullanılır.*

Dar anlamda ise, bir partiye yazılmak, o partide çalışmak, iktidara gelmek ya da iktidardan gitmemek için çaba göstermek anlamına gelmektedir.

(...)

Yasaların, memur kuruluşları için yasakladığı siyaset, **dar** anlamda, yani iktidara yönelme anlamındaki siyasal çalışmalardır. **Geniş** anlamda siyasetin yasaklanmış olduğunu sanmak ve bu sanıyı savunmak, her şeyden önce Anayasamızın düşünce ve özgürlükle ilgili 20'nci maddesine uymaz.” (İFADE, s. 114, 115)

TÖS'ün 12 Mart Darbesi'nden Kurtarılan Mal Varlığı

Gönüllü uğraşı ve katılımlarla derlenen ve üyelerin dışından tırnağından kopup gelen ödentilerle edinilen TÖS'ün malvarlığının 12 Mart yönetiminin gaspından kurtarılmasında, özellikle 12 Mart karabasanında ve tüm kara günlerinde üyelere, onların yakınlarına TÖS'ün maddi - manevi varlığıyla arka çıkılmasında kuşkusuz örgütçü *Fakir Baykurt*'un ustalığının eli ve rolü vardır. Ama daha da anlamlısı 12 Mart'ın *Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi*'nce 9 yıla yakın ağır hapis cezasına çarptırılmasının ardından çıkarılan *Af Yasası*'ndan yararlanmayı reddederek ağır hapis kararının iptali için arkadaşları ile birlikte başvurdukları *Yargıtay*'ın kararıyla aklanmaları idi.

TÖS'teki İç Dinamikler

Fakir Baykurt, her canlı varlık gibi TÖS'ün de asıl kendi iç dinamikleriyle daha yetkin ve daha etkin olabileceğini bilirdi. Denilebilir ki TÖS'ün iç dinamikleri hiçbir zaman çok sayıda ve karmaşık olmadı. İç dinamikler arasındaki farklılaşmalar TÖS'ün amacı üzerine değil, daha çok amacına uygun kullanımı ya da yolu yöntemi (stratejisi) üzerineydi. Önceleri yöne-

timden farklılaşan tek iç dinamiği vardı TÖS'ün. İkincide iki, üçüncüde yine tek dinamiği. *İlkinde* CHP'ye yakınlık-uzaklık ikilemiydi tartışılan. *İkincisinde* emperyalizme ve kapitalizme karşıtlığın zamanı, zemini ve yolu konusuydu. *Üçüncüsünde* ise eğitim emekçilerinin ve tümüyle emeğin kurtuluşuna götürececek yol, Milli Demokratik Devrim-Sosyalist Devrim yollarından hangisidir tartışmasıydı.

Şunu da eklemeliyim ki tüm bu tartışmaların esas olarak bilimsel çözümlere, verilere dayandırılmasına, kuramsal düzeylerde yapılmasına özen gösterilirdi.

Fakir Baykurt, TÖS'ün 7-9 Temmuz 1969 günlerinde *Kayseri*'de toplanan 2. Olağan Genel Kurulu'nun açılışında iki muhalefet dinamiğinin tekleşmesine yol açan bir konuşma yaptı ve şöyle dedi:

• “Bağımsızlıkçı, demokratik ve uyandırılmış halkın özgür kararına dayanan, sosyalizme açık olan Anayasamıza kızanlar; ‘Türkiye sosyalist olacaktır’ denildiği zaman cin ifrit kesilenler, boş yere çırpınmaktadırlar. Onların dediği değil, tarihin dediği olacaktır. Yalnız Türkiye değil bütün dünya sosyalist olacaktır.” (s. XIV)

(...)

Kim ne derse desin, sizler yoksul Türkiye'nin gözbebeği öğretmenlersiniz. En ilerde olanlarınız elbet değerlidir. En geriden gelenlerinizin de büyük değeri vardır. Biz Genel Merkez yöneticileriniz, geçmiş dönemde zorunlu olarak en ilerdeki arkadaşlarımızın yanında yer alamadık. En gerideki arkadaşlarımızı da düşündük; onların ilerlemesi, TÖS içinde sağlam ahengin kurulması için çalıştık. En çok kaçınmamız gereken hastalık, devrimciliği dogmatik bir yarış haline getirmek, böylece birbirimizle uzlaşmaz, barışmaz ayrılıklar yaratmaktır. (...) Biz (...) bütün üyelerimizi devrimci biliyoruz. Birbirimizi eğiterek ilerlemek ve hiçbir üyemizi küçük görmemek örgüt bilincimizin özüdür. (s.

XXI) (Devrimci Öğretmenlerin Savaşı, TÖS 2. Olağan Genel Kurulu'na sunulan 1967-1969 Dönemi Çalışma Raporu'ndan).

Bu söylediklerime bir not eklemeliyim: TÖS içindeki muhalefet dinamiklerinin ikincisini, *Kayseri Kongresi*'ne doğru yayımlanan, 750'ye yakın TÖS üyesinin imzasını taşıyan *TÖS Devrimci Dayanışma Bildirisi* tanıtılabilir.² Üçüncü muhalefet dinamiğini tanıtabilecek olan ise TÖS Genel Merkezi'ne sunulan ve imza sahiplerinin TÖS Davası tanıklığına çağırılmasına neden olan 29 imzalı, 8 Ağustos 1970 günlü “*muhtıra*”dır. Şunu da eklemeliyim ki imza sahipleri bu “*muhtıra*”dan dolayı TÖS davası tanıklığına çağırılmışlar, mahkemede sanıkların aklanması yönünde ifadede bulunmuşlardır.

Sözlerimi bağlarken bir not daha düşmek istiyorum: *Fakir Baykurt*'un sivil toplum alanında TÖS yoluyla sergilediği yeri, sanat ve öğretmenlik yaşamındaki yönü, çoğu zaman yoksul ve orta halli köylüden yanadır; “*işbirlikçi*” olan-olmayan sermaye sınıfından yana asla değildir. Bilimsel anlamıyla bir tümel sınıf olan (tüm insanların mutluluğunu amaçlayan) işçi sınıfının siyasal devinimlerinin eksenindedir.

Bitirirken yineliyorum: Özgürlük ve demokrasi savaşçılarımızın önde gelenlerinden, en üretkenlerinden biri ve Köy Enstitüleri'nin armağanı, onuru olarak sonsuza değin yaşayacaktır Fakir Baykurt...

abece, EĞİT-DER Yayın Organı, Eğitim ve Ekin Dergisi,

Sayı /28, Ekim 2004

2 Bu bildiriyi iki muhalefet dinamiği ortaklaşa hazırlamışlardı.

Ölümünün 5. Yılında

9. YENİDEN FAKİR BAYKURT¹

Değerli Arkadaşlarım;

Dünkü ve bugünkü etkinlikleri İzmir çapında birlikte düzenleyen, bizlere ölümünün 5. yılında *Fakir Baykurt*’u coşkulu ve görkemli bir biçimde anma olanağı sağlayan kurum ve kuruluşları yürekten kutluyorum.

Fakir Baykurt’un köy enstitüsündeki öğrenciliği 1944-1948 yılları arasındadır. Öyleyse yaşamını 1949-1999 yılları arasında tamı tamına yarım yüzyıl özgürlük savaşımına adanmıştır o. O’nun “*özgürlük savaşımcısı*” kimliğini vurgulamak üzere belli-başlı savaşımalarını anımsatacağım sizlere.

Nedir özgürlük savaşımı?

En genel anlamıyla; ekonomik, kültürel ve siyasal yaşamda insanın insanca gelişmesini ya da insanlaşma sürecinde durmaksızın ilerlemesini engelleyen her türden baskı, sınırlama ve saptırmaları giderme ve önleme savaşımıdır.

İşte böyle bir savaşım sürecinde *Fakir Baykurt*, “*eskimiş*”e karşı “*yeni*”den, “*karanlığa*” karşı “*aydınlık*”tan, “*ezen*”e karşı “*ezilen*”den yana olmuştur yaşamı boyunca.

1 2004 Ekim ayında İzmir EĞİTİM SEN şubeleriyle birlikte kimi demokratik kurum ve kuruluşların ortaklaşa düzenledikleri yemekli toplantıda yapılan konuşma.

“Yana” olduklarını koruma, kurtarma, geliştirme savaşıdır o. Köy enstitüsünü izleyen yarım yüzyıllık yaşamını, böylesine soylu bir savaşıma adanmıştır.

Onun savaşımı, içinde doğup büyüdüğü köy yaşamına bu dönem boyunca kurulu düzenden dayatılan koşullarla köy enstitüsünde kazandığı dünya görüşü arasındaki çelişkilerden doğmuştur. Onun dünya görüşünü, bu dünya görüşü doğrultusundaki savaşımçı ruhunu ve bilincini besleyip büyüten 21 köy enstitüsünden biri olan *Gönen Köy Enstitüsü*’dür.

Esas olarak 3 alandadır onun özgürlük savaşımı:

1. Sanat Alanındaki Savaşımı

1955’te ilk yapıtı “Çilli”yi yayımladı o. 1959’da da 1958 *Yunus Nadi Roman Yarışması*’nda “Birincilik” alan ve kurulu düzen bekçilerinin hiç bitmeyen tepkilerine yol açan “Yılanların Öcü”nü.

Sayısı 50’ye yaklaşan romanları ve öykülerinden oluşan sanatçı kimliğiyle yürüttüğü özgürlük savaşımıyla o, “köy romancılığı” akımını yaratan köy enstitülü yazarlarımızın önde gelenlerindendir.

Kendi deyişiyle “Türkiye toplumunun en ağır hizmetlerini ve üretim işini yapan bu insanların (köylülerin-F.E.) bilincindeki ve bilinçaltındaki istekleri, tepkileri ve belligaşı çelişkileri” dile getirmiştir o. Ve tabii “sanatın gereklerini göz önünde tutarak”.

Köy edebiyatını küçümseyenlere, “iş gücü bırakıp aylak insanlar üstüne bir takım edebiyat numaraları yapmak isteyenler yollarına devam etsinler” demiştir.

2. Eğitim Alanındaki Savaşları

Onun eğitim alanındaki savaşımı kimliğinin en çarpıcı biçimde yansıdığı yer kuşkusuz ki TÖS' tür.

Fakir Baykurt, eğitim harcamalarındaki *doğu-batı, köy-kent, yoksul-zengin, kız-oğlan* ayrımcılığına TÖS yoluyla her zaman karşı çıkmıştır.

TÖS'ün 4-8 Eylül 1968 günlerinde toplanan ve eğitimi devrimci açıdan tüm yönleriyle irdeleyen *Devrimci Eğitim Şûrası*; Onun, *eğitimde özgürlük savaşımı* kimliğini, boyu boyunca açıklayan önemli bir etkinliktir.

Bu Şura'yı açış konuşmasında o, *"devletin ve eğitimin resmi yöneticileri ne derlerse desinler; hâlâ beyin oğlu bey, ırgatın kızı ırgattır"* demiş; *İmam-Hatip Okulları'na da değinerek, "sistem, bir teokratik eğitime girip çıkmadan yükseköğrenime kavuşmanın yollarını, yoksul çoğunluğun çocuklarına kapamıştır"* diye seslenmiş ve eklemiştir: *"Sermayeci azınlık, uygun tedbirleri alarak insanı daha kolay sömürebileceği bir eğitim öngörüyor ve uyguluyor. Sadece onlar değil, emperyalistler de bu konuya ilgi gösteriyorlar."*

Yine TÖS adına 12 Mart Yönetimi'nin askeri mahkemesi önünde, *"tıpkı yaşamdan kopuk; divan edebiyatı gibi"* yurt ve dünya sorunlarından kopuk bir eğitim düzeninin olamayacağını, oysa önceki dönemde *Bakanlığın* öğretmenlere *"yalnızca ve ısrarla ABC öğreteceksiniz"* dediğini söylemiş; yine *eğitimde özgürlük savaşımı* kimliğiyle, *İsmail Hakkı Tonguç'un* şu sözlerini aktarmıştır: **"İnsan öyle eğitilmeli; yani uyandırılmalı ki onu kimse sömüremesin!"**

3. Sivil Toplum Alanındaki Savaşları

TÖS adına yaptığı savaşları onun örgütçü kimliğini açıklar.

Fakir Baykurt'un örgütçü kimliği dolayısıyla buraya bir not düşmek istiyorum:

Enstitü çıkışlılar kabaca 2 grupta düşünülebilir:

Birinci gruptakiler, tarımsal alandaki ve teknik işlerdeki bilgi ve becerileriyle demokratik ve laik toplum modeline uygun tutum ve davranışlarıyla bulundukları yörelerde önderlik yapan büyük çoğunluktur.

İkinci gruptakiler, *Köy Enstitüleri*'nin yurt ve dünya çapında tanınmasında en büyük emeği ve rolü olanlardır. Onlar, köy edebiyatı akımına damgasını vuran değerli sanatçı arkadaşlarımızdır. Bir de biliminsanlarımız ve siyasetçilerimiz düşünülebilir bu grupta.

Köy enstitüsü çıkışlı eğitim emekçilerini tümüyle kapsayan bu iki gruptakilerden büyük çoğunluk, eğitim emekçilerinin *sivil toplum* alanındaki kuruluşlarında örgütçü ve örgütlü kimlikleriyle nice savaşımardan geçip gelmişlerdir.

Köy Enstitülüler toplumun ileriye doğru şu ya da bu ölçüde dönüştürülmesinde rol oynamışlardır.

Fakir Baykurt ikinci gruptaki köy enstitülülerden biri olarak sanatçı kimliğiyle, toplumsal ilerlemeye kuşkusuz ki en üst düzeylerde katkılarda bulunmuştur ama onun, sivil toplum örgütü olan TÖS'deki savaşımlarıyla bu ilerlemeye katkıları, görece daha doğrudan ve daha önemlidir. Çünkü resmi değil, gönüllü kuruluşlar alanı olan sivil toplum; parlamentonun ve devletin şöyle ya da böyle olmasında rol oynar. Öyleyse sivil toplumdaki siyasal partiler, sendikalar, odalar ve derneklerden ancak özgürlükçü ve demokratik olanların ağır basmasıyla olur ki demokratik bir devlet yaratılabilir. Değilse toplum ya otoriter ya da totaliter bir devletle yönetilir. Böylece örgütlenme, düşünce ve anlatım özgürlüğü, yargı bağımsızlığı bulunmayan gelir dağılımı egemenlerden yana tastamam işleyen bir toplumda yaşanılır.

Sivil toplum alanı kaba güce, silaha, zora zorbalığa, şiddetin ve baskının hiç bir biçimine başvurmaksızın iyisi ile kötüsü ile, doğrusuyla yanlışıyla bütün düşüncelerin ve duyuşsal/ruhsal bütün değerlerin, üstünlük yarışması niteliğinde özgürce tartışılabildiği, sınıflar savaşımı alanıdır gerçekte.

Bir ülkede eğer en başta bu anlamda özgürlük varsa orada *demokratik bir sivil toplum* vardır. Giderek demokratik bir devlet, kısacası *burjuva demokrasisi* vardır, *değilse yoktur*.

Ne acıdır ki *Cumhuriyet Türkiye'sinde* çoklarınca “*demokrasinin altın yılları*” sayılan TÖS'lü yıllarda bile böyle bir *sivil toplum*, dolayısıyla demokratik bir devlet, demek ki *burjuva demokrasisi* hiç olmadı. Nitekim kamu emekçilerinin dörtte birini kapsam dışı tutan ve TÖS'ün de kuruluş yasası olan 624 Sayılı *Devlet Personeli Sendikaları Kanunu*, tıpkı “*toplu görüşme*” aldatmacasından başka bir şey olmayan bugünkü sendika yasası gibi; toplu sözleşme ve grev hakkını içermeyen, “*herhangi bir surette*” *siyasal etkinlikte*, “*herhangi bir siyasal partinin lehinde veya aleyhinde herhangi bir davranışta*” bulunulmasını” yasaklayan, “*devlet personeli hukukuna ve kamu hizmetleri görevlerine ilişkin*” yasal belgelerin uygulanması istemlerinin açıklanması amacıyla bile “*açık yer toplantıları ve gösteri yürüyüşleri*” yapılmasını yasaklayan ve daha nice yasaklarla dayatılan bir yasaydı.

Özgürlük savaşımıcısı *Fakir Baykurt*'un *Genel Başkanlığı*'nda İLKSEN'le birlikte yapılan ve *grevden başka bir şey olmayan Genel Öğretmen Boykotu* (1969), *Devrimci Eğitim Şurası* (1968), *Büyük Eğitim Yürüyüşü* (1969) gibi; 624'ün yasaklarını delip geçen daha nice etkinlikler işte bu yasaklı yasaya karşın yapılmıştır.

Özgürlükçü ve demokratik olmaktan böylesine uzak bir *sivil toplumda* TÖS adına eğitim hakkı ve sendikal haklar için yürüttüğü savaşımlarla *Fakir Baykurt*, aynı zamanda *bizdeki bu sivil toplumun özgürlükler alanına dönüşmesi ya da demokra-*

tikleşmesinin de, oradan demokratik parlamentoya, demokrat hükümetlere, kısacası demokratik devlete, demokrasiye ulaşılmasının da savaşımını vermiş sayılmalıdır kanımca.

Fakir Baykurt, Anayasa’da öngörülen reformları Atatürk’ü bir görüşle ele alacağını söyleyerek yönetime el koyan ama iktidara geldiğinde Atatürk’e ihanet anlamına da gelen binbir çeşit uygulama sergileyen 12 Mart’ın askersel, balyozcu yönetimine; Atatürk’ü aşmaktan da yargılandığı mahkemede, “böyle bir Atatürkçülük suç mudur ki bizi tutukladınız?” dercesine şöyle seslenmiştir:

“(Atatürk) hiçbir zaman (...) ‘benden ilerisi olamaz. Ben ne söylemişsem Türk ulusu orada kalsın’ dememiş, bunu aklının köşesinden geçirmemiştir.(...) ‘Askeri savcı; duran, oturan bir Atatürk ortaya koymaktadır. ‘O, görüşlerin en ilerisini söylemiştir, O’ndan daha ileri görüşlü olmak mümkün değildir (...) demek, Atatürk’ü yaşadığı süre içinde dondurmamak demektir.”

Nasıl ki Atatürk döneminin koşulları aşıldığında Fakir Baykurt böyle düşünebildiyse bizler de TÖS dönemi Türkiye’si ve dünyasında yaşıyormuşçasına davranamayız.

EGİTİM SEN de içinde olmak üzere sivil toplum örgütleri, TÖS döneminde tastamam geçerli ulus devlet modeli çerçevesinde kalamazlar. Çünkü o dönemde, bizimki gibi geri kalmış ülkeler *“Avrupalı ulus devletlerin kendi sınırlarının ötesine uzanan egemenlikleri”* anlamına gelen emperyalizmin kuşatması altındaydı... Ama artık 1970’li yılların ikinci yarısından bu yana kapitalizmin ulus devletten ulus devlete yönelik emperyalizm aşaması hızla aşıyor; onun yerini, belirli bir merkezi ve coğrafyası olmayan ulusötesi şirketlerin ulus devletleri her gün biraz daha aşındıran küresel sömürüsü ve saldırganlığı ya da emperyalizmi alıyor.

Çünkü; artık makine çağından bilgi ve iletişim çağına doğru hızla ilerleyen bir dünyada yaşıyoruz.

İşte bu koşullarda nasıl ki kapitalizm, tüm kurum ve kuruluşlarıyla kendisini yeniden yapılandırıyorsa, *ulus devlet modeline göre oluşmuş sivil toplum örgütleri de*; kapitalist küreselleşmenin ulus devletleri gitgide sönmümlendiren koşullarında kendilerini yeniden yapılandırmak zorunda.

Fakir Baykurt'un değindiği değişimci çizgide ilerleyerek, özgürlük savaşımının “*devrimci gücü*”nün bundan böyle, daha çok kas gücüyle üretim yapılan makine çağının *sanayi proletaryası* yerine, bilgi çağının *bilgi sektörü emekçileri* olacağını görebilmeliyiz.

Bir şey daha: Her birimiz *Fakir Baykurt* gibi özgürlük savaşımıcısı olamadığımızda; savaşımçı ruhumuzu diriltemediğimiz ve siyasal partilerimize, sendikalarımıza, odalarımıza, derneklerimize katamadığımızda; önümüzdeki *Avrupa Birliği* sürecinde kâğıt üstündeki *Kopenhag* ölçütleri'nde yer alan burjuva demokratik özgürlüklerin bile başka birilerince doğru dü-rüst uygulamaya konulmayacağını bilincinde olmalıyız.

Değerli Arkadaşlarım,

Fakir Baykurt TÖS'ün 2. Olağan Genel Kurulu Toplantısı'nı açış konuşmasında, özgürlükçü ve savaşımçı kimliğini en çarpıcı biçimde şöyle seslendirmişti:

“Bağımsızlıkçı, demokratik ve uyandırılmış halkın özgür kararına dayanan, sosyalizme açık olan Anayasamıza kızanlar; ‘Türkiye sosyalist olacaktır’ denildiği zaman cin ifrit kesilenler; boş yere çırpınmaktadırlar. Onların dediği değil, tarihin dediği olacaktır. Yalnız Türkiye değil, bütün dünya sosyalist olacaktır!”

Sevgili *Fakir Baykurt*,

Özgürlükçü öğretmen örgütçülüğünün ve demokrasi savaşımımızın da önde gelenlerindensin sen. *Köy Enstitüleri*'nin armağanlarından birisin. Sanatçı, eğitimci, örgütçü kimliğinde aramızda yaşıyorsun ve de hep yaşayacaksın.

Sevgili Arkadaşlarım,

Beni sabırla dinlediğiniz için sizlere teşekkür ederken hepimizi, özgürlük savaşçılarımızın en unutulmaz değerlerinden *Fakir Baykurt*'u var gücünüzle ayakta alkışlamaya çağırıyorum.

*YENİDEN İMECE, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği
Yayın Organı,*

Kasım 2004, Sayı 5

10. SAVAŞIMCI RUHU KÖY ENSTİTÜLERİ'NDEN GELEN DEĞERİMİZDİ O

Trabzon / Beşikdüzü – Kars / Cılavuz Köy Enstitüleri Çıkışlı
– Tüm Eğitim Öğretim, Bilim ve Kültür Emekçileri Birleşme
ve Dayanışma Derneği (TÖB-DER) Genel Başkanı

10 Ağustos 2005 günü yitirdiğimiz *Gültekin Gazioğlu*, *Köy Enstitüleri'nin demokratik, üretken, paylaşımcı* eğitim ortamlarından; eğitim emekçilerinin örgütlü - özgürlükçü savaşımsürecinden süzülüp gelmiş değerlerimizden biriydi. Kabul edebilmeliyiz ki, onun TÖB-DER'deki genel başkanlık dönemi bu sürecin en tehlikeli uğrağındadır. Çünkü onun dönemine rastlayan 1970'li yılların ikinci yarısında, *üretim sürecine bilgi ve iletişim teknolojisinin girmesiyle* kapitalist küreselleşme dünya çapında atağa geçmiş, bu atakla neoliberal ekonomi siyasalarının saldırısına uğratılması amaçlanan toplumsal ve siyasal yaşam yeryüzü ölçeğinde dehşet dolu olaylara sahne olmuştur. Günümüzde olup bitenler, *Gazioğlu* döneminde başlayan ve çok daha acımasız boyutlarda bizde de yaşanan bu olayların türevi ve uzantısıdır.

TÖB-DER ve TÖB-DER'li Eğitim Emekçileri 12 Eylül Askersel Saldırıların Önde Gelen Kurbanlarındandır

Denilebilir ki TÖB-DER ve TÖB-DER'li eğitim emekçileri, Türkiye'yi adım adım 12 Eylül karanlığına sürükleyen bu saldırı hazırlığının önde gelen hedefle indendir. TÖB-DER davasında yargılanan eğitim emekçilerinin cezaevinde ortaklaşa ha-

zırladıkları “ifade”de yer alan şu paragraf sanırım bu gerçeğin az çok anımsanmasına ya da görülebilmesine yarayabilir:

“1. ve 2. MC dönemlerinde yapılan saldırılara bakarsak öğretmen düşmanlığının boyutlarını görmek mümkündür. O dönemde kürsüsünde ders verirken bombayla parçalanan, otomatik silahlarla evinde, okulunda hatta ders verirken kurşunlanan, bıçaklarla delik deşik edilen, evi bombalanan, kapısı çalınıp açılınca kurşun yağmuruna tutulan, kaçırılıp günlerce işkenceden sonra hunharca katledilen öğretmenlerin sayısı yüzlercedir. Bunlardan 100’den fazlası ölmüş, kimi sakat kalmış, kimi günlerce komadan çıkamamıştır. Kıyılan, sürülen TÖB-DER’li öğretmenlerin sayısı 30 bini aşmıştır. Binlerce öğretmen işten çıkarılmış, öğretmen aileleri parçalanarak, eşler birbirinden ayrılarak Anayasa suçu işlenmiş, çocuklar sokakta bırakılmıştır. Bunlarla da yetinilmeyerek TÖB-DER Genel Merkezi ve çok sayıda TÖB-DER şubesi bombalanmış, tahrip edilmiş, kundaklanmıştır.”¹

Sermaye Sınıfı Köy Enstitüsü Ruhuyla Devinen Herhangi Bir Örgüt İstemiyor

Gazioğlu’nun enstitü kökenli bir eğitim emekçisi olduğunu söylemiştim.

EGİT-DER “sendikaya geçiş işlevi” döneminde, bizleri sendikal alanda bilimsel bilgi ve birikimleriyle sürekli destekleyenlerden biri olan Sayın Yıldırım KOÇ² bir kitabında öğretmen örgütçülüğündeki dinamizmin Köy Enstitülü eğitim emekçileriyle başladığı yolundaki görüşünü şöyle dile getiriyordu:

“...kanımca önemli diğer bir konu, Köy Enstitüleri’nin, öğretmenlerin daha sonraki mücadelesindeki yerleri üzerindeki etkile-

1 Halit Çelenk, Hukuk Açısından TÖB-DER Davası 1990, EĞİT-DER Yayınları.
27 Öteki saygıdeğer kişiler Prof. Dr. Alpaslan Işıklı, Seyhan Erdoğan ve Prof. Mesut Gülmez’dir.

ridir. Türkiye’de öğretmen hareketinin genel olarak diğer ülkelerde görülenden daha radikal bir çizgide gelişmesinin önemli nedenlerinden biri, Köy Enstitüleri’nde yaşanan oldukça demokratik süreç ve bu arada edinilen alışkanlıklar olsa gerektir.” (3 /239)

Aşağıdaki alıntı, sermaye sınıfının da bu gerçekliğin ayır-dında olduğuna ilişkindir ve “*burjuvazinin yayın organlarından Türkiye İktisat Gazetesi*”nin Temmuz 1971 günlü sayısında - demek ki 12 Mart darbesini izleyen sayılarından birinde yayımlanmıştır ve askersel yönetime iletilen buyruk niteliğindedir:

“Bugün artık Anayasa’yı ve buna müteferri (eklenmiş-dayalı) yasaları değiştirmeksizin birtakım öğretmen sendikalarını (burada TÖS ve İLKSEN amaçlanıyor F.E) ve bunları mesajlarla özendiren bir kısım politikacıları çünkü Köy Enstitüleri’nin ih-yası için 17 Nisan günleri (...) düzenlemekten alıkoyamazsınız.”

Demek oluyor ki egemen sermaye TÖS’ün, İLKSEN’in kapatılması için de Anayasa değişikliğine gidilmesini askersel 12 Mart yönetiminden istiyor ve bu isteğini onların Köy Enstitüleri’ni yeniden canlandırmak istemelerine dayandırıyor. Burjuvazi böylece Köy Enstitüleri ruhuyla devinen herhangi bir örgüt görmek istemediğini, dolayısıyla sivil toplum alanında köy enstitülü ve köy enstitücü örgütçüler istemediğini açığa vurmuş oluyor.

Geçtiğimiz aylarda kamu emekçileri sendikalarının temsilcileriyle hükümet adına göstermelik toplugörüşme çalışmalarını yürüten Sayın Mehmet Ali Şahin de 25 Ağustos 2005 günkü basın toplantısında 34 yıl sonra aynı anlayışla aba altından sopa göstermişti. Eğitim işkolunda öncesinden ve TÖS’ten, İLKSEN’den bu yana sürüp gelen demokratik ve özgürlükçü savaşımla geleneğiyle örtüşen KESK’e ve bağlı sendikalarına “*anayasal grev ve toplu sözleşme hakkınızı ne zaman istersek o*

3 Yıldırım Koç, Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Tarihi (Olaylar-Değerlendirmeler) s.239 Temmuz 1996, Türkiye Yol İş Sendikası Yayınları.

zaman ve nasıl istersek öyle vereceğiz. Bıçak kemiğe dayandığında bile hizmet üretimini durduramazsınız” demeye getirmişti. Besbelli ki bu gözdağı bu kez burjuvazinin bir avuç ulusötesi kesimini simgeleyen IMF’den, DB’ndan, DTÖ’nden geliyordu gerçekte.

İşçi Sınıfının Bilime Dayalı İdeolojisinden Hiç Sapmamıştı O da

Gazioğlu dünya görüşünden ve örgütsel yaşamdaki sınıfsalcı duruşundan hiç şaşmamış, işçi sınıfının kendisi ile birlikte bütün ezilenleri kapsayan, tümüyle insanlığın kurtuluşunu amaçlayan ideolojisine her zaman bağlı kalmıştır. Bu ideolojinin bütünüyle yaşama geçirilmesinde siyasal erk olmanın gereğine, siyasal erk işlevleri olduğundan partileri, örgütler hiyerarşisinin ilk sırasında saymanın yaşamsal önemine olan inancını hiç yitirmemiştir.

Bir süre önce CHP üyesi olması, siyasal çevresinden birçokları için belki şaşırtıcıydı ama onun doğru ya da yanlış bu tutumu, kendi ideolojisiyle varılacak toplumsal düzene var olan koşullarda oradan geçilerek ulaşılabileceğini düşünmüş olmasından başka bir nedene dayanmış olamazdı.

Gazioğlu, Ortadoğu’nun en büyük öğretmen örgütünün genel başkanıydı. Bu görevini özgürlükçü eğitim emekçilerinin örgütlü savaşımalarında hem de en tehlikeli koşullara gelindiği bir dönemde tıpkı kendinden öncekiler gibi Köy Enstitüleri’nde oluşan savaşımçı ruhuyla başardı.

Geçtiğimiz aylarda *Toplugoörüşme* masasında ulusötesi tekelin sözcülüğünü yapan *Hükümet’in* kamu emekçilerinin isteklerine karşı direnişi, hiç kuşkuumuz olmasın ki KESK’e bağlı sendikalarla ve şimdi EĞİTİM SEN’de yaşayan aynı savaşımçı ruhun rüzgârıyla aşılabacaktır.

Yeter ki onlar eylem ve etkinliklerinde “*yığın sallık ilkesi*”nin gereklerini işçi sınıfının küresel sendikacılık anlayışı temelinde ve insanlığı kucaklayan ahlakıyla yerine getirmiş, kamuoyunun desteğini yerelde ve genelde kesinlikle kazanmış olabilsinler.

Bitirirken; *Yücel*’den ve *Tonguç*’tan kopartılarak 1946’da kapanış sürecine sokulan ama asla yok edilemeyen *Köy Enstitüleri*’nden (Beşikdüzü ve Cılavuz) geçip gelen *Gazioğlu*’nu saygıyla, özlemle anıyorum.

EĞİT-DER Yayın Organı
abece. Eğitim ve Ekin Dergisi,
Sayı 231, Kasım 2005,

11. MANEVİ VARLIĞIYLA ÖLÜMSÜZDÜR, EVRENSELDİR O

İzmir / Kızılçullu Köy Enstitüsü Çıkışlı ve
Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü

TÖDME, TÖS, TÖB-DER, DÖD, ve EĞİT-DER Üyelikleri

Köy Enstitüleri Devinimi, O'nu Dağ Başlarında Unutulmuş Köylerin Birinden Çekip Almıştı

“Beş kardeşiz/ Bütün yük çöktü anamla benim omzuma/ Odun kesmek orak biçmek taş toprak kazmak/ Değirmene yola gitmek günlük işler benim için/ Yarı aç yarı çıplağız/ Köyde yoktum babam damdan çıktığında/ Çömlek satmağa gitmiştim İzmir'e/ İşte o günlerde bir el/ Dağ başında unutulmuş köyüme uzandı.”

Köy Enstitüleri devinimi onu Gökeyüp Köyünden çekip aldığında henüz 13 yaşındaydı **Haşim Kanar**. 1990'da *Ferit Oğuz Bayır Düşün ve Sanat Ödülü*'nü kazanmıştı “Köy Enstitüleri: Eğitimde Atılım” adlı yapıtıyla. Köy Enstitüleri'nin okul değil, dünyada bir benzeri bulunmayan kurumlar olduğunu dile getiriyordu bu yapıtında. Köyden alınıp içine konulduğu *derslik*, *çiftlik* ve *işlik* alanlarından oluşan etkinlik ortamını betimledikten sonra şöyle diyordu: “Köy Enstitüleri'nde tarım ve işlik işlerine önem verilirken kuramsal derslerin de ezberciliğe göre ve klasik biçimde okutulamayacağı doğaldı. Çünkü doğanın içinde, tarla, bahçe ve bağların arasında açılan, (...) hayvan beslenen bu kurumda biyoloji, fizik, kimya, aritmetik ve geometri derslerinin

karatahtada işlenip bitirilmesi düşünülemezdi. Bu nedenle bütün derslerle ilgili yöntemlerin kökten değiştirilmesi(...) gerekiyordu.”

“Yadırgadılar Bizi”

1944’te Kızılçullu Köy Enstitüsü’nü, 1947’de Yüksek Köy Enstitüsü’nü bitirdiğinde Kanar, o günden başlayarak ölümüne değin sürüp gelen yarım yüzyılı aşkın yaşamını; kapitalist toplumsal gerçekliğin sınıfsal temelde, toplumun ve insanlığın aydınlık geleceği yönünde ulusal ve evrensel düzeylerde dönüştürülmesine katkılarda bulunmaya adanmıştır.

Örneğin “Yadırgadılar Bizi” şiiriyle “Başımıza yıkıldı tasarladığımız köyler/ Umutlarımız boğuldu doğmadan” diyerek Köy Enstitüleri’ni kapatanlara tepkisini şu dizeleriyle sürdürmüştür: “Hâlâ nöbet tutuyor/ Dizleri göğsümüzde/ Elleri boğazımızda kara yazı yazanlar/ Nedense yadırgadılar bizi.”

“Ben emeğin kalem tutan eliyim/ Konuşan diliyim” diyordu başka bir şiirinde ve “Borca yol parası bularak” Diyarbakır’dan İzmit’e iş aramaya gelen ama henüz iş bulamadan depremde yaşamını yitiren 8 kişinin dramını şöyle açıklıyordu daha başka bir şiirinde: “Ölmeden önce iş bulsalar mı eğer/ Şimdi mevsimlik işçiydiler/ Yaşamlarında ilk kez/ Öldükten sonra uçağa bindiler.”

“En Güzel Şey Özlemek İnsan Olmayı”

“DİSK Çiçeği” başlıklı şiirinde “Davullar vuruluyor/ Güm-bür güm-bür/ Bir Mayıs günü/ En canlısı/ En hası bayramların/ İşçiler geliyor/ Engelleri yara yara/ Tuzakları kıra kıra...” diye sesleniyordu.

İnsanın insanlaşması sürecine değiniyordu bir başka şiirinde ve bunun ne denli zor ama ne denli istenesi, özlenesi bir şey olduğunu vurguluyordu: “En güzel şey istemek, / Özlemek insan

olmayı/Güzel olduğunca zor, /İnsanlar için bile insan olmak.”

Şu dizeler onun barış tutkusunu dile getiriyordu: *“Haydi yoldaşlar/ Çekelim kınından öfkemizi/ Paslanmasın insanlık onurumuz/.../Güvercin olsun/ Gagasında zeytin dalı/ omuzu-muza konsun/ Yüzümüze gülsün barış.”*

Şunlar da yaşam tutkusunu: *“Yaşamak en temel hak,/Yaşam her işin başı,/Yaşam her şeyin temeli./ Yaşama son vermemeli.”*

1 Mayıs ve Sivas katliamlarını, yaşamlarına hunharca son verilen bütün değerlerimizi yüreğinin en ince, bilincinin en keskin köşelerinden yükselen bir sesle dillendirdi şiirlerinde. 12 Eylül karabasanına neşter vurdu şu dizeleriyle: *“Kimi yerde altıncı kattan atılıyorlardı insanlar,/ Kimi yerde kollarından,/ Kimi yerde ayaklarından,/ Kimi yerde boyunlarından asılıyordu insanlar./ Kimi yerde falakaya yatırılıyor,/ Kimi yerde elektriğe tutuluyordu insanlar./ Kimi yerde sigara söndürülüyordu tenlerinde,/ Kimi yerde kadın erkek demeden,/ Anadan doğma çıril-çıplak soyuluyordu insanlar./ Irzına geçilenler,/ Sakat edilenler,/ Ölenler vardı ölenler.”* Hücre yaşamından işkence sahneleriydi şu dizeler: *“Gözüm bağlı biliyorum nerdeyim,/ Başkentte DAL denilen yerdeyim./ Sürgülü demir kapılar,/ Kapılar ardında can dayanmaz çığlıklar./.../Tanıdık çığlıklar oğlumun kızımın sesi./ Yüzyıla sığmaz gecenin bir saniyesi.”*

Haşım Kanar 15 yıl önceki Türkiye’yi anlatırken sanki günümüzdeki siyasal, kültürel ortamdan yakınıyor gibidir. Şöyle diyordu: *“Türkiye Cumhuriyeti laik bir devlet olma niteliğini yitirmekte, bir din devleti olma sürecini yaşamaktadır. Bilimin yerini dinsel, mezhepsel, ırkçı inançlar almaktadır. Bu dünyanın yerine öbür dünya konulmaya çalışılmaktadır.”*

**Yaşamı Boyunca O, Herkes İçin İnsanca Yaşanabilir
Kapitalizm Ötesi Bir Dünya Özlemiyle Yanıp Tutuştu
Köy Enstitüleri’ne olduğu gibi eğitime ve bizdeki eğitim dü-**

zenine de sınıfsal açıdan bakardı: “Burjuvazi eğitim alanında herkese eşit haklar tanıyor görünmesine karşılık kapitalizmde eğitim öğretim, özellikle eğitimin yüksek basamakları genelde ve yalnızca egemen sınıfların çocuklarına açıktır.”

Onu ilk kez 1964’te Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (TÖDMF)’nin Eskişehir Kongresi’nde kürsüde konuşurken tanıdım. Eskişehir’de ilköğretim müfettişliği yaparken komünizm propagandası yapmaktan açığa alınmış, yargılanmıştı. Ayrıca, özellikle köy enstitülü öğretmenleri kayırmakla da suçlandığı için Samsun’a sürgün edilmişti. Bu saldırıya tepkisini öylesine yanık ama cesur bir sesle ve de şiirsel bir dille açıklamıştı ki salonu hıncının dolduran delegeler ağlamaktan kendilerini alamamışlardı. Yine TÖDMF’nin Kongresi’ne gelmiş olmalıydı ki onunla 1967’de Giresun’da da birlikteydik. Ama çok daha önemlisi; hiç ara vermeden sürüp gelen ve TÖS dönemini, DÖD’ü¹ , TÖB-DER’i, EGİT-DER’i de kapsayan ideolojik birlikteliğimiz, savaşım arkadaşlığımızdı.

Onun ideolojik, siyasaı da kapsayan örgütçü ve savaşım-cı kimliği üzerine diyeceklerim bu yazıya sığdırılmaz.. Ancak şu kadarı denilebilir ki yaşamı boyunca o, kapitalizm ötesi, sömürsüz, barış içinde insanca yaşanabilir bir dünya özlemiyle yanıp tutuştu. Sosyalist/komünist partileri, böyle bir dünyaya ulaşmanın en temel araçları saydı. Emek kesimindeki sendikalar, odalar, dernekler gibi sivil toplum örgütlerinin ise o partilerle çelişmeyen bir çizgide bulunmaya özen göstermeleri gereğine inandı. Sendikal özgürlüklerle ilgili savaşımın her zaman en ön sıralarında yer aldı.”Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz” özdeyişinin gerekleri uyarınca yaşadı hep. TÖS ve İLKSEN’in 4 günlük Genel Öğretmen Boykotu’nu şu dizeleriyle selamladı:

1 12 Mart darbesiyle sendikal yaşamdan derneksel yaşama geçişte TÖB-DER’in yanı sıra kurulan Devrimci Öğretmenler Derneği’nin kısaltılmış adı.

*Ne güzel devrim için eğitim
Eğitimde yoksul işçi köylü çocuklarına öncelik demek
Unutulmaz dört gün
Ne güzel toplusözleşme
İş bırakma hakkı için
Devrim yolunda yürümek birlikte
Unutulmaz dört gün
Ne güzel
Sırt sırta vermek
Sıklaşmak
Yaklaşmak birbirimize
Isınmak sığağında eylemin
Omuz silkmek baskılara
Unutulmaz dört gün.*

Bir kitabını adıma imzalarken “Bir elmanın bir yarısı Haşim Kanar’dan, öteki yarısı Feyzullah Ertuğru’la dostça, yoldaşça...” diyordu.

Beni bütünleyen yanıyla ve evrensel kimliğiyle o hep yaşayacak...

abece / Eğitim ve Ekin Dergisi,

EĞİT-DER Yayın Organı, Aralık 2006, Sayı 244

12. KENAN KELEŞ'İN ARDINDAN

*Kars / Cılavuz Köy Enstitüsü Çıkışlı – İLKSEN ve DÖD
Genel Başkanı,*

EĞİT-DER Genel Yönetim Kurulu Üyesi

Bizim kuşaktaki yaprak dökümü son yıllarda hızlanarak sürüyor. Bilebildiğim kadarıyla *Fevzi Çimen*'den sonra ardı ardına *İsmail Altan*, *Haşim Kanar* ve şimdi de *Kenan Keleş* (27 Kasım 2006)...

Ötekiler gibi *Keleş* de *Köy Enstitüleri*'nde yetişen değerlerimizdendi. 1960'lı yılların ikinci yarısında kurulmaya başlayan ama varlıkları 12 Mart 1971'de askersel darbeyle sona erdirilen kamu emekçileri sendikaları arasında TÖS'ten sonraki en büyük ikinci sendika *İlkokul Öğretmenleri Sendikası*'nın *Genel Başkanı*'ydı o.

Onu ilk kez 1965 sonbaharında salonlarda, alanlarda militanca konuşurken tanıyordum. Yanında çoğu kez daha bir militan can dostum rahmetli *Musa Alp* bulunurdu. Yanı sıra rahmetli *İsmail Karabeyoğlu* da. *İsmail Başbuğ*, *Şihca Yavuz*, *Muhittin Çayır* ve şu anda adlarını anımsayamadığım birkaç kişi daha kısa adı İLK-SEN olan İlkokul Öğretmenleri Sendikası'nın öteki önde gelenleriydi.

Onlar; “ilkokul, ortaokul, lise öğretmenleri ve üniversite öğretim üyeleri ayrı ayrı sendikalar kurmalı, bu sendikalar daha sonra bir federasyon çatısı altında toplanmalıdır” diyorlar, “Eğitmeden Profesöre Tek Sendika” teziyle kurulduğu için TÖS'e militanca karşı çıkıyorlardı. “Bizimki doğru-sizinki yanlış ör-

gütlenme biçimidir” ekseninde yoğunlaşan tartışma sürecinde TÖS'lüler olarak onların devlet güdümünde olup olmadıkları konusunda kuşkulandığımız önceleri.

Ama gerek dünya görüşü, gerekse sendikal savaşım anlayışı bakımından onların bizden farklı olmadıkları gitgide ortaya çıkıyordu. Nasıl olmasındı ki İLKSEN'in ucun ucun ayırına vardığımız “*devrimci*” kimliği daha ilerde bütün boyutlarıyla görülebiliyordu. *Genel Başkan* olarak *Kenan Keleş* İLKSEN'in yayın organındaki başyazılarında sanki TÖS adına konuşuyor-muş gibi örneğin yer yer şu görüşleri dile getiriyordu:

- *Durmadan değişen ve gelişen dünyada geri bırakılmış yurdumuzun koşulları karşısında (...) meslek ve meslektaş sorunlarını yurt sorunlarından ayrı düşünemeyiz.*

- *... yürekten hedeflediğimiz uygar, özgür ve ileri Türkiye ülkesünü gerçekleştirmek, Atatürkçü Türkiye'yi kurmak için emperyalizme ve onun yerli işbirlikçilerine, ağalık düzenine, eğitim tefeciliğine karşı savaşırken ciddi tavırlar takınmak, tutarlı eylemler sürdürmek zorundayız.*

- *... öğretmenlerimizin mutluluğunu bütün halkımızın mutluluğunda görüyoruz. Milli gelirimiz artmıyorsa, petrollerimiz, madenlerimiz, yurt çıkarlarına uygun olarak işletilmiyorsa böyle bir ülkede bütün çalışan insanlara bir şey düşmeyeceği gibi öğretmenlere de kazandırılacak fazla bir şey yoktur. Görüşümüz odur ki yeraltı ve yerüstü bütün servetlerimiz halkımızın çıkarlarına dönük olarak millileştirilmelidir. Bütün topraklar bir toprak reformu ile üzerinde çalışan insanlara verilmelidir. Bankacılık, sigortacılık ve dış ticaret halkın çıkarları yönünde halledilmelidir.*

Kenan Keleş ve arkadaşlarının bu ve benzeri konuşmalarıyla başlayan TÖS-İLKSEN yakınlaşması zamanla eylem birliklerine ve bu iki sendikanın birleştirilmesi çabalarına değin ilerledi. Nitekim 1969'da iki sendika *Balıkesir*, *Mersin* ve *Eskişehir*'de birlikte yürüyüş eylemlerinde bulundular. Daha da önemlisi,

40.000 eğitim emekçisinin katılımıyla 15 Şubat 1969'da gerçekleştirilen *Büyük Eğitim Yürüyüşü*'nü de TÖS ve İLKSEN birlikte örgütlediler. 7 Temmuz 1969 da TÖS'ün 2.nci Olağan Genel Kurulu'nu oluşturan 800 TÖS delegesi *Kayseri*'nin *Alemdar Sineması*'nda yakılmak istendiğinde İLKSEN'in olayı protesto-sunu içeren bildirisinde "*Kayseri'de öğretmenlere karşı girişilmiş hareket, şimdiye kadar egemen sınıfların halkın uyanmasına karşı yürüttüğü tertiplerden biridir.*" deniliyordu.

Genel Öğretmen Boykotu'na 4 gün kala (11 Aralık 1969'da) TÖS'le İLKSEN arasında "*birleşme anlaşması*" imzalanıyor, bu anlaşmada "*yurt ve meslek sorunlarının çözümünde devrimci yönde eylem birliğine*" gidilmesine ve "*yeni örgüt biçimini sap-tamak üzere*" iki örgütün birlikte bir *kurultay* toplanmasına karar veriliyordu.

Ardından TÖS ve İLKSEN genel başkanları olarak *Fakir Baykurt*'la *Kenan Keleş* tarafından birlikte yönetilen, *Türkiye*'de siyasal ve sendikal yaşamı, ondan da öte genel kamuoyunu 4 gün boyunca sarsan, artçı sarsıntıları günlerce, aylarca sürüp giden *Genel Öğretmen Boykotu*'na geliniyordu. *Boykot*'un ilk gününde "*suç işlemeye teşvik ve tahrik*" suçlamasıyla *Kenan Keleş*'in okul müdürlüğüne son veriliyordu. *Kenan Keleş* ise "*Direndik, Direneceğiz!..*" diye başlayan *Başyazısı*'nda "*iktidar; öğrenci hareketleri, öğretmen boykotu ve işçi direnişinde devamlı olarak tahrik ve teşvikten söz etmiştir.*" diyerek ve bu korkutma, yıldırma amaçlı cezalandırmaya karşı sesini yükselterek iktidara şöyle sesleniyordu: "*Kitlelerin haklarını vermeyeceksin, kitle direnişlerine karşı çıkacaksın, Parlamento'daki çoğunluğuna gü-venerek olayları meclise getirip tahrikçi ve teşvikçi arayacaksın, bunlar tahrikçi ve teşvikçidir diyeceksin, bunlar zenginin malı-nı elinden almak istiyorlar diyeceksin ve basacaksın yaygaray. Yok öyle şey!.. Bizim alinteriyle ve namusluca kazanılmış malda gözümüz yok. Biz sömürü çarkının dişlileri arasına takılmış öz haklarımızı almak için direndik, direneceğiz...*"

Kenan Keleş yine İLK-SEN'in yayın organında yayımlanan 35 yıl önceki bir başka *Başyazısı*'nda o yıllara oranla günümüzde kat kat fazlasıyla piyasalaşan eğitim düzenine yükleniyordu şöyle:

“Devletin resmi okullarının sahipsizliği yanında, Bakanlık’tan destek gören özel okullar, özel dershanelerin sahipleri, Türk halkını eğitimde de sömürmenin yolunu buldular. Devletin denetiminden uzak olan bu özel kurumlarla eğitim tefecilerinin gelişigüzel davranışlarının sebebi nedir? .. Kimdir bunların koruyucusu? ..”

TÖS ve İLKSEN'in birleşmesi amacıyla Boykot günlerinde alınan karar uyarınca 6-7 Ağustos 1970'te yapılan ama bir sonuca varılmadan dağılan Ortak Kurultay'da Keleş, sendikasının yayın organından alıntılıdığı yukarıdaki sözleri arasında *“... ileri bir üretim düzenine geçişi gerçekleştirmek üzere toplumdaki en devrimci sınıfın müttefikleriyle birlikte iktidara gelmesi”*dir diyerek *“devrim”* kavramını tanımlıyor, ardından şöyle diyor: *“Bugünün Türkiye'sinde devrimci eylem emperyalizme ve içerdeki egemen sınıflar düzenine yani kapitalizme karşı olmaksızın başka bir şey değildir.”*

Yine Ortak Kurultay'daki açık konuşmasında sendika-siyasi ilişkileri konusuna da değiniyor, şöyle diyordu: *“İLKSEN olarak, sendikacılığı devrimci eylemin tali (ikincil) bir parçası ama mutlaka siyasi mücadele ile eşgüdüm içerisinde ilerleyen bir parçası olarak görürüz. Yoksa sendikal mücadeleye siyasi bir nitelik kazandırmak, sendikaları devrimin öncüsü olarak görmek ya da politik mücadeleden bağımsız sendikacılık yapmaya kalkışmak gibi karşı devrimci sapmalar içerisine düşmeyiz.”*

Görüldüğü gibi Kenan Keleş'in bu sözleri sendika-parti ilişkileri konusunda özlü ve her zaman geçerli, asla unutulmaması gereken bir açıklama niteliğindedir.

12 Mart *“Balyoz Harekâtı”*nın kamu emekçileri sendikalarını ortadan kaldırmasıyla yeniden başlayan dernekçilik döne-

mine geçilince sendikal dönemdeki birleşme özleminin TÖS ve İLKSEN kökenli eğitim emekçilerinin birlikte kuracakları tek bir dernekle giderilmesi çabaları sonuç vermemişti. Aynı işkolundaki çoklu örgütlenmelerin tekleşmesi gereğinin cunta yönetimi koşullarında “gerekli”den öte “zorunlu” olduğu görüşünü paylaşıyorduk *Kenan Keleş*’le. Salt TÖS’lü arkadaşlarımız bir yandan TÖB-DER’i kurarlarken bu görüşten hareketle TÖS’lü ve İLKSEN’li lerden oluşan bizler de sonradan adını *Devrimci Öğretmenler Derneği* (DÖD) olarak değiştirmeye zorlandığımız *Devrimci Öğretmenler Birliği* (DÖB)’ni kurmuş ve bu derneğin genel başkanlığını *Kenan Keleş*’e yalvar yakar kabul ettirmiştik. Keleş, kısacık ömründe cunta yönetimine hiçbir biçimde ödün vermeyen o küçücük dernekle yürütülen onurlu savaşımın da anılarını simgeleyen kişidir. Ve bir de “*sendikaya geçiş örgütü*” işleviyle KESK’e bağlı olsunlar ya da olmasınlar günümüzdeki bütün kamu emekçileri sendikalarına sendika yolunu açan EĞİT-DER’in kurucularındandı o. Kuruluş dönemi yöneticilerindendi aynı zamanda.¹

Burada örgütçü kimliğiyle anımsatmaya çalıştığım *Kenan Keleş*’i *Karşıkaya Mezarlığı*’nda EĞİTİM SEN ve EĞİT-DER yöneticilerimizle, onun İLKSEN’deki savaşım arkadaşlarından olan ve eşiyle mezarlığa gelen İsmail Başbuğ’la birlikte *SHP Genel Başkanı Murat Karayalçın*’ın ve *Ankara Barosu Başkan Yardımcısı Hasan Ürel*’in de aralarında bulunduğu dostları ve yakınlarının katılımıyla defnettik.

Örgütlerimizin onu hak ettiğince örgütsel bir düzeyde görkemli bir törenle yolculamalarına yetecek kadar bekletilemeden toprağa verilmiş olmasından ileri gelen hüznü dolu duygularıyla bitiriyorum.

abece, EĞİT-DER Yayın Organı, Ocak 2007

1 EĞİT-DER’de bu dönemin yöneticilerinden bir başkası ve TÖB-DER *Genel Başkanlarından* olan, yine köy enstitüsü çıkışlı eğitim emekçisi arkadaşım *Cemil Çakır*’ı da burada özlemle ve saygıyla anıyorum.

13. SÜLEYMAN ÜSTÜN

Kırıklareli / Kıpırtete Köy Enstitüsü Çıkışlı – TÖS İstanbul
Şubesi Başkanı

Sanırım 6-7 yıl önceydi. EĞİTİM SEN *Manisa Şubesi*'nin *Köy Enstitüleri*'nin kuruluş yıldönümlerinden birinde düzenlediğı bir panele birlikte çağırılmıştık. “Yaş yetmiş beş yolun yarısı eder” diye söze başladığında o, ortalık salonu dolduranların alkış sesleri ve onun yankılarıyla çınlamıştı... Oysa ki 75’i az geçce yitirecekmişiz onu.

Son yolculuklarında kimi dostlarımı uğurlayamadığım gibi (nitekim aynı günlerde yitiriverdiğimiz sevgili arkadaşım *Alpaslan Bayramgil* için de öyle oldu) ne yazık ki canım arkadaşım *Süleyman Üstün* de toprağı verilirken orada bulunamamıştım. Ölümünün ardından, onunla birlikte olduğumuz *Berlin*’deki bir panelde *Köy Enstitüleri* üstüne söylediklerinin bir örneğini bir kitabımdan çıkartarak *Yeniden İmece Dergisi*’ne göndermiştim. Bu derginin Haziran 2007 sayısında yayımlanan onun bu konuşmasına ayrıca bir sunuş eklemiştım.¹

1 Söz konusu sunuş şöyledir:

Can dostum *Süleyman Üstün* ile son kez ölümüne yakın günlerde telefonla görüşmüştüm. O’nun 1960’lı-70’li yıllarda caddelere, alanlara sığmayan yığınları insan seline dönüştüren o güzelim sesi çınıyor kulaklarımda hâlâ. Kendisini yazılarıyla her zaman basın özgürlüğü yolundaki savaşımının ateş hatlarında gördüğüm *Celal Başlangıç*, 23 Mayıs 2007 günü *BirGün*’e 78’liler Tükenmez Dergisi’nden aktarılan yazısında O’nun sendikal alandaki eğitimci kimliğini ve bu kimliği nedeniyle yurt içi ve yurtdışında yaşadığı nice sıkıntı ve acıları şiirsel bir anlatımla dile getiriyordu. Ardından *Aziz Çelik* de 24 Mayıs 2007 günlü *BirGün*’deki köşesinde onu “işçi Sınıfının *Süleyman Öğretmeni*” diye tanımlamıştı. Öğrenim çağındaki çocuklarımızın öğretmeni olarak da *Süleyman Üstün*’den öğreneceklerimiz vardı. *Köy Enstitüleri*’nde yetişen öğretmenlerimizden biriydi o. *Berlin*’de birlikte olduğumuz bir panelde 57. Kuruluş Yıldönümü dolayısıyla *Köy Enstitüleri* üzerine söyledikleri, eğitim cehennemini andıran günümüz okullarının tepeden tırnağı yenilenmesinde de esin kaynağı olabilecek değerdedir.

Ölümünün üzerinden bir yılı aşkın bir süre geçtiği halde onun hakkındaki duygu ve düşüncelerimi ne yazık ki ancak dile getirebiliyorum.

TÖS İstanbul Şubesi Başkanı Olarak Dinamik Memur Sendikacılığının İlk Örneklerinden Biriydi O

Süleyman Üstün'le dostluğumun kökleri TÖS dönemine uzanır. O, TÖS'ün İstanbul Şubesi Başkanı olarak arkadaşlarıyla birlikte o dönemin memur sendikacılığında örnek alınabilecek ve TÖS'e, İstanbul'a yaraşır düzeyde dinamizm kazandıracak bir dizi etkinliklerle dikkatleri üzerinde toplayan bir kimlik sergilemişti. Örneğin TÖS'ün ilk semineri 8-13 Ağustos 1966'da onun yönetiminde İstanbul'da yapılmış, bir hafta süren bu seminerin bildirileri TÖS'ün ilk yayını olarak İstanbul Şubesi'nce "*Sorunlarımız*" adlı kitapçıkta yayımlanmıştı. Bildirileri sunanlar şunlardı: İlhan Selçuk, Pertev Naili Boratav,³² Tahir Alangu, Cahit Tanyol, Haydar Kazgan, Süleyman Üstün, Kemal Sülker, Fakir Baykurt, Çetin Özek, İbrahim Türk ve Turan Yüksel.

EĞİTİM SEN tarafından yeniden basılmaya değer bulduğum, "*sorunlarımız*" adlı o kitapçıktaki bildirisinde Üstün, sendikalı öğretmenlere şunları öneriyordu:

"Nesilleri eğitmekle görevli ve tamamen halkın içinden gelen öğretmen bu ülkenin nasıl geri kaldığını ya da bırakıldığını en iyi şekilde bilmek durumundadır. Bu da ancak ülkenin sosyal yapısını, ekonomik durumunu, eğitim düzenini, sanatını, folklorunu iyi tanımakla olur. Bunları genel kavramlar olarak değil, ayrıntıları ile dünya bütünü içinde değerlendirecek şekilde bilmek zorundayız. Yoksa öğretmenliğin de sendikacılığın da bir değeri

2 Boratav "*Halkbilim Çalışmalarında Öğretmenlerin Yeri*" başlıklı bildirisıyla seminere Fransa'dan katılmıştı.

kalmaz.” Ve şunları ekliyordu bildirisinin sonuna: “Sendikalaşılıyor. Burnunu silmesini bile öğreten öğretmenlerini unutanlardan hakkımızı alacağız. Konut işlerimiz, kirası en ucuz evi arayışımızdan belli. Herkesin çocuğunu okutan öğretmenin çocuğu okuyacak yer bulamıyor. Aldığımız aylık beylerin iki günlük mutfak masrafı bile değil.” Ezilen halk yığınlarına da onca sefaleti yaşatanlara, gerçekleri söylemeye çalışan öğretmenlere “komünist” diyenlere, kiraladıkları kimselere de “gominist” dedirtenlere şöyle sesleniyordu o: “Size burnunuzu silmeyi bile öğreten öğretmenlerinizin elini öpünüz ve onlardan özür dileyiniz. (...) Biz sizlere yabancı şirketlerle ortak olmayı öğretmedik; biz size başkalarının sokakta kalması ya da mağaralarda yaşaması pahasına apartman dikmeyi de öğretmedik. Biz size başkaları hastalıktan kırılırken ilaç karaborsacılığı yapmayı da öğretmedik. Biz size, doğruları söyleyenlere ‘komünist!’ diye bağırınız diye de söylemedik. Biz size halkın kutsal inançlarını sömürmeyi de öğretmedik. Siz bunları nereden öğrendiniz. Yoksa öğretmenlerinin sözünü tutmayan sizler bütün bunları CIA’lardan, CEN-TO’lardan mı öğrendiniz. Eğer öyleyse yine söyleyelim, onlara inanmayız. Onlar zararlı ve tehlikeli öğretmenlerdir.”

Öğrenim Çağındaki Çocukların Öğretmenliğinden İşçi Sınıfının Öğretmenliğine ve 12 Mart İşkencesine Doğru

Süleyman Üstün 1965’te TÖS’teki memur sendikacılığının yanı sıra *sendikal eğitim öğretmeni* olarak *Lastik-İş*’te işçi sendikacılığı pratiğini de yaşamaya başladı. Buradaki çalışmaları 1974’e değin sürdü. Bu arada TİP’ten adaylığını koydu 1965 seçimlerinde. TİP, *Tekirdağ* için onun yerine *Kemal Nebioğlu*’nu düşündüğünde adaylıktan çekildi ama TİP için seçim kampanyasına katılmaktan geri durmadı. 15-16 Haziran (1970) olaylarında DİSK’e bağlı sendikaların direnişinde yer aldığından gözaltına alındı ve tutuklandı. 12 Mart darbesinde ise yine tutuklandı ve ona 27 gün işkence yapıldı. İşkenceden 3 gün sonra

mahkeme serbest bıraktı onu ama işkencenin izlerini gidermek için 10 gün daha hapiste tutuldu.

77'deki Taksim Katliamının Bulunamayan(!) Katilleri İçin Söylediği Bugün de Geçerli Sözleri:

“Arayan Aranan Olunca Bulunamaz”

1974'te hem emekli oldu, hem de *Lastik-İş*'ten ayrılarak 1975'te *Kemal Türkler*'in sendikası *Maden-İş*'te yine *sendika eğitimcisi* olarak çalışmaya başladı. Artık bu görevi öğretmen örgütçülüğünden daha baskındı. Onu *1 Mayıs*larda *Taksim*'e doğru yürüyüşlerde ve *Taksim* alanında yüz binleri tepeden tırnağa coşturan, işçi sınıfının ideolojik varlığını dosta düşmana duyuran o unutulmaz gür sesiyle, kolay erişilmez ajitasyon gücüyle haykırıyor görür olduk. Artık okullardan, öğrencilerden çok işçi sınıfının öğretmeni idi o. 77 1 Mayıs'ının Taksim katliamını gerçekleştirenler ama hâlâ bulunamayanlar(!) için “*arayan aranan olunca elbette bulunamaz*” demişti. 12 Eylül darbesine bir gün kala bir fabrikada greve çıkacak işçileri başarılı bir eyleme hazırlamak için İzmit'e gelmişti ama *Maden-İş Sekreteri Mehmet Karaca*'nın telefonu üzerine İstanbul'a, *Karaca*'nın evine dönmüş; ondan, o gece darbe yapılacağını öğrenmişti. Birkaç davası vardı. Zaten bilinen ve izlenen biriydi. Yakalanırsa kesin olarak işkenceyle yok edilirdi. Birkaç eşyasını alarak, eşine “*durumu dikkatlice anlatarak*” kendi evinden bir hukukçu arkadaşının evine taşındı ve 3 ay orada gizlendi. Tabii polisler evine sık sık gelip giderek eşini ve çocuklarını rahatsız ettiler.

12 Eylül Karabasanından Canını Kurtarmak Üzere Yurtdışına Kaçış ve Yurtdışında Yaşam Serüvenleri

Sahte bir pasaportla 1981 Şubatı'nın ortalarında *Bulgaristan*'a kaçabildi. Oradan *Doğu Berlin*'e, daha sonra da *Batı Berlin*'e göç

etti. Dört çocuklu bir *Türkiyeli* işçinin evinde 7 ay gizlilik koşullarında yaşadı. Bu çocuklara *Türkçe* öğretti, çocuklar da ona *Almanca*. Burada beklerken siyasal sığınmacı olarak kabulü dileğinde bulundu ilgili makamlara. Bunu kanıtlayabilmesi için İstanbul'daki arkadaşları *Haydarpaşa* ve *Sirkeci* garlarında asılı afişler gönderdiler ona. Devlet bu afişlerde *Süleyman Üstün*'ün arandığını duyuruyordu. *Batı Berlin* onu böylece siyasal sığınmacı olarak kabul etti ve kendisine bir ev verdi, ayrıca yeterince olmasa bile maaş da bağladı. Artık *Batı Almanya*'da gizlice yaşamaya gerek kalmamıştı. Üstelik Alman Sendikalar Birliği İG Metal Sendikası sahiplendi onu. Özgürdü şimdi. “Ancak bir yandan ailemi düşünüyorum, Türkiye’de birçok kavga arkadaşım içeri alındı, işkenceden geçiriyorlar, onları düşünüyorum. Kurtuldum duygusu yaşayamıyorum kısacası” diyordu.

Türkiyeli insanların sorunlarına çözüm üreten *Türkiyeliler Merkezi* yönetimine getirildi *Batı Berlin*'de. Bu örgütle, *Avrupa*'nın bütün ülkelerindeki sendikalarla toplantılar yapılarak *Türkiye*'deki tutuklu sendikacı ve işçilerin ailelerine parasal desteklerde bulunulması sağlandı. Ayrıca *Türkiye*'deki siyasal davaların duruşmalarını *Avrupa*'daki siyasal parti temsilcilerinin izlemeleri de...

Sayın *Şule Çizmeci*'nin sorusu üzerine 12 Eylül darbesiyle ilgili görüşlerini şöyle dile getirmişti:

“12 Eylül emek özlü bir anlayışın yerleşmesini önlemek için yapıldı. Bana göre en önemlisi, sınıf kavgası, iş güvencesi ve örgütlenme unutturuldu. Özgürlük ve demokrasi istemi unutturuldu. İnsanların birbirlerine olan güvenleri sarsıldı. İnsanlar yalnızlaştırıldı. Adalet sadece bir yargı kavramı olarak görüldü. İnsanlar etnik ve dinsel kavgalara sürüklendi...”

Yurda döndüğünde Üstün, işçi sınıfına öğretmenlik görevini kaldığı yerden sürdürmeye başladı. *Birleşik Metal-İş*'te çalıştı önce, sonra *Harp-İş*'te. *Harp-İş*'ten sonra da yaşamının sonuna değin *Petrol-İş*'te işçi sınıfının içinde, görevinin başındaydı.

Ölümünün ardından gazetelerde çıkan başsağlığı duyurularından biri *Almanya*'dan, oradaki dostları adına *Turhan Ata*'dan geliyordu. “İşçi Sınıfımız Başöğretmenini yitirdi” diye başlayan duyuruda şöyle deniliyordu: “Tüm yaşamı boyunca onurlu bir çizgi izledi. Çok sevdiği kardelen çiçeği gibi her türlü zorluklara karşı başı hiç öne eğilmedi. İnandığı demokrasi, özgürlük ve sosyalizm mücadelesinden hiç ödün vermedi. Yurtdışında sürgünde geçirdiği 10 yıllık en kahrılı dönemlerinde dahi etrafına umut saçtı. O hepimizin başöğretmeniydi.

Seni hiç unutmayacağız.”

EGİT-DER döneminde (1988-90) *Berlin*'e gittiğimde birkaç kez, *Türkiyeli* dostlarından bir grup işçi ve öğretmenle karşılaşmıştı beni. Aralarında TÖS döneminden arkadaşlarım *Ahmet Kaya Turan* ve *Üstün İzat* da bulunurdu. Sanki özlemiyle yanıp tutuştukları *Türkiye*'ye kavuşmuşlar gibi duygulanırlar, alkışlarla karşılardı. *Batı Berlin*'de onlarla birlikte olduğum günlerde anlamıştım ki sevgili arkadaşım *Süleyman Üstün* oradaki *Türkiyeliler* için gerçekten güvenilir bir dost, en kahrılı günlerinde eşi bulunmaz bir umut ışığı, bir moral kaynağı olabilmşti.

Sanat Üstüne Dedikleri

Sanat Emeği Dergisi'nde “Sendikalarda Sanat Çalışmaları Üstüne” Yaşar Miraç'la yaptığı bir söyleşide şöyle diyordu o: “Ben 1964'ten beri işçi sınıfının derslerine giren, işçileri tanıyan, onlardan çok şey öğrenen biri olarak şunu söyleyebilirim: işçiler biçimi güzel olmayan sanat ürününe itibar etmiyorlar. Şimdilik bu çok gizli. İşçiler çok nazik, çok kibar insanlar. Kendileri üreten insanlar olduklarından, emeğe olan yüce saygılarından dolayı, ortaya konan yanlış sanat ürünü bile olsa içinde emek olduğu için saygı duyuyorlar. Ama yarın böyle davranmayacaklardır.”

Biçiminin yanı sıra sanatın özünün de önemi konusunda şöyle diyordu Üstün: “*Sermaye sınıfı kendi sanat anlayışı ile biçimi öne çıkararak, özü yok ederek, başka güzellik değerlerini getirerek insanları ‘öz’den uzaklaştırmak, sömürüye yatkın, devrimci tavır göstermeyecek bir insan yaratmak istiyor; sanatı, kültürü bir araç olarak kullanıyor.*” İçeriğiyle işçi sınıfının ideolojisini yansıtan sanat yapıtlarının amacının ise, bununla çelişir bir biçimde “*insanı yeniden insan yapmak*” olduğunu vurguluyordu.

Onun, *Tan Oral*’ın resimlediği ve *Yücel Yaman*’la 1975’te yayımına başladıkları *Resimli Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi*’nin 1. Cildinde, işçi sınıfının tarih boyunca “*değişen ve uğruna mücadele verilen isteklerini göstermek*” ve egemen sınıfların bu istekleri olabildiğince budamak üzere kendi aralarındaki çekişmelerden vazgeçerek nasıl bir *bütün* oluşturduklarını anlatmak için böyle bir girişimde bulundukları açıklanıyordu.

“*Köy Enstitüleri ve Özgürlükçü Öğretmen Örgütçülüğü*” başlıklı bir yazımda enstitü kökenli köy çocuklarının *Köy Enstitüleri*’nde kazandıkları savaşçılık ruhuyla ülke çapında değişik düzeylerde ve alanlarda nice başarılarla imza attıklarını belirtmiş, onları bu bakımdan *yerel düzeydekiler – yurt ve dünya düzeyindekiler* biçiminde iki grupta düşünebiliriz demiştim. Süleyman Üstün için buraya değin söylediklerim onun *Türkiye ve Avrupa* düzeylerinde yaptığı övgüye değer işlerdir. Bu gruba giren köy enstitülüler kuşkusuz ki yerel düzeydeki yaşamlarında da ekonomik, ideolojik ve siyasal yönlerden o yörenin insanların bireysel ve toplumsal yaşamlarında yararlı olmuşlardır.

Köy Enstitülü Bir Köy Öğretmeni Olarak Süleyman Üstün

Kendisi de köy enstitüsü çıkışlı bir öğretmen olan eşi *Fatma Hanım* kardeşimin anılarından birkaçıyla *Süleyman Üstün*’ü köy enstitülü bir köy öğretmeni olarak bir de bu bakımdan, köy yaşamındaki tutum ve davranışlarından tanıyalım istiyorum:

- Onlar *Tekirdağ*'da bir köyden eşiyile birlikte atandıkları *Yanıkagıl* köyüne inekle çekilen bir arabayla taşınırlar. Tanışmadan sonra köylüler onlara “*köyümüze gönderilen öğretmenler şehir çocuklarıydılar. Neredeyse hepsi de bir ders yılını bile bitirmeden çekip gittiler. Bari siz de öyle yapmayın*” derler. Karı – koca *Üstünler* çok geçmeden *Yanıkagıl* köylüleriyle kaynaşırlar. Örneğin düğünlerde *Fatma Hanım* çeyiz için onlara örnekler çizer, gelinleri süsler, ev döşemelerine yardım eder, okulların açılışlarında öğrencilere okul önlükleri biçer. Köyde tek bir dikiş makinesi yoktur. Kız taraflarına, “*oğlan tarafı dikiş makinesi almadıkça kızınızı vermeyin*” der. Böylece çok geçmeden birçok aile dikiş makinesine kavuşur.

- Kitap isteyenlere evdeki kitaplarından verirler. **Allah**'a inanmadığı için adı “deli” ye çıkan bir köylü kitap istemeye geldiğinde *Fatma Hanım* ona *Pitigrilli*'nin bir kitabını verir. Eve geldiğinde durumu öğrenen *Süleyman* eşine “*Ona bir daha ben yokken kitap verme. Çünkü bu türden kitapları okudukça topluma daha da ters düşebilir*” der.

- *Köy Odası*'na kitaplık kurar. Ayrıca akşamları köy kahvesine çıkar, köylülere roman okur.

- Köyün az sayıdaki kuyusundan başka su kaynağı yoktur. Daha çok inek beslenir köyde. Et ve sütlerinden yararlanıldıktan başka çift de sürülür ineklerle. Bir salgın hastalıktan inekler ölmeye başlayınca *Çerkezköy*'den veteriner çağırır *Süleyman*. İnek ölümlerinin salgın hastalıktan değil de yedirilen tuzlu yaldan dolayı çok susamalarına karşılık onlara yeterince su verilmemesinden ileri geldiği ortaya çıkar. Su yetersizliği hemen giderilemeyeceği için inek kesimleri sürer. Ama bu kez kesilen ineklerin işkembe ve derilerini *Çerkezköy* pazarında, etlerini de köydeki varlıklı ailelere sattırır *Üstün*. Onların parasıyla satın alınan inekleri sahiplerine teslim eder.

- Baba – oğul kavgalarında arabuluculuk yapar, onları barıştırır.

- Köy enstitüsünde *Fatma Hanım* kabadan, Üstün de damardan iğne yapmayı öğrenmişlerdir. Kışın kar ve buzlanmadan dolayı yörede yollar kapanır kasabaya gidilip gelinemez. Bu nedenle her yıl kış bastırmak üzereyken hükümet tabibi köye gelir, açıklamalarda bulunur, bir dolu penisilin bırakır gider.

- Âdet olduğu üzere köyde kadınlar başlarını örter, erkekleri görünce yüzlerini kapatırlar. Ama Üstün sanki oğullarından ya da kardeşlerinden biridir onların. O kadar ki gerektiğinde o, hastayı izlemek, iğne yapmak ya da ilaç vermek için geceleri köylülerin evlerinde geçirir.

- Kız istemeye kesinlikle *Süleyman*'ı götürürler. Düğün günü düğün alayı kız evine gidince büyükler sıraya girer, el öptürür, geline para verirler. Oğlan evinde de aynı şey yapılır. *Süleyman* her iki tarafta da baş köşededir. Bir gün öğrencilerinden birinin düğününde gelin kız evine getirilir, el öpmeye hazırlanır. Ama *Süleyman* ortada yoktur. Bir yanda beklenirken öte yanda durmaksızın aranır. Derken koşa koşa çıkagelir. Sonra *Fatma Hanım*: "*Nerede kaldın Süleyman; halk seni bekliyor*" der. *Süleyman* usulca yanıtlar: "*Cebimde para olmadığımдан görevimi yapamazdım. Onun için eve koştum, çocukların kumbaralarını acele kırıp geldim.*"

- *Yanıkagıl Köyü*'nün toprağı kumlu ve verimsizdir. Üstelik miras yoluyla bölüne bölüne aile başına düşen toprak alanı oldukça daralır. Köylüleri o yıllarda pazarlanmaya başlanan yapay gübre kullanımına özendirmek için eşine der ki "*Köylü gözüyle gördüğüne inanır.*"

Köyde herkesten tarlasının bir kısmına yapay gübre atması-
nı, geride kalanını eskisi gibi işlemesini ister. Ekinler büyüdü-
ğünde aradaki farkı gören köylüler, izleyen yıllarda tarlalarının
tamamında yapay gübre kullanırlar.

- Köyün, köy tüzelkişiliğinin ya da devletin (hazinenin) mülkiyetinde bulunan geniş bir merası vardır. Bu mera köyün hayvanlarına gerekli olandan çok fazladır. Toprak reformunu andırırçasına bu fazla kısmını topraksız ve de toprağı yetersiz

köylülere dağıtır Üstün. Bu köylüler ekip biçmek üzere meranın dağıtılan bölümünü sürdüklerinde devlet onun aleyhinde soruşturma açar.

- 1965 seçimlerinde *Tekirdağ* adaylığından adaylığına son verildiğinde *Yanıktaş* köylülerinden bir grup *Ankara*'ya gider, bu karardan vazgeçilmesi için dilekte bulunur.

- Çerkezköy İlköğretim Müdürlüğü görevindeyken 1953-1955 yılları arasındaki bir günde İstanbul Üniversitesi öğrencileri çevredeki köylülerin katılımıyla Çerkezköy'de bir yürüyüş düzenlerler. *Trakya*'da belki de ilk eylemdir bu. Yürüyüşün pankartları bir okulda hazırlanır. Pankartlardan birinde *Coca-Cola*'nın yanında *süt* fiyatlarının ne denli ucuz olduğu yazılıdır.

Yürüyüşe çıkarken eşine şöyle der: “*Eyleme sen katılma, çünkü bana bir şey olursa maaşınla evi sen geçindirirsin.*”

- Eşi *Fatma Hanım* bir gün Çorlu'da bir öğrencisine konuk olur. Orada *Bahçetaş* Köyü öğretmenine rastlar. Üstün'ün eşi olduğunu öğrenince av meraklısı bu öğretmen, bir gün ava çıktığında dağ başında bir ağacın altında roman okuyan bir çobana rastladığını ve şaşırdığını söyler. Hangi okulu bitirdiğini sorduğunda çobanın kendisine “*Süleyman Üstün'ün okulundan*” dediğini anlatır. “*Onun eşi olan sizinle karşılaştığım için onurlandım, son derece mutlu oldum*” der.

Yoksul bir köylü ailesinin çocuğu, köy enstitülü köy öğretmeni *Süleyman Üstün*'dür bu...

Sosyalizme Giden Yoldaki Örgütsel Yaşamının Uğrakları

(*Bir Kez Daha ve Özetle*)

Önce 1960'lı yılların ikinci yarısında ilkokuldan üniversiteye değin toplam 150 bin dolayındaki *Türkiye* öğretmenlerinin yarıdan fazlasını simgeleyen TÖS'ün İstanbul Şubesi'nin *Başkanı*'dır. 1965 Genel Seçimleri'nde *Türkiye İşçi Partisi*'nin

milletvekili adaydır. Aynı yıllarda aynı zamanda *Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu*'na ya da kısa adıyla DİSK'e bağlı *Lastik-İş Sendikası*'nda sendikacılık öğretmenidir ve bu arada DİSK'e bağlı sendikaların 15-16 Haziran (1970) eylemlerinde tutuklanan, *12 Mart Askersel yönetimi*'nin işkencehanelerinden geçen nice değerlerimizden biridir. 75-80 arasında *Kemal Türkler* başkanlığında yine DİSK'e bağlı *Maden-İş Sendikası* işçilerinin öğretmenidir ve bu kez onu da hedef alan daha bir katliamcı *12 Eylül Askersel Yönetimi*'nden canını kurtarmak için *Avrupa*'ya sığınanlardandır; orada uzun yıllar kalan ama *Türkiye*'de zulüm makinelerinin kısılcındaki sendikacılara *Avrupa*'lı işçi sendikalarının desteğini sağlayanlardandır.

10 yıl sonra *Türkiye*'ye döndüğünde DİSK'e bağlı *Birleşik Metal-İş* ve ardı ardına *Türk-İş*'e bağlı *Harp-İş*, *Petrol-İş* sendikalarında yine işçilerin "*Süleyman Öğretmeni*" olarak görevini kaldığı yerden ama 80 yaşında bile sürdürürken, *Köy Enstitüleri*'nden sosyalizme de giden yolda yitirdiğimiz bir köy çocuğuydu; bir doyumsuz, bir korkusuz insandı, can arkadaşlarımdan biriydi o.

Eğer yaşarken olamadıysa bari ölümünün ardından yaşamı bir belgesel yapılmaya değer özgürlük savaşçılarımızdandı.

Ölümünün Ardından İşçi Sendikacılığının Sınıfsal Temelinden Yükselen Vefa Duygularıyla Dopdolu Bir Ses

DİSK ve *Türk-İş Genel Merkez*'leriyle bu konfederasyonlara bağlı sendikalardan, özgürlükçü eğitim emekçilerinin önceki, şimdiki örgütlerinden, öteki demokratik kitle örgütlerinden temsilcilerin katılımlarıyla ilki *Petrol-İş Sendikası*'nda yapılan törende konuşan *Petrol-İş Sendikası Genel Başkanı Mustafa Öztaşkın* "*Hayatımın en zor konuşmasını yapıyorum. Çünkü Süleyman Hocam'dan aldığım ilk sınıf eğitimiyle hayat çizgimi oluşturdum. Sendikacılığa ilk adımımı attım ve sınıf mücadele-*

sini yaşam biçimi olarak seçtim” diyerek başladığı konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Hocamızı anlatmak çok zor. Çünkü o bir ummandı. Engin deniz, bir okyanustu. Çok yönlü bir insandı. O ‘tarif edilecek bir insan olunmalı’ derdi. Ama O’nun bir değil, belki binlerce tarifi vardı. Çünkü O’nu dinleyen, O’nu tanıyan herkesin bir Süleyman Hoca’sı vardır. Herkes hayattan bir şeyler bulurdu Süleyman Hoca’da: O, acıyı, kederi yaşadı, hapislerde yattı, işkence gördü ama O acıların, kederlerin değil umudun hocasıydı. O, kinin ve nefretin değil hoşgörünün hocasıydı. Memleketinden ayrı bırakılmak zorunda kaldı yıllarca. Ama O ülkesine küsmedi. Çünkü yüreğinden hiç eksilmedi ülke sevgisi.”

“O, korkunun değil cesaretin hocasıydı. Bilimin ışığında kendisini sürekli yenileyen, değişimin hocasıydı. O, kazandığı milletvekilliği adaylığını bir arkadaşına devredecek kadar fedakârdı. Çünkü sevinirdi başkasının mutluluğuna.

O, güzelliklerin hocasıydı. Çünkü ‘güzelliklerle tanışan çirkinliklerle dövüşür’ derdi.

O, bir öğretmendi ama aynı zamanda bir abi, bir baba, bir arkadaştı. Bunlardan da önemlisi sağlam bir dosttu.

Bir yanı şair, bir yanı edebiyatçı, bir yanı hümanist, bir yanı sert bir mücadele adamıydı. Saraçhane mitinginde, Kavel grevinde, 15-16 Haziran direnişinde, 1 Mayıs 1977’de Taksim’deydi, 1 Mayıs 2007’de ise gönüllü Kadıköy’deydi. ‘Yaptığımız işi en iyi yapmalıyız’ derdi. O, dersine çalışmadan hiç kürsüye çıkmadı. Heyecandan uyuyamazdı eğitime çıkacağı günün gecesi.. Ne mutlu ki bana O’nu tanıdım, ne mutlu ki bize Süleyman Hoca gibi birisiyle çalıştık. Ne mutlu ki Petrol-İş üyelerine; Süleyman Hoca gibi birisinden eğitim aldılar.

Rahat uyu hocam. Petrol-İş üyeleri seni yüreklerinde yaşatacaklar, gösterdiğin yolda mücadeleye devam edecekler. (...) Gö-

zün arkada kalmasın hocam. Geride bıraktığın hayat arkadaşın ve canından çok sevdiğin kızların işçi sınıfına emanet. Gözün arkada kalmasın hocam. Elbette eşitlik, özgürlük ve barış hakim olacak dünyaya, elbette kuracağız yaşanması bir dünyayı kendi ellerimizle, elbette göreceğiz güzel günleri. Uğurlar olsun sana.”

İşçi sendikacılığının sınıfsal temelinden yükselen, vefa duygularıyla dopdolmuş bu konuşmasıyla *Petrol-İş* sendikamızın değerli Genel Başkanı Mustafa Öztaşkın bana öyle geliyor ki Süleyman Üstün’le birlikte onun şahsında sanki Köy Enstitüleri’nin de yetkin bir övgüsünü sergilemiştir.

EĞİT-DER Yayın Organı
abece, Eğitim ve Ekin Dergisi
Sayı 265, Eylül 2008

KAYNAKLAR

1. Nazım Alpman, **İşçi Sınıfının üstün Hocası Dersleri Birtirdi**. Birgün, 27 Mayıs 2007.
2. Celal Başlangıç:
 - a. **78’inde 78’li Bir Delikanlı**. Birgün, 23 Mayıs 2007.
 - b. **İşçi Sınıfının Süleyman Hocası Güle Güle**. Radikal, **4 Haziran 2007**.
3. Şule Çizmecici, **12 Eylül’ün Değiştirdiği Hayatlar**. (Dizi yazı). Radikal, 15 Eylül 2006.
4. Atilla Özsever, **O Senin Bildiğin Süleyman Değil**. Radikal, 28 Mayıs 2007.
5. Aziz Çelik, **Hocanın Son Dersi**. Birgün, 24 Mayıs 2007.

IV. KESİM: Bir Olay

Kısa Bir Ön Bilgi

Meslekten istifama değin 7 ay süren sürgünlük yaşamının (18 Şubat 1967-16 Eylül 1967) ardından yaklaşık 6 ay süren işsizlik yaşamından (16 Eylül 1967-8 Mart 1968) sonra *Prof. Nusret Fişek*'in yönetmenliğini yaptığı *Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü*'nde çalışırken bu Enstitü'nün *Türkiye* çapında başlattığı *Nüfus Araştırması*'nda anketör olarak çoğunlukla TÖS'lü öğretmenler çalışmıştı.

FAKİR BAYKURT'UN TÖS ŞUBELERİNE GENELGESİ

Öğretmen Derneklerine

TÖS Şube ve Temsilciliklerine.

Türkiye'de bir süreden beri, yabancı ülkelerin desteğiyle korkunç bir oyun oynanıyor. Kâh "*Nüfus Planlaması*", kâh "*Doğum Kontrolü*" diye adlandırılan bu uygulama, aslında Türk halkının kökünü kazıma ve gelecek kuşakları yıpratarak *Türkiye*'yi sahipsiz bırakma amacına yönelmiştir.

Nüfus planlaması mutlaka gereklidir şeklinde propaganda yapanlar aslında bazı gerçekleri gözden uzak tutuyorlar. *Türkiye*; zengin tabii kaynakları olan, fakat kalkınmamış bir ülkedir. İç ve dış sömürü durdurulduğu ve ulusal endüstri kurulduğu zaman Yurdumuz 100 milyon insanı barındırabilecektir. Ama doğan her çocuğun beslenme, eğitim, bakım ve işe yerleştiril-

mesi gibi sorunlar temelden çözülmezse, 30 milyon bile fazladır. Gelişen ülkeler ana, çocuk sağlığından, kreşlere, yuvalara, okul ve üniversitelere, bin bir türlü iş olanaklarına kadar her tedbiri ciddi olarak almış ve çocuk denen değerli varlığı sadece aileye yük olan bir konu olmaktan çıkarmıştır. Bizim de bu yöne gitmemiz gerekirken, kalkınmamızın ve ulusal varlığımızın en temel ögesi olan insan sayısını sınırlamaya kalkışmamız, yanlış bir tavır ve tutumdur.

Rockefeller ve *Ford* gibi belli vakıflardan yardım gören ve bundan dolayı geniş çapta yabancı etkisinde kalmış olan *Hacettepe Üniversitesi*'nin “*Nüfus Etütleri Enstitüsü*”, bu günlerde de bir anket yapmaktadır. Bu ankette sorulacak ve değerlendirilecek sorular, yalnız halkımızın nüfus planlaması hakkındaki görüşlerini araştırmakla kalmayıp anketin yapıldığı bölgenin ekonomik ve sosyal durumunu halkın politik eğilimini yurt ve dünya sorunlarına ilgi derecesini de saptamaya yarayacak şekilde saptanmıştır. *Amerikalıların* tıpkı bundan önce yaptığı ve yaptırdığı gibi...

Hacettepe Üniversitesi'nin kursa tabi tuttuğu bir grup öğretmen, Memur ve bazı yükseköğrenim gençleri, anket uygulamacısı olarak aslını ve esasını iyi bilmedikleri, bir maceraya itilmişler ve ücret karşılığı bu hizmete sokulmuşlardır. Yabancılar, kendi öz elemanlarımızı, böyle dolaşık işlerde çalıştırmamızın kurnazca yollarını hâlâ uygulayabilmektedirler. Anketçiler gittikleri yerlerde öğretmenlerimizin, şube ve derneklerimizin desteğini istemekte, bu yabancı emellere bizleri de alet etmeyi denemektedirler.

TÖS ve TÖDMF kesin olarak bu uygulamaların karşısındadır. Biz, ülkemizi savunmasız bırakmak, üretim gücümüzü, dolayısıyla ulusal ekonomimizi baltalamak için girişilen bu planlamaya alet olmak istemiyoruz. Anket için bölgelere dağılmış olanlar yardım istedikleri zaman, derneklerimiz ve şubelerimiz, kesin olarak bu işe yardım etmeyeceklerdir. Kanunlar,

öğretmenlere böyle bir iş yüklememiştir. Kim olursa olsun, bu konuda yardım isteyenlere yumuşak yüz gösterilmeyecektir.

Sadece bununla kalınmayıp, halkı uyarmak için de etkinlik gösterilmesi gerekir. Çevre şubelerin birleşerek bildiriler yayınlaması, mahalli gazetelerde yazılar yayınlaması da faydalı olacaktır.

Genelgemizi üyelere duyurmanızı, belirecek önemli hususları *Genel Merkez*'e bildirmenizi rica eder, saygılarımı sunarım.

18 Temmuz 1968

Fakir Baykurt

TÖS ve TÖDMF Genel Başkanı

2. SAYIN TÖS YÖNETİCİ VE ÜYELERİNE

Sendikamızın Genel Başkanı Fakir Baykurt 18.7.1968 günü, “Nüfus Planlaması” konusunda şube ve derneklere bir genelge göndermiştir. Genelgede, nüfus planlaması aleyhindeki görüşler belirtildikten sonra Hacettepe Üniversitesi’nin bu konudaki araştırmasına değinilmekte, araştırmada çalışan öğretmen ve öğrenciler hakkında şu iddialar ileri sürülmektedir:

“Hacettepe Üniversitesi’nin kursa tabi tuttuğu bir grup öğretmen, memur ve bazı yükseköğrenim gençleri, anket uygulamacısı olarak aslını ve esasını iyi bilmedikleri bir maceraya itilmişler ve ücret karşılığı bu hizmete sokulmuşlardır. Yabancılar kendi öz elemanlarımızı böyle dolaşık işlerde çalıştırmanın kurnazca yollarını hâlâ uygulayabilmektedirler.”

TÖS’lü Kardeşlerim;

Söz konusu araştırmada çalışan 25 öğretmen arasında ben de varım ve halen araştırma çalışmalarına arkadaşlarımla birlikte devam etmekteyim.

Şimdilik şu kadarını belirteyim ki, aslını esasını iyi bilmedikleri bir işe para karşılığı itildikleri iddia edilen bu öğretmenlerin tümü de TÖS üyesidir ve her biri, TÖS’ün devrimci bünyesinde yapıtaş rolündeki öğretmenlerden biridir. Ayrıca onlar arasında emperyalizm aleyhtarı fiillerinden ve TÖS ülküsünün gerektirdiği daha başka eylemlerinden ötürü bu düzenin hışmine uğrayanlar vardır.

Hal böyle iken, *Sendikamızın Genel Başkanı Fakir Baykurt*, insaf duyguları incinmeden böyle bir ithamı nasıl yapabilmek-

tedir? Bir genel başkanın görevi bir grup TÖS üyesini bir kalemde gözlerden düşürmeye ve silmeye çabalamak mıdır, yoksa ortada TÖS'ün felsefesine aykırı bir davranış bile olsa önce “uyarma görevi”ne başvurmak mıdır?

Hemen belirtelim ki, araştırmacı öğretmenler bu işe para hırsıyla ve bilinçsizce girmiş değildirlere. Onlar, araştırmanın anlam ve niteliğini bütün yönleriyle daha başlangıçta günlerce incelemişler, böyle bir işte her devrimci kişinin özellikle çalışması gerektiğine inanarak yola çıkmışlardır. Aynı şey tüm anketçilerin büyük çoğunluğunu teşkil eden toplumcu yükseköğrenim gençleri için de söz konusudur.

Genelgede ayrıca şöyle denilmektedir: *“Anketçiler gittikleri yerlerde öğretmenlerimizin, şube ve derneklerimizin desteğini istemekte, bu yabancı emellere bizleri de alet etmeyi denemektedirler.”*

Genelgenin tarihi 18.7.1968 dir. Oysa 16.7.1968 de Ankara'dan hareket eden anketçiler, genelgenin yazıldığı tarihte uygulama alanına henüz ulaşmamışlar ve çalışmalara başlamamışlardır. O nedenle anketçilerin şube ve derneklerden yardım istedikleri yolundaki iddia da havada kalmaktadır. Ancak, bu durumun bir telaşı ifade ettiği, bir takım vehimlerle anketçi öğretmenlerin gittikleri yerlerdeki şube ve derneklerle temasını önleme gayretini yansıttığı da meydandadır. Nitekim *Fakir Baykurt* genelgesinde, *“kim olursa olsun bu konuda yardım isteyenlere yumuşak yüz gösterilmeyecektir”* demektedir.

Oysa böyle bir iş için gerek sendika, gerekse dernek olsun, hiçbir gönüllü kuruluşun desteğini sağlamaya ne ihtiyaç vardır ve ne de ortada böyle bir teşebbüs bulunmaktadır. Ama hemen haber verelim ki; anketçi öğretmenler, gittikleri yerlerde *Sendikamızın* şubelerine ve derneklere uğramakta, konuksever ve kadirbilir TÖS'lülerin tümünden büyük ilgi ve yakınlık görmektedirler.

TÖS'lü Kardeşim;

Nüfus Planlaması gibi önemli bir konuda *Sendikamızın* görüşlerini yaymayı istemek elbette güzel bir şeydir. Ancak, bir konuyu, hem de bilimsel doğruların pek farkında olmadan istismar ederek, “*mal bulmuş mağribi*” tavırlarıyla bir grup TÖS üyesini tırpanlamaya kalkışmak, hele TÖS'ün en sorumlu kişisine yakışmıyor. Neylersiniz ki, bu hal, üzücü tutum ve davranışların ilki değildir. Korkarız ki, sonuncusu olmayacaktır.

Sevgili TÖS'lü Kardeşlerim;

“*Dolaşık işlerde çalışmak*”, “*alet olmak*”, “*maceracılık*”, “*paraya düşkünlük*” gibi ağır ithamların anlamını takdir edersiniz. *Fakir Baykurt* da dahil olmak üzere hiçbir TÖS üyesi, gelmiş geçmiş hiçbir TÖS yöneticisi, böyle bir suçlamaya hedef olamaz. Hele herhangi bir kişinin değil, hepimizin eseri olan TÖS, böyle bir niyetin aracı olarak asla kullanılamaz. Anketçi TÖS'lülerden biri olarak, kendime güvenim tam.. Keza diğer anketçi arkadaşlarımın da kendilerine tam güvendiklerine inanıyorum. Onun için bu türlü suçlamalara gerek kendi yönümden, gerek arkadaşlarım için aldırış ettiğim yok. Ama sendikamızın devrimci varlığını tehdit eden kişisel hesapların yeni bir belirtisi karşısında bir kez daha içim burkuluyor. İçten saygılarımla...

9 Ağustos 1968

Feyzullah Ertuğrul
TÖS Üyesi

3. BİR BÜYÜK BİLİM EMEKÇİSİ PROF. NUSRET FİŞEK ¹

Prof. Dr. Nusret Fişek'in ölümünün üzerinden 13 yıl geçmiş....

Ölümünden sonra da yaşayan ve hep yaşayacak olan değerlerimizdendir o. Nasıl olmasın ki düşünceleri ve yaptıklarıyla yaşamını ülkemizin, toplumumuzun ve insanlığın yararına adanmıştır ömrü boyunca.

Her şeyden önce sağlık alanında toplumsallaştırmaya (sosyalizasyona) gidilmesi görüşünü ilk kez o ortaya atmıştır ülkemizde. Bu düşüncesini, 1960'ta Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Müsteşarı olduğunda yurdun dört bir yanında Sağlık Ocakları kurulmasına ön ayak olmakla gerçekleştirmiştir. Ne var ki bu atılımını, tasarladığı boyutlarda tamamlaması engellenmiştir. Ama maya tutmuş, kırsal yörelerden varoşlara değin özellikle ezilmiş halk yığınlarına hizmet sunan ve onun eseri olan Sağlık Ocakları'nı ortadan kaldırmaya devletin ya da hiç kimsenin gücü yetmemiştir.

Nusret Fişek, Sağlık Ocakları'nın kurulması ve geliştirilmesi yönündeki çalışmalarının niçin engellendiğini Kasım 1970 günlü Milliyet Gazetesi'nde şöyle açıklamıştır:

“Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirildiği illerde hem devletin hastanesinde çalışıp hem muayenehanesinde devletin verdi-

¹ Bu gönderme “Ahmet Özer’le Söyleşi”dedir.

ğinden fazla kazanç sağlayan hekimler ile parası olduğu için hekim ve hastaneden kolaylıkla faydalanan zenginlerin işine gelmediği için bu programın karşısına çıkıldı”

Bir de “Sosyalizasyon” kavramını açıklamıştır burada. Şöyle demiştir: *“Sosyalizasyon, bir ülkenin herhangi alanındaki imkanlarından halkın eşit şekilde faydalanmasıdır.”*

Bu açıklamasıyla kimbilir belki de örtük bir biçimde salt Sağlık Bakanlığı’nda değil, tüm öteki bakanlıklarda da toplumsallaştırma yönünde kurumsallaştırmalara gidilmesi gerektiği uyarısında bulunmuştur. Köy Enstitüleri’ni anımsatırcasına...

Nusret Fişek, Sağlık Ocakları’nın amaçları konusunda da, yine Milliyet Gazetesi’ndeki o açıklamasında şunları söylemiştir:

“Sağlık hizmetlerinin sosyalizasyonu(unda) daha Türkçe bir deyimle sosyalleştirilmesinde amaç, hekimlerden ve hastanelerden zengin veya fakir, köyde veya şehirde yaşayan halkın tümünün eşit şekilde faydalanmasını sağlamaktır. Bunun için de Sağlık Ocakları açılması, Hükümet Hastanelerinde ve diğer sağlık kuruluşlarında çalışan hekimlere gerekli seviyede maaş vererek bunların muayenehane açmalarına müsaade edilmemesi, Sağlık Ocakları’nda ve hastanelerde muayene ve tedavinin parasız olması öngörülmüştü”

Yukarıda da değinildiği gibi, bu önerisi uyarınca yola koyulduğunda da engellendi Nusret Fişek. Bunun üzerine Sağlık Bakanlığı’ndan ayrılmak zorunda kaldı ve akademik alana geçti.

Sağlıkla ilgili toplumsal siyasaların üretilip uygulandığı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’ndan ayrıldıysa da burada bilimin toplumsal yaşamdan ayrılmazlığına olan inancının gereklerini yerine getirdi. Akademik yaşamını; “tıp eğitiminin, (toplumsal yaşamın F.E) sağlık alanında duyulan gereksin(meleri) doğrultusunda” olmasına, “sosyal politikalardan soyutlanmamasına” olan inancı uğruna sürdürdü hep. Halk sağlığına

odaklanmış Toplum Hekimliği öngörüsüyle Toplum Hekimliği Enstitüsü'nü kurdu Hacettepe Üniversitesi'nde ve bu üniversiteyi “sosyal hekimlik eyleminin odak noktası haline getirdi.”

Ancak AKP'nin YÖK Yasa Tasarısı'na karşı oluşan tepkiler nedeniyle ne yazık ki yükselişe geçen YÖK, bu Enstitü'yü kapatarak yapısının bilimle çelişen niteliğini kanıtlayan nice yaptırımlarına bir yenisini ekledi. Nusret Fişek Yankı Dergisi'nin 24-30 Mayıs 1982 tarihli sayısında yayımlanan söyleşide bu derginin sorularından birini yanıtlarken YÖK'ü bu konuda şöyle eleştiriyordu: *“Bilimde ileri gitmiş ülkelerde, gelişmiş her üniversitede Halk Sağlığı Fakülteleri vardır. YÖK'ün Türk üniversitelerinden en az birinde böyle bir fakülte ve enstitü kurması gerekirdi. Bu fakülteler sağlık hizmetlerine kurmay yetiştiren fakültelerdir. YÖK bu tür bir fakülte veya enstitü açmak yerine bu alanda uluslararası standarda erişen bir enstitüyü kapatmıştır.”*

Kısaca Nusret Fişek “halk sağlığı” konusunda tıp fakültesinde verilen eğitimi yeterli görmemiş, DPT'na sunduğu 09.01.1989 günlü raporunda *“her bilim disiplini uzman kadrosu olmayan bir yerde halk sağlığı bir bilim olarak geliştirilemez ve nitelikli uzman yetiştirilemez”* demiştir. Yine Yankı Dergisi'nin sorularına karşılık ülkemizde sağlık alanında varolan duruma değinmiş *“sayısal olarak hekim ihtiyacından çok”* onların *“halk yararına”* uygun bir biçimde göreve yerleştirilmesinden yakınmıştır.

Sanırım bu kadarıyla bile bellidir ki bilim ve meslek çevrelerince *“Türkiye'nin büyük halk sağlığı önderi”* ve *“sağlıkçıların başöğretmeni”* olarak tanımlanması, Nusret Fişek'in gerçekten hakkıdır.

Onun Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne ve Türkiye halkına armağan ettiği Sağlık Ocakları bugün ne durumdadır?...

Bunun için sağlık emekçilerinin 5 Kasım 2003 günü Türk Tabibler Birliği (TTB) yönetiminde gerçekleştirdikleri bir gün-

lük iş bırakma eylemini anımsamak yeterlidir. Onların kamuoyuna yansıyan yakınmalarından öğreniyoruz ki *Sağlık Ocakları bugün artık “koruyucu hekimlik” şöyle dursun “tedavi” işlevini bile daha da yerine getiremez duruma itilmişlerdir.*

Başta Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES) olmak üzere sağlık işkolundaki öteki kamu emekçileri sendikalarının da en geniş katılımlarıyla ülke çapında gerçekleştirilen bu görkemli eylemde sağlık emekçileri *“ücretsiz, eşit, ulaşılabilir sağlık hizmeti”* diye seslerini yükseltirken ve hele *“hasta sevk ocakları değil, sağlık ocakları!..”* istemini haykırırken yüreği toplum için, halk ve insan sevgisiyle çarpan herkes, hepimiz, o büyük halk sağlığı öğretmenimiz Nusret Fişek’i anımsamış ve bir kat daha özlemiştir.

Onun akademik eğitimin genel sorunlarıyla ilgili düşüncelerini de, yine alıntılarla anımsatmak istiyorum:

Öğretim üyelerinin niteliği konusunda “eğitim metodolojisi” nin yaşamsal önemine inanır, onların yeterince ve gereğince eğitim yöntembilimi öğrenmelerini isterdi o.

“Tıp hızla gelişen ve değişen bir bilim dalı olduğu için hekimlerin eğitimlerini yaşam boyu sürdürmeleri ve desteklenmeleri gerekir” derdi ve eklerdi: *“(…) mezuniyetten sonra eğitimi sürdürme olanağı olmayan bir hekim kitlesi yetiştirmek hekimlik mesleğine ve halkın sağlığına yapılabilecek en büyük ihanettir.”* Bu düşüncesini dekanlığını yaptığı Hacettepe Üniversitesi *Mezuniyet sonrası Eğitimi Fakültesi*’ni kurmakla gerçekleştirmişti.

“Üniversiteler öğrenci yetiştirme yanında bilgi üreten merkezlerdir. Bilgi üreten araştırmacı yetiştirmek ve onu verimli düzeyde tutmak sadece ders veren bir öğretim üyesi yetiştirmeye kıyasla çok güçtür, çok önem verilmesi gerekiyor.” derdi.

“Amaç ve gereksinim çok hekim değil, sağlık yönetimini bir bilim ve sanat olarak öğrenmiş yöneticiler ve ülke koşullarına uyum sağlayan yetenekli hekim yetiştirmektir” derdi.

“Yüksek öğretime alınacak öğrenci sayısının, hükümet(lerin) istihdam geliştirme politikasıyla eşleştirilmesi” gerektiğini savunur, bu olmaksızın “yüksek okul mezunu sayısını arttırmanın çok tehlikeli” olduğunu söylerdi.

Özellikle çeyrek yüzyıldan bu yana neo-liberal ekonomi siyasalarının eşliğinde sürüp gelen ve tüylerimizi ürperten boyutlarda süregelenleşen (müzminleşen) bir konuda söyledikleri, belki de hepsinden önemlidir. Şöyle demiştir Nusret Fişek:

“Sosyal bilimler uygulamalı bilimler kadar önemlidir ve sosyal bilimlerde gerçek anlamda bilim adamı yetiştirmek çok güçtür.”

Bir söyleşide Nusret Fişek’in bu düşüncesini de dile getirmesinin bir nedeni olmalıydı. Bizdeki akademik öğretimin neredeyse matematik ve fen bilimlerinden ibaret kılınmasına tepkisiydi bu bence. Aynı tepki geçtiğimiz Kasım ayı başlarında YÖK’ü protesto için Ankara’ya yürüyen ve üniversitelerde *“felsefe, sanat ve edebiyatın çöpe atılmış”* olmasından yakınan üniversiteli gençlerimizden de geliyordu.

Bir süre önce değerli bir yazarımız Rutkay Aziz’in *“Brecht’in adını bilmeden yetişen kuşaklar”* dan yakındığını bildiriyor, *“liseslerin sadece fen bilimlerinin lisesi haline gel(diğini)”* vurguluyordu.

Bu durum kuşkusuz ki üniversitelerin koşullandırdığı lise gerçekliğinin yansımasıydı ve Nusret Fişek az önceki düşüncesini bu korkunç gerçekliği yaratan YÖK’e bir tepki olarak açıklıyordu. Özetle o, *hele çağımızda dolaysız bir üretim gücüne dönüşen bilimin yaşamla iç içe olması gerektiğine, ama daha insancıl bir toplumsal yaşamın hizmetinde olması gerektiğine inanır, bu inancı uyarınca yaşardı.*

Bilimin toplumsal işlevi aslında “insanlara, nesnel gerçeğin tabi olduğu yasal düzenlilikleri tanıtarak , kendi doğal ve toplumsal varlık koşullarını daha iyi denetlemeleri ve egemenlik

altına alabilmeleri için gerekli aracı sağlamak, böylece onların toplumsal yaşam süreçlerini bilinçli bir şekilde ve rasyonel (ussal/akla uygun) olarak biçimlendirmelerine olanak vermek” değil miydi...?

Nusret Fişek, bilimin işte bu işlevini simgeleyen büyük bir bilim emekçisiydi.

Onun saygın kimliğini oluşturan başka bir yönü daha vardı: 70-75 yaşlarında olduğu halde *aynı zamanda sivil toplum örgütçüsüydü o.* 1983-1990 döneminde demokratik sivil toplum örgütleri arasında seçkin bir yeri bulunan Türk Tabipler Birliği (TTB)’nin başkanlığını yaptı. Eğitim işkolunda sendikaya geçiş örgütü olarak kurduğumuz *Eğitimciler Derneği* (EĞİT-DER)’nin sendikal haklar savaşımalarında onun başkanlığındaki TTB ile de hep iletişim ve dayanışma içinde olduk. Demem, başta KESK’e bağlı sendikalar olmak üzere tüm kamu emekçileri sendikalarının temelinde alınteri bulunan bilimci değerlerimizden biriydi o. Onun, bilim insanı olmanın yanı sıra aynı zamanda bir eylem insanı olduğunun da bir başka kanıtıydı bu.

20 Ocak 1990’da sendikasız kamu emekçilerinin (memurların) örgütleri olan meslek odaları ve birliklerinin de katılımlarıyla “*Sendikal Haklar ve Dayanışma Kokteyli*” yapmıştık. Öteki kuruluşların temsilcileriyle birlikte onun da katıldığı bu görkemli toplantımıza ölümünden yaklaşık on ay önce bastonuna dayanarak gelmişti. Sendikal haklar yolundaki savaşımlarımızın ileri ve önemli bir aşaması olan bu toplantımızdaki beni çok duygulandıran coşkulu bakışlarını hiç unutmuyorum, unutamıyacağım...

Çalışma Ortamı’na gönderdiği mektubunda *Prof. Dr. Mümtaz Peker* dostum; *Ahmet Taner Kışlalı’nın, Doğan Ergün, Veli Kasımoğlu, Hamit Fişek’le* birlikte başkalarının da Hacettepe Üniversitesi’ne girmelerini Nusret Fişek’in sağladığından söz ediyordu. O başkalarından biri de bendim.